

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ

Β. ΚΟΠΠΟΥ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΝ ΚΑΙ ΠΛΟΥΤΙΣΘΕΝ ΚΑΤΑ ΤΑ ΝΕΩΤΑΤΑ
ΓΕΡΜΑΝΙΚΑ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΥΠΟ

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Γ.

πρώην Γραμματέως του 5' το Λυκείου

302
XVI
~~XXXX~~
302
Kopp

1875

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΑΔΕΛΦΩΝ ΦΟΡΤΟΥΝΑ
ΚΑΤΩΘΕΝ ΤΟΥ ΔΗΜΑΡΧΕΙΟΥ

1875,

ΔΕΛΤΑ 1930-36 Γ.Σ.ΦΡΑΓΚΙΟΥΔΗ

ΓΙΑ ΤΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ -

7
2
1

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Κατὰ Ὀκτώβριον π. ε. διορισθεὶς⁷ καθηγητῆς τῆς ε'. τάξεως ἐν τῷ Ἀρσακείῳ ἐπεφορτίσθην ὑπὸ τοῦ δι-
οικητικοῦ συμβουλίου νὰ διδάξω καὶ σύντομον ἱστο-
ρίαν τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, ὅπως αἱ μαθήτριά
ἐξεργόμεναι ἔχωσι γνῶσιν τινα τῆς πνευματικῆς ἀνα-
πτύξεως τῶν ἡμετέρων προγόνων. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐγ-
χειρίδιον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κατάλληλον δὲν
ὑπῆρχε, διότι ἡ μὲν ἱστορία τῆς φιλολογίας τοῦ
Ὁδοῦρ. Μυλλέρου ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Κυπριανοῦ με-
ταφρασθεῖσα εἶνε λίαν ἐκτεταμένη καὶ ἀτελής, ἡ δὲ
τοῦ Κ. Σχινᾶ λίαν συνοπτική, ἀπεφάσισα νὰ μετα-
φράσω τὴν τοῦ Κ. Κόππ συντεταγμένην διὰ τοὺς μα-
θητὰς τῶν Γυμνασίων τῆς Πρωσίας, τὴν καὶ κατὰ τι
τροποποιήσας καὶ ἐπαυξήσας, ὁδηγοὺς ἔχων πάντο-
τε τὰ νεώτατα γερμανικὰ συγγράμματα, ἐκδίδωμι ἤδη
εἰς ῥῶς.

Τὴν μέθοδον τοῦ συγγραφέως κατὰ περιόδους ἐπὶ-
ρησα, διότι ταύτην θεωρῶ ὡς τὴν κατάλληλοτάτην
πρὸς κατάληψιν τῆς βαθμιαίας πνευματικῆς ἀναπτύ-

ξεως τῶν Ἑλλήνων. Εἶνε δὲ περιττὸν νὰ εἵπω ἐνταῦθα ὅτι τὸ ἐγχειρίδιον τοῦτο, πέντε περιόδους τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας περιλαμβάνον καὶ πραγματευόμενον τὰ καθ' ἕκαστα εἶδη τοῦ λόγου μέχρι τῆς ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου, δύναται νὰ ἀποβῇ χρήσιμον οὐ μόνον εἰς πάντα φοιτητὴν τοῦ Πανεπιστημίου καὶ μαθητὴν τῶν Γυμνασίων, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντα φιλομαθῇ ἐπιθυμοῦντα νὰ λάβῃ γνῶσιν τοῦ εὐγενεστέρου μέρους τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας.

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΓΑΛΑΝΗΣ.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΣΚΟΛΙΟΝ ΕΙΣ ΕΡΜΕΙΑΝ.

(Παράφρασις ΗΛΙΑ ΤΑΝΤΑΛΙΔΟΥ).

ὦ ἀρετή, πολύμοχθε τῷ γένει τῷ βροτίῳ
Θήραμ' ἀνδρὸς τὸ κάλλιστον ἐν τῷ παρόντι βίῳ,
Πρὸ τῆς μορφῆς σου τῆς καλῆς, παρθένε, κ' ἐπηρά του
Εἶν' ἐν Ἑλλάδι ζηλωτὴ κ' ἡ μοῖρα τοῦ θανάτου,
Καὶ ζηλωτὸς παρ' Ἑλλήσι καὶ κάματος καὶ πόνος
Παντὸς σκληροῦ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ μαλεροῦ ἀγῶνος.
Τοιοῦτον εἰς τὰ πνεύματα ἐμβάλλεις τῶν γενναίων
Ἐρωτ' ἀνώτερον χρυσοῦ, ἀνώτερον γονέων,
Ἵπερνικῶντα καὶ αὐτὴν τοῦ ὕπνου τὴν γλυκεῖαν
Ἐν μαλακοῖς ἀνάπauσιν καὶ χάυνην ἀτονίαν,
Φρικτοὺς ἀγῶνας ὑπὲρ σοῦ καὶ ὁ Ἀλκμήνης γόνος
Καὶ οἱ τῆς Λήδας δίδυμοι ἀνέτλησαν προφρόνως
Ἵπὸ τοῦ σοῦ δέ ἔρωτος καὶ Ἀχιλλεὺς καὶ Αἴας
Κατῆλθον εἰς τὰς σκοτεινάς τοῦ Πλούτωνος αὐλαίας
Ἵπὸ τῆς φίλης σου μορφῆς κατασχεθεῖς βεβαίως
Καὶ ὁ γεννάδας ἑναγχοῦ υἱὸς τοῦ Ἀταρνέως,
Χήρας κατέλιπ' ἑαυτοῦ τὰς τοῦ φωτὸς ἀκτῖνας,
Τῶν ἔργων ὀπισθόμυθρον τὸ κλέος παρατείνας
Διὸ αὐτὸν ἀθάνατα τιμήσουσιν αἱ μοῦσαι
Ὡς Μνημοσύνης ἔκγονα ταῖς μνήμας ἐντυποῦσαι
Τὴν πρὸς τὸν Δία Ξένιον αἰδῶ καὶ τὴν τελείαν
Καὶ ἄκραν ἀφροσίωσιν αὐτοῦ πρὸς τὴν φίλιαν.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

	Σελ.
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
Πρώτη Περίοδος. Οί προϊστορικοί χρόνοι μέχρι Ὁμήρου, ἡ δὲ ὄνειροπολῶν πνευματικὸς τῶν Ἑλλήνων βίος.....	5
Δευτέρα Περίοδος: Ἀπὸ Ὁμήρου μέχρι τῶν Περσικῶν πολέμων, ἡ ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις τινων φυλῶν.	9
I. Ἡ Ποίησις	10
1. Ὁμηρος	10
2. Οἱ κυκλικοί	21
3. Ἡσίοδος	22
4. Ἡ ἀρχαιοτέρα λυρική	27
II. Ὁ Πεζὸς Λόγος	45
Τρίτη Περίοδος: Ἀπὸ τῶν περσικῶν πολέμων μέχρι Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου ἡ δὲ μέγας αἰὼν τῶν Ἀ- θηναίων	52
I. Ἡ Ποίησις	54
I. Ἡ Ἐπίδοσις τοῦ ἀρχαιοτέρου εἴδους τῆς ποιήσεως.	54
II. Τὸ δράμα	61
α'. Ἡ τραγωδία	61
β'. Ἡ κωμωδία	106
II. Ὁ πεζὸς λόγος	123
α'. Ἡ Φιλοσοφία	123
β'. Ἡ Ἱστορία	144
γ'. Ἡ Ῥητορική	153
δ'. Ἄλλα εἶδη τοῦ πεζοῦ λόγου	174

Τετάρτη Περίοδος: Ἀπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου μέχρι ἀλώσεως τῆς Κορίνθου: ἡ ἀπόσβεσις τοῦ Ἑλ- λην. πνεύματος ὑπὸ τὴν μακεδονικὴν Κυριαρχίαν. Οἱ Ἀλεξανδρινοί	172
I. Ἡ Ποίησις	173
α'. Τὰ μέχρι τοῦδε εἶδη	173
β'. Ἡ νεωστὶ συσταθεῖσα βουκολικὴ	177
II. Ὁ Πεζὸς λόγος	178
α'. Ἡ Φιλοσοφία	178
β'. Ἡ Ἱστορία	180
γ'. Ἡ Ῥητορική	182
Πέμπτη Περίοδος: Ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κορίνθου μέχρι τῆς τοῦ Βυζαντίου: ἡ ἀναβίωσις τοῦ Ἑλλην. πνεύματος ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ κράτει· οἱ Βυζαντινοί..	185
I. Οἱ Ἕλληνες ἐν τῷ δυτ. Ῥωμ. κράτει ἀπὸ τῆς ἀλώ- σεως τῆς Κορίνθου μέχρι Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου	185
α'. Ἡ φιλοσοφία	186
β'. Ἡ Ἱστορία καὶ γεωγραφία	189
γ'. Οἱ λοιποὶ πεζοὶ συγγραφ.	197
II. Οἱ Ἕλληνες ἐν τῷ Ἀνατολ. Ῥωμ. κράτει ἀπὸ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου μέχρι Μωάμεθ Β'.	200
α'. Ἡ κοσμικὴ τῶν Βυζαντινῶν φιλολογία.....	200
β'. Οἱ Ἕλληνες Ἐκκλησιαστικοὶ Πατέρες	206
Γενικὴ ἐπισκόπησις	209

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

1. Οἱ Ἕλληνες κατῴκουν τόσον ἐξάίρετον καὶ ποικίλην χώραν, ὅσον οὐδὲν ἄλλο ἔθνος τῆς γῆς. Ἐνταῦθα ὀρέων κορυφαὶ ὑπὸ παντοτεινῆς χιόνος κεκαλυμμένοι καὶ θαυμασίως καταλάμπουσαι, ἐκεῖ ποταμοὶ καὶ ῥύακες ὑπὸ καταφύτων ὀρέων καταπαράττοντες, ἀλλαχοῦ δὲ πολυπληθεῖς, βαθέως εἰς τὴν γῆν εἰσδύοντες ἀργυρώδεις κόλποι. Οὐδὲν ὑπάρχει σημεῖον ἐν τῇ χώρᾳ, ἐν ᾗ δὲν βλέπῃ τις τοιούτους μαρμαίροντας κόλπους. Ἀλλ' ὅπισθεν αὐτῶν διαλάμπει ὁ ὑπέρυθρος καὶ ἀπαστράπτων πόντος, μετὰ τοῦ Αἰγαίου καὶ Ἰονίου πελάγους, καὶ ἐκ τούτων ἐγείρεται σύμπλεγμα πρασινοειδῶν νήσων. Ἐν τῇ μεσογείῳ καθίενται κοιλάδες ποτάμιοι, ἐκτείνονται τῇδε καὶ κεῖσε εὐφορα πεδία, καὶ ἀνυψοῦνται πλατεῖς καὶ πετρώδεις κρημνοὶ πρὸς τὰ ὄρη. Ἐπ' αὐτῶν δὲ καμαροῦται φαειρὸς καὶ διαυγὴς οὐρανὸς, καὶ κατασκηνοῖ οὐδέποτε ἀποπαύων, ἀλλ' ἀναζωογονῶν ὑγρὸς καὶ ὑπόθερμος αἰθήρ. Τὰ τρία ταῦτα γῆ, θάλασσα καὶ κλίμα προσκάλουν τὴν ἐνέργειαν τῶν ἀνθρώπων, καὶ παρεκελεύοντο αὐτοῖς, ἵνα ἀναπτύξωσι πᾶν ὅ,τι αὐτοῖς παρεῖχον. Καὶ ὁμῶς οὐχὶ τόσον ἐπαρκῶς ἐξηγοῦνται διὰ τούτων, ὅσα οἱ Ἕλληνες διὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἔπραξαν, ἀλλ' ὥς κύριον αἷτιον ἦτο ἡ μεγίστη αὐτῶν εὐφυΐα. Οὐδαμοῦ τοῦ κόσμου ἀπαντᾷ τις ἔθνος ἔχον ἐν ἴσῃ ἀρμονίᾳ πάσας αὐτοῦ τὰς ψυχικὰς δυνάμεις· ἡ δύναμις τῆς βουλήσεως ἀνεπτύχθη ὀλιγώτερον καὶ διὰ

τούτου ἐκωλύθη ἡ διάπλασις ἐθνικοῦ χαρακτῆρος πρὸς τὰ ἔξω ῥέποντος· ἡ Ἑλλάς ὤφειλε νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν ἀνθρωπίνην πορείαν, ἡ δὲ Ῥώμη τὴν ἐθνικὴν. Τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους ἡ ἀνάπτυξις σύμμετρος πρὸς τε τὴν ὑπόθεσιν καὶ τὸ εἶδος ἐστηρίζετο ἐπὶ τῶν φυσικῶν αὐτοῦ προτερημάτων καὶ τῆς δραστηριότητος· ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα συγγενὴς τῆς ἀπλουστεράς Λατινικῆς εἶνε ἡ εὐγενεστάτη τῶν Ἰνδογερμανικῶν γλωσσῶν, Σανσκριτικῆς, Ζενδικῆς, Λατινικῆς, Κελτικῆς, Γερμανικῆς, Λεττικῆς καὶ Σλαβικῆς. Αὕτη ἀπετελέσθη πολὺ πρότερον ἢ ἐκεῖναι, καὶ ὑπερέβαλε ἐκείνας κατὰ τὸν πλοῦτον, ποικιλίαν, εὐστροφίαν λεπτότητα καὶ πλαστικὸν κάλλος, ὥς καὶ κατὰ τὰς παραλλήλως ἀναπτυχθείσας διαλέκτους, ὧν τέσσαρες ἐμορφώθησαν εἰς γλῶσσαν γραφῆς, ἡ Αἰολικὴ, Δωρικὴ, Ἰωνικὴ καὶ Ἀττικὴ· ἡ τελευταία κατὰ τὸν τρίτον π. Χ. αἰῶνα ἀναμιχθεῖσα μετ' ἄλλων ἰδιωτισμῶν ἐγένετο ἀπὸ τοῦδε ἡ κοινὴ διάλεκτος ἡ ἡ κοινὴ πάντων τῶν Ἑλλήνων γλῶσσα. Κατὰ τὸν μῦθον τὸ ἐλληνικὸν ἀλφάβητον κατὰ τοὺς παναρχαίους χρόνους ἐκόμισεν εἰς Ἑλλάδα ἐκ Φοινίκης ὁ Κάδμος, συνιστάμενον ἐκ 16 γραμμάτων· α, β, γ, δ, ε, ι, κ, λ, μ, ν, ο, π, ρ, σ, τ, υ, καὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν προσετέθησαν καὶ τὰ λοιπά. Ὁ Ἕλλην κεκτημένος θαυμασίαν ἐφευρετικὴν δύναμιν ἄνευ προγενεστέρων, σχεδὸν πάντα τῆς ποιήσεως καὶ τοῦ πεζοῦ λόγου τὰ εἶδη εὔρεν. Πᾶν ὅ,τι ἐκ τοῦ βάθους τῆς ψυχῆς ἐξεδηλώθη, ἀνέπτυξεν αὐτὸ περαιτέρω, καὶ μετὰ πόνου αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ διεσώθη εἰς τοὺς μεταγενεστέρους. Ἐνθα τὸ ἐλληνικὸν πνεῦμα εἰσδύει, ἐκεῖ ὑποχωρεῖ ἡ νύξ καὶ ἐκφαίνεται ἡ ἡμέρα. Καὶ ὀλιγώτερον μὲν εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους φωτεινὴ καὶ λαμπρὰ εἶνε ἡ λαμπριδὼν αὐτοῦ, οὐδέποτε ὥμως ἀπεσβέσθη καὶ καθ' ὁλοκληρίαν. Διὰ τοῦτο καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ οἱ φίλοι τὸ βλέμμα αὐτῶν πάντοτε πρὸς τὴν Ἑλλάδα στρέφουσι, καὶ αὐτὴν ὡς ἱερὸν ἔδαφος καὶ ὡς πνευματικὴν αὐτῶν πατρίδα θεω-

ροῦσιν. Ἐνταῦθα εἶνε ἡ πατρίς των, καὶ ἐντεῦθεν πλήρεις ἰδανικῆς θεωρίας προχωροῦσι περαιτέρω· ἡ Ἑλλάς εἶναι ἀθάνατος πολλῷ μᾶλλον, ἢ ἡ Ῥώμη. Τί θέλων ἄρα γε ὁ παντοκράτωρ ἀπέσβεσε κατὰ τὸ ἥμισυ τοιοῦτον φῶς; Μὴ τυχὸν, ἵνα καὶ πάλιν ἀναλάμψη καὶ λαμπρότερόν ἐπὶ τὴν ἀνθρωπότητα τὸ φῶς αὐτῆς διαχύσῃ;

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

ΑΙ ΠΕΡΙΟΔΟΙ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ.

ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ.

Οἱ προῖστορικοὶ χρόνοι μέχρι 'Ομήρου· ἢ ὁ ὄνειροπολῶν πνευματικὸς τῶν Ἑλλήνων βίος.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ.

'Απὸ 'Ομήρου μέχρι τῶν Περσικῶν πολέμων· ἢ ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις τινῶν φυλῶν.

ΤΡΙΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ.

'Απὸ Περσικῶν πολέμων μέχρι 'Αλεξάνδρου τοῦ μεγάλου, ἢ ὁ μέγας αἰὼν τῶν Ἀθηναίων.

ΤΕΤΑΡΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ.

'Απὸ 'Αλεξάνδρου τοῦ μεγάλου μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κορίνθου ἢ ἡ ἀπόσβεσις τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος ὑπὸ τὴν Μακεδονικὴν κυριαρχίαν· οἱ Ἀλεξανδρινοί.

ΠΕΜΠΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ.

'Απὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κορίνθου μέχρι τῆς ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου ἢ ἡ ἀναδίσωσις τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας καὶ οἱ Βυζαντινοί.

ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ.

ΟΙ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΜΕΧΡΙ ΟΜΗΡΟΥ, ἢ Ο ΟΝΕΙΡΟΠΟΛΩΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΒΙΟΣ.

2. Εὐφαντασίωτοι οἱ Ἕλληνες καὶ τὸν πνευματικὸν αὐτῶν βίον τὸ κατ' ἀρχὰς ὄνειροπολοῦντα, οὕτως εἶπεῖν, εἶχον, πρὶν τῶν ἀνθρώπων ἢ ἡὺς ἀνατείλῃ. Ὅσῳ δὲ ἀμυδρὰ καὶ ἄν ᾤνε ἢ πρώτη λάμψις, τόσῳ φαιδρὰ πᾶσα καρδία προσβλέπει πρὸς

αὐτήν, ὡς τὴν ἀπαλλαγὴν, οὕτως εἶπεῖν, τοῦ πνεύματος ἀπὸ τῆς νυκτὸς τῆς ἀνατολῆς. Ἐκ τῆς πρὸ τοῦ Ὀμήρου ἐποχῆς οὐδὲν ὑπάρχει σύγγραμμα κατ' εὐθείαν μαρτυροῦν τὴν πνευματικὴν τῶν χρόνων ἐκείνων ἀνάπτυξιν, ἀλλ' ἐγκάρσιαι ὑπάρχουσιν εἰδήσεις περὶ τῶν ἀρχαιοτάτων ἔθνων, ἅτινα κατέκουν τὸ μεσημβρινὸν μέρος τῆς Χερσονήσου· εἰς τὸ ἀμυδρὸν λυκώφως μάλιστα πάντων ἀναφαίνονται οἱ πελασγοὶ καὶ οἱ Θρᾷκες· ἦσαν ἄρά γε οἱ πρῶτοι βάρβαρον ἔθνος, ὡς πιστεύουσί τινες, ἢ Ἕλληνες ἦττον πεπολιτισμένοι, ὡς ἄλλοι, καὶ δὴ μετὰ μείζονος πιθανότητος διισχυρίζονται; Πάντως οἱ πελασγοὶ ἔσχον σταθερὰς οἰκήσεις, καὶ ἔθεσαν τὰς πρώτας ἀρχὰς τῆς εὐνομίας. Οὗτοι ἐκτὸς τῆς θαλασσοπλοΐας, εἰς ἣν ἐν μέρει ἐπεδόθησαν, ἐξεῖχον ὑπερβαλλόντως κατὰ τὴν γεωργίαν, ἣν εἰργάζοντο μετ' ἐπιμελείας καὶ προσοχῆς, ἠγάπησαν περιπαθῶς τὴν βῶλον, καὶ ἐνεκαρτέρουν πιστοὶ εἰς τὸ ἔργον των. Ὑπ' αὐτῶν ἐκτίσθησαν τείχη, ὄχυραὶ ἀκροπόλεις (Λάρισσαι) καὶ θησαυροὶ ἐξ ἀξέστων πέτρων ἀλλήλοις ἐπισεσωρευμένων. Τινὰ ἔτι διασωζόμενα Κυκλώπεια τείχη (οὕτω καλοῦνται τὰ λείψανα ταῦτα) ἀναμιμνήσκουσι τὸν περιηγητὴν τὴν ἀκανόνιστον ἔτι δύναμιν τοῦ παναρχαίου τούτου λαοῦ, ἰδίως ὁ θησαυρὸς τοῦ Ἀτρέως ἐν Μηκύναις. Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο συνίσταται ἐκ τείχους ὀριζοντίου κατ' ὀλίγον πρὸς τὰ ἄνω συνερχομένου, καὶ πρὸς λίθον ἀπολήγοντος καὶ ἔχοντος Πύλην πυραμιδοειδῆ καὶ τεχνηέντος ἐπεστεγασμένην. Ἐνταῦθα φαίνονται ἔτι λείψανα τῶν Κυκλωπείων τειχῶν μετὰ τῆς περιφήμου Πύλης, ἥς ἐκατέρωθεν ἴσταντο λέοντες.

Οἱ πελασγοὶ τὸ μαντεῖον αὐτῶν εἶχον ἐν Δοδώνῃ τῆς Ἠπείρου, ἔνθα αἱ προφητεῖαι ἐγίγνοντο διὰ τοῦ θροῦ τῆς παναρχαίας καὶ εἰς τὸν Δία ἀφιερωμένης Δρυός· ἦτο δὲ τάξις ἰδιαιτέρα ἱερέων, οἱ Σελλοὶ, οἵτινες «ἀνὴρ πτόποδες χαμεῦναι» ἐξήγουν τοὺς ἥχους τούτους καὶ τὸν ῥόθον καὶ τὸ κελάρυσμα τῆς παρακειμένης κρήνης.

Καὶ μεταγενεστέρως ἐκεῖ ἐμαντεύοντο διὰ χαλκοῦ ἤχοῦντος. Ἐπὶ στήλης ἴστατο χαλκῇ λεκάνη, ἐπὶ ἑτέρας ἀνδριάς παιδὸς κρατοῦντος χαλκῇν μάστιγα, ἥτις τριπλῇ οὔσα ἀλυσιδώτῃ, ἀπηρτημένους ἔχουσα ἐξ ἑαυτῆς ἀστραγάλους, ὑπὸ τοῦ ἀνέμου κινουμένη, ἐκτύπα πρὸς τὸν λιγύφθογγον χαλκὸν καὶ προὔξενει μακροὺς ἤχους, ἐξ ὧν ἐμάντευον τὴν βουλὴν τοῦ ὑπερτάτου τῶν θεῶν. Ἐγίνωσκον δὲ καὶ μετεχειρίζοντο τὸ ἐκ 16 γραμμάτων ἀλφάβητον, (§ 4.), καὶ τοῦτο ὥς καὶ ἡ γεωργία, ἡ τεκτονικὴ καὶ ἡ κοινὴ πρὸς πάντας τοὺς Ἀρείους λαοὺς λατρεία τοῦ Διὸς ἐχαρακτήριζον τὸν ἡμερόν βίον τοῦ παναρχαίου τούτου λαοῦ.

Οἱ δὲ περὶ τὴν μουσικὴν ἐμπειρότατοι Θρᾷκες διάφοροι τῶν μεταγενεστέρων βαρβάρων Θρακῶν κατόικουν πρὸς βορρᾶν καὶ τὴν μέσσην Ἑλλάδα, ἰδίως δὲ ἐν Πιερίᾳ τῆς Μακεδονίας παρὰ τὸ βόρειον κάταντες τοῦ χιονοσκεποῦς καὶ μέχρι τῶν νεφῶν ὑψουμένου Ὀλύμπου, ἔτι δὲ παρὰ τὸν Παρνασσὸν καὶ Ἑλικῶνα, ἐφ' ὧν ὄκουν αἱ μοῦσαι, καὶ περὶ τὴν παναρχαιοτάτην Ἑλευσῖνα. Παρ' αὐτοῖς ἀπὸ στόματος εἰς στόμα καὶ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν διεδόθησαν τὰ ἑαρινὰ, θερινὰ, τὰ τοῦ τρυγητοῦ, τὰ ποιμενικὰ, ὑφαντικὰ, γαμήλια καὶ πένθιμα ᾄσματα, ἀδόμενα πρὸς κιθάραν. Παρεδόθησαν δὲ ἡμῖν, εἰς αὐτὸ τὸ ἔθνος ἀνήκοντα, ὀνόματα ἀνδρῶν, οἵτινες ὑπῆρξαν οἱ ἀρχαιότατοι ἀοιδοὶ, διδάσκαλοι τοῦ λαοῦ καὶ προφῆται. Ὁ Ὀρφεὺς, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Μούσης Καλλιόπης ἔθελγε τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν, ἐξήμερου τὰ ἄγρια θηρία καὶ ἐκίνει δένδρα καὶ λίθους. Κατέβη εἰς τὸν Ἄδην, καὶ κατεπράυνε τὴν ἄκαμπτον αὐτοῦ ἐξουσίαν διὰ τῶν φθόγγων τῆς λύρας του, ὥστε ἀπεδόθη αὐτῷ ἡ σύζυγος Εὐρυδίκη. Ἐτι μνημονεύεται ὁ πρὸς τὰς μούσας ἐρίσας Θάμυρις (Ἰλ. β. 594), ὃν αὐταὶ ἐτύφλωσαν καὶ ἐστέρησαν τῆς ἀοιδῆς· ὁ Μουσαῖος, ὁ υἱὸς τῶν Μουσῶν, ἐλέγετο ὅτι ἦτο ὁ συγγραφεὺς τῶν περὶ τὰς τελετὰς καὶ τοὺς καθαρμοὺς ᾄσμάτων,

τῶν ὕμνων καὶ τῶν θεοπροπίων, ὁ Εὐμόλπος ἵδρυσε περὶ τὴν Ἐλευσίνα τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια, ἐν οἷς μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων τῆς Ἑλλάδος ἐλατρεύοντο ἢ τὴν τροφήν χορηγοῦσα Δημήτηρ (γῆ μήτηρ) καὶ ὁ εὐθυμίαν παρέχων Βάκχος. Λόγος δὲ γίγνεται καὶ περὶ θρηνηδοῦ τινος Λίνου, τοῦ χρησμωδοῦ Βάκιδος, τοῦ ὕμνου καὶ θρηνηδίας ποιούντος Πάμφρου, τοῦ ὕμνωδοῦ **Ὡλέως**, τοῦ Ἀμφίωνος, ὅστις διὰ τῆς ἐπταχόρδου λύρας του ἐκτιζε τὰ τείχη τῶν Θηβῶν· πιθανῶς εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀνήκει καὶ ὁ εὐρετῆς τῶν μύθων Λῖσωπος, περὶ οὗ οὐδὲν ἕτερον εἶνε γνωστόν. Ποίησις ᾄσμα καὶ μουσικὴ χαρακτηρίζουσι τὸν βίον τῶν ἀρχαίων Θρακῶν, καὶ μετὰ αὐτῶν ἴσταται τὸ λίκνον τῆς ἐλληνικῆς ποιήσεως.

3. Τοὺς πελασγικοὺς χρόνους διαδέχονται οἱ ἡρωϊκοί. Ἐν τινι τῆς Θεσσαλίας χώρᾳ ἐμφανίζονται οἱ Ἕλληνες, καυχώμενοι ἐπὶ καταγωγῇ ἐκ Τιτάνων. «Ἀρχαγγέλης ἡμῶν, ἔλεγον, εἶνε ὁ συνετὸς καὶ φιλόανθρωπος Τιτὰν Προμηθεύς· υἱὸς αὐτοῦ ἦτο ὁ Δευκαλίων, αὐτοῦ δὲ καὶ τῆς Πύρρας ὁ γόνος εἶνε ὁ ἡμέτερος πρόγονος Ἕλλην». Μετ' ὀλίγον ὁ λαὸς οὗτος τὸ νέον φέρων ὄνομα διαχωρίζεται εἰς τέσσαρας φυλάς, εἰς Αἰολεῖς, Δωριεῖς, Ἴωνας καὶ Ἀχαιοὺς. Ἐν τούτοις ἐπέρχεται ἡρωϊκὴ τις ἐποχὴ, ὁμοία τῇ τοῦ Μεσσιῶνος, ἐν ᾗ ἡ ἀνθρωπότης καταφανῶς βαίνει πρὸς τὰ πρόσω. Τοῖς ἥρωσι συμπαρέπονται οἱ ἀοιδοὶ (ὥς ἐν τῷ μεσσιῶνι τοῖς ἱππόταις οἱ Τροβαδόροι), οἱ προκάτοχοι τοῦ ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ Φημίου καὶ Δημοδόκου, κατὰ τὴν πίστιν τοῦ λαοῦ προστατευόμενοι ὑπὸ τῶν θεῶν. Οὗτοι ἤδον περὶ τῶν ἡρώων τῶν προτέρων χρόνων, καὶ πρὸς δόξαν τῶν ἔτι ζώντων, καὶ συμπροέπεμπον διὰ τοῦ μέλους τὴν ἔρχησιν, ἥτις ἐτελεῖτο καθ' ἑορτασίμους ἡμέρας πρὸς τιμὴν τῶν θεῶν, καὶ ἐκαγόνιζον τὸν ῥυθμὸν αὐτῶν· ᾄσμα καὶ μουσικὴ ταχέως μετὰ τὴν θρακικὴν ἐποχὴν ἐμορφώθησαν ἐπὶ τὸ τεχνικώτερον. Τὸ εὐαίσθητον τῶν Ἑλλήνων διέκρινε τοὺς ἀπλουστάτους ῥυθμοὺς,

δηλ. τοὺς ἀνιόντας, Ἰαμβικὸν καὶ ἀναπαιστικὸν, καὶ τοὺς κατιόντας, τροχαϊκὸν καὶ δακτυλικόν. Μετ' οὐ πολὺ ἡ λεπτὴ αἴσθησις διέκρινε καὶ εἰς τίνα ὑπόθεσιν προσήκοντες ἦσαν οἱ ῥυθμοὶ οὗτοι, καὶ ἐπὶ τῆς βάσεως ταύτης ἐχώρει πρὸς τὰ πρόσω, μέχρις οὗ προῆλθον τεχνικώτερα καὶ λεπτότερα τοῦ μέτρου εἶδη, ἃτινα τέως ἐβαυκαλίζοντο ἐν τῇ ψυχῇ τῶν Ἑλλήνων ὡς οἱ Λογαριδικοὶ στίχοι, Παιονικοὶ, Κρητικοὶ, Βακχικοὶ καὶ Ἰωνικοί· ὁ πρῶτος ἐξάμετρος ἀποδίδεται εἰς τὴν Φιμονόην ἰέρεϊαν παρὰ τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον καὶ, ἐπειδὴ ὁ Ἀπόλλων ὑπεβάλετο αὐτῇ τοῦτον, κατὰ τὴν πίστιν τοῦ λαοῦ ὁ στίχος οὗτος εἶχε θείαν τὴν γένεσιν καὶ ἐκαλεῖτο Πύθιος στίχος, δελφικός, ἢ θεολογικὸν μέτρον.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ.

ΑΠΟ ΟΜΗΡΟΥ ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΠΕΡΣΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ ἢ
Ἡ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΙΝΩΝ ΦΥΛΩΝ.

4. Χαρακτηρισμὸς τῆς περιόδου ταύτης. Μία τῶν τεσσάρων ἑλληνικῶν φυλῶν ἡ Ἀχαικὴ ἠνώθη πρὸς κοινὴν τινα ἐπιχείρησιν κατὰ τῆς Τροίας· ἡ ἀνόσιος πόλις, ἣτις ἐν σκέπη εἶχε τὸν παραβάντα τὴν ξενίαν, ἠλώθη διὰ δόλου μετὰ γενναίαν καὶ μακρὰν ἄμυναν, καὶ ἐνεπρήσθη. Ὀγδοήκοντα μετὰ ταῦτα ἔτη οἱ Δωριεῖς ὑπὸ τῶν ἀπογόνων τοῦ ἀρχηγέτου των Ἡρακλέους ὀδηγούμενοι κατέσχον τὴν Πελοπόννησον. Μετὰ ἥμισυν αἰῶνα περὶ τὸ 1050 π. Χ. Αἰολεῖς Ἴωνες καὶ Δωριεῖς ἐγκατέστησαν εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν, καὶ μετ' ὀλίγον ἐξήνθησεν δαψιλὴς ἑλληνικὸς βίος ἐν τε τῇ ἐμπορίᾳ, τῇ ἐπιμιξίᾳ καὶ ποιήσκει ἐκεῖθεν τοῦ Αἰγαίου πελάγους ζωपुरοῦσα καὶ τὴν ἀρχαίαν πατρίδα. Εἰς τὴν διάπλασιν ταύτην ἐφείλονται τὴν γένεσιν των τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη, διότι αὐτὴ ἦτο ἡ καθ' αὐτὸ ἡλικία τῆς χρυσῆς φαντασίας.

Μετὰ μακράν διάλειψιν ἀπὸ τοῦ 700 π. Χ. ἤρξατο ἡ δευτέρα τοῦ ἐλληνικοῦ πνευματικοῦ βίου ἐπίδοσις, καὶ ἀδιαλείπτως συμπαρείπετο τῇ πρὸς τὰ πρόσω διαμορφώσει τῶν φυλῶν. Καὶ ἡ μὲν Δωρικὴ τῆς Πελοποννήσου μητρόπολις διὰ τῆς νομοθεσίας τοῦ Λυκούργου ἐμορφώθη εἰς ἀποκλειστικὴν τινὰ ἀριστοκρατίαν καὶ ἀκίνησίαν ἀποκλείουσαν πᾶσαν ἀνάπτυξιν καὶ ηὔξήνθη διὰ τῆς ἀλώσεως τῆς δυστυχοῦς Μεσσηνίας, τὸ δὲ ἐν Ἀττικῇ Ἰωνικὸν στοιχεῖον τὴν ἐναντίαν ἐβάδισεν ὁδόν. Πρῶτον διέταξεν ὁ Θησεὺς τὴν ἄτακτον χώραν, εἶτα δὲ ἐπῆλθεν ἀμοιβαία τῶν πραγμάτων μεταβολή, καὶ ὅτε μὲν τὸ πολίτευμα ἦτο πατριαρχικὸν ἢ βασιλικὸν, ὅτε δὲ μικτὸν ἀριστοκρατικόν. Ὁ Σόλων ὁ σοφώτατος προωδοποίησε τοῖς Ἴωσι κατὰ τὸν χαρακτῆρα αὐτῶν νέαν νομοθεσίαν καὶ τὸ τιμοκρατικὸν αὐτοῦ πολίτευμα μετ' ὀλίγον περιέστη εἰς τὴν ὅ,τι ἔξοχον δημιουργήσασαν, ἀλλὰ καὶ μετ' ὀλίγον καταστραφεῖσαν Δημοκρατίαν. Ἡ ἥπιος ἀρχὴ τῶν Πεισιστρατιδῶν διετήρησεν ἔτι ἀμφοτέρω τὰ πολιτεύματα, καὶ περὶ τοῦτον σχεδὸν τὸν χρόνον συνέστησαν ἐν Ἀργεῖ, Κορίνθῳ, Μεγάρῳ, Σικυῶνι, Ἀκράγαντι καὶ Σάμῳ τυραννίαι, ἐν ᾧ ἐν ἄλλαις πόλεσιν ἐπεκράτουν ἀριστοκρατίαι. Ἀλλ' ὅτε ὁ Ἰππίας ἐξ Ἀθηνῶν περὶ τὸ 540 π. Χ. ἔφυγεν, ὁ δὲ Κλεισθένης ἔθηκεν ἐνταῦθα τὰς βάσεις τῆς δημοκρατίας, τότε νέα καὶ ἀνέλπιστος ἀνεφύη ζωή. Ἀπὸ τῆς ἀτυχοῦς στάσεως τῶν Ἰώνων ἀπὸ τοῦ 500—494 π. Χ. ἔξωθεν ἀνεφάνη νέα ἐποχὴ διὰ τὴν Ἑλλάδα, καὶ μετὰ τῆς εἰσβολῆς τῶν Ἀσιανῶν ἄρχεται ἡ τρίτη καὶ ὑψίστη ἀκμὴ τῆς ἐλληνικῆς φιλολογίας.

I. ΠΟΙΗΣΙΣ.

1. ΟΜΗΡΟΣ.

5. Τὸν πατέρα τῆς ἐλληνικῆς ποιήσεως, τὸν Ὅμηρον, ἡ ἀρχαιότης θέτει εἰς ἐποχὰς πολὺ ἀπ' ἀλλήλων ἀπεχούσας. Τινὲς

λέγουσιν ὅτι ἤκμασεν μεταξὺ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου (1194—1184 π. Χ.), καὶ τῆς δωρικῆς μεταναστεύσεως (1104), ὁ δὲ Ἡρόδοτος διατείνεται ὅτι ἔζησεν περὶ τὸ 888. Ὅπως δὲ ἡ ἐποχὴ, οὕτω καὶ ὁ τόπος τῆς γεννήσεώς του, δὲν εἶνε ἀκριβῶς γνωστός. Κατὰ τινὰ παράδοσιν ἤριζον περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ ποιητοῦ αἱ ἐξῆς κατ' ἐξοχὴν πόλεις, Σμύρνη, Ῥόδος, Κολοφῶν, Σαλαμίς, Ἴος, Ἄργος, Ἀθῆναι. Ἐπίσης καὶ τὰ κατὰ τὸν ποιητὴν εἶνε σκοτεινὰ, διότι ὁ μὲν πατήρ του λέγεται ὁ ποτάμιος θεὸς Μέλης παρὰ τὴν Σμύρνην, ἡ δὲ μήτηρ του ἡ Νύμφη Κριθήϊς. Παρὰ τὴν Σμύρνην δὲ δείκνυται σπήλαιον, ἐν ᾧ αὐτὸς ἐποίησε τὰ ἔπη του, καὶ ἐν Ἴῳ ὁ τάφος του.

Πᾶσαι αὗται αἱ εἰκασίαι ἀνήκουσιν εἰς πολὺ μεταγενεστέραν ἐποχὴν καθ' ἣν ὁ Ὅμηρος, ὡς ἥρως ἐτιμᾶτο καὶ ναοὶ καὶ βωμοὶ ἦσαν αὐτῷ ἀφιερωμένα· ἡ παράδοσις, ὅτι αὐτὸς ἦτο τυφλὸς, δύναται νὰ ὀνομασθῇ παιδιὰ μᾶλλον ἢ σπουδαιολογία, διότι ὁ τυφλὸς οὐδέποτε δύναται νὰ ὀμιλήσῃ περὶ χρωμάτων καὶ νὰ κάμῃ τόσον λεπτὰς περὶ αὐτῶν διακρίσεις, δι' ἃς ἄλλαι γλῶσσαι μόλις ἀνευρίσκουσι τὰς καταλλήλους ἐκφράσεις. Γνώσις λοιπὸν τοῦ χρόνου, τῆς πατρίδος, καὶ αὐτοῦ τοῦ Ὀμήρου δὲν ὑπάρχει. Λίαν πρωίμως ὑπῆρχόν τινες γνωματεύοντες ὅτι δύο ὑπῆρξαν Ὀμηροὶ, ἐξ ὧν ὁ μὲν ἐποίησεν τὴν Ἰλιάδα, ὁ δὲ τὴν Ὀδύσσειαν· διότι ἡ διαφορὰ τῶν δύο ἐπῶν εἶνε τόσον μεγάλη, ὥστε δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπολάβῃ τις ἓνα καὶ μόνον συγγραφέα· ἡ γνώμη αὕτη εἶνε ἡ τῶν χωριζόντων, οἵτινες ὁμῶς δὲν ἐτόλμων καὶ νὰ ἀποφαίνωνται παρρησίᾳ διὰ σπουδαίας κριτικῆς περὶ τῶν ἱερῶν τοῖς ἑαυτῶν συμπατριώταις βιβλίων. Ὁ Ἀρίσταρχος ἤδη περὶ τὸ 160 π. Χ. ὁ ἄξυνούστατος καὶ πολυμαθέστατος τῆς ἀρχαιότητος κριτικὸς ἀντεπεξῆλθεν κατὰ τῆς γνώμης ταύτης τῶν διχαζόντων. Διαχάσκει πράγματι τὸ χάσμα μεταξὺ τοῦ τραχυτέρου καὶ εὐμρουσοτέρου ἡρωϊκοῦ ἔσματος τόσον πολὺ, ὥστε νὰ μὴ ἐξηγῇται, ὅτι ταῦτα ἐποιήθησαν

κατὰ διάφορον τοῦ ποιητοῦ ἡλικίαν, καὶ ὥς ἐν ἀποικίαις συνή-
θως συμβαίνει ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ παι-
δεία ταχέως προβαίνουνσι πρὸς τὰ πρόσω; Δὲν ἠδύνατο ἄρα
αὕτῃ νὰ συμπαρασύρῃ καὶ τὸν γέροντα μεθ' ἑαυτῆς καὶ νὰ δια-
τηρήσῃ αὐτὸν ζωηρὸν καὶ ἀκμαῖον; Ποῖος ὁ τῶν πραγμάτων
ῥοῦς σήμερον καὶ ποῖος ὁ πρὸ 40 ἐτῶν; Δὲν εἶνε ἀληθῶς κολοσ-
σιαία ἡ πνευματικὴ μεταβολὴ ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ; Ἄλλοι
δὲ διαμφισβητοῦσι καὶ τὴν ὑπαρξίν αὐτὴν τοῦ Ὅμηρου, καὶ
τούτων προεξάρχει ὁ μέγιστος Γερμανὸς φιλόλογος Φριδερ. Α.
Βόλφιος (Fr. A. Wolf), ὅστις ἐν τοῖς εἰς τὸν Ὅμηρον προλε-
γομένοις αὐτοῦ (*prolegomena ad Homerum sive de operum
Homericorum prisā et genuina forma variisque mutationibus
et probabili ratione emendandi*), ἔργον μεγίστης μὲν παρὰ
τοῖς γερμανοῖς Φιλολόγοις τυχὸν ὑποδοχῆς, ὀλίγης δὲ παρὰ
τοῖς ἄλλοις, προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξῃ τὸ ἐξῆς. Ὁ Ὅμηρος δὲν
εἶνε ὁ συγγραφεὺς τῆς ὅλης Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας, ἀλλὰ
τὰ ὑπὸ τὸ ὄνομά του ἔπη ἦσαν φύραμα διαφόρων μικρῶν ἀσμά-
των κατὰ διαφόρους αἰῶνας ποιηθέντων, πρὶν τεχνῆται μετα-
γενεστέρας ἐποχῆς διατάξωσι καὶ ἐν ἀρμονίᾳ συνεχίσωσιν
αὐτὰ, καὶ ἐξαλείψωσιν ἀπατηλῶς τὰ ἔχνη τῶν ῥαψωδικῶν
ἀσυναρτησιῶν, καὶ πᾶν ὅ,τι ἀντέκειτο πρὸς τὴν ὑπόθεσιν
τοῦ ποιήματος, ἐκτὸς τῶν τελευταίων ἀσμάτων ὁ Πεισίστρα-
τος ἐποίησατο τοῦτον τὸν κύκλον, ὃν προΐστατο ὁ Ὀνομάκρι-
τος, ὅστις διεσκεύασε τὰς ῥαψωδίας καὶ ἀκριβῶς καὶ συστημα-
τικῶς διὰ τῆς γραφῆς κατέταξεν. Ὁ Ὅμηρος θεωρεῖται ἐντεῦ-
θεν μόνον ὡς περιληπτικὸν ὄνομα τῶν πολλῶν ἐκείνων καὶ
ἀγνώστων τεχνιτῶν, ὡς ἔκφρασις, ὑποσημαίνουσα τὴν ἐπικῶς
διατεθειμένην, καὶ μιᾷ γνώμῃ πρὸς κοινόν τι ζήτημα δρῶσαν
Ἰωνικὴν φυλήν. (Βερχάρδου Ἑλλ. Γραμματολ.). Καίτοι δὲ τὸ
ἀποτέλεσμα τοῦτο ἐκτῆθη διὰ ἡσύχου ἐρεύνης, κριτικῆς ἀκάμ-
πτου καὶ δι' εὐφυοῦς συναρμογῆς τῶν μερῶν, ἀλλ' οὐχ ἦττον

ἐξηφανίσθη πάλιν κατὰ τὸ πλεῖστον, ὥς τέκνον ἰδιαζούσης ἐποχῆς· Δύο ποιηταὶ ἀντεπεξῆλθον ἀμέσως κατὰ τῆς Βολφείου ταύτης ἰδέας, ὁ Φόσσιος ὅστις καλεῖ τὸν "Ὀμηρον τοῦ μεγάλου Φιλολόγου ἀκεστὴν (Ὀμηρικὸν κέντρονα), καὶ ὁ Σχίλλερος, ὅστις μετὰ λεπτῆς εἰρωνίας καταπολεμεῖ τὴν νέαν θεωρίαν ἐν τῷ συγγράμματί του «οἱ Ὀμηρίδαι.» Ἔτι δὲ δριμύτερον ἐκφράζεται κατὰ τῆς Βολφείου περὶ Ὀμήρου θεωρίας ἐν τῇ Ἰλιάδι του.

Τέλος εἰς πολὺ μεταγενεστέραν ἐποχὴν προῆλθεν ὁ Λάχμαννος μετὰ νέας θεωρίας, τῆς τῶν μικρῶν ἀσμάτων καλουμένης, παραδεχόμενος ὅτι ἡ Ἰλιάς εἶνε συναρμολόγημα ἀνομοίων καὶ οὐχὶ πρὸς τὸ αὐτὸ σχέδιον πεποιημένων μικρῶν ὀρχηστικῶν μελῶν. Τὸν μέγαν λοιπὸν Ὀμηρον ἀποτελοῦσι κατ' αὐτὸν οὐδὲν ἄλλο, εἰμὴ μικροὶ ἄνθρωποι. Ἀλλ' ἐὰν προχωρήσωμεν ὀλίγον ἐν βῆμα πρὸς τὰ πρόσω, καὶ ἴδωμεν ἐν τῷ Ὀμήρῳ τό τε εἶδος καὶ τὴν ὑπόθεσιν τινῶν ἐκ τῶν ὀρχηστικῶν τούτων μελῶν, θέλομεν ὑποχωρήσει ἀμέσως καὶ θὰ παραδεχθῶμεν τὴν ἀρχικὴν ἰδέαν περὶ ἐνότητος τούτων. Πᾶν μέγα ἔργον ἐν τῇ ἱστορίᾳ κατὰ τὴν πλατυτάτην αὐτῆς ἔννοιαν, ὥς προὑποθέτον ἐνωτικὴν τινὰ ἰδέαν, μόνον ὑφ' ἐνὸς ἐδημιουργήθη, καὶ ὥς ἡ ἱστορία τῆς φιλολογίας τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν διδάσκει, οἱ αἰῶνες μόνον ἅπαξ γεννῶσιν ἥρωας ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ κλάδου τῆς ἐπιστήμης. Διατὶ λοιπὸν πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ Ἰλιάς καὶ Ὀδύσσεια, ποιήματα παρ' οὐδενὶ ἔτι ἔθνει ποιηθέντα, εἶνε ἔργον ἀθροισικόν; Ἄς ἀκολουθήσωμεν μᾶλλον τὸ βαθὺ καὶ ἀληθὲς ποιητικὸν αἶσθημα τοῦ Σχιλλέρου καὶ Φοσσίου, πρὸς οὓς μετὰ βραχυχρόνιον ἀβεβαιότητα προσετέθη καὶ ὁ Γοίθιος· ἀφοῦ οἱ μεγάλοι οὗτοι ποιηταὶ οἱ πάντες ἄλλου καταλληλότεροι νὰ κρίνωσι περὶ ποιήματος, ἀπεφάναντο, ὅτι ὁ ποιητὴς Ὀμηρος ἐποιήσατο τὰ ἔπη ταῦτα, πρέπει εἰς τὴν γνώμην ταύτην νὰ ὑποκύβῃ πᾶσα ἄλλη. Πρὸς τῇ αὐθεντικῇ ταύτῃ γνώμῃ τῶν

ἀνδρῶν τούτων πολλὴν σπουδαιότητα ἔχει καὶ ἡ τοῦ Δυντσέ-
ρου (Düntzer Einleitung in der Odyssee), ὅστις ἐπὶ τοῦ Ἀρι-
στάρχου βασιζόμενος λέγει, ὅτι μέρος τῶν ἐν τῇ Ἀττικῇ ἐγ-
καταστάντων περὶ τὸ 1050 π. Χ. Πιέρων συνεπορεύθη κατὰ
τὴν μεγάλην Ἰωνικὴν μετανάστασιν εἰς μικρὰν Ἀσίαν, ἐν
οἷς καὶ ὁ Ὅμηρος, ὅστις τὰς ποιήσεις του πιθανῶς ἔγραψεν
εἰς Σμύρνην. Εἶτα ἡ Ὀμηρικὴ ποίησις ἤκμασεν ἐν Χίῳ, ἐνθα
ἡ ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἔχουσα ἑταιρία τῶν Ὀμη-
ριδῶν πολὺ ἐτιμᾶτο καὶ οἱ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μεταβαίνοντες
ᾠοῖδοι, ῥαψῳδοὶ καλούμενοι, ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ Χίου ἢ
Σάμου καταγόμενοι, διέδосαν τὰ ᾠσματα ἐκεῖνα ἐν μικρᾷ Ἀσίᾳ
καὶ ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Ἑλλάδι. Ταῦτα δὲ δὲν εἶχον εἰσέτι γρα-
φῇ, διότι ἡ γραφὴ ἦτο ἔτι εἰς πολὺν στενὸν κύκλον περιορι-
σμένη, καὶ ἡ μνήμη ἔπρεπε καὶ ἡδύνατο νὰ τὰ διατηρήσῃ.
Ὡστε οὐδὲν θαυμαστὸν, ἐὰν αὐτὰ κατὰ τεμάχια καὶ κακῶς
ἤδοντο. Τὸ εἶδος τῆς ἀπαγγελίας ἦτο ἄλλο ἢ τὸ τοῦ Φημίου
καὶ Δημοδόκου, τῶν ᾠοιδῶν τῆς Ὀδυσσεΐας, οἵτινες ἀπλῶς τὸ
ᾠσμα αὐτῶν πρὸς κιθάραν λύραν ἢ φόρμιγγα ἤδον· διότι ὁ
εὐμουστότερος ᾠοιδὸς τῆς μεταγενεστέρας ἐποχῆς ἔχων ἐπὶ
τῆς κεφαλῆς χρυσοῦν στέφανον, ποδῆρῃ ἡμφιεσμένος χιτῶνα,
καὶ τῇ δεξιᾷ δάφνινον κλῶνον κρατῶν, ἀπήγγελλε δραματι-
κῶς καὶ καθ' ὑπόκρισιν, καὶ μάλιστα τὴν μὲν Ἰλιάδα ἐν ἐρυ-
θρῷ τὴν δὲ Ὀδύσσειαν ἐν ἰανθίνῳ ἱματίῳ. Ἀλλὰ κατὰ μι-
κρὸν ἢ τέχνη τῶν ᾠοιδῶν τούτων, ὅτε ὁ κύκλος αὐτῶν ἐπὶ
πολὺ εὐρύνθη, ἐξέπεσεν εἰς τέχνην βάνανυσον καὶ κατέστη χει-
ροτεχνία, καὶ ἐπειδὴ ἡ γραφὴ κατέστη κοινὴ, ἡ δὲ μνήμη ἐξη-
σθένισε, ἤρξαντο νὰ γράφωσί τινες τῶν ῥαψῳδιῶν, καὶ νὰ ποιῶ-
σιν ἐκ τούτων συλλογὰς. Ὁ Σόλων προσέταξε ὥστε ἐν Ἀθή-
ναις κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Παναθηναίων νὰ μὴ ᾄδωνται πλέον
αἱ ῥαψωδίαὶ αὐθαιρέτως, ἀλλ' ἐν συνεχείᾳ, μετ' αὐτῶν δὲ ὁ
συνετὸς Πεισίστρατος, ἐκτιμῶν τὴν ἀξίαν καθόλου τῶν Ὀμηρι-

κῶν ἐπῶν, συνέστησε σύλλογον ἐκ 4 ἀνδρῶν, ὧν προΐστατο ὁ ὀρφικὸς ἐξ Ἀθηνῶν Ὀνομάκριτος, καὶ ἐποιήσατο τὴν πρώτην, πλήρη καὶ διατεταγμένην, συλλογὴν τῶν δύο μεγάλων ἐπῶν. Ἄνευ ἀντιρρήσεως ἐδέξατο ἡ Ἑλλάς ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Τυράννου, ὅστις καὶ ἤθελεν οὕτω νὰ στηρίξῃ τὴν δυναστείαν του, τὸ ἐντελὲς ἔργον ὡς πολύτιμον ἐθνικὸν κτῆμα καὶ ἀσφαλῶς αὐτὸ διεφύλαξεν· ἡ ἐπὶ τῶν ἐπῶν κριτικὴ ἀνενεώθη πάλιν κατὰ τὴν Ἀλεξανδρινὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν διάφοροι διασκευασταὶ ἐπήνεγκόν τινας αὐθαιρέτους μεταβολάς, καὶ ἡ νέα τοῦ κειμένου ἀναθεώρησις ὀφείλεται εἰς τὸν ἐξ Ἐφέσου Ζηνόδοτον, Ἀριστοφάνην τὸν Βυζάντιον, καὶ πρὸ παντὸς εἰς τὸν Ἀρίσταρχον τὸν ἐκ Σαμοθράκης. Οὗτος περὶ τὸ 160 π. Χ. ἀκμάσας διήρесе τὰ ἔπη εἰς 24 βιβλία καὶ τὸ κείμενον, ὅπερ ἡμεῖς ἔχομεν ἤδη, εἶνε τὸ ὑπὸ τοῦ σοφοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς ἐπεξεργασμένον.

α) Ἡ Ἰλιάς, τὸ ἀρχαιότερον, τραχύτερον καὶ ἀρρενωπότερον τῶν δύο ἡρωϊκῶν ἀσμάτων, δὲν πραγματεύεται περὶ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, ἀλλὰ μόνον ἐπεισόδιόν τι ἐκ τοῦ δεκάτου αὐτοῦ ἔτους· περιλαμβάνει δὲ οὐχὶ πλεον τῶν 51 ἡμερῶν ἐξ ὧν 21 ἐν βιβλ. α, 22 ἐν τῷ ω, καὶ μόνον 8 ἀπολείπονται διὰ τὰ βιβλ. ε—ψ. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἔπους εἶνε ἡ μῆνις τοῦ Ἀχιλλέως κατὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος· ὁ ἥρως, τὸ κύριον τῆς Ἰλιάδος πρόσωπον, ἀποχωρεῖ τοῦ ἀγῶνος τῶν Ἀχαιῶν, λυπηθεὶς διὰ τὴν ἀπὸ τῆς σκηνῆς του ἀπαγωγὴν τῆς Βρῆσηϊδος γενομένην κατὰ προσταγὴν τοῦ Ἀγαμέμνονος. Οὗτοι κατὰ πρῶτον ὑφίστανται ἰσόπαλον μάχην, (γ—η, 312) ἀλλ' εἶτα ἐν δευτέρᾳ (θ,) ἡττήθησαν καὶ τρίτον (ἀπὸ τοῦ λ, ἀρχόμενον) παρὰ τὰ τείχη καὶ περὶ τὰς ναῦς ὁλοσχερῶς κινδυνεύουσι νὰ καταστραφῶσιν. Ἦδη ἐκ τοῦ πλοίου τοῦ Πρωτεσιλάου ἀναλάμπει φλόξ, καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς, βλέπων τὴν ἀνάγκην τῶν τέως φίλων του, ἐξ οἴκου ἐπιτρέπει εἰς τὸν Πάτροκλον νὰ πολεμήσῃ ἐνδύόμενος τὴν πανοπλίαν του. Ἀλλ' ὅτε οὗτος πρὸς τὸν Ἑκτορα μαχόμενος ἔπεσεν,

ἀποβάλλει καὶ ὁ ἥρως τὴν ὀργὴν του (σ, τ,) καὶ ἐνδεδυμένος τὴν πανοπλίαν του ἀντεπεξέρχεται κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐν τετάρτῃ μάχῃ, τρέπει εἰς φυγὴν τοὺς Τρῶας καὶ καταδιώκει αὐτοὺς μέχρι τῶν Σχαιῶν πυλῶν, φονεύει τὸν Ἑκτορα καὶ ἐκδικεῖ τὸν φονευθέντα φίλον του Πάτροκλον (υ, φ, χ,). Καὶ ἐνταῦθα μὲν ἔπρεπε νὰ τελειώσῃ τὸ ἔπος, ἀλλ' ὁ ποιητὴς θέλων νὰ παραμυθήσῃ καὶ ἀναπαύσῃ τὴν ἐξηρεθισμένην ψυχὴν τοῦ ἀκροατοῦ παρeisάγει τὴν κηδείαν τοῦ Πατρόκλου, καθ' ἣν καὶ αὐτὸς διαφερόντως τιμᾶται καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς ἀξίως ἑαυτοῦ θεραπεύεται, καὶ τελευτᾷ διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως παραδόσεως τοῦ νεκροῦ τοῦ Ἑκτορος πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ Πρίαμον, ὅστις μεγαλοπρεπῶς αὐτὸν κατακαίει. (ω).

Ὡς οἷγ' ἀμφίεπον τάφον Ἑκτορος Ἴπποδάμοιο.

Ἡ σκηνὴ ἦτο παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον καὶ τὸ ἀρχιπέλαγος, μεταξὺ τοῦ πρὸς Ἀνατ. κειμένου ἀκρωτηρίου Ροιτείου, καὶ τοῦ πρὸς δυσμὰς Σιγείου. Ἐν τῷ μέσῳ ἀμφοτέρων ἔκειντο ἡμικυκλοειδῶς αἱ εἰς τὴν γῆν ἀνελκυσμέναι νῆες τῶν Ἀχαιῶν, πρὸς τὴν θάλασσαν τὰ ἔμβολα ἔχουσαι ἐστραμμένα· ἐν τῷ μέσῳ μὲν ἦ τοῦ Ὀδυσσέως ναῦς, ἀπώτατα δὲ πρὸς τὰ δεξιὰ, ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου ὁρατὴ ἔκειτο ἡ τοῦ Ἀχιλλέως, ἀπώτατα πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἡ τοῦ Τελαμωνίου Αἴαντος. Μεταξὺ τῶν νεῶν καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου ἦγεν ὁδὸς, πρὸς δὲ μεσημβρίαν παρατείνεται πρὸς τὴν Τροίαν πεδίον $1\frac{1}{2}$ λεύγας μακρὰν, διαρρεόμενον ὑπὸ τοῦ Σκαμάνδρου (καὶ Ξάνθος καλεῖται ἔνεκα τοῦ ἔτι καὶ σήμερον ἔνεκα τοῦ πηλοῦ ξανθοῦ αὐτοῦ χρώματος) καὶ τοῦ Σιμόεντος, οἵτινες ἐκβάλλουσιν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Ἐπὶ τοῦ εὐρέος πεδίου ἀναφέρεται λόφος τις Ἑρινεώδης, τὸ σῆμα τοῦ Ἴλου τοῦ θεμελιωτοῦ τῆς πόλεως, εἴτα, ἐκτὸς δύο πηγῶν ὧν τῆς μὲν τὸ ὕδωρ ἔρρεε ψυχρὸν, τῆς δὲ θερμὸν, ὃ ἐξ ἑκατὸν ποδῶν ὑψηλὸς Τύμβος τοῦ Αἰσυήτου, ὅστις ἦτο ὡς

σκοπὸς τῶν Τρώων, καὶ τέλος παρὰ τὰς Σκαιὰς Πύλας ἡ περι-
καλλὴς φηγός. Ἡ πόλις Τροία ἔκειτο πιθανῶς πλησίον τοῦ νῦν
χωριδίου Βουνάβαρσι, ἡ δὲ ἀκρόπολις Πέργαμος ὑψηλότερον ἐπὶ
πετρώδους ἐδάφους. «Ζωηρὰ αἴσθησις, φύσις ἀκραιφνῆς καὶ ἀπλό-
της, ἀκρίβεια διαγραμμάτων, καθαρότης τῶν περιγραφῶν, ἐνάρ-
γεια καὶ φαιδρότης, καὶ πραότης μετὰ χάριτος ἠνωμένα μετὰ
τοῦ πρέποντος ὕψους, συμμετρία καθόλου καὶ καθ' ἕκαστον χα-
ρακτηρίζουσι τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη» (Düntzer Einleit. in die Ilias).

β) Ἡ Ὀδύσσεια τὸ νεώτερον καὶ μαλακώτερον τῶν δύο
ἀρχαίων ἡρώϊκῶν ἐπῶν μαρτυρεῖ, ὅτι ταχέως ἔβαινεν ἡ ἀνάπτυ-
ξις τῆς Ἰωνικῆς φυλῆς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, οὐχὶ μόνον ὡς πρὸς τὴν
πνευματικὴν μόρφωσιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς θρησκευτικὰς καὶ
ἠθικὰς ἰδέας. Ἐκ τῆς Ὀδυσσεΐας, ἣτις δὲν εἶνε πλέον, ὅπως ἡ
Ἰλιάς, καθαρῶς χρονολογικῇ, διαγινώσκει τις, καίτοι μόνον
εἰς ἀγῶνας τοῦ λαοῦ, τὰς ἀρχὰς δραματικῆς διαμορφώσεως·
διότι οὐχὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ πρώτου βιβλίου, «ἐννεπε, μοῦσα, πολύ-
τροπον» κλπ. περιλαμβάνει τὴν κυρίαν τοῦ δράματος ὑπόθεσιν,
ἀλλὰ καὶ ὁ στίχος 39 τοῦ ἐννάτου βιβλίου, διὰ τοῦτο καὶ
ὑπῆρχεν ἀνάγκη τεχνικῆς κατατάξεως τῆς ὕλης. Τὴν κυρίαν
ὑπόθεσιν, ἀποτελοῦσιν αἱ περιπλανήσεις τοῦ Ὀδυσσεύος κατὰ
τὸν ἐπὶ δέκα ἔτη αὐτοῦ πλοῦν, ἡ ἐπάνοδος αὐτοῦ, ἡ ἐκδίκησίς
του πρὸς τοὺς μνηστῆρας, καὶ διὰ τῆς Παλλάδος Ἀθηνᾶς ἡ
διαλλαγὴ αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐπαναστάντα λαόν του.

Πρὸς τῇ τοῦ δράματος ὑποθέσει ὡς ἐπεισόδιον ἐπείσέρχεται
ἡ τῶν μνηστήρων διαγωγὴ ἐν τῷ ἐν Ἰθάκῃ παλατίῳ καὶ ἡ
ἀποδημία τοῦ Τηλεμάχου εἰς Πύλον καὶ Σπάρτην· ἡ κυρίως
πρᾶξις τῆς Ὀδυσσεΐας περιλαμβάνει μόνον 40 ἡμέρας ἐκ τοῦ
δεκάτου ἔτους μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας· πάντα τὸν λοιπὸν
χρόνονπραγματεύεται ἐν τοῖς ἐπεισοδίοις.

Αἱ κρίσεις περὶ τῆς Ὀδυσσεΐας τῶν ἐπισημοτάτων ποιητῶν
εἶνε εὐνοϊκώτεραι ἢ αἱ περὶ τῆς Ἰλιάδος· ὁ Γοίθιος, ὁ Σχίλλερος

καὶ ἄλλοι ἄλλων ἔθνων πολλὰ περὶ τοῦ ἔπους τούτου ἔγραψαν, ὁ δὲ Ἀἴννιος ἐν ποιήματί του λέγει, ὅτι «ἡ Ὀδύσσεια εἶνε τὸ ἀρχαῖον ἀλλὰ πάντοτε νεάζον ἄσμα, οὗ ἐκ τῶν φύλλων ἀνέρχεται ἡ ἀναπνοὴ τῶν θεῶν, ἐκλάμπει τὸ ἀνθρώπινον ἔαρ καὶ ὁ ἀνθηρὸς τῆς Ἑλλάδος οὐρανός».

Τὰ λαμπρὰ Ὀμηρικὰ ἔπη πρέπει τις νὰ μελετᾷ μετὰ πολλῆς σπουδῆς καὶ ἀγάπης, ὅπως αἰσθανθῇ τὴν διαύγειαν καὶ ἱλαρότητα τοῦ αἰσθητικοῦ βίου, τὴν ζωηρὰν καὶ καθαρὰν φύσιν ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ ποικιλίᾳ, τὸ φαιδρὸν ἐκεῖνο καὶ χάριεν φαντασίας οὐδέποτε παρεκτρεπομένης, ἀλλὰ πανταχοῦ μέτρον καὶ σκοπὸν ἐν ἑαυτῇ ἐχούσης, τὸ ἀείποτε εὐφωνον, τὴν εὐρροίαν καὶ λαμπρότητα τῆς γλώσσης· διὰ τούτων ἐθαύμαζεν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τὸν θεῖον Ὀμηρον, ὃν καὶ ἐκάλει κατ' ἐξοχὴν ποιητὴν, ταῦτα δι' ὅλων τῶν ἐπομένων αἰώνων διέθεσαν τὰς εὐγενεστάτας ψυχάς, καὶ ἐξακολουθοῦσιν ἔτι ἐξασκοῦντα μεγίστην ἐπὶ τῆς ποιήσεως ἐπιρροήν. Παρὰ τῷ πάντοτε νεάζοντι ποιητῇ πρέπει ἡ νεότης νὰ θερμαίνῃ τὴν καρδίαν της, καὶ νὰ ἐνισχύῃ τὸ πρὸς τὴν καθαρὰν φύσιν αἰσθημὰ της. Τότε ὡς χαρίεις ἡμῶν σύντροφος θὰ ἀναπολῇ ἡμῖν τοὺς λαμπροὺς χρόνους, καθ' οὓς ὁ ἀστὴρ αὐτοῦ κατὰ πρῶτον ἀνέτειλεν, καὶ ἡ ἀκαταμάχητος δύναμις, ἣν ἐξασκεῖ ἐπὶ πᾶσαν ἄγνην ψυχὴν, θέλει διαφωτίζει πάντα ἡμῶν τὸν βίον (Duntzer Einleit. in die Odyssee).

Ἡ ἀθανασία τοῦ Ὀμήρου. Οὐδεὶς τόσον πολὺ καὶ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἐπενήργησεν ἐπὶ τῆς παιδείσεως τοῦ ἔθνους του, ὅσον ὁ Ὀμηρος· διότι λησμονηθεὶς περισσότερον χιλιετηρίδος ἀνέστη αὖθις λαμπρός, ὅστις καὶ κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα εἰς πάντα τὸν πεπαιδευμένον κόσμον ἐπίσης λαμπρῶς εἰσέτι φωτίζει, ὡς ποτε εἰς τὴν μικρὰν Ἑλλάδα. Καὶ πάντοτε μὲν ὁ Ὀμηρος ὑπῆρξε διὰ τὸ σχολεῖον τὸ κυριώτατον διδακτικὸν καὶ ἀναγνωστικὸν βιβλίον, ὅπερ ἐπιμελῶς ἀνεγίνωσκον, ἐξήγουν καὶ ἀπεμνημόνευον, ἀλλ' εἰς τὰ μάλιστα συνέβαινε τοῦτο κατὰ

τοὺς μακεδονικοὺς χρόνους. Οἱ ἐν ἡλικίᾳ ὄντες ἐθεώρουν αὐτὰ ὡς τὸ κύριον μέσον πρὸς μόρφωσιν, δι' οὗ πάντοτε νέας γνώσεις καὶ νέας ιδέας προσεπορίζοντο· ὁ μέγας Ἀλέξανδρος οὐδέποτε ἀπεχωρίζετο τῆς Ἰλιάδος, ἣν ὑπελάμβανεν ὡς βιβλίον βασιλικόν, διότι ἐμπεριεῖχε τὰ καθήκοντα τοῦ βασιλέως. Δὲν πρέπει δὲ νὰ θαυμάζωμεν διὰ τοῦτο, ἐὰν ἀναλογισθῶμεν τὴν ῥῆσιν τοῦ Προδότου, ὅτι ὁ Ὅμηρος καὶ Ἡσίοδος «εἰσιν οἱ ποιήσαντες θεογονίην Ἑλλησι καὶ τοῖσι θεοῖσι τὰς ἐπωνυμίας δόντες καὶ τιμὰς τε καὶ τέχνας διελόντες, καὶ εἶδεα αὐτῶν σημῆναντες» δῆλα δὴ, ὅτι αὐτοὶ τοὺς παραδεδομένους θεοὺς περιέβαλον ἐν τῇ ποιητικῇ αὐτῶν μορφῇ, καὶ διετύπωσαν τὰς θρησκευτικὰς, οὕτως εἰπεῖν, παραστάσεις, αἵτινες καὶ εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον ἔμειναν ὑπόδειγμα καὶ κανὼν.

Οὕτω λοιπὸν ὁ Ὅμηρος ἐγένετο βιβλίον δογματικόν, τὰ δὲ στοιχεῖα λ, καὶ ω, τῆς Ὀδυσσεΐας περιέχουσι τὰς ἀρχικὰς θεωρίας τῶν Ἑλλήνων περὶ τῆς μετὰ θάνατον ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Ἐκ τοῦ δογματικοῦ δὲ μέρους ἐξήρτητο μᾶλλον ἢ ἥττον τὸ ἠθικόν, δηλ. ὁ οἰκιακὸς καὶ πολιτικὸς βίος τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων. Καὶ αἱ εἰκαστικαὶ τέχναι πρὸς τὰ ποικίλα τοῦ Ὀμήρου πλάσματα συνταχθεῖσαι παρήγαγον λαμπρὰ ἀποτελέσματα. Τὸ μέγιστον καὶ ὑψιστον προῖδον τῆς ἀρχαιοτέρας πλαστικῆς, ὁ Ζεὺς τοῦ Φειδίου ἐν Ὀλυμπίᾳ, ὑπόδειγμα εἶχε τὸ τῆς Ἰλιάδος α, 528 — 530. Τὸ δράμα ἐπίσης ἐπορίζετο τὰς ὑποθέσεις του ἐκ τῆς πλουσίας τραπέζης τοῦ Ὀμήρου, πάντων δὲ τῶν ἐθνῶν τὸ ἔπος μέχρι αὐτῶν τῶν νεωτάτων χρόνων ἐθεώρει ὡς ἡγεμόνα καὶ ὁδηγὸν τὸν Ὅμηρον, οὗτινος τὰ βήματα ἀπολύτως ἠκολούθει. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἑλλάδος μετηνάστευσε καὶ ὁ Ὅμηρος εἰς Ῥώμην, καὶ ἐρρωμένως τὴν Ῥωμαϊκὴν παιδείαν μετέστησε πρὸς τὴν ἑλληνικὴν. Τί ἤθελε δὲ γείνειν ἡ ποίησις τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος ἄνευ αὐτοῦ; Ὁ τὴν τάξιν αὐτοῦ ἔχων μέγιστος ποιητὴς Ὁράτιος,

ὁ τοὺς ἑλληνικοὺς μαστοὺς θηλάσας, καλεῖ αὐτὸν μέγαν (Sat. 4, 40, 52) ἔξοχον (Epist. 2, 3, 401) καλῶς γινώσκων τί αὐτός, τί ἡ Ῥώμη εἰς τὸν μέγαν ποιητὴν ὥφειλεν· ὅτε δὲ ἐπέσκηψεν ἡ βαρβαρότης τοῦ μεσαιῶνος, δὲν ἦτο πλέον καταληπτὸς ὁ Ὅμηρος, καί, ὅτε ἡ σπουδὴ τῶν ἐγκρίτων συγγραφέων ἤρξατο ἀναδιοῦσα, πολλοὶ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας τὸν Βιργίλιον ὡς τὸν διδάσκαλον τοῦ ἔπους ἐξελάμβανον. Μόλις κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα διεγνώσθη τὸ πρωτότυπον ἐκ τοῦ ἀντιγράφου καὶ ἀνεγνωρίσθη ὁ εἰς καὶ μόνος Ὅμηρος.

γ) Ψευδῶς ἀποδίδονται τῷ Ὀμήρῳ καὶ τὰ ἐπόμενα ἔπη·

α) Βατραχομουμαχία, παρωδία τῆς Ἰλιάδος εἰς 300 στίχους ἄνευ εὐφυΐας καὶ τόνου ἀνήκουσα πιθανῶς εἰς τὸν 9 αἰῶνα π. Χ.

β) Μαργίτης, μικρὸν καὶ γελοῖον δημοτικὸν ἔπος, ἐν ᾧ ἐξελέγχεται ἡ μωρία τινὸς νομίζοντος ἑαυτὸν πολὺ σοφὸν «ὅς πολλ' ἠπίστατο ἔργα, κακῶς δ' ἠπίστατο πάντα». Ἀμφότερα, καὶ ἡ Βατραχομουμαχία καὶ ὁ Μαργίτης, ἀποδίδονται εἰς ποιητὴν τινα Πίγρην ἀδελφὸν τῆς βασιλίσσης Ἀρτεμισίας.

γ) 55 ὕμνοι, ἐν οἷς 4 μεγαλείτεροι καὶ 29 μικρότεροι, ἐξ ὧν τινες εἶνε προοίμια εἰς τελετὰς θεῶν. Ἐκ τῶν μεγαλειτέρων ὁ εἰς Ἀπόλλωνα εἶνε σεμνὸς καὶ μεγαλοπρεπής, ὁ εἰς Ἑρμῆν ἱλαρὸς καὶ ζωηρός, ὁ εἰς Ἀφροδίτην γεγραμμένος διὰ λαμπροτάτων καὶ τρυφερωτάτων χρωμάτων, ἐν ᾧ ὁ εἰς Δῆμητρα, εἶνε σπουδαῖος καὶ τὴν λέξιν καθαρὸς· ἡ ποιητικὴ ἀξία τῶν μικροτέρων ὕμνων, οἵτινες κατὰ τὴν γλῶσσαν ἀνήκουσιν εἰς διαφόρους αἰῶνας, δὲν εἶνε εἰς πάντας ἡ αὐτή, ἀλλὰ σχεδὸν ἕκαστος τούτων διαφέρει ὡς πρὸς τοῦτο τοῦ ἑτέρου.

δ) Ἐπιγράμματα, ἐν οἷς ἡ Κάμινος ἢ Κεραμὶς καὶ ἡ Εἰρεσιώνη εἶνε τὰ κάλλιστα.

2. *Οἱ κυκλικοί.*

6. Ὡς βάσιν καὶ θεμέλιον εἶχον τὸν Ὅμηρον καὶ οἱ μεταγενέστεροι Ἴωνες ἐπικοί, κυκλικοί καλούμενοι, διότι αἱ ποιήσεις αὐτῶν ἀπετέλουν μετὰ τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας κύκλον. Οὗτοι παρέτεινον τὰ τοῦ ἀρχαίου διδασκάλου ἔπη, ἢ συνεπλήρουν αὐτά, στρεφόμενοι οὕτω περὶ τὸν Ὅμηρον, ὥς περὶ τὸν ἥλιον οἱ πλανῆται. Ἐν τούτοις οἱ ἄδοντες τοὺς νόστους ἄλλων ἡρώων πλὴν τοῦ Ὀδυσσέως ἐκαλοῦντο καὶ ποιηταὶ τῶν νόστων π. χ. Ἀγίας ἐκ Τροιζῆνος, οὗ ἐν τοῖς πέντε βιβλίοις τῶν νόστων κατ' ἐξοχὴν ἀναφαίνονται οἱ Ἀτρεΐδαι. Ἐκτὸς αὐτοῦ ἐπισημότατοι τῶν κυκλικῶν εἰσιν, ὁ Στασίνος ἐκ Κύπρου περὶ τὸ 776 π. Χ. ἀκμάσας ὁ ἀοιδὸς τῶν Κυπρίων, ποιήματος, οὗ συνέχεια, οὕτως εἰπεῖν, εἶνε ἡ Ἰλιάς τοῦ Ὀμήρου ὁ Ἀρκτῖνος ἐκ Μιλήτου καὶ αὐτὸς περὶ τὸ 776 π. Χ. ἀκμάσας, συγγραφεὺς ἡρωϊκοῦ ἔπους, οὗ τὸ πρῶτον μέρος ἡ Λίθιοπις ἀπὸ τῆς κηδείας τοῦ Ἑκτορος ἀρχόμενον πραγματεύεται τὸν θάνατον τοῦ Μένονος καὶ τὸν τοῦ Ἀχιλλέως τοῦ κυρίου ἥρωος τοῦ ἔπους, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ περιγράφει τὴν Ἰλίου Πέρσιν, ἥτοι τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, τῶν τε ἐκ Τενέδου ἐπανελθόντων καὶ τῶν ἐκ τοῦ ἵππου ἐξορμησάντων. Ὁ Λέσχης ἐκ Μιτυλήνης περὶ τὸ 708 π. Χ. ποιητῆς ἔπους, Ἰλιάς μικρὰ καλουμένου, ὅπερ περιγράφει τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας καὶ ὥς κύριον πρόσωπον ἔχει τὸν Ὀδυσσεά· ὁ Εὐγάμμων ἐκ Κυρήνης (περὶ τὴν 53 ὀλυμπ. ἀκμάσας) ποιητῆς τῆς Τηλεγονίας, ἣτις ἤρχετο ἀπὸ τῆς ταφῆς τῶν μνηστήρων καὶ ἦτο συνέχεια τῆς Ὀδυσσεΐας. Ἐν αὐτῇ διηγεῖται ὁ Εὐγάμμων καὶ τὸν πλοῦν τοῦ Ὀδυσσέως εἰς Ἥλιδα, καὶ τὸν φόνον αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ Τηλεγόνου, ὃν ἐγέννησεν ἐκ Κίρκης, πληρουμένης οὕτω τῆς μαντείας τοῦ Τειρεσίου· ὁ Τηλέγονος αὐτὸς μὴ γνωρίζων τὸν πατέρα φονεύει αὐτόν, φθάντα εἰς Ἰθάκην, διὰ δόρατος, οὗ τὴν αἰχμὴν ἀπετέλει τὸ κέντρον τῆς ἐξ ἁλὸς βάτου.

Πάντες οὗτοι οἱ ποιηταὶ, ὧν μόνον μικρά τινα ἀποσπάσματα ὑπάρχουσιν, ἠκολούθησαν μὲν κατὰ τὴν τέχνην τὸν Ὅμηρον, δὲν εἶχον ὅμως καὶ τὸ Ὀμηρικὸν πνεῦμα. Ἡ κυρία αὐτῶν σημασία εἶνε, ὅτι μετὰ ταῦτα οἱ τραγικοὶ καὶ οἱ γλύπται ἐπιμελῶς ἐχρήσαντο αὐτοῖς, καὶ ἐγένοντο οὕτω μέσον εἰς παραγωγὴν νέων δημιουργημάτων.

3. ΗΣΙΟΔΟΣ.

7. Ὁ πατὴρ τοῦ Ἡσιόδου ἦτο ἐκ Κύμης τῆς Αἰολίας, μετοικήσας εἰς Ἄσκραν τῆς Βοιωτίας, ἥτις, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ἐλικῶνος κειμένη, ἦτο κατὰ τὸν ποιητὴν «χειμα κακὴ, θέρει ἀργαλήν, οὐδέ ποτ' ἐσθλή.» Αὐτός, ὅστις πιθανῶς αἰῶνα μεθ' Ὅμηρον ἔζη, ἐγένετο ποιμὴν καὶ γεωργὸς καὶ καυχᾶται ὅτι αἱ Μοῦσαι καθιέρωσαν αὐτὸν ποιητὴν, διότι συντυχοῦσαι αὐτὸν ἐν τινι κοιλάδι τοῦ Ἐλικῶνος ποιμαίνοντα πρόβατα ἐδίδαξαν τὴν ᾠδὴν. Μάλα πρεσβύτης ἐφονεύθη ἐν Λοκροῖς ὑπὸ τῶν υἱῶν Μηλησίου τινὸς ἐν Οἰνόῃ. Οἱ κάτοικοι τοῦ Ὀρχομενοῦ ἀνευρόντες ὕστερον τὰ λείψανα αὐτοῦ ἔθαψαν ἐν τῇ πατρίδι των οἰκοδομήσαντες τάφον, ἐφ' οὗ ὁ Βοιωτὸς ἐποποιὸς Χερσίας ἐπέγραψε τὸ γνωστὸν ἐπίγραμμα, ὅπερ ἀποκαλεῖ αὐτὸν σοφώτατον πάντων τῶν ποιητῶν¹).

Εἰς τὸν Ἡσιόδον ἀποδίδονται τὰ ἐξ ἧς ποιήματα·

α) Ἔργα καὶ ἡμέραι, ἐν 826 στίχοις, διδακτικὸν ἔπος, ἐν ᾧ παραδίδει εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἐν σχήματι ποιητικῷ ἰδίας καὶ ξένας γνώσεις. Ἐνδιατρίβει λοιπὸν ἐν αὐτῷ περὶ τὰς βιωτικὰς σχέσεις καί, ἐξ ὧν αὐτὸς ἔπαθεν, ἐρμηνεύει τὰ αἰσθήματα καὶ νοήματα αὐτοῦ. Ὁ ἀδελφός του Πέρσης κατὰ τὴν διανομὴν τῆς πατρικῆς περιουσίας δωροδοκῆσας τοὺς βασιλεῖς, οἵτινες ἦσαν καὶ δικασταί, ἔλαβε μείζονα τοῦ Ἡσιόδου κλῆρον,

1) Ἄλλοτε ἀποδίδεται τῇ Πινδάρῳ· «Χαῖρε δὲς ἡ βήτας καὶ δὲς τάφου ἀντιβολήσας Ἡσιόδ' ἀνθρώποις μέτρον ἔχων σοφίης».

ὅν περ καὶ κατέφαγεν ἐν βραχεῖ χρόνῳ καὶ ἠπείλει νὰ εἰσαγάγῃ ἐκ δευτέρου τὸν ἀδελφὸν εἰς τὸ δικαστήριον, ὅπως ἀρπάσῃ καὶ τὸ ὑπόλοιπον τῆς πατρικῆς περιουσίας. Ἐν τοῖς ἔργοις παραινεῖ ὁ Ἡσίοδος τὸν ἀγνώμονα ἀδελφὸν νὰ ἀποστῇ τῆς βουλῆς του, καὶ συμβουλεύει αὐτὸν νὰ ζητῇ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐν τῇ γεωργίᾳ· ἐπιπροστίθῃσι σοφᾶς διδασκαλίας περὶ ταύτης, περὶ ναυτιλίας, περὶ καλῆς οἰκονομίας, περὶ ἀγωγῆς, καὶ διαποικίλλει τὸ ὅλον διὰ γνωστικῶν μύθων, καὶ διαφόρων ἄλλων περιγραφῶν. Οἱ τελευταῖοι στίχοι ἀπὸ τοῦ 763, αἱ ἡμέραι, εἶνε ἡμερολόγιόν τι, πραγματευόμενον περὶ αἰσίων καὶ ἀπαισίων ἡμερῶν. Τὰ παραγγέλματα ταῦτα ὀριζόμενα οὐχὶ κατὰ τὰς ὥρας τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ σεληνιακοῦ μηνὸς εἶνε ὅλα καρπὸς δεισιδαιμονίας. Ἐπειδὴ δὲ οἱ μεταγενέστεροι Ἕλληνες περὶ πολλοῦ ἐποιοῦντο τὸ ποίημα τοῦτο ἕνεκα τῆς ὑποθέσεώς του καὶ τοῦ σεμνοπρεποῦς καὶ βαθέος θρησκευτικοῦ αἰσθήματος περὶ τοὺς θεούς, μετ' ἐπιμελείας ἀνεγίνωσκον αὐτὸ καὶ ἀπεμνημόνευον ἐν τοῖς σχολείοις. Τὰ κάλλιστα χωρία εἶνε, ἔνθα περιγράφεται ὁ χρυσοῦς αἰὼν, καὶ ἔνθα ἀποδεικνύεται ἡ ἀξία τῆς ἐργασίας. Ἀλλ' ὁ πτωχὸς καὶ καταπεπονημένος τῆς Βοιωτίας χωρικὸς ἀφίσταται πολὺ τῶν ἡρώων τοῦ Ὀμήρου, κατὰ τε τὰ ἄλλα καὶ κατὰ τὴν καθαρὰν ἀντίληψιν τῆς φύσεως καὶ ἱστορίας.

6) Θεογονία, ἐν 1022 στίχοις, ποίημα πολὺ τῶν ἔργων διαφέρον, συχνάκις παθητικόν, τραχὺ μάλιστα καὶ φαντασιώδες, οὐδαμοῦ δὲ δεικνύον αἰσθημα πρὸς τὸ καλὸν καὶ ἀρμονίαν, πραγματεύεται περὶ τῆς γενέσεως τοῦ κόσμου καὶ τῶν θεῶν. Ὁ ποιητὴς τὰς περὶ θεῶν δόξας, ἃς ἐπίστευον αἱ ἐπικρατέστεραι φυλαί, καὶ ὅσαι καθιερώθησαν ἐν τοῖς ἐπιφανεστάτοις ἱεροῖς πειρᾶται νὰ συνδέσῃ καὶ ὑποβάλλῃ αὐτοῖς βαθυτέραν ἔννοιαν καὶ νὰ προσδιορίσῃ τὴν τάξιν καὶ τὴν συγγένειαν τῶν θεῶν. Οἱ στίχοι, ἐν οἷς αἱ μοῦσαι ἐξυμνοῦνται, εἶνε αἱ κάλλιστοι. Τὸν

Ὁμηρον καὶ Ἡσίοδον πικρῶς ἐμέμψαντο ὅτι οἱ θεοὶ αὐτῶν πᾶν ποιοῦσιν, ὅ,τι εἰς τοὺς ἀνθρώπους φέρει ὄνειδος καὶ αἰσχύνην. Ἐκτός δὲ τούτου ἀμφότεροι, ὡς πρὸς τὰς περὶ θεῶν θεωρίας των, ἐπὶ ταπεινῆς βαθμίδος ἱστάμενοι, ἐδέσποσαν τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως τῆς ἀρχαιότητος μέχρι τέλους.

γ) Ἀσπὶς, (σπανιώτερον Ἀσπὶς Ἡρακλέους) ἐν 480 στίχοις. Ἐν αὐτῷ τῷ ποιήματι διηγεῖται ὁ ποιητὴς τὴν γέννησιν τοῦ Ἡρακλέους καὶ Ἰφικλέους, τὸν ἀγῶνα τοῦ πρώτου μετὰ τοῦ Κύκνου, υἱοῦ τοῦ Ἄρεως. Οἱ στίχοι 139—320 περιέχουσι, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς ὁμηρικῆς ἀσπίδος τοῦ Ἀχιλλέως, περιγραφὴν τῆς ἀσπίδος τοῦ Ἡρακλέους. Κατὰ τὸν Ὀδ. Μύλλερρον τὰ μὲν τῆς ἀχιλλεῖου ἀσπίδος τορσεύματα εἶνε ἰδανικὰ καὶ πλάσματα τῆς φαντασίας, τὰ δὲ τῆς ἀσπίδος τοῦ Ἡρακλέους εἶνε ἀληθῆ καὶ τοιαῦτα, ὅσα ἀπειργάζοντο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην· οἱ Ἕλληνες δημιουργοὶ ἐπὶ χαλκοῦ ἢ ἐπ' ἄλλων μετάλλων. Εὐστροφία καὶ δαψίλεια ἐκφράσεως ἄνευ τοῦ παθητικοῦ καὶ τοῦ τῆς ψυχῆς βάθους χαρακτηρίζουσι τὸ ποίημα τοῦτο.

δ) Ἀπωλέσθησαν Κατάλογος (ἐνν. γυναικῶν) καὶ Ἡοῖαι, πραγματευόμενα τὴν καταγωγὴν καὶ τὰς πράξεις περιφήμων δωρικῶν καὶ αἰολικῶν ἡρωίδων, αἵτινες ἐγένοντο τοιαῦται ἐκ τῆς συζεύξεως μετ' ἀθανάτων θεῶν.

ΤΕΣΣΑΡΑ ΧΩΡΙΑ ΤΟΥ ΗΣΙΟΔΟΥ.

4.

ΔΙ ΜΟΥΣΑΙ.

Ταῦτ' ἄρα Μοῦσαι ἄειδον Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι,
ἐννέα θυγατέρες μεγάλου Διὸς ἐκγεγαυταί,
Κλειώ τ' Εὐτέρπη τε Θάλεια τε Μελπομένη τε
Τερψιχόρη τ' Ἑρατώ τε Πολύμνιά τ' Οὐρανίη τε
Καλλιόπη θ', ἥ δὲ προφερεστάτη ἐστὶν ἀπάσεων·
ἥ γάρ καὶ βασιλεῦσιν ἄμ' αἰδοίοισιν ὀπηδεῖ.

ὄντινα τιμήσουσι Διὸς κοῦραι μεγάλοιο,
 γεινόμενόν τ' ἐσίδωσι διοτρεφέων βασιλίων,
 τῷ μὲν ἐπὶ γλώσση γλυκερὴν χεῖουσιν ἑέρσην,
 τοῦ δ' ἔπη ἐκ στόματος ῥέτ' μείλιχα· οἱ δέ νυ λαοὶ
 πάντες ἐς αὐτὸν ὀρῶσι διακρίνοντα θέμιστας
 ἰθείησι δίκῃσιν· ὁ δ' ἀσφαλέως ἀγορεύων
 αἰψά τε καὶ μέγα νεῖκος ἐπισταμένως κατέπαυσε.
 τούνεκα γάρ βασιλῆες ἐχέφρονες, οὔνεκα λαοὶ
 βλαπτομένοις ἀγορῇσι μετὰτροπα ἔργα τελεῦσι
 ῥηϊδίως, μαλακοῖσι παραιφάμενοι ἐπέεσσιν.
 ἐρχόμενον δ' ἀνὰ ἄστυ θεὸν ὥς ἱλάσκονται
 αἰδοῖ μείλιχίη, μετὰ δὲ πρέπει ἀγρομένοισι.
 τοίη Μουσάων ἱερὴ δόσις ἀνθρώποισιν.
 ἐκ γάρ Μουσάων καὶ ἐκηθόλου Ἀπόλλωνος
 ἄνδρες ἀοιδοὶ ἔασιν ἐπὶ χθόνα καὶ κιθαρισταί.
 ἐκ δὲ Διὸς βασιλῆες· ὁ δ' ὄλβιος, ὄντινα Μοῦσαι
 φίλωνται· γλυκερὴ οἱ ἀπὸ στόματος ῥέει αὐδή.
 εἰ γάρ τις καὶ πένθος ἔχων νεοκηδέϊ θυμῷ
 ἄζηται κραδίην ἀκαχήμενος, αὐτὰρ ἀοιδὸς
 Μουσάων θεράπων κλεῖτα προτέρων ἀνθρώπων
 ὑμνήτη, μάκαράς τε θεούς, οἳ Ὀλυμπον ἔχουσιν,
 αἰψ' ὅγε δυσφρονέων ἐπιλήθεται, οὐδέ τι κηδέων
 μέμνηται· ταχέως δὲ παρέτραπε δῶρα θεάων.

(Θεογον. στίχ. 75 ἑξ.)

2.

Ο ΧΡΥΣΟΥΣ ΛΙΩΝ.

Ὡς ὁμόθεν γεγάασι θεοὶ θνητοὶ τ' ἄνθρωποι,
 χρύσειον μὲν πρῶτιστα γένος μερόπων ἀνθρώπων
 ἀθάνατοι ποίησαν Ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες.
 οἱ μὲν ἐπὶ Κρόνου ἦσαν, ὅτ' οὐρανοῦ ἐμβασίλευεν·
 ὥστε θεοὶ δ' ἔζων ἀκηδέα θυμὸν ἔχοντες,
 νόστον ἄτερ τε πόνων καὶ οὔζους· οὐδέ τι δειλὸν
 γῆρας ἐπῆν, αἰεὶ δὲ πόδας καὶ χεῖρας ὅμοιοι
 τέρποντ' ἐν θαλίῃσι κακῶν ἔκτοσθεν ἀπάντων·

θνήσκον δ' ὡς ὕπνω δεδμημένοι· ἐσθλὰ δὲ πάντα
τοῖσιν ἔην· καρπὸν δ' ἔφερε ζεῖδωρος ἄρουρα
αὐτομάτη πολλόν τε καὶ ἄφθονον· οἱ δ' ἐθελήμοι
ἥσυχαι ἔργα νέμοντο σὺν ἐσθλοῖσιν πολέεσιν,
ἄφνιοι μέλοισι, φίλοι μακάρεσσι θεοῖσι.

(Ἔργ. καὶ ἡμ. σίχ. 409 ἐξ.)

3.

ΠΕΡΙ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.

Λιμὸς γάρ τοι πάμπαν ἀεργῷ σύμφορος ἀνδρὶ.
τῷ δὲ θεοὶ νεμεσῶσι καὶ ἄνδρες, ὅς κεν ἀεργὸς
ζῶῃ κηφήνεσσι κοθούροις εἵκελος ὀργῇν,
οἱ τε μελισσᾶων κάματον τρύχουσιν ἀεργοὶ
ἔσθοντες· σοὶ δ' ἔργα φίλ' ἔστω μέτρια κοσμεῖν,
ὥς κέ τοι ὥραίου βιότου πλήθωσι καλῖαι.
ἐξ ἔργων δ' ἄνδρες πολύμηλοι τ' ἀφνιοὶ τε·
καὶ τ' ἐργαζόμενος πολὺ φίλτερος ἀθανάτοισιν
ἔσσεαι ἢ δὲ βροτοῖς· μάλα γὰρ στυγέουσιν ἀεργούς·
ἔργον δ' οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργίη δὲ τ' ὄνειδος.
εἰ δέ κεν ἐργάζῃ, τάχα σε ζηλώσει ἀεργὸς
πλουτεῦντα· πλούτῳ δ' ἀρετὴ καὶ κῦδος ὀπηδεῖ.

(Ἔργ. καὶ ἡμ. σίχ. 299 ἐξ.)

4.

Ο ΑΜΗΤΟΣ.

Τημοῦτος σπεύδειν, καὶ οἶκαδὲ καρπὸν ἀγινεῖν,
ὄρθρου ἀνιστάμενος, ἵνα τοι βίος ἄρκιος εἴη.
ἡὼς γάρ τ' ἔργοιο τρίτην ἀπομείρεται αἶσαν
ἡὼς τοι προφέρει μὲν ὁδοῦ, προφέρει δὲ καὶ ἔργου·
ἡὼς, ἥτε φανεῖσα πολέας ἐπέβησε κελεύθου
ἀνθρώπους, πολλοῖσι δ' ἐπὶ ζυγὰ βουσί τίθησιν.

(Ἔργ. καὶ ἡμ. σίχ. 574 ἐξ.)

4. Ἡ ἀρχαιοτέρα λυρική ποίησις.

8. Οἱ εἰς τὴν πολιὰν προῖστορικὴν ἐποχὴν ἀνήκοντες Θρᾷ-
 κες ἀοιδοὶ ἔδοσαν τὴν πρώτην ὥθησιν. Μετ' αὐτοὺς ἀνεφάνη ἡ
 Ὀμηρικὴ ποίησις, ἥτις, βαθύτατα εἰς τὴν ψυχὴν εἰσδύσασα,
 ἐδέσποσεν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας. Καὶ ἐνόσω μὲν αἱ πράξεις τῶν
 προγόνων ἐξυμνοῦντο, ἡ ἐπικὴ ποίησις εἰς οὐδὲν ἕτερον ποιή-
 σεως εἶδος ὑπεχώρει· ἀλλ' ἀφοῦ αὕτη ἔπεσεν εἰς νηφαλιότητα
 καὶ ξηρασίαν, τότε ὁ ἀοιδὸς προβαίνει νέα ἔχων αἰσθήματα
 καὶ διαθέσεις, ἅτινα, πιέζοντα τὴν ἐξηρεθισμένην αὐτοῦ ψυχὴν,
 ἐκχέει ἐν ἰάμβοις καὶ ἐλεγείαις, ἐν ᾧ ὁ πεζὸς λόγος εἰσέτι μέ-
 νει ἐν ἡρεμίᾳ. Τότε ἀναφαίνεται σειρά περιφανεστάτων ποιη-
 τῶν, οἵτινες, ἀπὸ τῆς πρᾶου ἐλεγείας ἀρχόμενοι, προβαίνουσι
 μέχρι τῆς παθητικωτάτης λυρικῆς. Καὶ ἐνῷ αὗται τοσοῦτον
 πολλαπλῶς ἐπληξάν τὰς χορδὰς τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ὥς
 οὐδὲν εἰς ἄλλα ἔθνη ἀπέλιπον, οὐχ ἦττον ὀλίγα τῶν ποιημά-
 των αὐτῶν ἀναλόγως διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν. Οὐδενὸς ποιη-
 τοῦ σώζεται πᾶν ὅ,τι αὐτὸς ἐποίησεν, ἀλλὰ πολλῶν μὲν ἔχο-
 μεν μεγαλείτερα, ἄλλων δὲ μικρότερα ἀποσπάσματα καὶ τῶν
 πλειόνων οὐδὲν ἕτερον ἢ μόνον τὰ ὀνόματα, βραχείας περὶ τοῦ
 βίου αὐτῶν εἰδήσεις καὶ ὀνομασίας τῶν συγγραμμάτων των.
 Ἀλλὰ καὶ τὰ ὀλίγα σωζόμενα τεμάχια εἶνε, ὡς ἀστέρες, ὑψη-
 λὰ ἐν τῷ οὐρανῷ τῆς ποιήσεως λαμπρῶς ἀκτινοβολοῦντα.
 Ταῦτα καὶ μόνα εἶνε ἱκανὰ νὰ παράσχωσιν ἡμῖν εἰκόνα ποιη-
 τικωτάτης ἐποχῆς, νὰ ἐξάρωσι καὶ συνταράξωσιν ἀκόμη καὶ
 σήμερον, ὅπως τότε, τὴν εὐαίσθητον ἀνθρωπίνην ψυχὴν, ἥτις
 ἐπαισθάνεται ὅτι ἡ ἡὺς τοῦ ἐλληνικοῦ πνευματικοῦ βίου πα-
 ρίσταται ἐν πάσῃ αὐτῆς τῇ μεγαλοπρεπείᾳ, καὶ προσεγγίζει
 τὸ καθ' αὐτὸ φῶς τῆς ἡμέρας.

9. Κατὰ πρῶτον ἀνεπτύχθησαν τὰ διάφορα τῆς ἐλεγείας
 εἶδη. Σημαίνει δὲ ἐλεγεῖον (ἐνν. μέλος) ἐκ τοῦ ἔλεγος, θρηνω-

δίαν, καὶ τὴν σημασίαν αὐτὴν ἔλαβεν ἡ ἐλεγεία ἀπὸ τοῦ Σιμωνίδου, ἥτις καὶ ἤδη ἔτι εἶνε αὐτῇ προσιδιάζουσα. Οἱ ἀρχαῖοι διὰ τῆς λέξεως ἐλεγεῖον ἀπλῶς ἐνόουν ποίημα ἐξ ἡρωϊκῶν ἐξαμέτρων καὶ πενταμέτρων. Τὸ τελευταῖον οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ὁ μετὰ τὴν πενθημιμερῆ ἀρσενικὴν τομὴν ἐπαναλαμβάνόμενος ἐξάμετρος, ἐξ οὗ καὶ προῆλθε. Τὸ ἐλεγεῖον μέτρον συνίσταται ἐκ διστίχων, τοῦτ' ἐστὶν ἐκ διστίχων στροφῶν, σχηματισθὲν ἐκ τῶν δύο ἐκείνων στίχων, καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ αἵρεται ἡ ἔννοια, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ κατιοῦσα λαμβάνει πέρας. Τοιαῦτα ποιήματα ἀπηγγέλλοντο εὐκαίρως καὶ καταλογάδην πρὸς αὐλὸν ἢ ἄνευ τούτου, ὥστε οὐχί, ὅπως τὰ ἐπικά ἄσματα, πρὸς κιθάραν ἢ λύραν. Ὅποια δὲ ἦτο ἡ ὑπόθεσις τῆς ἐλεγειακῆς ποιήσεως, ἐπὶ ἰωνικοῦ ἐδάφους ἀναφυσῆσα καὶ εἰς λυρικὴν κατὰ τὴν στενοτέραν σημασίαν μεταστᾶσα, δὲν ὀρίζεται ἀκριβῶς. Καί, τοῦναντίον τοῦ ἔπους, ἐκφαίνεται μὲν ὁ ἐλεγειακὸς ποιητὴς ἐκδηλῶν τὰς σκέψεις, τὰ αἰσθήματα καὶ τὴν θέλησίν του, ἀλλ' ἐλλείπει αὐτῷ ἔτι ἡ ἐλευθέρα τῶν αἰσθημάτων ἐκδήλωσις, ἡ δεινότης καὶ τὸ σεμνοπρεπὲς τοῦ λυρικοῦ, καὶ εὐλαβῶς τὸ ἀρχαῖον ἔπος προβαίνει πρὸς τὸ μέλλον.

10. Οἱ ἐπιγραμματοποιοὶ (ἐπίγραμμα ἐσήμεινε τήν, ὑπὸ ποιητικὴν μορφήν, ἐπιγραφὴν ἐπὶ μνημείου ἢ ἀναθήματος κλπ.) ἔλυσαν τὸ δύσκολον πρόβλημα, τοῦ νὰ συμπεριλάβωσιν ἐν ὀλίγαις καὶ βραχείαις προτάσεσι διανόημά τι. Μετ' ὀλίγον ὠνομάσθησαν ἐπιγράμματα καὶ ἐποιήθησαν κατὰ τὸ αὐτὸ μέτρον καὶ ἐκεῖνοι οἱ στοχασμοί, οἵτινες αὐτομάτως ἐπῆρχοντο εἰς τὸν νοῦν τοῦ ποιητοῦ, καθ' ἣν ὥραν ἐθεώρει οἷονδ' ἂν ποτε ἀντικείμενον, καὶ τὸ ἐπίγραμμα κατ' ὀλίγον προσήγγιζε πρὸς τὴν ἐλεγείαν.

11. Ἡ καθ' αὐτὸ λυρικὴ δηλ. ἡ ἀρχικὴ ποίησις, ἥτις μόνον πρὸς λύραν ἀπηγγέλλετο, εἶνε ἡ μελικὴ (μέλος = ὠδὴ καὶ μελωδία) καὶ ἡ χορικὴ. Ἡ διαμόρφωσις τοῦ μέλους ἀνήκει εἰς

τὴν ζωντὴν καὶ ὀξύρροπον αἰολικὴν φυλὴν, ἀναπτυχθεῖσα κατὰ τὰς πολιτικὰς ἔριδας καὶ στάσεις τοῦ 5' καὶ 7' αἰῶνος π. Χ. Τὸ κέντρον, ἐν ᾧ ὁ πνευματικὸς βίος τῶν Αἰολέων ἀνεπτύχθη, ἦτο ἡ ὠραία Λέσβος. Ἦδοντο δὲ τὰ ἄσματα ταῦτα ὑφ' ἑνὸς μόνου, συνοδευόμενα ὑπὸ ἐντατοῦ τινος ὀργάνου, μῖσος δέ, ὀργή, λύπη, χαρά, ἔφσεις, φιλία, ἔρως κλπ, ἦσαν τὰ αἰσθήματα, ἅτινα ἐνταῦθα μετ' ὀξύτητος καὶ πάθους ἐκχέονται. Ἐπειδὴ δὲ τοιαῦτα ἄσματα ἀπῆτουν καὶ ἐπαλλάττοντα μέτρα, ἐντεῦθεν προέκυψεν καὶ ἡ ποικιλία τῶν ῥυθμῶν εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ποιήσεως.

12. Ἡ χορικὴ λυρικὴ ποίησις, ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῶν ἐμβριθῶν καὶ εὐθαρσῶν Δωριέων αὐξηνηθεῖσα παρήγαγεν ἄσματα, ἅτινα ἐν ἐθνικαῖς καὶ θρησκευτικαῖς ἐορταῖς ἤδοντο ὑπὸ ὀρχουμένου χοροῦ πρὸς μουσικὴν. Αἱ χορικαὶ στροφαὶ, μακρότεραι τῶν ἐλεγειακῶν, ἦσαν εἰς μέγαν βαθμὸν τεχνικώταται, καὶ ποικίλαι ἐναλλάξ. Συνήθως εἶποντο ἀλλήλαις στροφή, ἀντιστροφή καὶ ἐπωδός. Κατὰ τὴν ποικίλην αὐτῶν ὑπόθεσιν συνίσταται καὶ ἡ χορικὴ ποίησις ἐξ ὕμνων, παιάνων, διθυράμβων, προσοδίων, παρθενίων, ὑπορχημάτων, θρήνων, ἐγκωμίων, ἐπινικίων, παροινίων, σχολίων, ὕμεναιων καὶ ἐπιθαλαμίων.

13. Οἱ ἐλεγειακοί, ἐπιγραμμτικοί, μελικοὶ καὶ χορικοὶ ποιηταὶ τῆς περιόδου ταύτης διατάσσονται χρονολογικῶς ὡς ἑξῆς:

14. Οἱ ἐλεγειακοί.

α) Καλλῖνος, περὶ τὸ 777 π. Χ λέγεται ὁ πατὴρ τῆς ἐλείας. Τὸ μόνον αὐτοῦ διασωθὲν ποίημα ἐξεγείρει τοὺς νέους τῆς πατρίδος Ἐφέσου εἰς πόλεμον κατὰ τῆς γείτονος Μαγνησίας, ὥστε εἶνε πολεμικὸν ἄσμα. Πιθανῶς καὶ τὰ λοιπὰ αὐτοῦ ποιήματα ἦσαν πολεμικὰ ἢ πολιτικά.

β) Τυρταῖος, ἤκμασεν κατὰ τὸν δεύτερον μεσσηνιακὸν πό-

λεμον, μεταξὺ τοῦ 685—668 π. Χ. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἦτο χωλός, γραμμάτων διδάσκαλος, (Παυσ. 4, 15, 3), ἐκ τοῦ δήμου Ἀφιδνῶν τῆς Ἀττικῆς. Οἱ Λακεδαιμόνιοι, ὡς ἱστορεῖται, πιεζόμενοι ὑπὸ τῶν Μεσσηνίων ἠρώτησαν τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον, ὃ δὲ Ἀπόλλων ἀπεκρίνατο, ὅτι οὗτοι ἔπρεπε νὰ προσκαλέσῃσι σύμβουλον Ἀθηναῖον. Οἱ Ἀθηναῖοι οὕτε τὴν αὔξησιν τῶν Λακεδαιμονίων θέλοντες, ἀλλ' οὕτε καὶ τοῦ θεοῦ νὰ παρακούσῃσι, σκωπτικῶς ἀπέστειλαν τὸν χωλόν, ὅστις εἰς αὐτοὺς μὲν ἥκιστα νοῦν ἔχων ἐφαίνετο, ἀλλ' εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους ἀνεδείχθη σωτήρ· διότι τοὺς ἀποδειλιῶντας διὰ τῶν φλογερῶν αὐτοῦ πολεμικῶν ἀσμάτων ἀναθαρρύνας ἐπήνεγκεν αὐτοῖς τὴν νίκην. Ἐνεκα τούτου ὑπῆρξε καὶ ὁ πρῶτος ξένος, ὅστις ἔτυχε τῆς τιμῆς νὰ πολιτογραφηθῇ ἐν Λακεδαίμονι, καί, ὡς ἄλλος Ὅμηρος, ἱεροπρεπῶς νὰ τιμᾶται. Καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του ἐν τοῖς συσσιτίοις τῶν ἀνδρῶν ἀπηγγέλλοντο αἱ ἐλεγεῖαι αὐτοῦ καὶ ὡς παίδευσις τῆς νεότητος ἐθεωροῦντο, ἥτις ἐν ἐκείνοις ὤφειλε νὰ παρευρίσκηται· πᾶς δέ, ὅστις ἀνεδεικνύετο ἐξοχώτερος ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ, ἐλάμβανε μεγαλειτέραν μερίδα κρέατος. Ἐκ τῶν πολεμικῶν αὐτοῦ ἀσμάτων, ὑποθῆκαι καλουμένων, διεσώθησαν τρία· «Εἰς οὐδενὸς ἔθνους τῆς γῆς νεολαίαν ἐνεσταλάχθη τὸ καθῆκον καὶ τῆς ἀνδρίας ἢ δόξα τόσον βαθέως, οὐδὲ μετὰ λόγων τόσῳ ἀπλῶν καὶ πειστικῶν, ὅσον ὑπὸ τοῦ Τυρταίου εἰς τὰ στήθη τῶν Σπαρτιατῶν», λέγει ὁ Ὀδορ. Μύλλερ. Σημειωτέον δέ, ὅτι αἱ ἐλεγεῖαι τοῦ Τυρταίου δὲν ἐψάλλοντό ποτε ὑπὸ τοῦ στρατοῦ πρὸ τῆς μάχης, διότι πρὸς τοῦτο ὁ Τυρταῖος ἐποίησεν ἄλλο εἶδος ἀσμάτων ἐν ἀναπαίστοις, τὰ καλούμενα ἐμβατήρια. (Πρβλ. § 25).

4.

ΠΟΛΕΜΙΚΟΝ ΛΕΞΜΑ ΤΟΥ ΤΥΡΤΑΙΟΥ.

Τεθνάμεναι γάρ καλὸν ἐπὶ προμάχοισι πεσόντα
 ἄνδρ' ἀγαθὸν περὶ ἧ πατρίδι μαρνάμενον.
 τὴν δ' αὐτοῦ προλιπόντα πόλιν καὶ πίονας ἀγρούς
 πτωχεύειν πάντων ἔστ' ἀνιηρότατον,
 πλαζόμενον σὺν μητρὶ φίλῃ καὶ πατρὶ γέροντι
 παισὶ τε σὺν μικροῖς κουριδίῃ τ' ἀλόχῳ.
 ἔχθρὸς μὲν γάρ τοῖσι μετέσσεται, οὓς κεν ἴκηται
 χρησιμοσύνη τ' εἰκὼν καὶ στυγερῇ πενίῃ,
 αἰσχύνει τε γένος, κατὰ δ' ἀγλαὸν εἶδος ἐλέγχει,
 πᾶσα δ' ἀτιμία καὶ κακότης ἔπεται.
 εἰ δ' οὕτως ἄνδρὸς τοι ἀλωμένου οὐδεμὶ' ὥρη
 γίγνεται, οὔτ' αἰδῶς οὔτ' ὅπιν οὔτ' ἔλεος,
 θυμῷ γῆς περὶ τῆσδε μαχώμεθα καὶ περὶ παίδων
 θνήσκωμεν ψυχῶν μηκέτι φειδόμενοι.
 ὦ νέοι, ἀλλὰ μάχεσθε παρ' ἀλλήλοισι μένοντες,
 μηδὲ φυγῆς αἰσχροῦς ἄρχετε μηδὲ φόβου,
 ἀλλὰ μέγαν ποιεῖσθε καὶ ἄλκιμον ἐν φρεσὶ θυμόν,
 μηδὲ φιλοψυχεῖτ' ἀνδράσι μαρνάμενοι·
 τοὺς δὲ παλαιότερους, ὧν οὐκέτι γούνατ' ἐλαφρά,
 μὴ καταλείποντες φεύγετε, τοὺς γεραιούς·
 αἰσχροὺν γάρ ὀὗ τοῦτο μετὰ προμάχοισι πεσόντα
 κεῖσθαι πρόσθε νέων ἄνδρα παλαιότερον,
 ἥδη λευκὸν ἔχοντα κάρη πολὸν τε γένειον,
 θυμὸν ἀποπνέοντ' ἄλκιμον ἐν κονίῃ,

 καὶ χροῶ γυμνωθέντα· νέοισι δὲ πάντ' ἐπέοικεν,
 ὕφρ' ἐρατῆς ἥθης ἀγλαὸν ἄνθος ἔχῃ·
 ἀνδράσι μὲν θηητὸς ἰδεῖν, ἐρατὸς δὲ γυναιξίν,
 ζωὸς ἐὼν, καλὸς δ' ἐν προμάχοισι πεσίων.
 ἀλλὰ τις εὖ διαβάς μενέτω ποσὶν ἀμφοτέροισιν
 στηριχθεὶς ἐπὶ γῆς, χεῖλος ὁδοῦσι δακύν.

(Τυρτ. 40. [6].)

γ) *Μίμνερμος*, αὐλητὴς ἐκ Κόλοφῶνος ἤκμασε περὶ τὸ 630 π. Χ. καθ' ὃν χρόνον οἱ Ἴωνες ὑπετάγησαν ὑπὸ τῶν Λυδῶν. Ἀφοῦ ἀπώλεσαν τὴν αὐτονομίαν αὐτῶν αἱ ἀποικίαι αὐταί, εἰσεχώρησεν ἐνταῦθα ἡδυπάθεια καὶ χαλάρωσις πνευματικὴ, ἥτις καθαρῶς ἀντικατοπτρίζεται ἐν ταῖς ἐλεγείαις τοῦ μαλθακοῦ καὶ αἰσθηματικοῦ ποιητοῦ, ὅστις εἶνε ὁ ποιητὴς τοῦ ἐρωτικοῦ μέλους. Ἐν τούτῳ ἐγκωμιάζει αὐτὸς τὴν ἐρωμένην αὐτοῦ Ναννώ, αὐλητρίδα, εἰ καί, ὡς σκυθρωπὸς γέρων, ὀλίγην ἀντέρωτος ἔχει ἐλπίδα. Ἐκ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ μόνον ὀλίγιστα καὶ βραχύτατα ἀποσπάσματα διεσώθησαν.

δ) *Σόλων*, ἦτο εἷς τῶν ἑπτὰ σοφῶν, εἷς δὲ ἀποδίδεται τὸ ῥητὸν «μηδὲν ἄγαν». Οἱ ἄλλοι ἕξ ἀστέρες τῆς πλειάδος ταύτης, ἥτις ἐκλάμπει ὡς ἡ ἀνατολὴ τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας καὶ βραχύτατα ἠθικᾶς ἀπορφάνεται γνώμας, ἦσαν : Πιπτακὸς ὁ Μιτυληναῖος, οὗ τὸ ῥητὸν ἦν «γίνωσκε χαίρόν»· Κλεόμυροτος ὁ Αἰνίδιος γνωματεύσας τό, «μέτρον ἄριστον»· Περίανδρος ὁ ἐκ Κορίνθου εἰπών, «μελέτη τὸ πᾶν»· Χίλων ὁ Λακεδαιμόνιος, «ἐγγύα πάρα δ' ἄτα»· Θαλῆς ὁ Μιλήσιος, «γνώθι σαυτὸν» καὶ Βίας ὁ Πριηνεύς, «οἱ πλεῖστοι κακοί». Ὁ Σόλων ἐκ τοῦ Κόδρου καταγόμενος, μετὰ πολλὰς περιηγήσεις καὶ ἀφοῦ συμμετέσχεν ἐπωφελῶς τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἐν Ἀθήναις, ὡς ἐν τῇ στάσει τοῦ Κύλωνος καὶ ἐν τῇ ἀνακτήσει τῆς Σαλαμῖνος τῷ 594 π. Χ., ἐγένετο ἄρχων ἐπώνυμος. Ὡς τοιοῦτος συνέθηκε διὰ τὴν πατρίδα του νόμους, οἵτινες θέλουσι διαμένει ἀθάνατοι ἐν τῇ ἱστορίᾳ, καὶ εἰσῆγαγε τούτους ἐν τῇ πολιτείᾳ. Μετὰ ταῦτα περιηγήθη ἐπὶ 10 ἔτη, καὶ ἐπανελθὼν εὔρε τὰς Ἀθήνας παρὰ τὰ πρόθυρα τῆς τυραννίας. Καίτοι δὲ εὐθαρσῶς καὶ εὐσταθῶς, εἰς τὸ μακρὸν αὐτοῦ γῆρας θαρρῶν, ἀντέστη κατὰ τοῦ συγγενοῦ Πεισιστράτου, δὲν ἡδυνήθη ὁμῶς καὶ νὰ ἀποτρέψῃ τὴν τῆς πολιτείας μεταβολήν.

Ὁ τύραννος ἐν τούτοις διετήρησε τοὺς πλείστους τοῦ γέ-

ροντος νόμους καὶ ἐν πολλῇ τιμῇ αὐτὸν εἶχε μέχρι τῆς τελευταίας του, ἐπελθούσης κατὰ τὸ 80 ἔτος τῆς ἡλικίας του. Τὰ πολυάριθμα ἀποσπάσματα τῶν ἐλεγείων τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς ὑποφαίνουσι διάπυρον πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτα, πολλὴν ἐμπειρίαν, δραστηριότητα, εὐμένειαν, πραότητα καὶ ἰλαρότητα.

Η ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΤΥΡΑΝΝΙΑΣ ΔΙΩΓΜΟΣ.

Ἐκ νεφέλης πέλεται χιόνος μένος ἡδὲ χαλάζης
βροντὴ δ' ἐκ λαμπρᾶς γίγνεται ἀστεροπῆς·
ἀνδρῶν δ' ἐκ μεγάλων πόλεις ὀλλυται· εἰς δὲ μονάρχου
δῆμος ἀτρίβη δουλοσύνην ἔπεσεν·
μείως δ' ἐξάραντ' οὐ ῥάδιόν ἐστι κατὰσχεῖν
ὕστερον, ἀλλ' ἤδη χρή περὶ πάντα νοεῖν.

ε) Ξενοφάνης ἐκ Κολοφῶνος, μεταξὺ 580—480 π. Χ. ἀκμάσας (πρὸς § 18), διήγαγεν, ὡς πολλοὶ τῶν εὐκινήτων Ἰώνων, πλάνητα βίον, ἐπὶ πολὺν χρόνον τελευταῖον διατρίψας καὶ ἐν τῇ νεωστὶ θεμελιωθείσῃ πόλει τῆς κάτω Ἰταλίας, Ἐλέα. Φιλόσοφος κατ' ἐξοχὴν ἱδρυσε τὴν ἐν Ἐλέᾳ φιλοσοφικὴν σχολήν, καὶ ἔζησεν ὑπὲρ τὰ 400 ἔτη γέρων. Ἐν ταῖς ἐλεγείαις αὐτοῦ, αἵτινες κατὰ μὲν τὴν ὑπόθεσιν ἦσαν αὐστηρῶς ἠθικαί, κατὰ δὲ τὴν γλῶσσαν μεγαλοπρεπεῖς, ἀγωνίζεται ἐν γλώσσει ἀφελεῖ, ζωηρᾷ καὶ δεινῇ ὑπὲρ τοῦ ἰδανικοῦ βίου πρὸς τὸν Ὅμηρον καὶ Ἡσίοδον τοὺς ἱδρυτὰς τῆς ἐπιπολαίου τοῦ λαοῦ θρησκείας, ὡς καὶ πρὸς τὸν ἐν τῇ τρυφηλῇ μεγάλῃ Ἐλλάδι ἐπισκῆψαντα ὕλισμόν.

ς) Θεόγνις, ἐπιζήσας ὀλίγα ἔτη ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν περσικῶν πολέμων, ἦτο εὐπατρίδης Μεγαρεύς. Ἐνεκα δημοκρατικῆς μεταπολιτεύσεως γενομένης ἐν Μεγάροις τῷ 520 π. Χ. ἀπώλεσε τὴν ἐπιρροὴν αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῆς κοινωνικῆς ταύτης ἀνατροπῆς, ἣτις ἐπέφερε τὸν λεγόμενον γῆς ἀναδασμόν, ἐστερήθη καὶ ὁ ποιητής, ἀπὼν τότε, πάσης αὐτοῦ τῆς παρουσίας. Ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐγεύθη αὐτός, καὶ οἱ ἰσότιμοί του, τὸν

πικρὸν τῆς ἐξορίας ἄρτον, εἶτα ἐπανῆλθε πτωχὸς καὶ μαινόμενος κατὰ τῶν ἀρπασάντων τὸν πλοῦτόν του. Πλείονες περὶ αὐτοῦ εἰδήσεις ἐλλείπουσιν, ἡ δὲ ὑπὸ τὸ ὄνομά του συλλογὴ περιλαμβάνουσα οὐχὶ ἥπτονας τῶν 1289 στίχων συνίσταται ἐκ διστίχων, ἐξ ὧν πολλὰ δὲν θεωροῦνται γνήσια. Ἐν ταύτῃ δὲ οὐδὲν ἀποτελεῖ συνεχὲς τι ὅλον, ἀλλὰ σποράδην μόνον ἐξευρίσκονται ἐλεγείαι τινες πλήρεις, ἐν ᾧ τὰ λοιπὰ εἶνε γινῶμαι, ἃς ἀποτείνει πρὸς εὐγενῆ τινα νεανίαν Κύρνον. Ἡ γνώμη τοῦ ποιητοῦ εἶνε, ὅτι οἱ ποιηταὶ καὶ οἱ κρείττονες πρέπει νὰ διατηρῶσι τὸ φρόνημα καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν προγόνων, τὴν ἀρετὴν, καὶ οὐχὶ οἱ τὴν ἀρχὴν καταλαβόντες ἐκ τοῦ δήμου ἄνδρες. Ἐπειδὴ δὲ τὴν ἀρετὴν μόνον ἐν τῇ ἀριστοκρατίᾳ δύναται τις νὰ εὕρῃ, τοὺς μὲν θιασώτας ταύτης ὀνομάζει ἀγαθοὺς καὶ ἐσθ.λοὺς, τὸ δὲ πλῆθος, κακοὺς καὶ δει.λοὺς. Παραινεῖ δὲ νὰ ἀπορσύγῃ τις τούτους, καὶ νὰ προσκολλᾶται πρὸς ἐκείνους. Τὸ ἀπότομον καὶ τραχὺ ἀριστοκρατικόν, ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ Ῥωμαίου Κοριολάνου, χαρακτηρίζει τὰς παραινετικὰς ταύτας ἐλεγείας. Ἐκτὸς δὲ τούτου ὑπάρχουσιν καὶ ἄλλα ἀποσπάσματα συμποτικῶν ἐλεγείων, ψαλλομένων ἐν δωρικοῖς συμποσίοις, καθ' ἃ ἀροῦ ἐκορέννυντο τροφῆς καὶ ἔσπενδον ψάλλοντες εἰς τοὺς θεοὺς παιᾶνας, ὀλίγοι ὁμόφρονες συνήρχοντο ἐν δωματίῳ τινὶ καὶ ἐξηκολούθουν εὐωχούμενοι. Ἐν τοῖς εὐθύμοις τούτοις ἔσμασι παρίσταται ὁ ποιητής, καίπερ εἰς μετρίαν ἀπόλαυσιν παραινῶν, οὐ μόνον εὐθυμος καὶ συνετὸς, ἀλλὰ καὶ ἀγαθὸς συμπότικος.

ΟΚΤΩ ΣΩΡΙΑ ΤΩΝ ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΘΕΟΓΝΙΔΟΥ.

1.

ΠΑΡΑ ΘΕΟΙΣ ΠΑΝΤΑ ΚΕΙΝΤΑΙ

Ὅν δὲ θεοὶ τιμῶσ', ὃν καὶ μωμεύμενος αἶνεῖ·
 ἀνδρὸς δὲ σπουδὴ γίνεται οὐδερμία.

Θεοῖς εὖχου, θεοῖς ἐστὶν ἔπι κράτος· οὐ τοι ἄτερ θεῶν
 γίνεται ἀνθρώποις οὐτ' ἀγὰρ οὔτε κακί.

2.

ΣΕΒΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΚΑΙ ΜΗΤΕΡΑ

Οἳ δ' ἀπὸ γηράσκοντας ἀτιμάζουσι τοκῆας,
τούτων τοι χώρη, Κύρν', ὀλίγη τελέθει.

3.

ΟΥΔΕΠΟΤΕ ΕΚ ΔΟΥΛΗΣ ΦΥΕΤΑΙ ΤΕΚΝΟΝ
ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΝ.

Οὐ ποτε δουλείῃ κεφαλὴ ἰθεῖα πέφυκεν,
ἀλλ' αἰεὶ σκολιή, καὶ χένα λοξὸν ἔχει.
Οὔτε γὰρ ἐκ σκίλλης ῥόδα φύεται οὐδ' ὑάκινθος,
οὔτε ποτ' ἐκ δούλης τέκνον ἐλευθέριον.

4.

ΕΠΑΙΝΟΣ ΤΗΣ ΑΝΔΡΑΓΑΘΙΑΣ

Ἦδ' ἀρετὴ, τόδ' ἄεθλον ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστον
χάλλιστόν τε φέρειν γίνεται ἀνδρὶ σοφῷ.
ξυνὸν δ' ἐσθλὸν τοῦτο πόλῃ τε παντὶ τε δήμῳ,
ὅστις ἀνὴρ διαδᾶς ἐν προμάχοισι μένη.

5.

ΠΡΟΣΕΧΕ ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΕΡΙ ΦΙΛΩΝ ΚΡΙΣΕΙΣ ΣΟΥ

Μή ποτ' ἐπὶ σμικρᾷ προφάσει φίλον ἀνδρ' ἀπολέσσαι
πειθόμενος χαλεπῇ, Κύρνε, διαβολίῃ.
εἴ τις ἀμαρτωλοῖσι φίλων ἐπὶ παντὶ χολῶτο,
οὐ ποτ' ἂν ἀλλήλοις ἄρθμοι οὐδὲ φίλοι
εἶεν· ἀμαρτωλαὶ γὰρ ἐν ἀνθρώποισιν ἔπονται
θνητοῖς, Κύρνε· θεοὶ δ' οὐκ ἐθέλουσι φέρειν.

6.

Ο ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΜΟΥΣΙΚΗΝ ΕΡΩΣ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΟΥ

Λίει μοι φίλον ἦτορ ἰαίνεται, ὅππότε' ἀκούσω
αὐλῶν φθεγγομένων ἱμερόεσσαν ὕπα.
Χαίρω δ' ἐμπίνων καὶ ὑπ' αὐλητῆρος αἰείδων,
χαίρω δ' εὐρβογγὸν χερσὶ λύρην ὀχέων.

7.

Η ΜΕΘΗ

Οἶνοβαρέω κεφαλὴν, Ὀνομάκριτε, καὶ με βιάται
οἶνος, ἀτὰρ γλώττης οὐκέτ' ἐγὼ ταμίης
ἡμετέρης, τὸ δὲ δῶμα περιτρέχει· ἀλλ' ἄγ' ἀναστάς
πειρηθῶ, μή πως καὶ πόδας οἶνος ἔχει
καὶ νόον ἐν στήθεσσι· δέδοικα δὲ μή τι μάταιον
ἔρξω θωρηχθεὶς καὶ μέγ' ὄναιδος ἔχω.

8.

ΜΕΤΑ ΘΑΝΑΤΟΝ

Οὐκ ἔραμαι κλισίῃ βασιλῆω ἐγκατακείσθαι
τελευτῶς, ἀλλὰ τί μοι ζῶντι γένοιτ' ἀγαθόν.
ἀσπλάθοι δὲ τύπῃσιν ὁμοῖον στρώμα θανόντι·
τὸ ξύλον ἢ σκληρόν γίνεται, ἢ μαλακόν.

ζ) Φωκυλίδης ἐκ Μιλήτου, σύγχρονος τοῦ Θεόγνιδος, ἐποίη-
σεν ἐν ἀπερίττῳ καὶ ἐπεσοιγμένῳ λόγῳ γινώμας ἐν ἑξαμέτροις
καὶ διστίχοις, αἵτινες καλοῦνται κεφάλαια. Τὸ σύνθημα προ-
οίμιον ἔρχιζε «καὶ τόδε Φωκυλίδεω». Ἐξ αὐτῶν ὀλίγα μόνον
ἀποσπάσματα σώζονται.

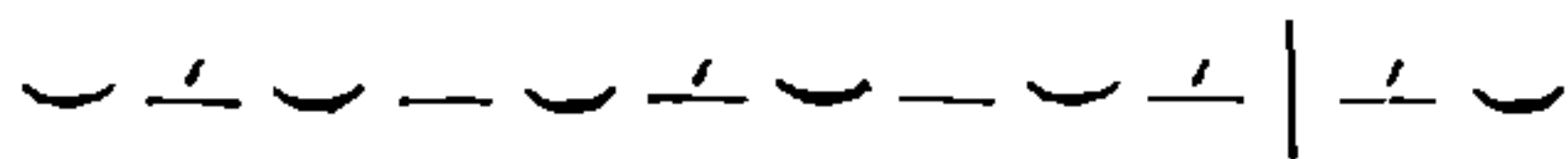
15. Οἱ ἐπιγραμματοποιοί.

α) Ἀρχίλοχος ἐκ Πάρου περὶ τὸ 700 π. Χ. ὁ γόνιμος ποιη-
τὴς τοῦ ἐν ἀρεαίῃ καὶ ἀκόμψῃ γλώσση στωπτικοῦ ἱαμβικοῦ
τριμέτρου λέγεται, ὅτι εἶνε εὐρετής καὶ ἄλλων μέτρων καὶ
ὅτι ηὐδοκίμησε τὰ μάλιστα ἐν τῇ μουσικῇ. Κατὰ τὴν παρά-
δοξιν λέγεται ὅτι ὁ Λυκάμβης ὑπεσχέθη αὐτῷ ὡς σύζυγον
τὴν θυγατέρα του Νεοβούλην, ἀλλ' εἶτα ἠθέτησε τὴν ὑπέ-
σχασίν του. Λυπηθεὶς λοιπὸν καὶ ἀγανακτήσας διὰ τοῦτο ὁ
Ἀρχίλοχος ἐπέσχετο σφοδρῶς κατὰ συμπάσας τῆς οἰκογε-
νείας καὶ ψέγει δι' ἱαμβίων τύπων ἰερεῶν, ὥστε πατὴρ καὶ
θυγάτηρ ἀπαγχονίζονται. Βραδύτερον ὁ Ἀρχίλοχος ἐρυνεύθη

ἐν μάχῃ τινὶ κατὰ τῆς Νάξου. Τὰ ἀποσπάσματα τῶν ποιημάτων του τὰ μέχρις ἡμῶν διασωθέντα εἶνε ἀσήμαντα.

β) Σιμωνίδης ἐξ Ἀρμόργου, ἔνθα ἐκ Σάμου εἶχε μετοικήσει, περὶ τὸ 559 π. Χ. ἀκμάσας, ὑπῆρξε σχεδὸν σύγχρονος, ἀλλὰ νεώτερος τὴν ἡλικίαν τοῦ Ἀρχιλόχου. Τὰ περὶ τὸν βίον αὐτοῦ εἶνε ἡμῖν ἄγνωστα. Τοῦ προκατόχου εἶνε ὑποδεέστερος κατὰ τὴν τεχνικὴν τοῦ ποιήματος διασκευήν, καὶ ἔτι πλεόν κατὰ τὸ πνεῦμα. Τοῦ τελευταίου μαρτύριον εἶνε ἐκτενές τι ἀπόσπασμα ἐξ 117 στίχων, ἔνθα οὗτος, πρόδρομος τοῦ Δαρβίνου, παράγει τὰς κακὰς τῶν γυναικῶν ιδιότητας ἐκ τῶν ζώων, ἐξ ὧν, κατὰ τὴν γνώμην του, κατάγονται π. χ. ἐκ τοῦ χοίρου, τῆς ἀλώπεκος, τοῦ κυνός, τῆς γαλῆς, τοῦ πιθήκου κλπ.

γ) Ἰππῶναξ ἐξ Ἐφέσου περὶ τὸ 540 π. Χ., φεύγων τοὺς τυράννους τῆς πατρίδος του ἦλθεν εἰς Κλαζομενάς. Περὶ αὐτοῦ ἀναφέρεται ὁμοία παράδοσις, οἷα ἡ περὶ Ἀρχιλόχου. Λέγεται δῆλα δὴ ὅτι, ἐπειδὴ αὐτὸς ἦτο μικρὸς τὸ σῶμα καὶ μέχρι γελοίου δυσειδής, δύο τεχνῖται, Βούπαλος καὶ Ἀθηνίς (ἀγαλματοποιοὶ) πρὸς χλεύην κατεσκεύασαν τὴν εἰκόνα του, ἀλλ' ὅτι οὗτος ἐξεδικήθη τὴν ὕβριν διὰ τόσῳ πικρῶν καὶ δηκτικῶν ἰάμβων, ὥστε οὗτοι ἀπηγχονίσθησαν. Αὐτὸς κατὰ πρῶτον μετεχειρίσθη τὸν σκάζοντα ἰαμβικὸν στίχον, *χωλίαμβον*, ἐν ᾧ ἀντὶ τοῦ τελευταίου ἰάμβου ἔθηκε σπονδεῖον ἢ τροχαῖον, δι' οὗ ἀπεικονίζοντο προσφυῶς τὰ μωρὰ τοῦ βίου καὶ ἄτοπα, ἅτινα ἔσκωπτεν ὁ ποιητής. π. χ.

16. Οἱ μελικοί.

α) Τέρπανδρος ἐκ τῆς ἐν Λέσβῳ Ἀντίσσης περὶ τὸ 666 π. Χ. ἦτο ὁ πατὴρ τῆς ἐλληνικῆς μουσικῆς. Ἐρρύθμισε δὲ τὰς ποιήσεις αὐτοῦ οὐχὶ πρὸς τὴν ἐπιχώριον ἀλλὰ πρὸς τὴν καθ' αὐτὸ ἐλληνικὴν μουσικὴν καὶ ὑπῆρξεν ὁ εὐρετής τῆς ἐπταχόρδου

κιθάρας. Τὰ ἀποσπάσματα τῶν ᾠσμάτων αὐτοῦ συνίστανται μόνον εἰς ἑπτὰ στίχους.

β) Ἀλκαῖος ἐκ Μιτυλήνης τῆς Λέσβου, ἀκμάσας περὶ τὸ 612 π. Χ, ἀνῆκεν εἰς τὴν ἀριστοκρατικὴν μερίδα τῆς πατρίδος του καὶ ἠγωνίσαστο μακρὸν καὶ δεινὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς ἐπὶ τέλους ἐπικρατησάσης τυραννίδος. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἔζησεν ὡς φυγάς, καὶ τελευταῖον περιέπεσεν εἰς τὸν Πιττακόν, ὅστις σοφὸς καὶ μέτριος τύραννος, γενναίως φερόμενος ἀφῆκεν αὐτόν. Αἱ τοῦ βίου αὐτοῦ δυσμαὶ καὶ τὰ περὶ τὴν τελευτὴν εἶνε ἡμῖν ἀβέβαια. Ἐποίησε πολιτικὰ ᾠσματα, στασιωτικὰ καλούμενα, ἅτινα ἀποπνέουσι δεινότητα πάθους, χαρακτῆρα εὐσταθῆ καὶ διάπυρον πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἔρωτα. Ἐγράψε δὲ πρὸς τούτοις ὕμνους, συμποτικὰ καὶ ἐρωτικὰ ᾠσματα, καὶ ἦτο ὁ εὐρετῆς τῆς σεμνῆς καὶ μέγαλοπρεποῦς ἀλκαϊκῆς στροφῆς, ἥτις ἐπὶ ῥωμαϊκοῦ ἐδάφους ἤνθησε καὶ πάλιν. Ὁ Ὀράτιος μνησάν τοῦ ποιητοῦ ποιεῖται ἐν ῥῶδ. 32. Καθόλου δέ, γοργότης, δεινότης, μεγαλοπρέπεια λόγου, ζωηρότης εἰκόνων καὶ εὐφυῆς χρῆσις τῆς μετρικῆς τέχνης ἐχαρακτῆρίζον τὰ ἔργα τοῦ ποιητοῦ.

γ) Σαπφώ, εἴτε ἐξ αὐτῆς τῆς Μιτυλήνης, εἴτε ἐκ τῆς Ἐρεσσοῦ τῆς Λέσβου, περὶ τὸ 600 π. Χ. ἀκμάσασα, ὑπῆρξεν ἡ σπουδαιότερα ποιήτρια τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος, ὑπὸ τῶν ἀρχαίων αὐτῶν, ἡ Λεσβία ἀηδὼν, καλουμένη. Τριάκοντα καὶ τριῶν ἐτῶν τὴν ἡλικίανφυγοῦσα ἐκ τῆς πατρίδος της διέτριψεν ἐπὶ τινα χρόνον ἐν Σικελίᾳ. Συζευχθεῖσα μετὰ πλουσίου τινός ἐξ Ἀνδρου ἐκτήσατο θυγάτριόν τι «τὴν ἐρασμίαν καὶ πρὸς χρυσᾶ ἄνθη παραβαλλομένην Κλεΐδα.» Βραδύτερον ἀπαντῶμεν αὐτὴν εἰς Μιτυλήνην, ἔνθα ἐδίδασκε τὴν μουσικὴν καὶ ποίησιν εἰς σύλλογόν τινα ἐκ νέων παρθένων, συνδεδεμένη μετ' αὐτῶν διὰ μητρικῆς ἀγάπης. Λίαν ἀπίθανος φαίνεται ἡ εἰδησις, ὅτι ἡ Σαπφὼ πρεσβυτίς οὖσα ἠγάσθη ὠραίου τινός νεανίσκου Φάωνος, καί, ἐπειδὴ ἐκεῖνος ὑπερφρονητικῶς πρὸς αὐ

τὴν εἶχεν, ἐπήδησεν ἀπὸ βράχου τινός τῆς Λευκάδος εἰς τὴν θάλασσαν· διότι τὸ θρησκευτικὸν ἔθιμον καὶ ἐν Λευκάδι καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ νὰ ρίπτωσιν ἐν ὀρισμένῳ χρόνῳ κακούργους τινὰς ἀπὸ βράχου ὑψηλοῦ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ νὰ φυγαδεύωσιν εἶτα τούτους, εἰ ἐσώζοντο, οἱ ποιηταὶ μετεχειρίσθησαν εἰς περιγραφὰς ἐρωτικῶν παθημάτων. Ἐκ τῶν ἀσμάτων αὐτῆς, ἐκτὸς ἀποσπασμάτων, σώζονται καὶ δύο ἐρωτικά, ἐν σαπφικῇ στροφῇ πεποιημένα, καὶ πλήρη Λεσβιακοῦ πάθους. Ἐγραψε δὲ πρὸς τούτοις Ὑμεναίους, Ὑμνους, Ἐπιγράμματα (;), Ἐλεγείας καὶ Ἰάμβους. Καὶ σήμερον ἔτι διαγιγνώσκουμεν ἐν τοῖς ὀλίγοις ἀποσπάσμασι τὰ ὑψηλὰ προτερήματα τῆς ποιητρίας, τὸ βαθὺ καὶ δεινὸν τοῦ αἰσθήματος, τὴν τρυφερότητα καὶ χάριν, δι' ὧν αὕτη μετὰ παρρησίας καὶ ἀπλότητος ἐκδηλοῖ τὰ διάπυρα καὶ σφοδρὰ τῆς καρδίας αἰσθήματα, τὴν ἀνθηρὰν καὶ εὐφρωνον γλῶσσαν, καὶ τὸ χάριεν καὶ μαλακὸν τῶν ἐπαλλαπτόντων ῥυθμῶν. (Ἀνθολ. ἑλλ. Αὐρ. Stoll).

δ) *Ἥρινα*, περὶ τὸ 600 π. Χ. σύγχρονος καὶ φίλη τῆς Σαπφοῦς. Περὶ τῆς πατρίδος αὐτῆς δὲν ὑπάρχει τι βέβαιον. Οἱ μὲν λέγουσιν ὅτι ἦτο ἐκ Τέω ἢ Τήλου, ἄλλοι δὲ ἐκ Τήνου ἢ Τρόδου. Ἐνεκα τῆς παρὰ τῇ Σαπφοῖ διατριβῆς της ὠνομάσθη Λεσβία ἢ Μιτυληναία. Ἀπέθανε δὲ 49 ἐτῶν παρθένος. Τὸ περιφημότερον τῶν ποιημάτων αὐτῆς ἡ *Ἥλακάτη*, ἐκ 300 ἑξαμέτρων συνιστάμενον καὶ ἀπὸ ἑλαιοῦ, ἡ ἀρχαιότης παρέβαλλε πρὸς τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη. Ἐκ τῶν ἐπιγραμμάτων δὲ διεσώθησαν πέντε.

ε) *Ἀνακρέων* ἐκ Τέω, περὶ τὸ 540 π. Χ. φεύγων τὰς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀρπάλου περσικὰς ὀρδὰς μετὰ τῶν συμπολιτῶν του ἦλθεν εἰς Ἀθήνην τῆς Θράκης, μετὰ ταῦτα δὲ εἰς Σάμον παρὰ τῷ τυράννῳ Πολυκράτει, ἔνθα καὶ διέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του (522 π. Χ). Κατόπιν προσκληθεὶς παρὰ τοῦ Ἰππάρχου ἦλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἔμεινε μέχρι τῆς πτώσεως τῶν Πεισιστρατιδῶν. Ποῦ δὲ μετὰ ταῦτα μετέβη, εἶνε ἄγνω-

στον· τινὲς λέγουσιν ὅτι εἰς Τέω καὶ μετὰ τὴν στάσιν τοῦ Ἰστυαίου εἰς Ἀβδηρα, ἔνθα 75 ἐτῶν γέρων φαγὼν κατὰ τὴν παράδοσιν ῥᾶγα σταφυλῆς ἀπέθανεν.

Ἡ ποίησις τοῦ Ἀνακρέοντος εἶνε συνέχεια τῆς αἰολικῆς ποιήσεως. Ἐκφρασις οὖσα καὶ ἡ ποίησίς του ἀτομικῶν αἰσθημάτων συμφωνεῖ μὲν κατὰ τε τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν καὶ τὸ εἶδος πρὸς ἐκείνην, ὑπολείπεται ὅμως τῆς τοῦ Ἀλκαίου καὶ Σαπφοῦς κατὰ τὴν δύναμιν καὶ τὸ τῆς ψυχῆς βάθος. Τὰ ἐν Ἰωνικῇ διαλέκτῳ ᾄσματα αὐτοῦ περιστρέφονται περὶ τὴν εὐθυμον ἀπόλαυσιν τῶν παρόντων· νεάνιδες, παλαιὸς οἶνος, εὐθυμος ὦδὴ καὶ χορὸς εἶνε τὰ μόνα, περὶ ᾧ ἐνδιατρίβει ὁ ποιητής· διότι ἀφ' ὅτου ὁ πολιτικὸς βίος ἐν Ἰωνίᾳ εἶχε χαλαρωθῆ, ἐτράπη καὶ ὁ ἰδιωτικὸς περὶ εὐωχίας καὶ πότους καὶ ἦτο μᾶλλον εὐφρόσυτος καὶ ἡδονικός. (Πρβ. § 44, γ'). Ἀλλ' οὐχ ἦττον καὶ εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ποιήσεως, ὥς τὰ σωζόμενα ὀλίγα ἀποσπάσματα μαρτυροῦσι, διετήρησεν ὁ ποιητής τὴν λεπτότητα καὶ τὸ ὕψος, καὶ ἐπὶ τῶν προϊόντων τούτων τοῦ καθαρωτέρου ὕλισμοῦ ἐνυπάρχει ἀδιαφιλονείκητος χάρις.

ς) Ἐκτὸς τῶν καθ' αὐτὸ ποιημάτων τοῦ Ἀνακρέοντος, ὑπάρχει ἱκανῶς μεγάλη συλλογὴ Ἀνακρεοντείων ᾠμάτων, ἅτινα ἀποδίδονται μὲν ψευδῶς εἰς τὸν ποιητὴν, εἶνε δὲ μεταγενεστέρων ἔργα, κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐν μονοτόνῳ στιχουργίᾳ καὶ σχεδὸν ἐν πεζῷ λόγῳ γεγραμμένα· διότι ἐν τούτοις «τὴν πραγματικὴν ἀλήθειαν καὶ ζωὴν ἐπισκιάζουσιν ἀφηρημένοι τύποι ἔρωτος καὶ πλαστῆς εὐθυμίας. Κοινοὶ τινες τόποι τῆς ποιήσεως ὥς· εὐθυμον γῆρας, αἱ χάριτες τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ οἴνου, ἡ ἰσχὺς καὶ ἡ πανουργία τοῦ ἔρωτος διεξάγονται ἐν πολλοῖς μετὰ φυσικῆς ἀφελείας καὶ χάριτος, ἀλλ' ἡ ἀπουσία συγκεκριμένων καὶ εἰδικῶν περιστάσεων ἀντιμάχεται πρὸς τὴν φύσιν τῆς τέχνης τοῦ Ἀνακρέοντος, ὅστις ἐκ τοῦ περὶ αὐτὸν βίου ἐλάβανεν ἀμέσως τὰς εἰς ποίησιν ἀφορμὰς». (Μυλλέρ. Ἱστορ. Φιλολ.).

ΕΠΤΑ ΛΕΜΑΤΙΑ ΤΟΥ ΑΝΑΚΡΕΟΝΤΟΣ.

1.

ΕΙΣ ΕΛΥΤΟΝ

Λέγουσιν αἱ γυναῖκες,
 Ἀνακρέων γέρων εἶ.
 λαβῶν ἔσοπτρον ἄθρει
 κόμας μὲν οὐκέτ' οὔσας,
 ψιλὸν δὲ σευ μέτωπον.
 ἐγὼ δὲ τὰς κόμας μὲν,

εἴτ' εἰσὶν, εἴτ' ἀπῆλθον,
 οὐκ οἶδα· τοῦτο δ' οἶδα,
 ὥς τῷ γέροντι μᾶλλον
 πρέπει τὸ τερπνὰ παίζειν,
 ὅσῳ πέλας τὰ Μοίρης.

2.

ΕΙΣ ΚΙΘΑΡΑΝ

Θέλω λέγειν Ἀτρείδας,
 θέλω δὲ Κάδμον ἄδειν·
 ἃ βάρβιτος δὲ χορδαῖς
 ἔρωτα μουνον ἤχεῖ.
 ἥμειψα νεῦρα πρῶτην
 καὶ τὴν λύρην ἅπασαν,

καὶ γὰρ μὲν ξῆδον ἔθλους
 Ἑρακλέους· λύρη δὲ
 ἔρωτας ἀντεφώνει.
 χαίροιτε λοιπὸν ἡμῖν
 ἥρωες· ἡ λύρη γάρ
 μόνους Ἑρωτας ἄδει.

3.

ΕΙΣ ΕΛΥΤΟΝ

Ἐπειδὴ βροτός ἐτέχθη
 βιότου τρίβον ὁδεύειν,
 χρόνον ἔγνων, ὃν παρῆλθον·
 ὃν δ' ἔχω δραμεῖν, οὐκ οἶδα.
 μέθετέ με φροντίδες·

μηδὲν μοι καὶ ἡμῖν ἔστω.
 πρὶν ἐμὲ φθάσῃ τὸ τέλος,
 παίζω, γελάσω, χορεύσω
 μετὰ τοῦ καλοῦ Λυαίου.

4.

ΕΙΣ ΧΕΛΙΔΟΝΑ

Τί σοι θέλεις ποιήσω,
 Τί σοι, λάλη χελιδόν;
 τὰ ταρσά σευ τὰ κοῦφα
 θέλεις λαβῶν ψαλίζω;
 ἢ μᾶλλον ἐνδοθέν σευ

τὴν γλῶσσαν, ὥς ὁ Τηρεὺς
 ἐκείνος, ἐκθερίζω;
 τί μευ καλῶν ὀνείρων
 ὑπορθρίαισι φωναῖς
 ἀφῆρπασας Βάθυλλον;

5.

ΕΡΩΤΙΚΟΝ ΦΑΔΡΙΟΝ

Δότε μοι, δότ' ὦ γυναῖκες	παρὰ τὴν σκιὴν Βαθύλλου
Βρομίου ποιεῖν ἄμυστί·	κάθισον· καλὸν τὸ δένδρον·
ἀπὸ καύματος γὰρ ἤδη	ἀπαλὰς δ' ἔσεισε χαίτας
προδοθεὶς ἀναστενάζω.	μαλακωτάτῳ κλαδίῳ κψ.
δοῦτε δ' ἀνθέων ἐκείνου	παρὰ δ' αὐτὸν ἐρεθίζει
στεφάνους, οἶους πυκάζω.	πηγὴ ῥέουσ' αἰθροῦς.
τὰ μετωπὰ μου ἵπικαίει.	τίς ἂν οὖν ὁρῶν παρέλθοι
τὸ δὲ καῦμα τῶν Ἑρώτων,	καταγώγιον τοιοῦτο;
κραδίῃ, τίνι σκεπάζω;	

6.

ΕΙΣ ΕΛΥΤΟΝ ΜΕΜΕΘΥΣΜΕΝΟΝ

Ἄφες με, τοὺς θεοὺς σοι,	δεινὴν κλονῶν φάρετρήν
πιεῖν πιεῖν ἄμυστί·	καὶ τόξον Ἰφίτειον.
Θέλω θέλω μανῆναι.	ἐμαίνεται πρὶν Ἀῖας
ἐμαίνεται Ἀλκμέων τε	μετ' ἀσπίδος κραδαίνων
χὼ λευκόπους Ὀρέστης,	τὴν Ἑκτορος μάχαιραν·
τὰς μητέρας κτανόντες·	ἐγὼ δ' ἔχων κύπελλον
ἐγὼ δὲ μηδέν' αἰσῶ,	καὶ στέμμα τοῦτο χαίταις,
πιὼν δ' ἐρυθρὸν οἶνον	οὐ τόξον, οὐ μάχαιραν,
θέλω θέλω μανῆναι·	θέλω θέλω μανῆναι.
ἐμαίνεται Ἡρακλῆς πρὶν	

7.

ΔΙΨΑ

Ἡ γῆ μέλαινα πίνει.	τὸν δ' ἥλιον σελήνη.
πίνει δὲ δένδρε' αὖ γῆν·	τί μοι μάχεσθ' ἐταῖροι
πίνει θάλασσα δ' αὔρας·	καὶ τῷ θέλοντι πίνειν;
ὁ δ' ἥλιος θάλασσαν,	

17. Οἱ ποιηταὶ χορικῶν ᾠσμάτων.

α) Ἀλκμάν, περὶ τὸ 660 π. Χ. Λύδιος τὸ γένος ἐγεννήθη πιθανῶς ὡς δοῦλος ἐν Σπάρτῃ, καὶ ἐκεῖ, ὅπερ εἶναι βέβαιον,

ἡλευθερώθη καὶ ἐκτῆσατο τὸ τοῦ πολίτου δικαίωμα. Ἐθεωρεῖτο δὲ ὁ ὡς ἰδρυτῆς χορικῆς ποιήσεως, διότι δημοτικὸν ᾄσμα καὶ χορικὰ ὑπήγαγεν ὑπὸ ὠρισμένην τινὰ τεχνικὴν μορφήν. Ἐποίησε δὲ πολυαρίθμους ὕμνους, παιᾶνας, παρθένια, καὶ ἐρωτικά, πρὸς δὲ τούτοις καὶ μελικά ποιήματα ἔχοντα πολλὴν ποικιλίαν περὶ τε τὴν στιχουργίαν καὶ τὸ ποιητικὸν ὕφος. Ὁ Ἀλκμάν ἐπαινεῖται πρὸς τοῖς ἄλλοις ὅτι τὸ τραγὸν τῆς δωρικῆς διαλέκτου ἐμάλαξεν, ἐγκαταμίξας τύπους Ἰωνικοὺς καὶ Αἰολικοὺς. Τὰ μέχρῃς τῶν περισωθέντων ἀποσπάσματα τῶν ποιημάτων του εἶνε ἀσήμεντα.

β) Ξάνθος, λυρικὸς ποιητής, μνημονεύμενος ὑπὸ τοῦ Στησίχορου, ἐμελοποίησεν ἡρωϊκοὺς μύθους.

γ) Στησίχορος, ἐκ τῆς ἐν Σικελίᾳ Ἰμέρας, περὶ τὸ 600 π. Χ. ἀκρῶς ἐκαλεῖτο μὲν τὸ πρῶτον Τισίας, ἐπωνομάσθη δὲ Στησίχιρος ἐκ τοῦ ἔργου του, ὕπερ ἦτο ἡ συγκρότησις καὶ ἄσκησις χορῶν· οἱ γονεῖς τοῦ ποιητοῦ φαίνεται ὅτι ἦσαν Ματαυρίνοι ἐκ τῆς πόλεως Ματαύρου Λοκρικῆς ἀποικίας κατὰ τὸ δυτικώτατον τῆς Ἰταλίας. Περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ οἱ μεταγενέστεροι πολλὰ διηγοῦνται, ἀπίθανα τὰ πλεῖστα καὶ μυθώδη. (Ἀριστοτ. ῥητ. 2,20 Σουῖδ. ἐν λέξ.). Τὴν ὑπόθεσιν ἐλάβανεν ὁ Στησίχορος ἐκ τῶν μύθων καὶ τῶν ἡρωϊκῶν παραδόσεων, ἣν καὶ πρὸς τὸ εἶδος τῆς ποιήσεώς του μετέβαλλεν. Τὸ μέτρον τῶν στίχων του δὲν ἀφίσταται πολὺ τοῦ ἐπικοῦ ἑξαμέτρου, ἡ δὲ γλῶσσά του εἶνε ἐπικὴ μετὰ τινων δωρισμῶν. Ἐποχὴν ἀφῆκεν ὁ ποιητής ὡς πρὸς τὴν τεχνικὴν διαμόρφωσιν τῶν χορῶν, διότι εἰς τὴν στροφὴν καὶ ἀντιστροφὴν προσέθηκε καὶ τὴν ἐπώδον. Ἐκ τῶν ᾠμάτων αὐτοῦ σώζονται μόνον ἀσήμεντά τινα ἀποσπάσματα.

δ) Ἀρίων, ἐπίσης περὶ τὸ 600 π. Χ. ἐκ τῆς ἐν Λέσβῳ Μεθύνης διέτριψεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη παρὰ τῷ φίλῳ αὐτοῦ Περιάνδρῳ ἐν Κορίνθῳ. Ποιητής καὶ κιθαρωδὸς περιηγεῖτο πανταχοῦ,

καί, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐπιστρέφων ποτὲ ἐξ Ἰταλίας καὶ Σικελίας εἰς Κόρινθον καὶ ἀπειλούμενος νὰ φονευθῇ ὑπὸ τῶν ναυτῶν, ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐσώθη ἀχθεὶς ὑπὸ δελφῖνος εἰς τὸ Ταΐναρον, ἐν ᾧ καὶ ἀνάθημα ὑπῆρχε χαλκοῦν μέγα, ὅπερ παρίστα ἄνθρωπον ἐπὶ δελφῖνος. — Ἐποίησε δὲ ὁ Ἀρίων διθυράμβους, ᾠσματα σφοδρὰ καὶ ἐνθουσιαστικά, ἀνάλογα πρὸς τὰς τελετὰς τοῦ Διονύσου, καὶ ἐκφράζοντα χαρὰν καὶ θλίψιν ἐν ὑπερβολῇ, διὰ δὲ τὴν παράστασιν αὐτῶν εἰσῆγαγε χορόν, ὅστις ᾄδων τὸν διθύραμβον ὥρχετο περὶ τὸν βωμόν. Ποία ἦτο ἡ κυρία τῶν διθυράμβων ὑπόθεσις εἶνε ἄγνωστος· γνωστὸν μόνον εἶνε ὅτι εἰσῆγαγε τὸν τραγικὸν τρόπον, ὃ ἔστι μετεχειρίσθη ὑποθέσεις γοερὰς καὶ θρηνώδεις, ἱστορούσας τὰ πάθη καὶ τοὺς κινδύνους τοῦ Διονύσου, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν γνωστότερον καὶ κοινότερον, ὅστις ἐπραγματεύετο ὑποθέσεις φαιδρὰς καὶ ἀστείας· ἔψαλε δὲ τὸν διθύραμβον πρὸς κιθάραν ὥς καὶ τὸν εἰς Ποσειδῶνα ὀρθιον νόμον, ὕμνον περὶ τῆς διασώσεώς του, ὅστις δὲν θεωρεῖται γνήσιος.

Πλὴν τούτων ἐποίησεν ὁ Ἀρίων καὶ προοίμια δηλ. ὕμνους εἰς θεούς, εἰσαγωγικοὺς τῶν πανηγύρεων.

ε) Ἰβυκος ἐκ Ῥηγίου, ἀκμάζων περὶ τὸ 528 π. Χ., διῆγαγε πλάνητα βίον καὶ διέτριψεν ἐπὶ τινα χρόνον ἐν Σάμῳ παρὰ τῷ τυράννῳ Πολυκράτει. Μεταβαίνων ποτὲ εἰς τὰ Ἰσθμια ἐφονεύθη ὑπὸ ληστῶν, οἳ δὲ γέραντοι, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐτιμώρησαν τὸν φόνον αὐτοῦ.

Ὁ Ἰβυκος ἐρρύθμισε τὴν τέχνην αὐτοῦ κατὰ τὸν Σπησίχορον καὶ παρ' αὐτοῦ παρέλαβε τὰς πρώτας πρὸς τὴν ποίησιν ἀφορμάς· ἐκτὸς δὲ τῶν λυρικῶν ποιημάτων ἐποίησε καὶ διάπυρα ἐρωτικὰ ᾠσματα, ἐξ ὧν ἀσήμεντα ἀποσπάσματα σώζονται.

ς) Μελανιππίδης ἐκ Μήλου, περίφημος διθυράμβοποιὸς ἤκμασεν κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν.

ζ) *Λᾶσος* ἐξ Ἑρμιόνης, περὶ τὸ 540 π. Χ. ἀκμάζων, ἐπίσης ὑπῆρξε περίφημος διθυραμβοποιός. Ἐζήσεν ἐπὶ τινα χρόνον ἐν Ἀθήναις μετὰ τοῦ Ἀνακρέοντος καὶ Σιμωνίδου ἐν τῇ αὐλῇ τῶν Πεισιστρατιδῶν.

II. Ο ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ.

18. Ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν ἡ φαντασία παρὰ τοῖς Ἕλλησι τοσοῦτον ἐπεκράτει, καθ' ἣν διὰ παντὸς πνευματικοῦ ἔργου διέπνευσε ποιητικὴ πνοή, ὡς κατὰ τὴν ἡμίσειαν χιλιετηρίδα πρὸ τῶν περσικῶν πολέμων, σπουδαῖος πεζὸς λόγος ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀναπτυχθῇ, ἀλλὰ καὶ οὗτος βραδέως καὶ εὐλαβῶς προΐων ἐμορφοῦτο ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου ποιητικῶς. Καταφανέστατα δὲ τὸν χαρακτῆρα τοῦτον φέρει ἡ ἀρχαιοτάτη φιλοσοφία. Αὕτη μόνον τὴν μυστηριώδη, καί, ὅσον τις βαθύτερον εἰσδύει, τόσῳ μείζονα ἐκπληξιν προκαλοῦσαν φύσιν ἐξετάζουσα, ἦτο κατὰ τὴν περίοδον ταύτην καθαρὰ φυσικὴ φιλοσοφία. Τὸ κυριώτατον πρόβλημα τῶν φυσιολόγων τούτων, τὸ ἔτι καὶ σήμερον οὐχὶ καθαρῶς λελυμένον, ἦτο, «τίς ἦτο ἡ πρώτη ἀρχὴ καὶ ὁ ἔσχατος λόγος τῶν ὄντων». Θαλῆς ἐκ Μιλήτου περὶ τὸ 600 π. Χ. ἀκμάζων, ὁ ἰδρυτὴς τῆς τῶν Ἰώνων φιλοσοφικῆς Σχολῆς (πρβ. § 14) ἐδογματιζεν ὅτι ἡ πρώτη τῶν ὄντων αἰτία ἦτο τὸ ὕδωρ, καὶ ὅτι τὰ πάντα πλήρη θεῶν ἦσαν. Προεῖπεν ἐκλείψιν ἡλίου, καὶ ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ ὡς ἰδρυτὴς τῆς ἀστρονομίας καὶ γεωμετρίας. Μετέσχε τῶν πολιτικῶν πραγμάτων τῆς πατρίδος του, ὑπὸ τὴν ἐπιστάσιν αὐτοῦ ἀπεγεφύρωσε τὸν Ἄλυν καὶ τῇ ἐνεργείᾳ του ἐγένετο ὁ Ἰωνικὸς σύνδεσμος. Ἀναξίμανδρος περὶ τὸ 550 π. Χ. ἀκμάσας ἐκ Μιλήτου υἱὸς τοῦ Πραξιάδου φίλος ἢ μαθητὴς τοῦ ὀλίγω πρεσβυτέρου Θαλήτος, ἔζη ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Πολυκράτους ἐν Σάμῳ, ἐνθα ἦσαν ὁ Πυθαγόρας καὶ Ἀνακρέων· ἔγραψε δὲ

«περὶ φύσεως» βραχυλογικῶς καὶ ἀποφθεγματικῶς, καὶ «ἀστρονομικὰ καὶ γεωγραφικά»· λέγεται δὲ καὶ ὁ εὐρετῆς ἡλιακοῦ ὥρολογίου καὶ οὐρανίου σφαίρας· ἐδέχετο ἐν παντὶ μυρίους κόσμους καὶ ἀρχὴν τούτων ὑπελάμβανε «τὸ ἄπειρον» ὅπερ δὲν ὥριζεν ἀκριδέστερον, ἀλλ' ἐδογματίζεν ὅτι τοῦτο «πάντα περιέχει καὶ πάντα κυβερνᾷ, καὶ τοῦτο ἦν τὸ θεῖον· ἀθάνατον γὰρ καὶ ἀνώλεθρον». Ἀναξιμένης ἐκ Μιλήτου, φίλος ἢ μαθητῆς τοῦ Ἀναξίμανδρου περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀκμάσας, ἀντὶ τῆς ἀορίστου ἀρχῆς τοῦ Ἀναξίμανδρου ἔθηκεν ὠρισμένον τι φυσικὸν στοιχεῖον τὸν ἀέρα, ἐξ οὗ τὰ πάντα προέρχονται καὶ εἰς αὐτὸν ἀναλύονται· «οἷον ἡ ψυχὴ ἡ ἡμετέρα ἀήρ οὔσα συγκρατεῖ ἡμᾶς, καὶ ὅλον τὸν κόσμον πνεῦμα καὶ ἀήρ περιέχει». Πυθαγόρας ἐκ Σάμου, περὶ τὸ 580—568 π. Χ. γεννηθεὶς, ἔσχε διδασκάλους τὸν Θάλητα, Βίαντα, Ἀναξίμανδρον καὶ Φερεκύδην. Περιηγηθεὶς πολλὰ μέρη ἰδίως τὴν Αἴγυπτον, κατὰ τὸ 40 ἔτος τῆς ἡλικίας του μετέβη εἰς Κρότωνα τῆς μεγάλης Ἑλλάδος καὶ ἐνταῦθα ἐβίωσεν. Ἐκκαλεῖτο δὲ οὐχὶ σοφὸς ἀλλὰ φιλόσοφος, συνέστησε σύλλογον ἢ μυστικὴν τινὰ ἐταιρίαν, ἐν ᾗ, ἵνα εἰσαχθῇ τις, ἀπητοῦντο τελεταί τινες καὶ ἔθιμα. Μετὰ 2—3 ἔτων δοκιμασίαν ἐν σιγῇ ἐγίγνοντο τὰ μέλη δεκτά, καὶ διηροῦντο εἰς ἐξωτερικοὺς ἢ ἀκουσματικούς, καὶ εἰς ἐσωτερικοὺς ἢ μαθηματικούς. Ἐζων ἐν κοινοκτημοσύνῃ, καὶ διητῶντο αὐστηρῶς ἀπέχοντες κρέατος καὶ κυάμων. Σκοπὸς δὲ τῶν Πυθαγορείων ἦτο ἡ ἠθικὴ καὶ θρησκευτικὴ ἀναμόρφωσις τοῦ ἑλληνικοῦ βίου· ὥς τὴν ἐξ ἀρχῆς οὐσίαν ἐθεώρουν οἱ πυθαγόρειοι τὸν ἀριθμόν. Τὰ στοιχεῖα αὐτοῦ ἦσαν ὁ ἄρτιος καὶ ὁ περιττός. Ὁ κόσμος ἦτο ὅλον τι διατεταγμένον ἀρμονικῶς κατὰ τὸν ἀριθμόν, συνιστάμενος ἐκ δέκα μεγάλων σωμάτων, ἅτινα ὑπὸ τῆς σφαιρικῆς μουσικῆς συνοδεύμενα κατ' ἀναλογίαν τῶν ἀριθμῶν περιστρέφοντο περὶ κεντρικόν τι πῦρ, ἐξ οὗ διέρρεε θεία τις ζωτικὴ δύναμις τὸ ὅλον.

Τὰ συγγράμματα, ἅτινα ἀποδίδονται τῷ Πυθαγόρᾳ, «ὁ ἱερὸς λόγος» καί, «τὰ χρυσᾶ ἔπη,» δὲν εἶνε γνήσια.

Ἐν τοῖς Ἑλεάταις (Πρβ. § 14) ὁ Ξενοφάνης ἐδίδασκε ὅτι ΤΟ ΕἶΝΑΙ εἶναι ἀσύστατον καὶ ἄφθαρτον, καὶ ὡς τοιοῦτον ὑπελάμβανε, τὸ θεῖον ὃν αἰεὶ ἑαυτὸ ὅμοιον, ἄπειρον, νοῦς ὅλον καὶ πνεῦμα, καὶ τοῦτο ὡς τὸ ἐντελέστατον παρίστα σφαιροειδές. Πῶς ὅμως ἔχει ἡ ποικιλία τῶν μεταβλητῶν πρὸς τὴν ἐνότητα ταύτην τοῦ θείου ὄντος, σκέψεις μᾶλλον ἢ σαφῇ ἀποφαίνεται γνώμην ἐν ταῖς ἀποσπάσμασι τοῦ «περὶ φύσεως» συγγράμματός του. Ἐν τῷ ἀνθρώπῳ κεχωρισμένα ὁρᾶν, ἀκούειν, νοεῖν, παρὰ τῷ θεῷ ὑπάρχουσιν ἐν ὅλῳ, καὶ ὁ θεὸς ἀπόνως ἐπὶ πάντων κυβερονᾷ. Ὑπῆρχεν ἐχθρὸς τῆς ὁμηρικῆς ποιήσεως καὶ μυθολογίας ὡς καὶ τοῦ Ἡσιόδου, διότι οὐ μόνον διετύπωσαν τοὺς θεοὺς ἐν σχήματι ἀνθρώπου καὶ ἐδίδαξαν ψευδῶς περὶ θεῶν δόξας, ἀλλὰ καὶ

«πάντα θεοῖς ἀνέθηκαν

ὅσα παρ' ἀνθρώποισιν ὀνειδέα καὶ φόγος ἐστίν

κλέπτειν, μοιχεύειν τε καὶ ἀλλήλους ἀπατεύειν»¹⁾.

Μετ' αὐτὸν ἔπεται ὁ Παρμενίδης ἐξ Ἑλέας περὶ τὸ 504 ἀκμάσας, φίλος καὶ μαθητὴς τοῦ Ξενοφάνους· λέγεται ὅτι μετὰ τοῦ Ζήνωνος ἦλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἐγνωρίσθη πρὸς τὸν Σωκράτη, ὅστις ἀπεκάλει αὐτὸν «αἰδοῖον τε ἅμα δεινόν τε». Περὰ τοῖς συμπολίταις του ἀπήλαυε τιμῆς, οἵτινες καὶ τὴν εὐπραγίαν των ὤφειλον εἰς τοὺς νόμους τοῦ φιλοσόφου. Ἡ σοφία καὶ ἡ αὐστηρὰ αὐτοῦ ἠθικὴ ὡς ὑπόδειγμα ἐθεωροῦντο. Ἀποσπάσματα τοῦ «περὶ φύσεως» συγγράμματός του ἐν ἑξαμέτροις γεγραμμένου εὑρήνται παρὰ Σέξτω τῷ Ἑμπειρικῷ καὶ Σιμπλικίῳ. Διέκρινε διπλὴν οὐσίαν, τὴν τοῦ νοεῖν ἢ τῆς ἀληθείας, καὶ τὴν τῆς ἀνθρωπίνου δόξης. Αἰσθάνεσθαι καὶ νοεῖν

1) Κάρσεν ἀποσπ. 7, 13.

ὑπελάμβανεν ἓν, ἐνθυμεῖσθαι δὲ καὶ λησμονεῖν συνέστησαν ἐκ τούτων διὰ μίξεως· κατ' ἐξοχὴν διέτριβε περὶ τὴν ἀντίθεσιν τοῦ εἶναι καὶ μὴ εἶναι· ἐδόξαζεν ὅτι τὸ λέγειν καὶ νοεῖν εἶνε τὸ ὄν· ἐκτὸς τοῦ ὄντος οὐδὲν εἶνε· τοῦτο εἶνε ἀσύστατον, ἀφθαρτον, ἀμέριστον, ἐν ἑαυτῷ ἀποκλεισμένον, οὐδενὸς προσδεόμενον. Ὁ κόσμος τῶν ἐμφανίσεων εἶνε ἀδιάγνωστος, καὶ μόνον τὸ ἐπὶ τοῦ εἶναι νοεῖν ἔχεται ἀληθείας. Τὸ εἶναι, οὐ δὲν μετέχει ἢ νόησις, δὲν δύναται νὰ γνωσθῇ. Ἐν εἶνε τὸ νοεῖν καὶ τὸ ἐφ' οὗ ἡ νόησις στρέφεται.

«Ταῦτόν ἐστι νοεῖν τε καὶ οὐνεκὲν ἐστὶν νόημα· οὐ γὰρ ἄνευ τοῦ ὄντος, ἐν ᾧ περατισμένον ἐστίν, εὐρήσεις τὸ νοεῖν· οὐδὲν γὰρ ἢ ἐστὶν ἢ ἔσται ἄλλο πᾶρεξ τοῦ ὄντος.»

Μετ' αὐτοῦ συγκαταλέγεται ὁ *Μέλισσος* ἐκ Σάμου περὶ τὸ 600 π. Χ. μαθητῆς τοῦ Παρμενίδου, διακριθεὶς καὶ ὡς στρατηγός, νικήσας ἐν ναυμαχίᾳ τὸν στόλον τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Περικλέους. Τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ «περὶ τοῦ ὄντος» ἢ «περὶ φύσεως» ἀπωλέσθη, διεσώθησαν δὲ ὀλίγα μόνον τεμάχια παρ' Ἀριστοτέλει καὶ ἄλλοις· ὡς πρὸς τὴν φιλοσοφίαν ἠκολούθησε τὰ δόγματα τοῦ Παρμενίδου. Ζήνων ἐξ Ἑλέας περὶ τὸ 460, μαθητῆς τοῦ Παρμενίδου, μεθ' οὗ καὶ ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, ἐδογματίζεν ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει κίνησις, ἔταμε τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν τῶν σκεπτικῶν αἵρεσιν καὶ ὑπῆρξεν ὁ ἰδρυτὴς τῆς διαλεκτικῆς. Ἡράκλειτος ἐξ Ἐφέσου, περὶ τὸ 500 π. Χ. ἀκμάσας, ἀποχωρήσας τῶν δημοσίων πραγμάτων ἀφιερώθη εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν ἐπιστημῶν, καὶ κατ' ἐξοχὴν τῆς φιλοσοφίας. Περὶ τοῦ βίου του ἀκριβεῖς δὲν ὑπάρχουσιν εἰδήσεις. Λέγεται ὅτι προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του ἤρνήθη νὰ μετέσχη τῆς διοικήσεως τῆς πολιτείας, καὶ ἀπέριψε τὴν πρόσκλησιν Δαρείου τοῦ Ὑστάππου, θέλοντος νὰ διδασκῇ παρ' αὐτοῦ τὴν ἑλληνικὴν σοφίαν. Ἐγράψε μόνον ἓν ἔργον, ὅπερ κατὰ τοὺς μὲν ἐπεγράφετο «αἱ Μοῦσαι» κατὰ ἄλλους δέ, «περὶ φύσεως», ὅπερ

καὶ κατέβηκε δὲ τοῦτο ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀρτέμιδος. — Διὰ τὸ δυσνόητον αὐτοῦ ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν παλαιῶν, ὁ σκοτεινός, διότι βαθὺς περὶ τῆς θεωρίας αὐτοῦ προσεῖχε μᾶλλον περὶ τὸ νόημα, παρὰ περὶ τὴν λέξιν καὶ τὴν σύνταξιν. Κατ' αὐτὸν οὐδὲν ὑπάρχει εἶναι, ἀλλὰ αἰώνιον τι γίνεσθαι, «πάντα ῥεῖ.» Ἐν τῷ κόσμῳ τῶν ἐμφανίσεων τὸ ἰσχυρότατον καὶ λεπτότατον πάντων τῶν στοιχείων εἶνε τὸ πῦρ, ἡ κινουσα ἀρχή. Τοῦτο πυκνούμενον γίγνεται ὑγρόν, καὶ ἡρεμοῦν γίγνεται γῆ, καὶ τοῦτο ἐκάλει, ὁδὸν κάτω· ἡ γῆ γίγνεται πάλιν ῥευστή, καὶ ἐκ ταύτης ὑγρασία καὶ ἐκ ταύτης ἡ ἀναθυμίασις τῆς θαλάσσης, ἐξ ἧς πᾶν συνέστηκε, τοῦτο δὲ ἐκάλει, ὁδὸν ἄνω· εἶτα τοὺς ὀφθαλμοὺς ὠνόμαζε κακοὺς μάρτυρας, ὁ δὲ λόγος ἦτο ὁ δικαστὴς τῆς ἀληθείας· ἡ ψυχὴ κατ' αὐτὸν εἶνε ἀθάνατος, ἡμεῖς ἀποθνήσκομεν, αἱ ψυχὰς ἀναβιοῦσι καὶ ζῶσιν.

Οἱ Ἀπορικοί.

Λεύκιππος, ἐξ ἀγνώστου πατρίδος περὶ τὸ 500 π. Χ. ἀκμάσας, οὗ τὸ σύστημα μετὰ ταῦτα ὁ φαίδρὸς Δημόκριτος ὁ Ἀβδηρίτης ἠκολούθησεν, ἐδίδασκεν ὅτι ὑπάρχουσιν ἀμέριστά τινα σώματα, ἅτινα ἐκάλει ἄτομα, ἐξ ὧν δι' ἀλλοιώσεως (διὰ χωρισμοῦ καὶ ἐνώσεως) συνέστηκεν ὁ κόσμος. Ἡ ψυχὴ προέρχεται ἐκ τῆς συναφείας τῶν λεπτοτάτων καὶ στρογγύλων ἀτόμων. Ὡς πρὸς τὸ εἶδος δὲ τῶν φιλοσοφημάτων τούτων τῆς ἀνθρωπότητος ὁ μὲν Ξενοφάνης προσήγγιζεν εἰς τὸν πεζὸν λόγον, τοῦ δὲ Ζήνωνος αἱ συγγραφαὶ ὡς καὶ τὸ «περὶ φύσεως καὶ θεῶν» σύγγραμμα τοῦ Φερεκύδους ἐκ Σύρου περὶ τὸ 600 π. Χ. ἀκμάσαντος εἰς πεζὸν ἐπίσης συνετάχθησαν. Πάντα ταῦτα τὰ συγγράμματα ἀπωλέσθησαν, καὶ ἀποσπάσματα μόνον τινά, διεσπαρμένα ἐν τοῖς συγγραφεῦσι, διεσώθησαν, ὧν τὰ κάλλιστα παρ' Ἀριστοτέλει. Ἐνῷ δὲ οἱ φιλόσοφοι περὶ ψυχρᾶς ἀληθείας ποιητικῶς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔγραφον, τοῦναντίον οἱ πρῶτοι ἱστοριογράφοι συνέγραφον ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ

ποιητικὰς ὑποθέσεις. Οἱ Ἰωνες ἱστοριογράφοι, ἄνευ ποιήσεως ἐν ἀφελεῖ καὶ ἀπερίττῳ λόγῳ ἔγραψαν μύθους ἀπὸ στόματος παραδεδομένους π. χ. Κάδμιος περὶ τὸ 550 π. Χ. ἀκμάσας ἐκ Μιλήτου· Διονύσιος ἐκ Μιλήτου περὶ τὸ 500 π. Χ. γράψας, ὡς λέγεται, «τὰ μετὰ Δαρεῖον», καὶ ἀποπειραθεὶς πρῶτος νὰ ἐξιστορήσῃ τὴν ἀμέσως πρὸ αὐτοῦ ἐποχὴν. Ἀκουσίλαος ἐξ Ἀργούς, Ἑλλάνικος ἐκ Μιτυλήνης ὁ καὶ Λέσβιος καλούμενος ζῶν ἐπὶ τινὰ χρόνον ἐν Μακεδονίᾳ καὶ τελευτήσας περὶ τὸ 440 π. Χ. ἐν Περπερίνῃ τῆς Μυσίας. Οὗτος ἔγραψεν ἱστορίαν ξένων ἐθνῶν καὶ περὶ τῶν ἐλληνικῶν φυλῶν καὶ πολιτειῶν, κατ' ἐξοχὴν τῶν παλαιοτάτων χρόνων. Διηγεῖτο δὲ πᾶν, ὅ,τι ἤκουεν, ἄνευ κριτικῆς ἐρεύνης περὶ τῆς ἀληθείας ἢ μὴ τοῦ πράγματος. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀποδιδομένων αὐτῷ συγγραμμάτων πρέπει νὰ περιορισθῇ, διότι οἱ μνημονευόμενοι τίτλοι ἢ ἀναφέρονται μόνον εἰς τινὰ βιβλία ἢ εἶνε διάφοροι ὀνομασίαι τοῦ αὐτοῦ ἔργου. Χάρων ἐκ Λαμψάκου πρὸ τοῦ Ἡροδότου ἀκμάσας. Ὡς μέγιστος δὲ πάντων τούτων θεωρεῖται Ἐκαταῖος ἐκ Μιλήτου, ὅστις ἐγεννήθη μὲν τῷ 549 π. Χ. ἐτελεύτησε δὲ ὀλίγον μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην. Μετέσχε τῶν πολιτικῶν τῆς πατρίδος του πραγμάτων ἐν τῇ κατὰ Περσῶν ἀποστασίᾳ, ἀλλ' αἱ σοφαὶ αὐτοῦ συμβουλαὶ δὲν ἐγένοντο δεκταί. Οὗτος εἰς τὴν λογογραφίαν ἐπήνεγκε τροπὴν τινὰ ἐπὶ τὰ κρείττω, διότι καὶ κριτικῶς ἐπεξεργάζετο τὰ γεγονότα, καὶ πολλὰς ἐποίησατο περιηγήσεις, ἕνεκα τῆς ἱστορίας, διὸ καὶ ὁ πρῶτος ἱστοριογράφος καλεῖται. Ἀναφέρονται δὲ ὡς συγγραφαὶ αὐτοῦ αἱ ἑξῆς· α) «γενεαλογίαι ἢ ἱστορίαι» ἐν 4 βιβλίοις· β) «περιήγησις Ἀσίας, Λιβύης, Αἰγύπτου, Εὐρώπης, Ἑλλησπόντου», ὄντα πιθανῶς μέρη μεγαλειτέρου ἔργου, καλουμένου, περίοδος γῆς. Ἐγραψεν ἐν Ἰωνικῇ διαλέκτῳ, εἰς λόγον ἀφελῆ καὶ ἀπέριτον, ἀλλὰ πάντα ταῦτα τὰ συγγράμματα, ὡς καὶ τὰ τῶν λογογράφων ἀπώλονται.

Ἰδιαιτέραν δὲ θέσιν λαμβάνει ἐνταῦθα καὶ Ἀριστεύς ἐκ Προικοννήσου κατὰ μὲν τὸν Στράβωνα γόης ἀνὴρ, κατ' ἄλλους δὲ θαυματοποιὸς καὶ μάγος, οὗ ἡ ψυχὴ κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ ἠδύνατο νὰ χωρισθῇ τοῦ σώματος καὶ πάλιν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς αὐτό. (Ἡροδ. 4, 14.). Ἀφοῦ οὗτος περὶ τὸ 559 π. Χ. ἐπὶ μακρὸν πρὸς βορρᾶν περιηγήθη, ἔγραψεν ἐν ποιητικῇ μορφῇ, «Ἀριμάσπεια», σύγγραμμα, ἐν ᾧ ἐπραγματεύετο περὶ τῶν μυθολογουμένων μονοφθάλμων, Ἀριμασπῶν, οἵτινες ἐμάχοντο πρὸς τοὺς φυλάττοντας τὸν χρυσὸν Γρύπας.

Ὁμοίως πρὸς τοὺς λογογράφους ἐποίει καὶ ὁ Αἰσωπος ὁ μυθογράφος. (πρβ. §. 2.). Καί πρὸ αὐτοῦ ὑπῆρχον μὲν τοιούτου εἶδους μυθογραφίαι ὡς παρ' Ἡσιόδῳ ἡ περὶ ἱέρακος καὶ ἀηδόνης (ἔργ. καὶ ἡμ. 302.), ἀλλ' οὗτος τοὺς μύθους ἔγραψεν ἐν πεζῷ, καὶ τοσοῦτῳ ἠὺδοκίμησεν, ὥστε παρίσταται ὁ ἰδρυτὴς παντὸς ἐκείνου τοῦ εἶδους. Ὁ βίος του εἶναι ἡμῖν ἄγνωστος. Λέγεται ὅτι ἤκμασεν ἐπὶ Σόλωνος, ὅτι κατήγετο ἐκ Φρυγίας, καὶ ὅτι ὑπέστη παραδόξους βιωτικὰς περιπετείας.

Ἐπὶ Αὐγούστου ὁ ποιητὴς Βάβριος μετένεγκεν εἰς λόγον ποιητικὸν ἐν χωλιάμβοις τοὺς αἰσωπεῖους μύθους. Ἐκ τῶν 10 τούτων βιβλίων διεσώθησαν ἀναλόγως ὀλίγα ποιήματα· ὀλίγα μετὰ τὸν Βάβριον ὁ Ῥωμαῖος Φαῖδρος ἔγραψεν ἐν λατινικῇ γλώσσῃ τοὺς μύθους του, ἐν οἷς πολλοὶ Αἰσώπειοι ἀπαντῶσιν.

Ἡ Ῥητορικὴ. — Αὕτη, πρὸς ἣν οἱ Ἕλληνες ἐπίσης δεξιῶς εἶχον, δὲν ἔλαβεν ἀκόμη ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ οὐδὲ τὰς ἀρχὰς τῆς τεχνικῆς διαμορφώσεως. 148 ἐν ἀττικῇ διαλέκτῳ γεγραμμένοι, ἔτι καὶ σήμερον σωζόμεναι ἐπιστολαί, αἵτινες ἀποδίδονται εἰς τὸν τύραννον Φάλαριν ἐξ Ἀκράγαντος τῷ 550 π. Χ. ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν αὐτοκρατόρων. Πιθανῶς καὶ αἱ ἐπτὰ σωζόμεναι ἐπιστολαί, αἵτινες ἀπεδίδοντο εἰς τὴν Θεανῶ τὴν σύζυγον τοῦ Πυθαγόρου, καὶ πραγματευόμεναι περὶ παίδων ἀγωγῆς, οἰκονομίας, κλπ. δὲν εἶνε γνήσιοι.

ΤΡΙΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΠΕΡΣΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ ΜΕΧΡΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΤΟΥ
ΜΕΓΑΛΟΥ Ή Ο ΜΕΓΑΣ ΔΙΩΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ.

—

19. *Ιστορική ἔποψις.* Δύω πόλεις τῆς πολυμεροῦς Ἑλλάδος ἡ μὲν μεγαλειτέρα ἡ δὲ μικροτέρα, τοὺς ἐν μικρᾷ Ἀσίᾳ ἀδελφοὺς ἐλεοῦντες, εὐτόλμως κατῆλθον εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ Περσικοῦ κολοσσοῦ. Ἀλλὰ μάτην, ὁ ἐχθρὸς ἦτο πολὺ ἰσχυρός, οἱ δὲ Ἴωνες καὶ ἡ βοήθεια τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς Ἑρετρίας δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ὑπερισχύσωσιν, καὶ ἡ Μίλητος ὑποτάσσεται πάλιν ὑπὸ τοὺς Πέρσας. Μένεα νῦν πνέων ὁ δεσπότης τούτων πέμπει τὸν γαμβρόν του, ὅπως καθυποτάξῃ τὰς δύο ἑλληνίδας πόλεις, ἀλλὰ τρικυμία ἐπισκλήψασα ἐξώθεϊ τὸν στόλον παρὰ τὸν Ἀθῶνα, καὶ κατασυντρίβει. Μετ' ὀλίγον δὲ ὁ Δάτις καὶ Ἀρταφέρνης παραπλέουσι τὴν Εὐβοίαν, καταστρέφουσι τὴν Ἑρέτριαν, καὶ προσορμίζονται παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς Ἀττικῆς. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ χιλίων Πλαταιέων ἀρχηγούντος τοῦ Μιλτιάδου ἀποκρούουσι τὸν ἐχθρόν. Βαρέως τὴν ἥτταν φέρων ὁ δεσπότης προπαρασκευάζεται νὰ ἐκστρατεύσῃ πανδημεῖ, ἀλλ' ἡ ἐν Αἰγύπτῳ στάσις, καὶ ὁ θάνατος κωλύουσιν αὐτὸν νὰ κορέσῃ τὸ πρὸς ἐκδίκησιν πάθος του. Ὁ διάδοχος αὐτοῦ, Ξέρξης ὁ υἱός του, κινεῖ πᾶσαν τὴν Ἀσίαν· ἡ δρᾶξ ἐκείνη, ἥτις κατελύπησε τὸν πατέρα του, ὥφειλε νὰ κατακλυσθῇ ὑπὸ μυριάδων ἀνθρώπων· ὁ Λεωνίδας, λαμπρότατον αἰεὶ ὑπάρχων τοῖς μεταγενεστέροις παράδειγμα, πίπτει μαχόμενος γενναίως ἐν Θερμοπύλαις, δις οἱ Ἕλληνες ναυμαχοῦσιν ἀκρίτως ἐν Ἀρτεμισίῳ, εἴτα ἐπέρχεται ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία, καθ' ἣν ὁ Θερμιστοκλῆς, ὁ ἐκπροσωπῶν τὴν διάνοιαν τῶν Ἀθηναίων, ἔλαβε τὸν λαμπρότατον στέφανον πάντων τῶν αἰώνων, καὶ οἱ Ἕλληνες ἤρξαντο ἐνδοξοτάτην νίκην. Ὑπάρχει ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ καθα-

ρωτέρα διάκρισις μεταξὺ δουλείας καὶ ἐλευθερίας πνευματικῆς, ἢ αὕτη; Νῦν κατέρχεται εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ ἡ Σπάρτη, ἀμρότε-
ραι δὲ πρόμαχοι τοῦ ἑλληνισμοῦ πρὸς τῇ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίᾳ
προστιθέασι τὴν ἐν Πλαταιαῖς. Νῦν ἡ νίκη διαδέχεται τὴν νίκην,
νῦν ἀναφαίνονται ἥρωες, ὡς ὁ Κίμων, αἱ νῆσοι καὶ ἀποικίαι ἐλευ-
θεροῦνται καὶ κύπτει ἡ Ἀσία ὑπὸ τὴν κραταιὰν τῶν Ἀθηναίων πό-
λιν, ἥτις ἐπὶ Περικλέους ἤρθη εἰς τὴν ὑψίστην ἀκμὴν τῆς πνευμα-
τικῆς ἀναπτύξεως. Ἡ ἐποχὴ αὕτη εἶνε τὸ τέλεχος, ἐξ οὗ αὖξουσιν οἱ ἀρχαῖοι τῆς φιλολογίας κλάδοι καὶ διαβλαστάνουσι νέοι.

Πράξεις εἶνε βεβαίως, ἐφ' ὧν ἐρείδεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον
ὁ πνευματικὸς τῶν ἐθνῶν βίος, ἀλλ' αἱ λαμπραὶ καὶ ἑνδοξοὶ
ἐκεῖναι, αἱ ἀπὸ Μαραθῶνος μέχρι Κύπρου, ἀποτελοῦσι τὰς βά-
σεις τοῦ ἑλληνικοῦ. Τὸ κέντρον αὐτοῦ εἶνε ὁ τοῦ Περικλέους
αἰὼν, ἔνθα συγκεντροῦται ἡ φιλολογία ἐν Ἀθήναις καὶ γί-
γνεται οὐσιωδῶς ἀττική ἢ ἔτι ἀκριβέστερον ἀθηναϊκή. Καὶ
διήρκεσε μὲν ἡ ἀκμὴ αὕτη ὀλίγον χρόνον, ἀλλ' οὐχ ἥττον
ἐξαρκεῖ διὰ τὴν προαγωγὴν τῆς ἀνθρωπότητος. — Αὕτη δὲν
δύναται πλέον νὰ δύσῃ, καὶ ὅτε ἡ Ἑλλὰς ἀναπίπτει εἰς τὴν ἀρ-
χαίαν αὐτῆς διαίρεσιν. Σχεδὸν τριακονταετῆς πόλεμος διε-
ξάγεται, ἐν ᾧ μετὰ φοβεράς ἀμοιβαίας καταστροφάς λαμβά-
νει τὴν ἡγεμονίαν ἡ ἥττον πεπαιδευμένη Σπάρτη, ἀλλὰ ταύ-
της δὲν δύναται νὰ ἐπικρατήσῃ, μετ' αὐτὴν καὶ αἱ Θῆβαι
οὐχί, καὶ αἱ Ἀθηναὶ αὐταὶ κατόπιν. Τέλος πάντες κύπτουσι
ὑπὸ τὸν πανοῦργον ἐκ βορρᾶ βάρβαρον, Φίλιππον τὸν Μακεδόνα.
Οὐδὲν ἥττον καὶ κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην περίοδον ἐπιδρᾷ
ἔτι ἡ ἀνάμνησις τοῦ μεγαλείου αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἡρώων Μιλτιά-
δου, Θεμιστοκλέους, Ἀριστείδου καὶ Κίμωνος. Πάντες ὁμο-
νόησαντες ἐσκέπτοντο ὅτι πρέπει καὶ πάλιν νὰ γείνωσι με-
γάλοι, ἐλεύθεροι καὶ ἰσχυροί, ὡς ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων.
Τὸν τύπον τῆς ἐπιδράσεως ταύτης φέρει ἀδιαφιλονεικῆτως καὶ
ἡ φιλολογία τοῦ αἰῶνος τούτου.

Ι. ΠΟΙΗΣΙΣ.

Ἡ ἐπίδοσις τοῦ ἀρχαιοτέρου εἵδους τῆς ποιήσεως.

20. *Ἡ Λυρική.*— Ἡ λαμπρὰ ἡμέρα ἀνατέλλει μετὰ τὸ γλυκὺ ὄνειρον καὶ τὴν ῥοδοδάκτυλον ἡῶ πλήρης δυνάμεως. Οἱ καθ' ἕκαστον κλάδοι, τῆς λυρικῆς: ἡ Ἑλεγεία, τὸ Ἐπίγραμμα καὶ ἡ Λυρική κατὰ τὴν νεωτέραν αὐτῆς ἔννοιαν ἀναδίδουσιν νῦν τὰ ἐντελῆ αὐτῶν ἄνθη. Ἐξ αὐτῶν, ὡς τῶν ὑποκειμενικωτάτων εἰδῶν τῆς ποιήσεως, ἐκφαίνονται ἐναργέστατα αἱ λεπτόταται πτυχαὶ τῆς ἐλληνικῆς καρδίας. Οὐδεὶς δὲ δύναται νὰ κατανοήσῃ ἀκριβῶς τὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ μεγάλου τῷ ὄντι ἐλληνικοῦ ἔθνους ἐκ μόνων τῶν ἀντικειμενικῶν εἰδῶν τῆς ποιήσεως, τοῦ ἔπους καὶ τοῦ δράματος, ἂν δὲν ἀναγνώσῃ καὶ τὰ διάφορα τῆς λυρικῆς ποιήσεως προϊόντα.

21. Τὴν *Ἑλεγείαν* προήγαγεν εἰς τὴν ὑψίστην αὐτῆς ἀκμὴν *Σιμωνίδης* ὁ ἐξ Ἰούλων τῆς Κέω περὶ τὸ 559—469 π. Χ. ἀκμάσας. Αὐτὸς ἐγκαταλιπὼν τὴν πατρίδα τοῦ Κέω, ἣτις «χλοερὰ ὡς σμάραγδος ἐκ τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης ἀνέχει» διέτριβεν ἐν Ἀθήναις παρὰ τῷ τυράννῳ Ἰππάρχῳ. Ἐπὶ τινὰ δὲ χρόνον διέμεινε καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ παρὰ τοῖς Ἀλευάδαις καὶ Σκοπάδαις, ἐνθα λέγεται ὅτι ποιήσας ἐγκώμιόν τι διὰ τὸν Σκόπαν, ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὸ ἥμισυ τοῦ συμπεφωνημένου, τὸ δὲ ἕτερον ἥμισυ παρηγγέλλετο νὰ λάβῃ παρὰ τῶν Διοσκούρων, διότι αὐτοὺς ἐξύμνει διεξοδικῶς ἐν τῷ αὐτῷ ἐγκωμίῳ. Καὶ ὁ μὲν Σκόπας ἔλεγε ταῦτα γελῶν, ἀλλ' οἱ Διόσκουροι ἀπέδωσαν τωόντι τὸν μισθὸν εἰς τὸν ποιητὴν· διότι, ἐνῶ συνευωχεῖτο μετ' ἄλλων ἐν τῇ οἰκίᾳ τῶν Σκοπαδῶν, αἴφνης ὁ ὑπηρέτης προσκαλεῖ τὸν ποιητὴν ἔξω, διότι δύο νέοι ἐζήτουν νὰ τῷ ἀνακοινώσωσιν τι κατεπεῖγον, καὶ εὐθὺς ὡς ἐξῆλθε, καταπεσοῦσα αἴφνης ἡ στέγη

ἐθανάτωσε πάντας τοὺς συμποσιάζοντας καὶ αὐτὸν τὸν Σκόπαν, πλὴν τοῦ εὐσεβοῦς Σιμωνίδου.

Μετὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην, διέτριβεν ἐν τῇ πόλει τῶν Ἀθηνῶν τῇ νικητρίᾳ καὶ πλήρει χαρᾶς, πρὸς ἣν ἡ Ἑλλάς μεθ' ὑπερηφανείας ἠτένιζεν, καὶ ἐκτήσατο μετ' ὀλίγον φήμην ὥς ἐθνικὸς μελοποιός· διότι πανταχόθεν ἐξαναγκαζόμενος νὰ δοκιμάσῃ τὴν εὐφυΐαν αὐτοῦ ἐποίησεν ἐλεγεῖον ἐπὶ τῶν θανόντων ἐν Μαραθῶνι καὶ ἐνίκησε πάντας τοὺς συναγωνισθέντας αὐτῷ καὶ αὐτὸν τὸν Αἰσχύλον. Καὶ διαρκούντων τῶν Περσικῶν πολέμων ἐξύμνει ὁ ποιητὴς τὰ ἐθνικὰ κατορθώματα διὰ τῶν λαμπρῶν αὐτοῦ ποιημάτων, ἅτινα περιφλεγόμενα ὑπὸ τοῦ φωτὸς, ὅπερ αὐτὸς ἐνέβαλε, διαλάμπουσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλληνικῆς ποιήσεως. Τὰ τελευταῖα δέκα τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἔτη διήγαγεν ὁ ποιητὴς μετὰ τοῦ ἀνεψιοῦ Βακχυλίδου ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἱέρωνος ἐν Συρακούσαις καὶ ἐν μέρει παρὰ τῷ τυράννῳ Θήρωνι ἐν Ἀκράγαντι. Οἱ σύγχρονοί του ψέγουσι δικαίως τὸν Σιμωνίδην ὥς φιλοχρήματον, διότι πάντοτε τὰ δῶρα τῆς Μούσης του ἐπώλει ἐπὶ χρήμασι, καὶ ὁ Σωκράτης λέγει παρὰ Πλάτωνι ὅτι αὐτὸς ἐξύμνει τύραννον ἢ ἄλλον οὐχ' ἐκὼν, ἀλλ' ἀναγκαζόμενος. Ἐκ τῶν ποιημάτων, ἅτινα περὶ πάντας τοὺς κλάδους τῆς Λυρικῆς περιστρέφονται, σώζονται πολλὰ ἐπιγράμματα, καὶ τινὰ ἀποσπάσματα ἐλεγείων. Τὰ πρῶτα, ἐν οἷς τὰ ἐγκώμια τῶν μαχητῶν ἐν Μαραθῶνι, Θερμοπύλαις, Σαλαμῖνι καὶ Πλαταιαῖς, εἰσι τὰ ἄριστα, καθ' ἃ, διὰ τὴν εὐχέρειαν καὶ δεξιότητα τοῦ ὕφους καὶ διὰ τὴν βαθύνοιαν καὶ ὀξύνοιαν, πρὸ παντὸς δὲ διὰ τὴν ἀφέλειαν, οὐδενὸς ἔθνους ποιητῆς ἠδυνήθη πρὸς αὐτὸν νὰ ἐξισωθῇ. Αἰώνια καὶ λαμπρὰ μνημεῖα ἄξια τοῦ μεγάλου ἐκείνου αἰῶνος!

ΕΞ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΙΜΩΝΙΔΟΥ.

1.

ΜΑΡΑΘΩΝ

Ἑλλήνων προμαχοῦντες Ἀθηναῖοι Μαραθῶνι
χρυσοφόρων Μήδων ἐστόρεσαν δύναμιν.

2.

ΠΑΝ ΑΘΗΝΩΝ ΒΟΗΘΟΣ

Τὸν τραγόπουν ἐμὲ Πᾶνα, τὸν Ἀρκάδα, τὸν κατὰ Μήδων
τὸν μετ' Ἀθηναίων στήσατο Μιλτιάδης.

3.

ΘΕΡΜΟΠΥΛΑΙ

Μυριάσιν ποτὲ τῇδε τριακοσίαις ἐμάχοντο
ἐκ Πελοποννήσου χιλιάδες τέτορες.

4.

ΟΙ ΤΡΙΑΚΟΣΙΟΙ

ὦ ξεῖν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῇδε
κείμεθα, τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι.

5.

ΟΙ ΤΡΙΑΚΟΣΙΟΙ

Ἄσβεστον κλέος οἶδε φίλη περὶ πατρίδι θέντες
κυάνεον θανάτου ἀμφεβάλλοντο νέφος·
οὐδὲ τεθναῖσι θανόντες, ἐπεὶ σφ' ἀρετὴ καθύπερθεν
κυδαίνουσ' ἀνάγει δῶματος ἐξ Αἴδεω.

6.

ΜΕΓΙΣΤΙΑΣ

Μνηῆμα τόδε κλεινοῦτο Μεγιστία, δὴ ποτε Μῆδοι
Σπερχεῖον ποταμὸν κτεῖναν ἀμειψάμενοι,
μάντιος, ὅς τότε Κῆρας ἐπερχομένας σάφα εἰδώς
οὐκ ἔτλη Σπάρτης ἡγεμόνας προλιπεῖν.

22. Ἐν τῇ Ἑλεγείᾳ ἐξέχει πρὸς τούτοις Ἴων ὁ χῖος (πρβ. §. 35), ὅστις ἀνήκει εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους. Ἐξῆ ἐν Ἀθήναις, τῷ παγκοσμίῳ τότε κέντρῳ τῆς παιδείσεως, καὶ ηὐδοκίμει ἐπὶ ἐμπειρίᾳ τόσῳ πολλῶν, ὥστε οὐ μόνον ἐποίησεν εἰς πάντα τῆς ποιήσεως τὰ εἶδη, ἀλλὰ καὶ ἱστορικὰ καὶ φιλοσοφικὰ συγγράμματα συνέγραψεν. Ἡ γλῶσσά του, ἀνάλογος τῇ ἐποχῇ, εἶνε καθαρωτάτη, αἱ δὲ ἐλεγεῖαί του, ὧν ὀλίγα μόνον ἀποσπάσματα ὑπάρχουσι, διάπυροι καὶ σχεδὸν διθυραμβικαί, ὁ δὲ τρόπος τῆς ποιήσεώς του Ἀνακρεόντειος : ὁ ἔρως, ἡ ὄρχησις, τὸ πίνειν.

23. Ἐκτὸς τοῦ μεγάλου Σιμωνίδου κατὰ ταύτην τὴν ἐποχὴν ἤκμασαν οἱ σπουδαιότατοι ἐπιγραμματοποιοί : ὁ τραγικὸς ποιητὴς Αἰσχύλος (πρβ. §. 32), καὶ Εὐρυπίδης, (πρβ. §. 34), ὁ ἱστορικὸς Θουκυδίδης (πρβ. §. 55) καὶ ὁ Σιμμίης ἐκ Θηβῶν, ὅστις πιθανῶς ὑπῆρξε καὶ μαθητὴς τοῦ Σωκράτους. Ἐν τοῖς ἐπιγράμμασι τούτων ἐλαττοῦνται μὲν ἡ ἀφέλεια καὶ ἡ θαυμασία δύναμις, δι' ὧν οὐσιωδῶς χαρακτηρίζονται τὰ τοῦ Σιμωνίδου, ἐξέχουσιν ὅμως ὥς πρὸς τὴν διαμόρφωσιν, κατὰ τὸ λεπτὸν καὶ χάριεν, καθ' ἃ διέκρινοντο τότε οἱ Ἀθηναῖοι.

24. Μελικοὶ καὶ χορικοὶ ποιηταί.

Ἐνταῦθα ἐξέχει πάλιν ὁ Σιμωνίδης (πρβ. §. §. 21 καὶ 23) κατ' ἐξοχὴν εἰς θρήνους. Οὐδεὶς ἀκόμη συνεκίνησε τὴν καρδίαν, ὅσον αὐτός. Ἀλλ' ὥς τὸν μέγιστον τῶν Λυρικῶν οἱ Ἕλληνες ἐξελάβανον τὸν Πίνδαρον, ὃν καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐπίσης ἀνεγνώριζον ὥς τοιοῦτον. (Κιντιλ. X, 1, 61. Ὁρατ. ῥδ. 4, 2.).

Ὁ Πίνδαρος ἐγεννήθη τῷ 522 π. X. ἐν Θήβαις καὶ ἀπέθανε τῷ 442 ὀγδοήκοντα ἑτῶν γέρων. Δίαν πρωΐμως ἐξεπαιδεύθη ἐν τῇ μουσικῇ, καί, μακρὰν τῆς πολιτικῆς, ἐνησχολεῖτο μόνον περὶ τὴν ποίησιν. Διέτριβε δὲ ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν τῇ πατρίδι του, ἐξ ἧς ἐνίοτε ἀπεδῆμει μεταβαίνων εἰς τοὺς μεγάλους ἐθνικοὺς ἀγῶνας ἢ πρὸς φίλους ἐν Ἑλλάδι καὶ Σικελίᾳ,

Ἀπήλαυε δὲ πανταχοῦ τιμῆς, καὶ ἠγαπᾶτο πολὺ ὑπὸ τοῦ Ἰέρωνος, Θήρωνος καὶ τῶν Ἀλευαδῶν, καίτοι ἐφέρετο, ὥς προσήκει εἰς ἐλεύθερον ἄνδρα, καὶ οὐδέποτε ὑπῆρξε κόλαξ τῶν ἰσχυρῶν. Σώζονται δὲ ἐκ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ ἀποσπάσματα τινὰ λυρικῶν ᾠσμάτων καὶ μεγαλείτερος ἀριθμὸς ἐπινικίων ᾠδῶν, δῆλα δὴ: 14 Ὀλύμπια, 12 Πύθια, 11 νέμεα, 7 Ἴσθμια, ἐν οἷς ἐξυμνεῖ τοὺς ἐν τοῖς μεγάλοις ἀγῶσι νικητάς. Ἐπαινεῖ δὲ τούτους οὐχὶ μόνον ἔνεκα τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ ἔνεκα τῆς πρὸς αὐτοὺς εὐνοίας τῶν θεῶν. Ὡστε ἐν αὐτοῖς ἐξυμνοῦνται καὶ ἡ δικαιοσύνη, ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ εὐσέβεια. Τιμᾶται δὲ διὰ τῆς νίκης καὶ τοῦ ἐπινικίου ᾠσματος οὐχὶ μόνον ὁ νικητής, ἀλλὰ καὶ ἡ πατρίς αὐτοῦ καὶ ἡ φυλὴ του. Ὁ ῥυθμὸς ἐν τοῖς ᾠσμασι τούτοις εἶνε ποικίλος, ἡ γλῶσσα πλήρης δωρισμῶν καὶ αἰολισμῶν, ἡ δὲ κατάληψις δύσκολος.

Κατὰ τὸν Διονύσιον τὸν Ἀλικαρνασσεῖα «ζηλωτὸς ἦν ὁ Πίνδαρος ὀνομάτων καὶ νοημάτων ἔνεκα, καὶ μεγαλοπρεπείας καὶ τόνου, καὶ περιουσίας καὶ κατασκευῆς, καὶ δυνάμεως καὶ πικρίας μετὰ ἡδονῆς· καὶ πυκνότητος καὶ σεμνότητος, καὶ γνωμολογίας καὶ ἐνεργείας, καὶ σχηματισμῶν, καὶ ἠθοποιίας, καὶ αὐξήσεως καὶ δεινώσεως· μάλιστα δὲ τῶν εἰς σωφροσύνην καὶ εὐσέβειαν καὶ μεγαλοπρέπειαν ἡθῶν».

Σύγχρονος τοῦ Πινδάρου ἦτο ὁ Βακχυλίδης ἐκ τῶν Ἰούλων τῆς Κέω, ἀνεψιὸς καὶ μαθητὴς τοῦ Σιμωνίδου, μεθ' οὗ ἔζησεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν Συρακούσαις ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἰέρωνος, εὐδόκιμος εἰς παιᾶνας, διθυράμβους, ἐρωτικά καὶ ἐπιγράμματα. Ἡ ἀρχαιότης παρέβαλλε τοῦτον πρὸς τὸν μέγαν αὐτοῦ θεῖον. Γλαφυρότης καὶ χάρις ἐχαρακτήριζον τὰ ποιήματά του.

Τιμοκρέων ὁ Ῥόδιος ἀθλητὴς ἄμα καὶ ποιητὴς σύγχρονος τοῦ Θεμιστοκλέους, οὗ καὶ ἐπὶ τινὰ χρόνον ὑπῆρξε φίλος, εἶτα δὲ ἐχθρός, διότι δὲν ἠθέλησε νὰ ἐπαναφέρῃ αὐτὸν εἰς τὴν πατρίδα ἐξορισθέντα. Ἐλέγχει πικρῶς τὸν Θεμιστοκλέα διὰ τὴν

κατὰ τῶν νησιωτῶν αὐθαιρεσίαν, ὥς καὶ τὸν Σιμωνίδην αὐτὸν σκώπτει διὰ τεχνικά τινα παίγνια, ὅτι π. χ. μεταθέτων τὰς λέξεις ἔλεγε τὸ αὐτὸ νόημα ἐν ἑξαμέτροις καὶ ἐν τροχαϊκοῖς τετραμέτροις.

25.

ΕΞ ΛΥΡΙΚΑ ΔΣΜΑΤΑ.

1.

Η ΠΙΜΕΤΕΡΑ ΠΟΛΙΣ

(Συμποτικόν).

Παλλὰς Τριτογένει', ἄνασσ' Ἀθηνᾶ,
ὄρθου τήνδε πόλιν τε καὶ πολίτας
ἄτερ ἀλγέων καὶ στάσεων
καὶ θανάτων ἀώρων σύ τε καὶ πατήρ.

2. .

ΤΟ ΛΥΤΟ

Πλούτου μητέρ', Ὀλυμπίαν ἀεῖδω
Δήμητρα στεφανοφόροις ἐν ὥραις,
σέ τε παῖ Διὸς Φερσεφόνη·
χαίρετον, εὖ δὲ τάνδ' ἀμφέπετον πόλιν.

3.

Ο ΔΩΡΙΕΥΣ ΔΡΙΣΤΟΚΡΑΤΗΣ

(Συμποτικόν).

"Ἔστι μοι πλοῦτος μέγας δόρυ καὶ ξίφος
καὶ τὸ καλὸν λαισήϊον, πρόδλημα χρωτός·
τούτῳ γὰρ ἄρῳ, τούτῳ θερίζω,
τούτῳ πατέω τὸν ἀδὺν οἶνον ἀπ' ἀμπέλῳ·
τούτῳ δεσπότης μνοῖας κέκλημαι.
Τοὶ δὲ μὴ τολμῶντ' ἔχειν δόρυ καὶ ξίφος
καὶ τὸ καλὸν λαισήϊον, πρόδλημα χρωτός,
πάντες γόνυ πεπτηῶτες ἁμόν
. (πρὸς)κυνεῦντί (με) δεσπότην
καὶ μέγαν βασιλῆα φωνέοντες.

ΤΟ ΣΚΟΛΙΟΝ ¹⁾ ἐκφράζει τὸ ὑπερήφανον τοῦ κρατοῦντος Δωριέως, ὅστις τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσχὺν στηρίζει ἐπὶ τῶν ὅπλων του, διότι διὰ τούτων ἄρχει τῶν εἰλώτων, οἵτινες ἀροτριῶσι δι' αὐτόν θερίζουσι καὶ τρυγῶσιν. (Μυλλ. 45. Φιλ.)

4.

ΕΜΒΑΤΗΡΙΟΝ ΣΠΑΡΤΙΑΤΙΚΟΝ

Ἄγετ', ὦ Σπάρτας εὐάνδρου
κοῦροι πατέρων πολιταῶν,
λαίῃ μὲν ἵππῳ προβάλεσθε,
δόρυ δ' εὐτόλμως [βάλλετε]
μὴ φειδόμενοι τᾶς ζωᾶς.
οὐ γὰρ πάτριον τᾶ Σπάρτα.

5.

Η ΕΥΤΥΧΙΑ

(Συμποτικόν).

Ἵγλαίνειν μὲν ἄριστον ἀνδρὶ θνατῷ,
δεύτερον δὲ φυᾶν καλὸν γενέσθαι,
τὸ τρίτον δὲ πλουτεῖν ἀδόλως,
καὶ τὸ τέταρτον ἡβᾶν μετὰ τῶν φίλων.

6.

ΛΣΜΑ ΚΟΡΙΣ ΦΙΛΑΝΘΟΥΣ

Ποῦ μοι τὰ ῥόδα, ποῦ μοι τὰ ἴα, ποῦ μοι τὰ καλὰ σέλινα;
Ταοὶ τὰ ῥόδα, ταοὶ τὰ ἴα, ταοὶ τὰ καλὰ σέλινα.

1) ΣΗΜ. Τὸ ὄνομα κατὰ τοὺς μὲν λέγεται ὅτι παράγεται ἐκ τοῦ ἐπιθέτου σκολιός, (κυρτός, λοξός, καμπύλος) κατὰ ἄλλους δὲ ὠνομάσθη οὕτω ἐκ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν τοιαῦτα ἄσματα ἐν συμποσίοις ἤδοντο. Ἀφ' οὗ δῆλον ὅτι τὰ συνήθη ἄσματα κοινῶς ἐν κύκλῳ ἤθελον ψαλῆ, προσεκαλοῦντό τινες νὰ ἄδωσι ἄσμάτιόν τι ἐκ τοῦ προχείρου. Οὗτοι δὲ τὴν λύραν ἢ τὸν ἐκ μύρτου ἢ θάφνης κλάδον, ὃν ἄδοντες ἐκράτουν τῇ χειρὶ, ὥρεγον ἀλλήλοις, ὥστε ὁ κλάδος ἢ ἡ λύρα ἐπὶ τῶν ἀτάκτως ὑπὲρ τὴν τράπεζαν. Ἀλλὰ πιθανῶς τὸ ὄνομα σκολιόν, δηλ. κυρτόν ἢ

II. ΤΟ ΔΡΑΜΑ.

α) Ἡ Τραγωδία.

26. Δράμα σημαίνει κατὰ τὴν πλατυτέραν αὐτοῦ ἔννοιαν πρᾶξις, κατὰ δὲ τὴν στενωτέραν, ἢ κατὰ τοὺς κανόνας τῆς τέχνης ἐπεξεργασθεῖσα καὶ ἐπὶ τῆς σκηνῆς παρασταθεῖσα πρᾶξις, τραγωδία δὲ (τράγος καὶ ᾄδω), ἢ ὥδῃ ἐπὶ τοῦ θυσιαζομένου τράγου. Ὁ τράγος ὡς ἐχθρὸς τῆς ἀμ.πέλου ἐθύετο ἐν τῇ ἐορτῇ τοῦ Βάκχου, καὶ πρὸς τούτοις ἦδεν ὁ χορὸς ᾄσμα· ἄλλοι νομίζουσιν, ὅτι ὠνομάσθη οὕτως ἕνεκεν τῆς τραγικῆς μορφῆς τῶν Σατύρων, οἵτινες ἀπετέλουν τὸν χορὸν εἰς τὰς ἀρχαίας τοῦ λαοῦ ἐορτάς.

Προῆλθε δὲ ἡ τραγωδία ἐκ τῆς λυρικῆς ποιήσεως καὶ τοῦ διθυράμβου· ὁ δὲ διθύραμβος ἦτο ᾄσμα, ὕπερ εἰς τὰς τελευτάς τοῦ Διονύσου ἦδετο ὑπὸ χοροῦ κωμαστῶν, ἄνευ αὐστηρᾶς τάξεως καὶ ὠρισμένου τρόπου, κατόπιν δὲ διὰ τοῦ Ἀρίωνος (ὁλ. 40 πρβ. § 17. δ) ἐμορφώθη εἰς ἔμμετρον ποίησιν ὑπὸ κυκλικοῦ χοροῦ ἐκ πεντήκοντα ἀνδρῶν πέριξ βωμοῦ καίοντος ἀδόμενος. Τὰ ἔσχατα δὲ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχικῆς διαθέσεως ὑπερβολικὴ εὐθυμία ἢ μεγίστη λύπη ἐξεδηλοῦντο διὰ τοῦ διθυράμβου, καὶ ἐντεῦθεν καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν ἢ ἦτο εὐθυμον καὶ φαιδρὸν, ἢ σπουδαῖον σεμνὸν καὶ πένθιμον, ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὰς ὥρας τοῦ ἔτους καθ' ὅς ἐτελοῦντο τὰ Διονύσια,

καμπτόν ᾄσμα προῆλθεν ἐκ τῆς ἀτάκτου μελιωδίας, ἣτις ἐπετρέπετο ἐν τούτοις. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ Σκολίου ἦτο ὡς ἐπὶ τὸ μᾶλλον ἀπλῇ διδασκαλία τοῦ πρακτικοῦ βίου, σπουδαῖον ἢ φαιδρὸν ἔχουσα χαρακτῆρα, εὐστοχα καὶ εὐτράπελα γινωμικά, ἐπικλήσεις πρὸς θεοὺς κλπ. τὸ Σκόλιον ἐμορφώθη τεχνικῶς ὑπὸ τῶν Αἰολέων ἀοιδῶν, ὡς διδάσκαλοι δὲ αὐτοῦ ἦσαν ὁ Ἀλκαῖος, ἡ Σαπφώ, ὁ Ἀνακρέων, καὶ ἡ Πραξιόλλα. Ὡς μᾶλλον δὲ γόνιμον ἔδαφος διὰ τὴν ποίησιν σκολίων κατ' ἐξοχὴν ἦσαν αἱ Ἀθηναί.

τὸ ἔαρ καὶ τὸν χειμῶνα. — Ἐκ τῶν ἐν τοῖς κατὰ τὸν χειμῶνα Διονυσίοις ἀδομένων διθυράμβων, ὧν ὑπόθεσις ἦτο τὰ τοῦ Διονύσου πάθη, προῆλθεν ἡ σεμνὴ καὶ παθητικὴ τραγωδία. Παρὰ Σουτῖδα λέγεται ὁ Ἀρίων ὡς εὐρετῆς τραγικοῦ τρόπου, δι' οὗ πιθανῶς σημαίνεται ὁ σεμνὸς χαρακτήρ, ὃν ὁ Ἀρίων ἔδωκεν εἰς τὰ χορικὰ ἄσματα, καὶ διέκρινε τοῦτον ἀπὸ τοῦ ἐν ἔαρι διθυράμβου. Προσέθηκε δὲ ὁ Ἀρίων καὶ σατύρους πιθανῶς, ὅπως διατηρήσῃ τι τῆς ἀρχαίας, καὶ ἀγροίκου ἰλαρότητος, ὡς βραδύτερον πρὸς τῇ τραγωδίᾳ προσετέθη καὶ τὸ σατυρικὸν δρᾶμα. Εἰς ποίαν δὲ σχέσιν οἱ σάτυροι οὗτοι πρὸς τὸν διθυραμβικὸν χορὸν καὶ τὰ ἄσματά του ἦσαν, εἶνε σκοτεινὸν καὶ ἀσφρὲς ἔνεκεν ἐλλείψεως μαρτυριῶν. Ἐν τούτοις δὲ δὲν εἶνε ὠρισμένον, ἂν ἡ τραγωδία τοῦ Ἀρίωνος εἶχεν ἐπικὸν καὶ δραματικὸν χαρακτήρα, ἂν δηλ. ἦτο ἀπλῇ ἀφήγησις ἢ διάλογος. Πιθανὸν εἰς τοὺς ὑπὸ τοῦ Ἀρίωνος τακτοποιηθέντας διθυραμβικοὺς χοροὺς προσετέθησαν σάτυροι ἐμμέτρως διαλεγόμενοι ἰλαρότητος χάριν, ὁ δὲ διθύραμβος καὶ τὸ περιεχόμενόν του, διὰ παρεμβεβλημένων διηγήσεων, ἐλέγετο αὐτοσχεδρίως ὑπὸ τοῦ ἐξάρχοντος τῆς ὥδῆς ἢ χορηγοῦ· αἱ ἀφηγήσεις αὗται ἀπετέλεσαν τὴν βᾶσιν τῆς τραγωδίας.

Ὁ Θέσπις, λέγεται ὁμορῶνως ὡς ὁ εὐρετῆς τῆς τραγωδίας, διότι διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἐνὸς ὑποκριτοῦ ἔκαμε τὸ πρῶτον βῆμα εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ διθυράμβου εἰς δρᾶμα.

Ὡς τοιοῦτος δὲ κατ' ἀρχὰς ἦν ὁ ἴδιος κατὰ τὰ διαλείμματα καὶ μετὰ τὸ χορικὸν ἄσμα διηγούμενος μύθους ἢ ἥρωϊκὰς παραδόσεις ἐπὶ ὑψηλῆς τινας θέσεως καὶ διαλεγόμενος πρὸ τὸν χορὸν. Ὑπεκρίνετο δὲ διάφορα μέρη ἐν τῷ αὐτῷ δράματι ὑπὸ διαφόρους μορφάς, αἷς ἀνελάμβανε διὰ τῶν ἐξ ὀθόνης μόνον κατασκευαζομένων προσωπείων, ὧν ἡ εὐρεσις αὐτῷ ἀποδίδεται. — Καὶ ἐνῶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ γὰ ἄδωσι τὰς πράξεις τῶν πατέρων ἦγε πρὸς τὸ ἔπος, καὶ ἡ λυρική προῆλθεν

ἐκ τῆς μεγάλης ἐφέσεως τοῦ νὰ ἀποκαλύψωσι τὰ μέχρι τοῦδε ἐν τῷ βάθει τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς κεκρυμμένα, ἐκ τῆς ψυχρᾶς τοῦναντίον θεωρίας συνέστη τὸ δράμα. Ὁ Ὀράτιος λέγει ὅτι ὁ Θέσπις ἐφεῦρε τὸ μέχρι τοῦδε ἄγνωστον εἶδος τῆς ποιήσεως καὶ ἐφ' ἀμάρξης ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ τὰς ποιήσεις του, καὶ ὑπὸ ὑποκριτῶν ἀληλιμμένων τὰ πρόσωπα διὰ τρυγὸς ἤδοντο καὶ ἀπηγγέλλοντο. Ὁ Ἀθηναῖος Χοιρίλος προήγαγε τὸ ἔργον τοῦ Θέσπιδος καὶ ἔτι μᾶλλον ὁ Φρύνιχος (περὶ τὸ 500 π. Χ.) Ὁ τελευταῖος ἐκτὸς τῶν μύθων ἐξέλεγεν ὕλην καὶ ἐκ τῆς συγχρόνου ἱστορίας. Ὁ δὲ Ἡρόδοτος λέγει ὅτι «οἱ Ἀθηναῖοι δῆλον ἐποίησαν ὑπεραχθεσθέντες τῇ Μιλήτου ἀλώσει τῇ τε ἄλλῃ πολλαχῇ, καὶ δὴ καὶ ποιήσαντι Φρυνίχῳ δράμα Μιλήτου ἄλωσιν, καὶ διδάξαντι εἰς δάκρυά τε ἔπεσε τὸ θέητρον καὶ ἐζημίωσάν μιν, ὥς ἀναμνήσαντα οἰκιητῆα κατὰ χιλίησι δραχμῇσι καὶ ἐπέταξαν μηκέτι μηδένα χρᾶσθαι τούτῳ τῷ δράματι.»

27. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς τραγωδίας. Ἐκ τῶν ἀσαφῶν καὶ σκοτεινῶν ἀρχῶν τὸ δημιουργικὸν τοῦ Αἰσχύλου πνεῦμα ἀνέπτυξεν ἐντέχνως καὶ θαυμασίως τὸ δράμα τῆς ἀρχαιότητος. Ἡ περὶ τὸ μέτωπον αὐτοῦ ἐκ τῶν περσικῶν πολέμων λάμψις τῆς δόξης καὶ μακρὰ περὶ τὴν ποίησιν ἐνασχόλησις συνέτειναν, ὥστε νὰ δώσῃ νέαν εἰς τὴν δραματικὴν ποίησιν μορφήν, ἣτις ὑπῆρξεν ἡ σταθερὰ βάσις εἰς τοὺς μεταγενεστέρους. Προσέθηκε δὺν ὑποκριτὰς, δι' ὧν κατέστη κανονικὸς τις διάλογος, ἄγγελοι δὲ καὶ κήρυκες ἐπηύξησαν τὴν ποικιλίαν. Ἐπειτα ὑποκριταὶ καὶ χορὸς ἔδρων ἀμοιβαίως. Τὰ χορικά ἄσματα, μέχρι τοῦδε τὰ κυριώτατα τοῦ δράματος, συνετμήθησαν καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν ἐμορφώθη ἀναλόγως πρὸς τὴν τραγωδίαν· ἡ δὲ ὄρχησις ἐτελειοποιήθη τεχνικῶς καὶ συμφώνως πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τῆς τραγωδίας. Ἡ ὑπόθεσις ἐλαμβάνετο, ὥς αὐτὸς ὁ Αἰσχύλος λέγει ἐκ τῆς πλουσίας τραπέζης τοῦ Ὀμήρου, εἰς τὸν μέγαν δὲ τῶν Ἑλληνικῶν μυθευμάτων κύκλον πρῶτος αὐτὸς

εἰσήγαγε τὴν τριλογίαν, δηλ. διένειμε τὴν ὕλην εἰς τρία δράματα· διότι ἡ ἀκατάσχετος φιλοθεαμοσύνη τῶν Ἀθηναίων δὲν εὐχαριστεῖτο εἰς ἓν, οὔτε ἀπετρέπετο ἀπὸ τοῦ ἀνέμου, χειμῶνος ἢ τοῦ καύσωνος τοῦ ἡλίου. Ἵνα δὲ μετριάσῃ τὸ σπουδαῖον καὶ σοβαρὸν τῶν τριῶν τραγωδιῶν, προσέθηκεν ὡς ἐξόδιον τὸ σατυρικὸν δράμα, εἶδος τι παρωδίας, ὕπερ ἄλλως τε ἦτο ἀρχαιότατον καὶ σύνηθες εἰς τὰς ἐορτὰς τοῦ Διονύσου. Ἐτερπον δὲ διὰ τούτου Σάτυροι γελοῖα ἔχοντες πρόσωπα διὰ πηδημάτων καὶ κινήσεων τοὺς θεατάς, καὶ διὰ τούτου ἀπετελέσθη ἡ λεγομένη τετραλογία.

Δὲν εἶνε ἴσως λυπηρόν, ὅτι οἱ διάδοχοι ἠκολούθησαν αὐτὸν ἐν τῇ τραγωδίᾳ τοσοῦτον πιστῶς; Δὲν ἠδύναντο ἄρά γε ἐκ τοῦ ἀρχαίου στελέχους νὰ προέλθωσι νέοι κλάδοι κατ' ἄλλην εὐθυσιν; Ὁ σκοπὸς τῶν τραγωδιῶν τούτων θρησκευτικὸς ὢν δὲν ἐπέτρεπε νὰ μεταβληθῇ οὐσιωδῶς ἡ ἅπαξ εὐρεθεῖσα καὶ, οὕτως εἰπεῖν, καθιερωθεῖσα αὕτη μορφή. Ὅτε ὁ Σοφοκλῆς ἐτράπη περὶ τὴν ποίησιν, διέγνω ἀμέσως, ὅτι, ὡς τὸ ἔπος ἐκαλλιεργήθη παρὰ τοῖς Ἴωσιν, καὶ ἡ λυρικὴ ἤκμασεν παρὰ τοῖς Αἰολεῦσι καὶ Δωριεῦσιν, οὕτως τοῦ δράματος πατρίς εἶνε ἡ Ἀττική.

Τὸν Αἰσχύλον ἀκολουθῶν δὲν μετέβαλεν ἐντελῶς τὸ δράμα ὁ Σοφοκλῆς, ἀλλ' ἐπήνεγκε μόνον τὰς δυνατὰς βελτιώσεις. Πύξησε τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑποκριτῶν εἰς τρεῖς καὶ ἀφῆκε τὸ συνεχὲς τῆς τριλογίας. Ἐδίδασκε μὲν καὶ αὐτὸς τρία δράματα καὶ ἐν σατυρικόν, ἀλλ' ἕκαστον αὐτῶν ἀπετέλει ἐν ὅλῳ ἀνεξάρτητον τοῦ ἄλλου, πρὸς δὲ τούτοις ἐπέφερε μεταβολὰς τινὰς εἰς τε τὸν ἱματισμὸν καὶ τὴν σκηνογραφίαν. Ὁ μετ' αὐτὸν Εὐρυπίδης διετήρησε τὸν τύπον αὐτόν, ἔδωκεν ὅμως εἰς τὴν τραγωδίαν φιλοσοφικὴν εὐθυσιν.

Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα κατέπεσε μὲν καὶ ἡ ποίησις αὕτη ἡ τοσοῦτον κρατήσασα καὶ παιδεύσασα τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, διε-

πώθησαν ὅμως πολλὰ τῶν λαμπρῶν ἐκείνων δραμάτων, ἅτινα, ὡς ἄνθρωποι, ἀναφανῶσιν ἡμῖν «ἡμεῖς ἀναζητοῦμεν, τὸν μεταξὺ θεοῦ καὶ ἀνθρώπων σύνδεσμον βαθύτερον, ἢ ὁ Ὅμηρος, καίτοι κατὰ τὴν ὕλην αὐτὸν ἀκολουθοῦμεν, καὶ ἐρευνῶμεν τὰς ἐμμόνους ἠθικὰς βάσεις τοῦ ἀνθρωπίνου βίου».

Τὰ μέρη τῆς τραγωδίας, ἅτινα ἀναλογοῦσιν πρὸς τὰς πράξεις τοῦ δράματος, εἰσὶν: ὁ πρόλογος δηλ. τὸ μέρος ὅπερ κεῖται πρὸ τοῦ πρώτου χορικοῦ ἄσματος, τὰ ἐπεισόδια, δηλ. τὰ μεταξὺ δύο ἄσμάτων, μέρη, καὶ ἡ ἔξοδος τὸ μετὰ τὸ τελευταῖον χορικὸν ἄσμα μέρος. Τὰ χορικὰ ἄσματα εἰσιν, ἢ πάροδος, ὅτε ὁ χορὸς ἦδε καθ' ὃν χρόνον εἰσῆρχετο διὰ τῶν πλαγίων εἰσόδων εἰς τὴν ὀρχήστραν, ἢ ἄλλως καθ' ὃν χρόνον ἐπορεύετο εἰς τὴν θέσιν, ὅπου συνήθως ἐτάσσετο. Στάσιμα, ἢ ὑφ' ἀπάντων ἀδομένη ᾠδή, ὅτε ὁ χορὸς ἐπὶ τῆς ὠρισμένης του θέσεως ἐν μέσῳ τῆς ὀρχήστρας ἦδεν. Κομμοὶ δὲ (θρηνητικὰ ἄσματα) ἐλέγοντο τὰ ἄσματα τὰ ἀδόμενα ἀμοιβαίως ὑπὸ τοῦ χοροῦ καὶ ἐνὸς ὑποκριτοῦ. Ὑπόθεσιν δὲ τὰ ἄσματα ταῦτα εἶχον τὰ πάθη τοῦ ἥρωος, ἅτινα, ὅτε οἱ χορευταὶ διελέγοντο πρὸς ἀλλήλους λυρικῶς, ἐκαλοῦντο κομματικά.

Ἡμιχόρια ἦδον ἀμοιβαίως στροφὰς καὶ ἀντιστροφὰς, ὅλος δὲ ὁ χορὸς τὸν ἐπωδόν. Ἐνίοτε οἱ ὑποκριταὶ ἦδον μικρά τινα λυρικὰ ἄσματα, ἅτινα ἐκαλοῦντο τὰ ἀπὸ σκηνῆς, καὶ ἦδοντο ἢ ἀμοιβαίως μεταξὺ πολλῶν, ἢ μόνον ὑφ' ἐνός· ἐν τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει ἐκαλεῖτο τοιοῦτον ἄσμα μονωδία.

Κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῆς διαμόρφωσιν ἡ τραγωδία περιέχει συμπλοκὴν μεμονωμένων πράξεων καὶ συμβεβηκότων καὶ ἀπολήγει εἰς τὴν καταστροφὴν, περὶ ἣν κινοῦνται ἡ λύσις καὶ ἡ δέσις. Ἐπὶ τοῦ ἅκρου τούτου μεταβάλλεται ἡ εὐτυχία εἰς τὴν δυστυχίαν, καὶ ἀντιστρόφως· ἡ ἐντέλεια καὶ ἐνότης τῆς πράξεως τηροῦνται αὐστηρῶς ὑπὸ τῶν ποιητῶν, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ μᾶλλον ἡ ἐνότης τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου.

29. Ὁ διάλογος καὶ ὁ χορός. Ὁ διάλογος ἐν τριμέτροις γεγραμμένος, εἶχεν τὴν ἀρχὴν τοῦ πρὸ τοῦ Ἀρχιλόχου καὶ τῶν Ἰώνων Ἰαμβογράφων. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ γλῶσσα ἐπλησίαζε μᾶλλον πρὸς τὴν ἐπικήν, εἶτα δὲ ἐπεκράτησεν ἡ ἀττική. Τὸ χορικὸν ᾄσμα ἐπὶ δωρικοῦ ἐδάφους τὴν ἀρχὴν τοῦ λαβὸν ἐτήρησεν τὸ γλωσσικὸν αὐτοῦ ἰδίωμα. Ὁ χορὸς συνίστατο ἐκ 12—15 προσώπων ἐκ γερόντων, γυναικῶν καὶ παρθένων. Χωρὶς νὰ συμμετάσχη τῆς πράξεως διατηρεῖ ὑψηλὴν καὶ καθόλου ἀνθρώπινον θέσιν, ὅτε μὲν ἐμφανιζόμενος, ὡς ἀποτρέπων, ἄλλοτε δὲ ὡς συμβουλεύων παραμυθῶν ἢ ἐνθαρρύνων. Ὅπως τὸ πνεῦμα τῆς ἐν τῷ ἀττικῷ λαῷ ζώσης ἠθικῆς συνειδήσεως, ἣτις ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀντιθέσεων δὲν παραφέρεται, οὕτω καὶ ὁ Σοφοκλῆς εἶνε ἀνέφικτος κατὰ τε τὸ ὕψος καὶ τὸ πλαστικὸν κάλλος.

30. Οἱ ὑποκριταί. Πάντα τὰ πρόσωπα καὶ αὐτῶν τῶν γυναικῶν ὑπεκρίνοντο ὑπὸ ἀνδρῶν. Ὁ πρῶτος ὅστις ὑπεκρίνετο τὸ πρῶτον πρόσωπον ἐκαλεῖτο πρωταγωνιστής, ὁ τὸ δεύτερον, δευτεραγωνιστής, ὁ τὸ τρίτον, τριταγωνιστής, τὰ δὲ ἄλλα ἐκκλοῦντο κενὰ ἢ κωφὰ πρόσωπα.

Προσῆρχοντο δὲ οἱ ὑποκριταὶ ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἀφοῦ πρῶτον καλῶς ἐξησκοῦντο κατὰ τὴν φωνήν, τὴν στάσιν τοῦ σώματος καὶ τὴν μνήμην. Ἡ ἐνδυμασία ἦτο, ἀναλόγως πρὸς τὴν ἐορτὴν τοῦ Διονύσου, διαποίκιλος καὶ μεγαλοπρεπής. Ὑπὸ τοὺς πόδας ἐφόρει ὁ ὑποκριτῆς κόθορνον, ὑπόδημα 0,33 τοῦ μέτρου ὑψηλόν, ὠρισμένον, ὅπως ἐπαυξάνη τὸ μέγεθος μέχρι τοῦ ὑπερανθρώπου, καὶ νὰ καθιστᾷ τὸ βάδισμα βραδὺ καὶ μεγαλοπρεπές, καὶ μακρόθεν ἡχοῦν ἐκείνου δὲ καταντικρὺ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐπίθεμα τι, ὄγκος καλούμενος, ὅστις, ἀνέχων ὑπὲρ τὸ πρόσωπον εἰς ὕψος, εἶχε τὸ σχῆμα λαβδοειδές. Εἰς τὴν ἐπιμήκυνσιν τούτων ἀνταπεκρίνετο ἡ εὐρυνσις τοῦ σχηματισμοῦ διὰ τῆς ἐπιθέσεως προσκεφαλαίων (τυλῶν) ἐπὶ τοῦ ἄνω μέ-

ρους τοῦ σώματος. Πρόσωπον ἢ προσωπεῖον ἐκάλυπτε τὸ κα-
θαυτὸ πρόσωπον καὶ ἐκώλυε ἔνθεν μὲν τὰ τοῦ προσώπου σχή-
ματα, ἔνθεν δὲ ἐπήύξανε κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἀρχαίων τὴν
φωνήν· ἄν τις τῶν ὑποκριτῶν ἐφαίνετο εἰς τοὺς θεατὰς, ὥς μὴ
καλῶς ὑποκρινόμενος, ἐμαστιγοῦτο. Τὰ ὀνόματα τῶν περιφη-
μοτάτων ὑποκριτῶν εἶνε τὸ τοῦ Πώλου Ἀριστοδήμου καὶ
Θεοδώρου.

31. *Θέατρον*. Τὸ θέατρον ἦτο ἐκτισμένον ἐν εἵδει ἡμικυκλίου
καὶ ἦτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπὶ κεκλιμένου τινος ἐπιπέδου, ἢ
εἰς πετρῶδες τι κάταντες, ἐν ᾧ ἦσαν λελαξευμένα τὰ καθίσμα-
τα τῶν θεατῶν, ὡς ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις θεάτρῳ τῷ ἐμπεριλαμβά-
νοντι 30,000 ἀνθρώπους. Ἐκτὸς τοῦ λιθίνου ἐν Ἀθήναις θεάτρου
ἕκαστος δῆμος εἶχεν ἴδιον καὶ ἐξ ὅλων διεκρίνετο τὸ τοῦ Πει-
ραιῶς. Τὰ μέρη τοῦ θεάτρου εἶνε 1) τὸ θέατρον (ὁ χῶρος τῶν
θεατῶν) 2) ἡ ὀρχήστρα (ἡ θέσις τοῦ χοροῦ) 3) ἡ σκηνή. Ἐν τῇ
ἡμικυκλοειδεῖ καὶ ἀσανιδώτῳ καὶ μετ' ἄμμου καταπεπα-
σμένη ὀρχήστρᾳ, ἣτις ἔκειτο μετὰξὺ τοῦ χώρου τοῦ θεάτρου
καὶ τῆς σκηνῆς, ἵστατο ἐν τῷ μέσῳ βωμὸς τοῦ Βάκχου, ἡ
θυμέλη. Ἡ εὐρύχωρος αὕτη διὰ δύο εὐρειῶν ὁδῶν ἔξωθεν ἐφικτὴ
θέσις, πρὸς ἣν διὰ πλατείας κλίμακος κατήρχετό τις ἐκ τῆς
σκηνῆς, ἦτο χαμηλοτέρη κατὰ 3—4 μέτρα τῆς σκηνῆς, ἀλλ'
οὐχ ἦττον ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν δραμάτων κατεσκευάζετο
ἕδαφος ἐκ σανίδων, ὥστε οὐ μικρὸν ἤλαττοῦτο ἡ ἀπόστασις
ἐκείνη. Ἡ σκηνή (ἡ τὸ οἰκοδόμημα τῆς σκηνῆς) συνίστατο ἐξ
ἐνὸς οἴκου οὗτος εἶπεῖν, ἔχοντος δύο ἐκ τῶν πλευρῶν πτέρυ-
γας· μετὰξὺ δὲ τούτων καὶ πρὸ τοῦ μετώπου τοῦ οἴκου τούτου
ἔκειτο τὸ λαλητήριον τῶν ὑποκριτῶν τὸ καλούμενον προσκή-
ριον. Τὸ οἰκοδόμημα αὐτὸ εἶχεν ὡς μέρη τὰ δύο παρασκήνια,
ἐξ ὧν δύο θύραι ἔφερον πρὸς τὴν σκηνήν, καὶ, παρ' αὐτοῖς καὶ
ἐνταυτῷ ὀπισθεν τοῦ προσκηνίου, τὰ σκεύη.

Οἱ τελευταῖοι οὗτοι χῶροι ἐχρησίμευον ὡς δωμάτια πρὸς

ἐνδυμασίαν τοῦ χοροῦ καὶ τῶν ὑποκριτῶν καὶ πρὸς φύλαξιν τῶν ἱματίων, τῶν μηχανῶν κλπ. ὡς μηχαναὶ δὲ ἦσαν ἡ περίακτος, πρὸς μεταλλαγὴν τοῦ τόπου, τὸ ἐκκύκλημα καὶ τὸ εἰσκύκλημα, ὧν διὰ μὲν τοῦ πρώτου στρεφομένου πρὸς τοὺς θεατὰς ἐδεικνύοντο τὰ ἐν τῇ οἰκίᾳ ἀπόρρητα, διὰ δὲ τοῦ ἑτέρου στρεφομένου πρὸς τὸ μέρος τῆς σκηνῆς ἐκρύπτοντο· ἡ κράδη ἢ αἰώρημα, δι' ἧς παρίσταντο θεοὶ διαβαίνοντες ἢ ἀεροποροῦντες, ἐξ οὗ καὶ ἡ παροιμία ὁ ἀπὸ μηχανῆς θεός· τέλος μηχαναὶ δι' ὧν παρήγοντο ἀστραπαὶ καὶ βρονταί, καὶ τὸ θεολογεῖον, ὅπερ ἦν πῆγμα μετέωρον ὑπὲρ τὴν σκηνὴν

32. *Αἰσχύλος*. Ἐκ τοῦ δήμου Ἐλευσῖνος υἱὸς τοῦ Εὐφορίωνος, καταγόμενος ἐξ ἀρχαίου καὶ εὐγενοῦς Ἀττικοῦ γένους, ἐγεννήθη πιθανῶς τῷ 525 π. Χ. Ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ Φρυνίχου παρορμηθεὶς, προῆλθεν κατὰ τὸ 25 ἔτος τῆς ἡλικίας του ὡς δραματικὸς ποιητής. Ἐκτοτε ἐπὶ ἥμισυν σχεδὸν αἰῶνα ἐποίει ἐκλάμπων ἀεὶ ἐπὶ τοῦ εἵδους τούτου τῆς ποιήσεως. Οἱ περσικοὶ πόλεμοι παρέσχον αὐτῷ τὸν εὐσταθῆ χαρακτῆρα καὶ τὴν ὑψηλὴν τῆς ποιήσεως πτῆσιν. Ἡγωνίσθη ἐν Ἀρτεμισίῳ καὶ ἐν Μαραθῶνι, ἐνθα πολλάς ἔλαβε πληγὰς, καὶ μεθ' ὑπερηφανείας ἐκάλει αὐτὸς ἑαυτὸν Μαραθωνομάχον, καὶ παρῆν εἰς τὰς κρισίμους μάχας ἐν Σαλαμῖνι καὶ Πλαταιαῖς. Λέγεται δὲ ὅτι, ἐνῶ ὁ Αἰσχύλος ἐμάχετο ἐν Σαλαμῖνι, ὁ Σοφοκλῆς παῖς ὢν προεξῆρχε τοῦ χοροῦ, ὅστις ἦδε τὸν διὰ τὴν νίκην παιᾶνα, καὶ ὁ Εὐριπίδης ἐγεννήθη. Ἀλλ' ὁ πατὴρ τῆς τραγωδίας δὲν ἐποίει μόνον, ἀλλ' ὡς ἔθος ἦν, ἐνεφανίζετο ἐν τῇ σκηνῇ ὡς ὑποκριτής, ἐγύμναζε τοὺς χοροὺς καὶ προπαρεσκευάζε τὰ πάντα πρὸς τὴν τῶν δραμάτων του διδασκαλίαν. Παίζων ἔλεγεν ὅτι ὁ Βάκχος ἐνεφανίσθη αὐτῷ κατ' ὄναρ καὶ ἐδίδαξε τὴν τέχνην, ἵνα ποιῇ ἀπόνως. Ἄλλοι παραδιδόασιν, ὅτι ἐποίει θεόληπτος. Βραδύτερον ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἰέρωνος προσκληθεὶς ἔπλευσεν εἰς Συρακούσας· τῷ 468, ἡγωνίσθη ἐν Ἀθήναις πρὸς

τὸν Σοφοκλέα, καὶ ἀφοῦ ἐνίκησε 48 φορές ἐν τῇ τραγωδίᾳ ἀλληλοδιαδόχως οὕτω θριαμβεύσας, ἡττήθη ἐπὶ τέλους πρὸς μεγίστην του θλίψιν ὑπὸ τοῦ νεωτέρου. Ὅποῖος βραχὺς τῆς ποιήσεως βίος! Ἀθυμῶν ἐγκατέλιπε τὰς Ἀθήνας, διότι δὲν ἠρέσκετο πλέον εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις πολιτικὸν βίον, καὶ ἀπεδήμησεν εἰς Σικελίαν. Ὡς αἴτιον δὲ τῆς ἀποδημίας του λέγεται καὶ τόδε· κατηγορηθεὶς ὅτι ὑπέφαινε ἐν τισι χωρίοις τῶν τραγωδιῶν αὐτοῦ μυστήρια, ἡθωώθη μὲν τῆς κατηγορίας, ἀλλ' οὐχ ἡττον ἐλυπήθη τὰ μέγιστα. Κατὰ τὰ τελευταῖα 10 ἔτη τοῦ βίου του δὲν ἐνεφανίσθη ἐν τῇ σκηνῇ. Πιθανὸν εἶνε ὅτι ἐπανῆλθε μὲν τῷ 458 εἰς Ἀθήνας πρὸς διδασκαλίαν τῆς Ὀρεστείας, ἐν ᾗ οἱ κριταὶ τοῦ ἀγῶνος ἀπένειμαν αὐτῷ τῆς νίκης τὸν στέφανον, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἔπλευσε καὶ πάλιν εἰς Σικελίαν, καὶ ἐν Γέλᾳ 69 ἐτῶν τὴν ἡλικίαν τῷ 453 ἀπέθανεν. Ἐνταῦθα οἱ κάτοικοι ἤγειραν αὐτῷ λαμπρὸν μνημεῖον καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἔστησαν ἀνδριάντα. Ὡς δὲ περὶ τῶν ἄλλων δύο τραγικῶν, οὕτω καὶ περὶ τοῦ Αἰσχύλου λέγεται ὅτι ἀπέθανε πληγεὶς τὴν φαλακρὰν κεφαλὴν ὑπὸ χελώνης, ἣν αἰτὸς ἐκ τοῦ ὕψους κατέρριψεν.

Αἱ τραγωδίαὶ τοῦ Αἰσχύλου. Ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐπιμελέστατος καὶ γονιμώτατος ποιητὴς ἔγραψε πλέον τῶν 70 τραγωδιῶν ἐν τριλογίαις, συγκαταριθμουμένου καὶ τοῦ σατυρικοῦ δράματος, ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ἀποσπασμάτων μόνον 7 μέχρις ἡμῶν διεσώθησαν.

1. Ὁ δεσμώτης Προμηθεύς. Ὁ Τιτάν δὲ παραστάτης τοῦ προνοητικοῦ πνεύματος, ὅπερ ἀγωνίζεται νὰ προβιάσῃ ἐπὶ τὰ κρείττω τὴν κατάστασιν τοῦ ἀνθρώπινου βίου, ὑποκλέψας ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου τὸ πῦρ, τὸ πρὸς τὸν βίον χρησιμώτατον τοῦτο στοιχεῖον, τιμωρεῖται διὰ τὴν ἀρπαγὴν. Τὸν πέτρα τινὶ τοῦ σκηθικοῦ Καυκάσου προσπεπαταλευμένον μάτην αἰ Ὠκεανίδες καὶ ὁ Ὠκεανὸς αὐτὸς παραινοῦσι καὶ πρσπαθοῦσιν, ὅπως κάμψῃ τὴν ἰσχυρογνωμοσύνην αὐτοῦ. Καὶ ἡ Ἰώ, εἰς βοῦν

μεταβληθεῖσα καὶ πανταχοῦ περιπλανηθεῖσα ὡς παράφρων, ἔρχεται πρὸς αὐτόν, ὅστις προλέγει ὅτι εἷς τῶν ἀπογόνων αὐτῆς κατὰ τὴν Ἰθὴν γενεάν, μέλλει νὰ ἀπολύσῃ αὐτὸν τῶν δεινῶν καὶ προαγγέλλει τὴν κατάπτωσίν ποτε τοῦ Διός. Ὅτε δὲ αὕτη καταληφθεῖσα ὑπὸ μανίας ἐγκατέλιπε τὴν σκηνήν, παρίσταται ὁ Ἑρμῆς ὡς ἄγγελος τοῦ πατρός του καὶ προτρέπει τὸν Προμηθεά νὰ κάμῃ γνωστὸν τὸ μάντευμα, ὅπερ ἤκουσε παρὰ τῆς μητρὸς Θέμιδος, περὶ γάμου τινὸς τοῦ Διός, ὅστις μέλλει νὰ καταλύσῃ τὴν ἀρχήν του. Ἀλλ' ὁ Τιτὰν μένων ἄκαμπτos, κατακεραυνοῦται καὶ καταταρταροῦται μετὰ τῆς πέτρας. Τὸ ὑπὸ διαφόρους ἐπόψεις σκοτεινὸν τοῦτο δρᾶμα πιθανὸν συνεπληρώθη δι' ἄλλων δύο ἀπώλεσθέντων δραμάτων· ὥστε ἡ τριλογία συνίστατο ἐκ τῶν ἑξῆς: *Προμηθεὺς πυρφόρος*, *Προμηθεὺς δεσμώτης*, καὶ *Προμηθεὺς λυόμενος*· πρὸς τούτοις δὲ καὶ ἐκ τοῦ σατυρικοῦ δράματος: *Προμηθεὺς Πυρκαεὺς*. Ἐν τῷ «Λυομένῳ Προμηθεῖ» ἐξαποστέλλει ὁ Ζεὺς τὸν ἰσχυρὸν αὐτοῦ υἱὸν Ἡρακλέα, ὃν θέλει ἵνα δοξάσῃ, καὶ οὗτος ἀπαλλάττει τὸν ἐπὶ πέτρας τιнос τοῦ Καυκάσου προσπεπαταλωμένον Προμηθεά ἐκ τοῦ ἀετοῦ, ὅστις κατέτρωγεν αὐτοῦ τὸ ἥπαρ.

2. *Οἱ ἐπτὰ ἐπὶ Θήβας*. Ὁ βασιλεὺς καὶ ὑπὲρ τῶν Θηβῶν ἀμυνόμενος Ἐπεοκλῆς ἐπέρχεται κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ Πολυνείκους, ὅστις μετὰ ἑξ ἄλλων ἡρώων ἠπειλεί τὴν πόλιν. Καίτοι δὲ ἀμφοτέρωι πίπτουσι, ἑκάτερος ὑπὸ τῆς λόγχης τοῦ ἐτέρου διατρυπηθεὶς, οὐχ ἥττον ὅμως αἱ Θῆβαι ἐσώθησαν. Ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τοῦ θανάτου τῶν ἀδελφῶν ἡ Ἀντιγόνη καὶ Ἰσμήνη μετὰ τοῦ χοροῦ θρηνοῦσι γοερὸν θρῆνον (κοιμόν). Ἀφοῦ δὲ ἡ πρώτη ὑπεδῆλωσεν ὅτι ὁ Πολυνείκης, ὡς ἄρξας χειρῶν ἀδίκων, πρέπει νὰ γείνη βορὰ τῶν ὀρνέων καὶ κυνῶν, προπέμπει ἕκαστον ἡμιχόριον ἀμφοτέρους τοὺς νεκροὺς εἰς τὸν τάφον.

3. *Οἱ Πέρσαι*. Ὁ χορὸς, συνιστάμενος ἐκ τῶν ἐπιστημοτάτων ἀνδρῶν τοῦ περσικοῦ κράτους, οἵτινες ἐν τῇ ἀπουσίᾳ

τοῦ βασιλέως Ξέρξου κυβερνῶσι, θεᾶται μεθ' ὑπερηφάνειας τὴν ὑπερβάλλουσαν δύναμιν τοῦ περσικοῦ στρατεύματος, ἀλλὰ φοβεῖται συνάμα καὶ μὴ δυστυχίῃ ἢ κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατεία τοῦ βασιλέως. Ἀπαίσιτοι οἰωνισμοὶ καὶ ὄνειρα τῆς βασιλίσσης Ἀτόσσης ἐπαυξάνουσι τὴν θολερὰν προαίσθησιν. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ εἰσέρχεται ἄγγελος ἄγγέλλων τὴν τρομερὰν ἥτταν ἐν Σαλαμῖνι, ἐφ' ἣ πένης καταλαμβάνει πάντας καὶ φόβος, μὴ ἐπαναστῶσι κατὰ τῆς περσικῆς ἀρχῆς τὰ καταδυναστευόμενα ἔθνη τῆς Ἀσίας. Ἡ σκιά τοῦ πρὸς βοήθειαν ἀνακληθέντος Δαρείου ἐμφανίζεται ἐκ τοῦ Ἄδου, καὶ λέγει ὅτι ἡ ὑπερηφάνεια καὶ ἡ πρὸς τοὺς θεοὺς καταφρόνησις ἦσαν τὰ αἷτια τοῦ ὀλέθρου, καὶ προλέγει συνάμα τὴν ἐν Πλαταιαῖς ἥτταν. Μετὰ τοῦτο ἐπιφαίνεται ὁ Ξέρξης φορῶν ἐσχισμένην εἰς ῥάκη τὴν βασιλικὴν πορφύραν, καὶ θρηνεῖ, ὡς γυνή, διὰ τὴν δυστυχίαν. Τὸ τέλος ἀποτελεῖ κομμὸν τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ χοροῦ, ὅστις διὰ τῶν ὀρχημάτων καὶ τῆς ᾠδῆς ψέγει δριμύτατα τὸν πρῶτον καὶ ζωγραφίζει εἰκονικώτατα τὴν ἀπόγνωσιν καὶ ἀπελπισίαν αὐτοῦ.

Ἐν τῷ ἐθνικῷ τούτῳ δράματι, τῷ μόνῳ ἐκ τῆς ἀρχαιότητος περισωθέντι, ἐνυπάρχουσι λεπτότης καὶ ἠθικὰ ἀξιώματα· οὐχὶ ἀμέσως ἡ ἀνδρία τῶν Ἑλλήνων ἐπαινεῖται, ἀλλὰ ἡ καταστροφή παρίσταται ὡς θεία δίκη κατὰ τῆς ἀνθρωπίνης θρασυότητος.

4. Ὀρέστεια· τριλογία ἣν ἀποτελοῦσι ὁ Ἀγαμέμνων, Χοηφόροι καὶ Εὐμενίδες· τὸ ταύτῃ ἀνῆκον σατυρικὸν δράμα Πρωτεὺς ἀπωλέσθη. Ἡ τετραλογία αὕτη ἐθεωρεῖτο ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὡς ἡ ἀκμὴ τῆς ὠρίμου καταστάσεως Αἰσχυλείου ποιήσεως. Ἐν Ἀγαμέμνονι ὁ χορὸς ἀναμνησκεται μετ' ἀθυμίας τῶν δεινῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ἀτρέως, καὶ τοῦ ἐκουσίου θανάτου τῆς βασιλόπαιδος Ἰφιγενείας ἐν Αὐλίδι. Ἀλλ' ἐν τούτῳ ἔρχεται ἡ χαροποιὰ ἀγγελία τῆς ἀλώσεως τῆς Τροίας, μετ'

ὀλίγον ἄγγελος, ἀγγέλλων τὴν διάσωσιν τοῦ βασιλέως ἐκ σφοδρᾶς τρικυμίας, καὶ ὅτι μετ' ὀλίγον ἐκεῖνος θέλει ἐπανέλθει, τέλος δὲ αὐτὸς ὁ Ἀγαμέμνων. Ἀπειροκάκως ἀκολουθεῖ ὁ ἀπατώμενος τὴν κακοῦργον αὐτοῦ σύζυγον Κλυταιμνήστραν εἰς τὴν οἰκίαν. Μετὰ συνδιάλεξιν δέ τινα τοῦ χοροῦ πρὸς τὴν Κασσάνδραν, ὁ Αἴγισθος ὁ μοιχὸς τῆς βασιλίσσης, καὶ αὐτῆς βοηθούσης, φονεύει ἐν συμποσίῳ τὸν ἄρτι ἀπονοστήσαντα βασιλέα.

5. *Χοηφόροι.* Ἐν τῷ δράματι τούτῳ ἡ Κλυταιμνήστρα ταραχθεῖσα ἐκ φρικώδους ὀνείρου ἔπεμψε τὰς θεραπαινίδας αὐτῆς εἰς τὸν τάφον τοῦ Ἀγαμέμνονος, ὅπως διὰ χοῶν καὶ ἐναγισμῶν ἐξιλεώσῃ τὴν σκιάν τοῦ συζύγου. Ἀλλ' ἡ θυγάτηρ Ἡλέκτρα ἰκετεύει τὰς Εὐμενίδας καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἐπέρχεται κατὰ τῆς Κλυταιμνήστρας. Ὁ σωθεὶς ἐκ τοῦ φόβου, ἤδη δὲ ἔφηβος καὶ πρὸ μικροῦ ἀπονοστήσας υἱὸς Ὀρέστης ἐπιφαίνεται, ἀδελφὴ καὶ ἀδελφὸς ἀναγνωρίζονται καὶ τῇ συμπράξει τοῦ χοροῦ βουλεύονται πρὸς ἐκδίκησιν. Ὁ ἐκδικητῆς ἄγνωστος εἰσέρχεται ἐν τῷ ἀνακτόρῳ, ἀπατᾷ τὴν Κλυταιμνήστραν ἀγγέλλων αὐτῇ τὸν ἑαυτοῦ θάνατον, φονεύει τὸν Αἴγισθον καὶ μετὰ βραχὺν διάλογον καὶ τὴν μητέρα αὐτῆν. Ἐν τῇ θεᾷ τῶν νεκρῶν ταραττούσιν αὐτὸν αἱ τρομεραὶ τοῦ συνειδότος τύψεις, φαντάζεται ὅτι αἱ Ἑριννύες ἀνέβησαν ἐκ τοῦ ταρτάρου πρὸς καταδίωξιν αὐτοῦ, καὶ φεύγει τετρομαγμένος εἰς Δελφούς, ἐνθα παρὰ τοῦ Ἀπόλλωνος ζητεῖ ἐξιλέωσιν. Ὁ ποιητῆς ἐν τῷ δράματι τούτῳ ἐπειράθη νὰ λύσῃ τὸ δύσκολον πρόβλημα, ὃ ἐστὶ νὰ παραστήσῃ μητροκτονίαν καὶ νὰ στηρίξῃ αὐτὴν ἐν τῇ συνειδήσει τῆς ἐποχῆς, ἥτις πολὺ ἀνώτερον ἔτασσε τῆς μητρὸς τὸν πατέρα.

6. *Εὐμενίδες.* Ἐν τῷ δράματι τούτῳ οἱ θεοὶ παρίστανται διηρημένοι· ἐνθεν μὲν αἱ Ἑριννύες, τὸ φοβερὸν τῆς νυκτὸς γένος, εἶνε αἱ παραστάτιδες τοῦ παναρχαίου καὶ ἀκινήτου δικαίου,

ἔνθεν δὲ ὁ Ζεὺς μετὰ τῶν ἑαυτοῦ ἐπιδείκνυται ἡπιωτέρας ἀρχάς. Ἡ ἔρις στρέφεται περὶ τὸν Ὀρέστην. Οὗτος ὑπὸ τοῦ Ἑρμοῦ ὀδηγούμενος, ἔρχεται ἐκ Δελφῶν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηναίων, ἔνθα ἐλπίζει νὰ τύχῃ ἀπαλλαγῆς τῶν δεινῶν του. Ἀλλ' αἱ Ἑριννύες ἀκολουθοῦσιν αὐτὸν ἀναπτοηθεῖσαι ἐκ τοῦ ὕπνου ὑπὸ τῆς σκιᾶς τῆς Κλυταιμνήστρας. Παρὰ τὸ ἄγαλμα τῆς Παλλάδος Ἀθηνᾶς κατὰ παράκλησιν τοῦ Ὀρέστου ἐμφανίζεται ἡ Θεὰ καὶ εἰσάγει τὴν δίκην εἰς τὸ δικαστήριον τοῦ Ἀρείου Πάγου κατὰ τοὺς ἰσχύοντας τύπους ἐν τοῖς Ἀττικοῖς δικαστηρίοις, ἔνθα, ἰσοψηφίας οὔσης, παρεμβᾶσα αὐτὴ δίδει τὴν σώζουσαν ψῆφον ὑπὲρ τοῦ κινδυνεύοντος. Οὕτως ἀπαλλαγεῖς ὁ Ὀρέστης ἐπιστρέφει εἰς τὴν πατρίδα καὶ ἀναλαμβάνει τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν, αἱ δὲ Ἑριννύες, εὐχηθεῖσαι πολλὰ ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων ἀγαθὰ, συμπροπέμπονται μετὰ λαμπάδων καὶ τῆς εἰθισμένης πομπῆς εἰς τὸ ἱερὸν αὐτῶν, κείμενον παρὰ τὸν Ἀρειον Πάγον.

7. *Ἰκέτιδες*. Αἱ Δαναίδες φεύγουσαι τοὺς υἱοὺς τοῦ Αἰγύπτου ἔρχονται εἰς τὸ Ἄργος, ἔνθα διὰ ψηφίσματος τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου τυγχάνουσιν ὑποδοχῆς καὶ προστασίας. Ναῦς ἐχθρικὴ προσορμισθεῖσα ἐμβάλλει εἰς αὐτὰς αὐθις φόβον. Καθ' ὃν δὲ χρόνον ἦν ἀπὼν ὁ πατήρ, κῆρυξ τις προσπαθεῖ νὰ ἀπαγάγῃ αὐτὰς βιαίως. Ἡ ἀγωνία διαρκεῖ, μέχρις οὗ ὁ βασιλεὺς τῆς χώρας σπεύδων λαμβάνει αὐτὰς ὑπὸ τὴν σκέπην του. Παραρτήματα τῶν Ἰκετίδων ἦσαν, Αἰγύπτιοι καὶ Δαναίδες, ἅτινα ἀπωλέσθησαν.

Αἱ ἑπτὰ αὗται ἔξοχοι τραγωδίαί, εἰ καὶ τὸ κείμενον εἶνε ἐφθαρμένον, παρέχουσιν ὅμως τρανὸν μαρτύριον τοῦ πνεύματος, ὅπερ διέπνει διὰ παντὸς τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων μετὰ τὰς μεγάλας ἐν τοῖς περσικοῖς πολέμοις πράξεις. «Ἡ αὐτὴ μεγαλοπρέπεια, τὰ αὐτὰ πατριωτικὰ φρονήματα διαχέονται πανταχοῦ τῶν τραγωδιῶν αὐτοῦ μέχρις ἐκείνων τῆς πρεσβυ-

τικῆς αὐτοῦ ἡλικίας· Οὐδέποτε ἐγκαταλείπει τὸ ὕψος τῶν νοημάτων καὶ τὸ ἰδανικὸν τῆς ποιήσεως, καὶ ὅπως τὸ αἶσθημα τῆς τιμῆς, τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς θρησκευτικῆς πίστεως εὔρεν ἱερὸν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ τέμενος, οὕτως καὶ τὸ ἀρρενωπὸν τοῦ λόγου, ὅπερ, μακρὰν πάσης ἐπιτετηδευμένης ῥητορικῆς, φέρεται ἐπὶ βαρέων κοθόρνων καὶ πανταχοῦ καὶ ἐν τῷ διαλόγῳ καὶ ἐν τοῖς μελικοῖς διαμένει ὁ αὐτὸς ῥυθμὸς καὶ πάθος, δεικνύουσι τὸν ἑταῖρον ἡρωϊκῆς γενεᾶς,» (Βερνχάρδου 15. Φιλ. 2, 2.). Αἱ θρησκευτικαὶ θεωρίαι τοῦ ποιητοῦ εἶνε ὅτι οὐχὶ ἀνθρωπίνη σύνεσις καὶ ἰσχὺς εἶνε τὰ κρίνοντα ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἀλλ' ἀνωτέρα τις δύναμις· οὐχὶ σκοτεινὴ καὶ ἀναίσθητος εἰμαρμένη, ἀλλὰ σοφοὶ καὶ δίκαιοι θεοί, ἀνώτεροι ἐκείνων τοῦ Ὀμήρου καὶ Ἡσιόδου· Ἀμφοτέρω ἐπίχρωσις, προσελθοῦσα ἐκ βαθυτέρας κατὰ λήψεως τῆς τοῦ παντὸς διοικήσεως, διήκει διὰ πάντων τῶν καλλίστων ἐκείνων ἔργων. Ἀνήκει ὁ ποιητῆς εἰς ἐκείνους τῆς ἀρχαιότητος τοὺς νόας, ἐν οἷς ἐκδηλοῦται προαίσθησίς τις βαθυτέρας τοῦ θεοῦ ἐπιγνώσεως; (Πρβ. ἰδίως Προμηθ.). Εἰ καὶ ὁ Αἰσχύλος πανταχοῦ, ὡς σκεπτικὸς τεχνίτης, βαίνει ἐπὶ τὸ ἔργον, δὲν ἡδυνήθη ὅμως καὶ νὰ διαμορφώσῃ ἐντελῶς τὸ δραματικὸν εἶδος, ἐπειδὴ βεβαίως ὁ βίος ἐνὸς καὶ μόνου ἀνθρώπου δὲν ἐξαρκεῖ πρὸς τοῦτο, ἀλλὰ προσήγγισεν ἱκανῶς πρὸς τὴν τελείωσιν τὸ δαιμόνιον αὐτοῦ πνεῦμα. Ἡ γλῶσσά του εἶνε ἀρχαῖζουσα, βραδεῖα, σεμνοπρεπῆς πλήρης τόνου καὶ τραχεῖα, συχνάκις σκοτεινὴ καὶ πλατειάζουσα· χάρις, εὐχέρεια καὶ μικροί, λεπτοί καὶ γραφικοὶ χαρακτῆρες ἐλλείπουσιν εἰς τὰς ἱκανῶς δυσνοήτους αὐτοῦ ποιήσεις. Τὰ χορικὰ ᾄσματα, ἀνάλογα πρὸς τὸν διάλογον, εἶνε μεγαλοπρεπῆ καὶ πομπώδη. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα τὰ ἐλαττώματα, ἅτινα ὑπερενίκησεν ὁ διάδοχος αὐτοῦ Σοφοκλῆς, δὲν δύνανται νὰ ἐπισκιάσωσιν τὴν ὑπόθεσιν· Ὁ Αἰσχύλος ἦτο τέλειος ἄνθρωπος καὶ μέγας νοῦς, ὅστις ἔταμε διὰ τὸ μέλλον ὁδὸν ἐπὶ νέας χώρας τοῦ πνεύματος.

«Ἐκ τῶν τραγωδιῶν τοῦ Αἰσχύλου ὁ Προμηθεὺς εἶνε ὁ μᾶλλον κατάλληλος διὰ τὴν ἐρμηνείαν, εἴτα δὲ οἱ Πέρσαι καὶ αἱ Εὐμενίδες. Τὸ τελευταῖον τοῦτο δρᾶμα εἶνε ἄξιον συστάσεως διὰ τὴν ἀφέλειαν τοῦ ὕφους, τὸ εὐληπτον τῆς γλώσσης, καὶ τὴν καθαρότητα τοῦ κειμένου.» (Schmidt. ἔκδ. Προμηθ.).

33. Ὁ Σοφοκλῆς ὁ Ἀθηναῖος ἐκ τοῦ Ἰππίου Κολωνοῦ ἐγεννήθη τὴν 70, 4. Ὀλυμπ. ἦτοι τὸ 497 π. Χ. Ὁ πατήρ του ἐκαλεῖτο Σοφίλλος ἢ Σόφιλος κάτοχος μαχαιροποιείου. Ἐντεῦθεν καὶ ὁ υἱὸς τοιούτου ἐργοστασιάρχου ἠδύνατο καὶ ὡς princeps Loco natus κατὰ τὸν Πλίνιον νὰ ὀνομασθῇ καὶ παιδεύσεως καταλλήλου νὰ τύχῃ· διότι κατὰ τὸν βιογράφον οὗτος καὶ τῷ βίῳ καὶ τῇ ποιήσει περιφανὴς καλῶς τ'ἐπαιδεύθη καὶ ἐτρέφη ἐν εὐπορίᾳ. Ὁ Σοφοκλῆς πλὴν τῆς γυμναστικῆς ἐδιδάχθη καὶ τὴν μουσικὴν παρὰ τῷ περιφήμῳ διδασκάλῳ Λάμπρῳ· καὶ δεκαεπταέτης ὢν μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν, Ἀθηναίων περὶ τρόπαιον ὄντων, μετὰ λύρας γυμνὸς ἀληλιμμένος τοῖς παιανίζουσι τῶν Ἐπινικίων ἐξῆρχεν, ἐνῷ ὁ μὲν Αἰσχύλος τότε εὕρισκετο ἐν τοῖς πολεμισταῖς ὁ δὲ Εὐριπίδης κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μάχης ἐγεννᾶτο.

Περὶ τῶν βιωτικῶν περιστάσεων καὶ τῆς περαιτέρω μορφώσεως ἀπὸ τοῦ 17 ἔτους μέχρι τῆς ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ ἐμφανίσεως οὐδὲν ἡμῖν γνωστόν. Ἡ βραχεῖα εἵδησις μεταγενεστέρου τινὸς βιογράφου, ὅτι «παρ' Αἰσχύλῳ ἔμαθε τὴν τραγωδίαν καὶ πολλὰ ἐκανούργησεν ἐν τοῖς ἀγῶσι», οὐδεμίαν ἔχει ἐτέραν ἔννοιαν, ἢ ὅτι ὁ Σοφοκλῆς πρὸς τὸν προγενέστερόν του ἵσταται ἐν σχέσει μαθητοῦ, διότι οὗτος ἀναμφιβόλως ἐχάραξεν αὐτῷ τὴν ὁδὸν καὶ παρέδωκε τὰ μέσα τῆς τέχνης πρὸς τελειοποίησιν τοῦ δράματος. Κατὰ τὸ 28 ἔτος ἐναντίον τοῦ προκατόχου του τούτου ἐδίδαξε τὸ πρῶτόν του δρᾶμα ὁ Σοφοκλῆς καὶ ἐνίκησεν, ὅτε, ἐνῷ φιλονεικία ὑπῆρχε περὶ τοῦ βραβείου μεγάλη καὶ οἱ θεαταὶ διηρημένοι οἱ μὲν ἔμενον πιστοὶ εἰς τὸν γέροντα μαρα-

θωνομάχον, αἱ δὲ εἰλκύνοντο ὑπὸ τοῦ θαυμασμοῦ πρὸς τὸν νέον ἀντίζηλον, «Ἀφεψίων ὁ ἄρχων κριτὰς μὲν οὐκ ἐκλήρωσε τοῦ ἀγῶνος, ὥς δὲ Κίμων μετὰ τῶν συστρατῆγων παρελθὼν εἰς τὸ θέατρον ἐποιήσατο τῷ θεῷ τὰς νενομισμένας σπονδάς, οὐκ ἀφῆκεν αὐτοὺς ἀπελθεῖν, ἀλλ' ἀρκώσας ἡνάγκασε καθίσαι καὶ κρῖναι δέκα ὄντας ἀπὸ φυλῆς μιᾶς ἕκαστον», οἵτινες καὶ ἀπέβαιμαν τὸ βραβεῖον εἰς τὸν νέον ποιητὴν.

Ὁ Αἰσχύλος ἀθυμῶν διὰ τὴν ἥτταν καὶ τὴν ἐπιδοκιμασίαν του λέγεται ὅτι μετέβη εἰς Σικελίαν. (πρβ. §. 32). Λέγεται δὲ ὅτι τὸ νικῆσαν τοῦ Σοφοκλέους δρᾶμα ἦν ὁ *Τριπτόλεμος* ἀπωλεσθέν, καὶ ἐδιδάχθη τὴν 77, 4. Ὀλυμπ. Ὁ Σοφοκλῆς ἀπήλαυεν ἀναμφιβόλως παρὰ τοῖς συμπολίταις του ὑπολήψεως καὶ εὐνοίας, ἥ δὲ ποίησίς του ἦν ἡ καθαρωτέρα καὶ ἐναργεσττέρα ἔκφρασις τῆς ἀπτικῆς μορφώσεως. Πρὸς τοῦτο συμφωνεῖ καὶ τόδε, ὅτι οὗτος κατὰ τὸ 57 ἔτος τῆς ἡλικίας του (ὀλ. 85, 4) μετὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀντιγόνης μετὰ τοῦ Περικλέους ὡς στρατηγὸς διὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος κατὰ τῶν Σαμίων ἐξελέχθη, ἔνθα, δεξιότατος καὶ λεπτὸς τοὺς τρόπους ἀνὴρ, ἐγένετο χρησιμώτατος ὡς διπλωμάτης· ὀλίγα ἔτη μετὰ ταῦτα ἐγένετο ἐλληνοταμίας ἐπὶ τοῦ ἐν Ἀκροπόλει φυλαττωμένου συμμάχικοῦ ταμείου· ἡ σύζυγός του ἐκαλεῖτο Νικοστράτη, ἐξ ἧς ἐκτῆσατο υἱὸν τὸν Ἰοφῶντα. Τὰ μετὰ ταῦτα τοῦ βίου του δὲν εἶνε ἡμῖν ἐπίσης ἀκριβῶς γνωστά· μόνον συμβάν τι τοῦ οἰκιακοῦ τοῦ βίου παρεδόθη ἡμῖν· τὸν φιλόζωον Σοφοκλέα ἐδέσμευσεν ὁ πρὸς τὴν ἐταίραν Θεωρίδα ἔρως· ὁ δὲ υἱός της Ἀρίστων ἦν ὁ πατὴρ νεωτέρου τινὸς Σοφοκλέους, ὅστις ἐφημίσθη διὰ τῶν ἰδίων καὶ διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν τοῦ Σοφοκλέους δραμάτων. Ὁ ποιητὴς ἐπειδὴ ἐπεδείκνυε μεγαλειτέρα πρὸς τοῦτον εὐνοίαν, ἢ πρὸς τὸν γνήσιόν του υἱόν, τὸν Ἰοφῶντα, περιεπλέχθη εἰς δίκην μετὰ τοῦ τελευταίου, ὅστις ἐνεκάλεσε τοῦτον πρὸ τῶν φρατόρων ἕνεκεν ἰδιωτικῶν συμφερόντων. Ὁ Ἰο-

φῶν κατηγορεῖ τοῦ πατρὸς ἐπὶ παραφροσύνῃ ὑπὸ γήρωι καὶ ἀνικανότητι πρὸς τὴν διοίκησιν τοῦ οἴκου, καὶ ἀπῆτει τὴν παράδοσιν τῆς οἰκίας. Ἀλλ' ὁ Σοφοκλῆς ἀναγνοὺς τοῖς δικασταῖς τὸν *Οἰδίποδα ἐπὶ Κολωνῷ* οὐ μόνον ἠθωώθη, ἀλλὰ καὶ ἐτιμώθη ὑπὸ τῶν δικαστῶν. Περὶ τῆς κατηγορίας, ἧς καὶ Κικέρων καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς μνείαν ποιοῦνται οὐδεμία μὲν ἀμφιβολία, οὐχὶ ὅμως καὶ φανερά εἶναι ἡ ἀληθοῦς αὐτῆς αἰτία. Ἐξ ἄλλων δὲ περιστάσεων γίνεται καταφανὲς ὅτι ὁ πατήρ καὶ ὁ υἱὸς μετὰ ταῦτα πάλιν ἐφιλιώθησαν. Ὁ Σοφοκλῆς ἀπέθανε μικρὸν πρὸ τοῦ τέλους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, κατὰ τὸ ἔτος 466 π. Χ. ἢ κατὰ τὸ 3^{ον} ἔτος τῆς 93 ὀλυμπ. εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Εὐριπίδου, 94 ἐτῶν γέρων καὶ ἐτάφη ἐν Κολωνῷ 44 στάδια ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν, κατὰ τὴν εἰς Δεκέλειαν ἄγουσαν ὁδόν, ἐνῷ ὁ Λύσανδρος ἐπίεζε τὴν πόλιν. Λέγεται ὅτι εἰς τὸν Λακεδαιμόνιον ἐπεφάνη ἐν ὄνείρῳ ὁ Διόνυσος καὶ ἐπέταξεν αὐτῷ νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ταφήν, καὶ ὁ θεοσεβὴς Σπαρτιάτης ὑπήκουσεν εἰς τὴν προσταγὴν.

Περὶ δὲ τοῦ θανάτου του διάφοροι ὑπάρχουσι παραδόσεις. Κατὰ τοὺς μὲν λέγεται ὅτι ἀπέθανεν ὑπὸ χαρᾶς, ὅτι ἐκηρύχθη νικῶν ἐν δράματι, κατ' ἄλλους δὲ ὅτι, τὴν *Ἀντιγόνην* ἀναγινώσκων καὶ ἐμπεσὼν περὶ τὰ τέλη νοήματι μακρῷ, ἄγαν ἀποτείνας τὴν φωνήν, σὺν τῇ φωνῇ καὶ τὴν ψυχὴν ἀφῆκεν, καὶ κατ' ἄλλους τέλος ὅτι ῥᾶγα φαγὼν σταφυλῆς πνιγεῖς τέθνηκεν.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἀφιέρωσαν τῷ ποιητῇ μετὰ τὸν θάνατόν του ἡρωϊκὴν λατρείαν. Ἰδρυσαν αὐτῷ ὡς ἥρωι ὑπὸ τὸ ὄνομα «Δεξιῶν», — διότι τὸν θεὸν Ἀσκληπιὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ του ἐδεξιώθη, — ἱερὸν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ τελῶσιν αὐτῷ ἐτήσιον θυσίαν. Ὡραῖος μῦθος, ὅστις καίτοι προσκρούει εἰς τὴν χρονολογίαν, ἐξηπλώθη ὅμως μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς ταφῆς του. Ἐπὶ τοῦ τάφου του ἴστατο Σειρὴν ἢ Χελιδών, σύμβολα τῆς ὥδης· καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰοφῶν λέγεται ὅτι ἔστησεν αὐτῷ ἀνδριάντα. Μετὰ ταῦτα

ὁ ῥήτωρ Λυκοῦργος ἐνήργησεν «ὥστε τὸ κοινὸν χαλκᾶς εἰκόνας ἀναθεῖναι τῶν ποιητῶν Αἰσχύλου, Σοφοκλέους, Εὐριπίδου, καὶ τὰς τραγωδίας αὐτῶν ἐν κοινῷ γραψαμένους φυλάττειν καὶ τὸν τῆς πόλεως γραμματέα παραναγινώσκειν τοῖς ὑποκρινομένοις».

Καὶ δὴ μὲν τοῦ Σοφοκλέους προτομαὶ εὐρίσκονται ἔτι, πλεῖστα δὲ ἐπιγράμματα ἐν τῇ ἀνθολογίᾳ.

Περὶ δὲ τοῦ Σοφοκλέους αὐτοῦ γινώσκουμεν ὅτι ἔνεκα τῆς ἀσθενοῦς αὐτοῦ φωνῆς δὲν ἐτόλμα νὰ ἀναβῇ ἐπὶ τὴν σκηνὴν ὡς πρῶτος ὑποκριτῆς ἐν τοῖς δράμασιν αὐτοῦ. Δις δὲ μόνον ἐποίησε τοῦτο, πρῶτον, ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ δράματος «Ὁ Θάμυρις» ὅτε ἔκρουσεν αὐτὸς τὴν κιθάραν, καὶ δεύτερον, ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ δράματος, «Πλύντριαι,» ὅτε παρῆλθεν ὡς Ναυσικάα καὶ εὐδοκίμησεν ὡς ἐπιδέξιος σφαιριστῆς. Ἦτο δέ, ὡς παραδίδεται, εὐχαρις, φαιδρός, καὶ ἄκακος ἀνὴρ. Ἐκ τῶν ποιήσεών του ἐνορῶμεν, ὅτι νοεῖν, αἰσθάνεσθαι καὶ βούλεσθαι ἦσαν παρ' αὐτῷ τόσῳ ἐντελῶς ἁρμονικά, ὅσον παρ' οὐδενὶ τῆς ἀρχαιότητος ποιητῆ. Συναισθανόμενος δὲ ἑαυτὸν ἐλεύθερον Ἀθηναῖον, ὑπὸ ἡγεμόνων προσκαλούμενος δὲν ἐποίει ὡς ὁ Αἰσχύλος καὶ Εὐριπίδης, ἀλλ' ἔμενε ἐν τῇ δημοκρατούμένῃ πατρίδι, τὴν ἑαυτοῦ ῥῆσιν ἐν νῷ ἔχων

ἔστις δὲ πρὸς τύραννον ἐμπορεύεται
κείνου ᾿ς δούλος, καὶ ἐλεύθερος ἦ.

Οὐ μόνον δὲ μετὰ τοῦ Αἰσχύλου συναναστρέφετο, ἀλλὰ καὶ μετὰ πάντων τῶν ἐξόχων ἀνδρῶν, οἵτινες κατὰ ταύτην τὴν ἐποχὴν συνέρρεον ἐν Ἀθήναις, τῷ κέντρῳ τούτῳ τῆς ἐλληνικῆς παιδείσεως, ὡς μετὰ τοῦ Περικλέους, Ἴωνος, Ἡροδότου κλπ.

Αἱ τραγωδίαι τοῦ Σοφοκλέους. — Ὁ Σοφοκλῆς ὑπῆρξεν ἐπιμελέστατος καὶ γονιμώτατος ποιητής. Ὑπό τινων μὲν λέγεται ὅτι ἔγραψεν ἑκατὸν τριάκοντα δράματα, ὑπ' ἄλλων δὲ 122.

Ἐκ τῶν τίτλων τῶν δραμάτων του βεβαιοῦνται 100 ἀπωλεσθέντα. Ἐκπληξιν δὲ παρέχει ἡμῖν, ὅτι, καίτοι τὰ πλεῖστα τούτων ἔγραψε μεσοῦντος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἐν μέσῳ τοσούτων δεινῶν καὶ περιπετειῶν, οὐχ ἥττον παντοῦ τῶν ποιημάτων του ἐπικρατεῖ ἀρμονία καὶ ἐκδηλοῦνται γενναῖα καὶ ὑψηλὰ ὑπὲρ πατρίδος φρονήματα.

Κατὰ τινὰς μὲν 18^{κις} κατ' ἄλλους δὲ 24^{κις} ἔλαβεν ὁ Σοφοκλῆς τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον ἄθλον, οὐδέποτε δὲ τὸ τρίτον. Ἐκ πασῶν τῶν τραγωδιῶν του, ὧν ἡ ὑπόθεσις ἐλήφθη ἐκ τῶν Τρωϊκῶν, Θηβαϊκῶν καὶ Ἀττικῶν μύθων, μόνον 7 διεσώθησαν, ὧν ἡ ἀπώλεια πρὸς τὴν διάγνωσιν τοῦ πνευματικοῦ τῶν Ἑλλήνων βίου ἤθελεν εἶσθαι λίαν ἐπαισθητή. Ἡ αἰτία δὲ τῆς διασώσεως τόσων ὀλίγων δὲν πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τοὺς Ἀλεξανδρινούς, οἵτινες ἐξετίμων δεόντως τὸν Σοφοκλέα, ἀλλ' εἰς τοὺς ἀμούσους καὶ στενοκεφάλους Βυζαντινούς. Περὶ τοῦ χρόνου τῆς ποιήσεως καὶ τῆς διδασκαλίας τῶν δραμάτων γινώσκομεν ὅτι ὁ *Αἴας* εἶνε τὸ ἀρχαιότατον, ἡ *Ἀντιγόνη* ἐδιδάχθη τῷ 441 ἢ 440, ὁ *Φιλοκτήτης* τῷ 409, ὁ *Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ* τῷ 401, ὃ ἐστὶ 4 ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ.

1. *Αἴας*. Ὁ ἥρως, ἐπειδὴ τὰ ὄπλα τοῦ Ἀχιλλέως ἦσαν ὑπεσχημένα τῷ Ὀδυσσεΐ, περιπίπτει εἰς μανίαν καί, ὑποτιθεὶς ἀπάτην, θέλει νὰ ἐκδικηθῇ τοῦτον καὶ τοὺς Ἀτρείδας. Φονικὰ λοιπὸν ἔχων σχέδια προσέρχεται ἐν καιρῷ νυκτὸς εἰς τὰς σκηνάς των, ἀλλ' ἡ Ἀθηνᾶ συνταράττει αὐτοῦ τὰς φρένας οὕτως, ὥστε πλήττων τάυρους καὶ κριοὺς, καὶ ἀπάγων τινὰ τῶν ζώων εἰς τὴν σκηνὴν του, ὅπως φονεύσῃ αὐτά, φαντάζεται ὅτι τιμωρεῖ τοὺς ἐχθροὺς του. Ἀλλ' ὅτε συνῆλθεν εἰς ἑαυτόν, συνησθάνθη ὅτι ἐγένετο ὁ περίγελως τοῦ ἀχαϊκοῦ στρατοῦ, καὶ εὐθὺς ἐκδηλοῖ, ὅτι μόνον ὁ ἰδίᾳ χειρὶ θάνατος ὑπολείπεται αὐτῷ. Μετὰ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης, μάτην ὁ ἐκ Σαλαμινίων ναυτῶν χορὸς, μάτην ἡ εὐγενὴς βασιλόπαις

Τέκμησσα ἐκ Φρυγίας, ἥτις ἐγέννησεν αὐτῷ τὸν Εὐρυσάκην, προσπαθοῦσι νὰ ἀποτρέψωσι τοὺς στοχασμοὺς αὐτοῦ. Οὗτος λέγων ὅτι θέλει νὰ ἀποπλύνῃ τὸ ἔγκλημα παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς θαλάσσης, καὶ εἰς ἀπώτατον τινὰ χῶρον νὰ κρύψῃ τὸ ξίφος, δι' οὗ ἐξετέλεσε τὸ κακούργημα, τὸ καταστροφὴν φέρον δῶρον τοῦ Ἑκτορος, ἀπατᾷ αὐτούς. Ἀφοῦ ἀπεμακρύνθη, ἐμφανίζεται ἄγγελος τοῦ Τεύκρου, τοῦ αὐτοῦ ἀδελφοῦ, ἐντολὴν φέρων, νὰ μὴ ἀφῇ τὰύτην τὴν ἡμέραν ἐκ τῆς σκηνῆς ὁ Αἴας, διότι, ὡς ὁ μάντις Κάλχας προφητεύει, ἡ ἐργὴ τῆς Ἀθηνᾶς καταδιώκει αὐτόν. Ὁ χορός, ἐκπεπληγμένος, διανέμεται εὐθὺς εἰς δύο μέρη, ὅπως πρὸς ἀνατολὰς καὶ δυσμὰς ζητήσῃ τὸν ἐξαφανισθέντα. Ἀλλ' οὗτος ἐν μοναξίᾳ τινὶ ἐστήριξε τὸ νεωστὶ ἠκονημένον ξίφος διὰ τῆς λαβῆς εἰς τὸ ἔδαφος, καὶ ἀπαγγέλλει τὸν περίφημον μονόλογον, ὃν καὶ ὁ Σχίλλερος ἀπεμιμήθη ἐν τῷ δράματι αὐτοῦ «ἡ Αὐρηλιανὴ παρθένος».

ΜΟΝΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΑΙΑΝΤΟΣ

Ὁ μὲν σφαγεὺς ἔστηκεν ἢ τομώτατος
 γένοιτ' ἂν, εἴ τῳ καὶ λογιζέσθαι σχολή,
 δῶρον μὲν ἀνδρὸς Ἑκτορος ξένων ἐμοὶ
 μάλιστα μισηθέντος, ἐχθίστου θ' ὄρᾳν.
 πέπηγε δ' ἐν γῇ πολεμίᾳ τῇ Τρωάδι,
 σιδηροβρῶτι θηγάνῃ νεηκοντῆς·
 ἔπηξα δ' αὐτόν εὖ περιστείλας ἐγὼ,
 εὐνούστατον τῷδ' ἀνδρὶ διὰ τάχους θανεῖν.
 οὕτω μὲν εὐσκευοῦμεν· ἐκ δὲ τῶνδ' ἐμοὶ
 σὺ πρῶτος, ὦ Ζεῦ, καὶ γὰρ εἰκὸς, ἄρκεσον.
 αἰτήσομαι δέ σ' οὐ μακρὸν γέρας λαχεῖν.
 πέμψον τιν' ἡμῖν ἄγγελον, κακὴν φάτιν
 Τεύκρῳ φέροντα, πρῶτος ὡς με βαστάσῃ
 πεπρωτὰ τῷδε περὶ νεορράντῳ ξίφει,
 καὶ μὴ πρὸς ἐχθρῶν του κατοπτευθεὶς πάρος
 ῥιπθῶ κυτὴν πρόβλητος οἰωνοῖς θ' ἔλωρ.

ποσαῦτα σ', ὦ Ζεῦ, προστρέπω, καλῶ θ' ἄμ' αὖ
 πομπᾶτον Ἑρμῆν χθόνιον εὖ με κοιμίσαι,
 ξὺν ἀσφαδάστῃ καὶ ταχεῖ πηδήματι
 πλευρὰν διαρρήξαντα τῷδε φασγάνῳ.
 καλῶ δ' ἄρωγους τὰς αἰετὰς παρθένους
 αἰετὶ θ' ὀρώσας πάντα τὰν βροτοῖς πάθη,
 σεμνὰς Ἑρινὺς τανύποδας, μαθεῖν ἐμὲ
 πρὸς τῶν Ἀτρείδων ὡς διόλλυμαι τάλας.
 ἴτ', ὦ ταχεῖται ποίνιμοί τ' Ἑρινύες.
 γεύεσθε, μὴ φεῖδεσθε πανδῆμου στρατοῦ.
 σὺ δ' ὦ τὸν αἰπὺν οὐρανὸν διφρηλατῶν
 Ἥλιε, πατρώαν τὴν ἐμὴν ἔταν χθόνα
 ἰδῆς, ἐπισχὼν χρυσόνωτον ἡνίαν
 ἄγγειλον ἄτας τὰς ἐμὰς μόρον τ' ἐμὸν
 γέροντι πατρὶ τῇ τε δυστήνῃ τροφῇ.
 ἧ που τάλαινα, τήνδ' ἔταν κλύη φάτιν,
 ἦσει μέγαν κωκυτὸν ἐν πάσῃ πόλει.
 ἀλλ' οὐδὲν ἔργον ταῦτα θρηνεῖσθαι μάτην,
 ἀλλ' ἄρκτέον τὸ πρᾶγμα σὺν τάχει τινί.
 ὦ Θάνατε Θάνατε. νῦν μ' ἐπίσκεψαι μολίων.
 καίτοι σὲ μὲν κάκειτ' προσαυδῆσω ξυνών.
 σὲ δ', ὦ φαεινῆς ἡμέρας τὸ νῦν σέλας,
 καὶ τὸν διφρευτὴν Ἥλιον προσεννέπω,
 πανύστατον δὴ κοῦποτ' αὖθις ὕστερον.
 ὦ φέγγος, ὦ γῆς ἱρόν οἰκείας πέδον
 Σαλαμῖνος, ὦ πατρῶον ἐστίας βᾶθρον,
 κλειναί τ' Ἀθῆναι, καὶ τὸ σύντροφον γένος,
 κρήναί τε ποταμοί θ' οἶδε, καὶ τὰ Τρωϊκά
 πεδία προσαυδῶ, χαίρετ', ὦ τροφῆς ἐμοί.
 τοῦθ' ὑμῖν Ἀῖας τοῦπος ὕστατον θροεῖ,
 τὰ δ' ἄλλ' ἐν Ἄδου τοῖς κάτω μυθήσομαι.

Μετὰ τοὺς συγκινητικοὺς τούτους λόγους πίπτει ἐπὶ τοῦ
 ξίφους καὶ ἀποθνήσκει. Θρασύτης πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ μέγα
 φρόνημα ἐπήνεγκον εἰς τὸν ἰσχυρὸν τὸν ὄλεθρον. Τὸν νεκρὸν
 αὐτοῦ εὕρισκε κατὰ πρῶτον ἢ τέκμησσα, εἴτα ἔρχεται ὁ χο-

ρός, τέλος πάση σπουδῇ ὁ Τεῦκρος. Οὗτος ἀνθίσταται μετὰ δριμέων λόγων πρὸς τὸν ἐνταῦθα μετὰ σπουδῆς προσελθόντα Μενέλαον καὶ εἶτα τὸν Ἀγαμέμνονα, οἵτινες ἀπηγόρευον νὰ κηδευθῇ ὁ νεκρός, ὅστις πρέπει μᾶλλον νὰ γείνη βορὰ τῶν ὀρνέων καὶ κυνῶν, διότι ὁ Αἴας διέπραξε μέγα πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς ἀμάρτημα. Ἀλλ' ὁ Ὀδυσσεύς, ὁ γενναιόφρων ἐχθρός, οὗ τὴν ἀμερόληπτον κρίσιν οὐδὲν πάθος δύναται νὰ ἀποπλανήσῃ, ἀναγκάζει τοὺς Ἀτρείδας νὰ ἐνδώσωσι καὶ ἐπέρχεται οὕτω τῆς κηδείας ἢ προπαρασκευή, δι' ἧς ἀποπερατοῦται τὸ δράμα.

2. Ἡλέκτρα. Ἐπὶ τοῦ προθύρου πρὸ τοῦ βασιλικοῦ ἀνακτόρου ἐν Ἀθήναις ἐμφανίζεται ἅμα τῇ ἡμέρᾳ ὁ παιδαγωγὸς τοῦ νέου Ὀρέστου, ὅστις εἶχε σώσει τὸν παῖδα, ὅτε ἐφονεύθη ὁ πατήρ του, καὶ σήμερον δεικνύει εἰς τοῦτον τὴν πατρικὴν κληρονομίαν. Αὐτὸς ἀποστέλλει τὸν γέροντα εἰς τὸ ἀνάκτορον, ὅπως, προσποιούμενος ὅτι ἀναγγέλλει τὸν θάνατον τοῦ Ὀρέστου ἐν τοῖς Πυθίοις ἀγῶσιν, πληροφορηθῇ, τί ἐντὸς συμβαίνει. Ἀφοῦ δὲ ἀμφοτέρω ἐγκατέλιπον τὴν σκηνήν, παρίσταται ἡ Ἡλέκτρα καὶ ἐκρήγνυται εἰς βαρὺν ὀρθήνον, ἐν ᾧ ὁ χορός, ἐκ φίλων αὐτῆς συνιστάμενος, παραμυθεῖ αὐτήν. Δῶρα φέρουσα εἰς τὸν τάφον τοῦ φονευθέντος πατρός, ἔρχεται ἡ πραιοτέρα ἀδελφὴ Χρυσόθεμις καὶ ἐπιτιμᾷ αὐτῇ περὶ τὸ ἄσπειστον αὐτῆς μῖσος, ἐπιπροσθέτουσα· «ἡ μήτηρ σου Κλυταιμνήστρα καὶ ὁ ἐταιριστῆς αὐτῆς Αἴγισθος, ὅπως ἀπαλλαγῶσι σοῦ, θέλουσιν, ἵνα ρίψωσί σε εἰς μεμονωμένην τινὰ καὶ σκοτεινὴν φυλακὴν. Ἦδη θέλω ἐπενέγκει χοὰς ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ πατρός, διότι εἰς τὴν μητέρα ἐφάνη κατ' ὄναρ ἀπαίσιον φάσμα : ὁ Ἀγαμέμνων ἔστη πρὸ αὐτῆς ἐν τῷ κοιτῶνι, καὶ ἐνέπηξεν τὸ σκῆπτρόν του ἐπὶ τῆς ἐστίας, ἐξ οὗ ἀνεφύη δένδρον, ὅπερ ἐπεσκίαζε πάσας τὰς Μυκήνας.» Τότε καταπέθει ἡ Ἡλέκτρα τὴν ἀδελφὴν νὰ μὴ προσφέρῃ τῷ πατρὶ τὰς σπονδὰς τῆς μαιφόνου, ἀλλὰ ἐπὶ τοῦ σήματος νὰ θέσωσιν ἀμφοτέρω αἱ ἀδελφαὶ δύο βοστρύ-

χους καὶ ἱκετεύουσαι νὰ τύχωσιν ἐκδικήσεως ὑπὲρ τοῦ φονευ-
 θέντος. Ὅτε δὲ ἡ Χρυσόθεμις ἀπῆλθεν, ἔρχεται ἡ Κλυταιμνή-
 στρα καὶ διαλέγεται μετὰ πολλοῦ πάθους πρὸς τὴν Ἥλέκτραν
 ἐπιλέγουσα, ὅτι θέλει ἐξοντώσει τὴν μὴ ἐπανορθουμένην θυγα-
 τέρα, εὐθὺς ὡς ἐπανελθῇ ὁ Αἴγισθος. Ἦδη εἰσέρχεται ὁ παι-
 दाγωγὸς καὶ ἀναγγέλλει τὸν θάνατον τοῦ Ὀρέστου, καὶ ὅτι
 Φωκεῖς ἐν βραχεῖ χρόνῳ ἤθελον κομίσαι τὴν σποδὸν αὐτοῦ.
 Ἡ Κλυταιμνήστρα, κατὰ πρῶτον ὑποστειλαμένη, μετ' ὀλί-
 γον ἐκδηλοῖ τὴν χαράν της, ἐνῶ ἡ Ἥλέκτρα αἰσθάνεται με-
 γίστην λύπην. Μόλις, φιλοφρόνως ὑποδεχομένη τὸν παιδαγω-
 γόν, εἰσήγαγεν αὐτὸν εἰς τὸ ἀνάκτορον, καὶ μετ' ὀλίγον ἡ
 Χρυσόθεμις πλήρης χαρᾶς ἐπανέρχεται ἀπὸ τοῦ σήματος τοῦ
 πατρός : « Εὖρον ἐκεῖ πρὸ μικροῦ ἀποκοπέντα βόστρυχον· ὁ
 ἀδελφὸς ἡμῶν Ὀρέστης, ὁ ἐκδικητὴς τοῦ πατρός, εἶνε ἐν-
 ταῦθα! » ἀλλὰ παρὰ τῆς ἀδελφῆς μαθοῦσα τὸν δοκοῦντα αὐ-
 τοῦ θάνατον, ἀποτρέπει τὴν Ἥλέκτραν ἀπὸ τῆς ἀποφάσεώς της,
 τοῦ νὰ φονεύσῃ ἰδίᾳ χειρὶ τὸν Αἴγισθον· ἀλλ' αὐτὴ, πρὸς αὐ-
 τὴν διχογνωμονήσασα, ἀποχωρεῖ διὰ παντός. Ἦδη παρίσταται
 ὁ Ὀρέστης, συμπαρακολουθούμενος ὑπὸ τοῦ φίλου του Πυλάδου,
 καὶ ἐρωτᾷ περὶ τοῦ Αἰγίσθου, πρὸς ὃν θέλει νὰ παραδώσῃ τὴν
 σποδὸν τοῦ Ὀρέστου ἐν ὑδρίᾳ. Εἶτα ἔπεται ἡ συγκινητικὴ
 σκηνή, ἐνθα ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ ἀναγνωρίζονται, καὶ μετ'
 ὀλίγον ἐπανέρχεται ὁ παιδαγωγός, ὅστις συμβουλεύει τὴν τα-
 χεῖαν ἐκτέλεσιν. Ἀμφότεροι οἱ νεανῖαι ἐφορμῶσιν, καὶ μετὰ
 δύο βαρεῖας πληγὰς ἀντηχεῖ ἡ περὶ τοῦ θανάτου φωνὴ τῆς
 μητρός. Οὗτοι ἐξέρχονται, τὰς χεῖρας ἔχοντες αἱμοσταγεῖς,
 καὶ ἐπανέρχονται πάλιν, ὅτε ὁ Αἴγισθος πλησιάζει. Ὑπὸ τῆς
 Ἥλέκτρας ἀπατηθεὶς διατάσσει ταύτην, ὅπως δείξῃ αὐτῷ τὸν
 νεκρὸν τοῦ Ὀρέστου, ὃν εἶχον κομίσαι οἱ ξένοι. Τὸ διάφραγμα
 ἀνοίγεται, καὶ ὁ φονεὺς ἀναγνωρίζει τὸν νεκρὸν τῆς Κλυται-
 μνήστρας, ἀλλὰ βλέπει καὶ τὸν ἑαυτοῦ ὄλεθρον. Καίπερ τὸν θά-

νατον ἔχων πρὸ ἑαυτοῦ, διατηρεῖ οὐχ ἥττον τὴν παλαιὰν αὐτοῦ θρασύτητα καὶ σκώπτει τοὺς ἀντιπάλους του. Ἦδη ἀπάγει αὐτὸν ὁ Ὀρέστης ἐν τῷ τόπῳ, ἐνθα ἐφόνευσσε τὸν πατέρα, ὅπως καὶ αὐτὸς ἐκεῖ ἀποθάνῃ. Ὅπως ὁ Αἰσχύλος ἐν ταῖς Χοηφόροις, οὕτω καὶ ὁ Σοφοκλῆς ἐνταῦθα, ἀλλὰ τελειότερον ἔλυσσε τὸ φοβερὸν πρόβλημα τοῦ νὰ παραστήσῃ καὶ δικαιώσῃ τὴν μητροκτονίαν.

3. *Οἰδίπους Τύραννος*. Βαθεῖα λύπη καταλαμβάνει τὰς Θήβας ἐνεκα τῆς τῶν καρπῶν φθορᾶς καὶ τοῦ λοιμοῦ, συναρπάζοντος πᾶσαν ἡλικίαν. Ὁ βασιλεὺς Οἰδίπους ἀποστέλλει τὸν γυναικάδελφον αὐτοῦ Κρέοντα εἰς Δελφοὺς, ὅπως λάβῃ συμβουλὴν παρὰ τοῦ Ἀπόλλωνος· ἐπανέρχεται δὲ οὗτος ἀγγέλλων, ὅτι πρέπει νὰ ἐκδιωχθῇ ἢ νὰ φονευθῇ ὁ ἐν τῇ χώρᾳ ἤδη ζῶν φονεὺς τοῦ πρώην βασιλέως Λαῖου· ὁ Οἰδίπους μετὰ σπουδῆς διανοεῖται νὰ ἐκτελέσῃ τὸ πρόσταγμα τοῦ θεοῦ, προσκαλεῖ τοὺς ἐπισημοτάτους κατοίκους τῆς πόλεως, αἰτῶν τὴν συνεργίαν αὐτῶν, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται καὶ ὁ χορός. Μετ' ὀλίγον ἐμφανίζεται καὶ ὁ κατὰ βασιλικὸν πρόσταγμα ἐκ τῆς ἐν τῷ δάσει ἐρημίας ἐνταῦθα προσκληθεὶς Τειρεσίας, ὁ τυφλὸς μάντις, καὶ ἀκούσας τοὺς λόγους τοῦ Ἀπόλλωνος παρακελεύεται, ἵνα μεταχειρισθῇ τὴν τέχνην του πρὸς σωτηρίαν τῆς πόλεως. Ὁ γέρων, οὗ πρὸ τῶν μαντικῶν ὀφθαλμῶν φανερά παρίσταται ἡ θέσις τῶν πραγμάτων, παραινεῖ τὸν βασιλέα νὰ ἀποστῇ τοῦ ἐπιχειρήματός του. Οὗτος ὀργίζεται, χαλεπαίνει, μαίνεται, καὶ αἰτιᾶται τὸν γέροντα ὡς συνένοχον τοῦ φόνου τοῦ Λαῖου. Ἀλλὰ καὶ οὗτος θυμωθείς, κατηγορεῖ τοῦ βασιλέως τὰ αὐτά, καὶ καταγγέλλει, ὅτι οὐ μόνον αὐτὸς εἶνε ὁ φονεὺς, ἀλλὰ καὶ ὅτι συμβιοῖ μετὰ συγγενοῦς ἐξ αἵματος. Ὁ Οἰδίπους ἀπαντᾷ ὅτι ὁ Κρέων, τὸν θρόνον ἀντιποιούμενος, ὑπέθελεν αὐτῷ ταῦτα, καὶ διατάσσει νὰ ἀπομακρυνθῇ. Πρὶν δὲ ἀποχωρήσῃ ὁ γέρων προσφέρει τοὺς ἐξῆς λόγους·

ἥδ' ἡμέρα φύσει σε καὶ διαφθερεῖ.

[στίχ. 436.].

καὶ ἀπέρχεται πάντοτε σαφέστερα ὑποσημαίνων τὴν ἐνοχλήν. Καὶ ὁ βασιλεὺς ἀπομακρύνεται καὶ παρουσιάζεται ὁ Κρέων, ὅπως ἐρωτήσῃ τὸν χορὸν περὶ τοῦ θρυλλουμένου· ἀλλὰ μαθὼν ὅτι ὁ Οἰδίπους θεωρεῖ αὐτὸν ὡς ἐνοχον, ἐπιστρέφει καὶ ἔρχεται εἰς σφοδρὰν ἔριδα πρὸς τὸν γαμβρόν του, ἐπιλέγων ὅτι θέλει φονεύσει αὐτόν, ὡς προδότην τῆς πατρίδος. Ὡς μεσάζουσα μεταξὺ ἀμφοτέρων σπεύδει ἡ Ἰοκίστη καὶ κατορθοῖ νὰ ἀποσπάσῃ τὸν σύζυγόν της ἀπὸ τοῦ Κρέοντος. Ἐν τῇ μετὰ ταῦτα συνδιαλέξει μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικός, ἐκδηλοῖ ἡ τελευταία ὅτι εἰς χρησμὸν δὲν πρέπει τις νὰ δίδῃ πολλὴν πίστιν, διότι ὁ ἀρχαῖος χρησμός, ὅτι ὁ Λαῖος θέλει φονευθῇ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του, δὲν ἐξεπληρώθη, καθ' ὅσον ἐκεῖνος ὁ υἱὸς ἐξετέθη. Τότε ἐπέρχεται εἰς τὸν Οἰδίποδα ἡ πρώτη προαίσθησις περὶ τοῦ ἀνοσίου ἔργου καὶ τὸ μυστήριον ἄρχεται ἤδη νὰ ἀποκαλύπτεται. Συμφωνοῦσι δὲ πρὸς τοῦτο ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀκολουθῶν τοῦ βασιλέως, ὡς καὶ ὁ τόπος, ἐν ᾧ ὁ φόνος ἐτελέσθη. Ἐν ψυχικῇ ἀγωνίᾳ, ὅτι ὁ τυφλὸς Τειρεσίᾳς ἠδύνατο νὰ εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν, διηγεῖται αὐτὸς τὴν νεανικὴν αὐτοῦ ἱστορίαν καὶ τὴν μετὰ τοῦ Λαῖου συνάντησίν του. Γίγνεται δὲ φανερόν, ὅτι κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην δοῦλός τις σωθεὶς ἀνήγγειλεν, ὅτι ὁ κύριός του ἐφονεύθη ὑπὸ ληστῶν καὶ οὐχὶ ὑφ' ἐνὸς μόνου. Μετὰ τὴν διήγησιν αὐτὴν προσκαλεῖται ὁ δοῦλος, ὅστις ζῇ οὐχὶ μακρὰν τῆς πόλεως, καὶ πρὶν οὗτος ἔλθῃ, ἐμφανίζεται ἐκ Κορίνθου ἄγγελος, ἀναγγέλλων τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως Πολύβου. Ἐκ τῶν λόγων τούτου γίγνεται φανερόν, ὅτι ὁ Οἰδίπους δὲν εἶνε υἱὸς ἐκείνου, παρ' ᾧ ἀνετράφη, ἀλλ' ὅτι ἐκεῖνος ἔλαβε τοῦτον ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ ἀγγέλου. Ὁ ποιμὴν τοῦ Λαῖου, εἰς ᾧν παρεδόθη τὸ τέκνον, ἐξωδηκότας ἔχον τοὺς ἀστραγάλους, δύναται νὰ δώσῃ πληροφορίαν. Ἦδη

παρίσταται ὁ διασωθεὶς ἐν τῇ τριόδῳ καὶ ἄκων ἐξαναγκάζεται νὰ ὁμολογήσῃ πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. Ὡστε ἐντεῦθεν γίνεται καταφανές, ὅτι τὸ ἐκτεθὲν τέκνον ἐσώθη, καὶ ηὐξήνθη, νεανίας δὲ γενόμενος ἐφόνευσε τὸν πατέρα του καὶ εἶτα πρὸς ἀμοιβὴν διὰ τὴν λύσιν τοῦ αἰνίγματος τῆς Σφιγγός, ἥτις ἔσωσε τὰς Θήβας, ἔλαβε σύζυγον τὴν μητέρα του. Παραυτίκα σπεύδει ἡ Ἰοκάστη εἰς τὸ ἀνάκτορον καὶ ἀπαγχονίζεται. Ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ ταύτῃ εἰσέρχεται καὶ ὁ Οἰδίπους ἐντὸς καὶ ἐξορύττει διὰ τῆς χρυσῆς περόνης τῆς γυναικὸς του τοὺς ὀφθαλμούς του. Ἦδη ἐπιθυμεῖ μόνον νὰ ἐναγκαλισθῇ τὴν θυγατέρα του, καὶ εἶτα νὰ ἐξωσθῇ εἰς τὸν Κιθαιρῶνα, τὸν ὠρισμένον ποτὲ τόπον τῆς ταφῆς του, καὶ οὕτω λήγει ἡ συγκινητικωτάτη αὕτη τραγωδία.

ΤΟ ΑΙΝΙΓΜΑ ΤΗΣ ΣΦΙΓΓΟΣ.

Ἔστι δίπουν ἐπὶ γῆς καὶ τετράπον, οὗ μίᾳ φωνῇ,
καὶ τρίπον· ἀλλάσσει δὲ φυὴν μόνον ὅσσ' ἐπὶ γαῖαν
ἐρπετά κινεῖται ἀνά τ' αἰθέρα καὶ κατὰ πόντον.
ἀλλ' ὁπόταν πλείστοισιν ἐρειδόμενον ποσὶ βαίνει,
ἐνθα τάχος γυίοισιν ἀφ' αὐρότατον πέλει αὐτοῦ.

5. Οἰδίπους ἐν Κολωνῷ, καὶ περ βραδύτερον ποιηθεὶς, συμπληροῖ κάλλιστα τὸν Οἰδίποδα Τύραννον. Ἐκεῖ ἡ βαρυτάτη τιμωρία, ἣν δύνανται νὰ ἐπιβάλλωσιν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων οἱ θεοί, ἐνταῦθα ἡ συνδιαλλαγὴ μετ' ἐκείνων καὶ ἀνύψωσις δι' αὐτῶν. Ὑπὸ τῆς ἀγαθῆς αὐτοῦ θυγατρὸς Ἀντιγόνης ὁδηγούμενος φθάνει ὁ τυφλὸς ἐπαίτης εἰς τὰ μεθόρια τοῦ Κολωνοῦ καὶ καθίζει ἐπὶ πέτρας· δὲν θέλει νὰ ἀφήσῃ δὲ αὐτήν, ὅτε τις ἐκ τῶν γειτόνων λέγει αὐτῷ ὅτι εἶνε εἰς τὸ ἄλσος τῶν δεινῶν Εὐμενίδων. Φεύγει εἰς πυκνὸν ἄλσος τὸν ἐκ γερόντων προσερχόμενον ὄμιλον, ὅστις ἀποτελεῖ τὸν χορόν, ἐπιστρέφει μετ' ὀλίγον εἰς τὴν πέτραν καὶ λέγει ἐκείθεν τὸ ὕνο-

μά του. "Ολως ἑκπληκτος ἀναγκάζει αὐτὸν ὁ χορὸς νὰ ἀποχωρήσῃ, ἀλλ' οὗτος προσμένει, μέχρῃς οὐδ' ὁ ἡγεμὼν τῆς χώρας ἐμφανισθῇ. Ἦδη ἔρχεται ἡ δευτέρα αὐτοῦ θυγάτηρ Ἰσμήνη ἐπὶ ἡμιόνου καὶ φέρει τὴν λυπηρὰν εἴδησιν, ὅτι ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ Ὁτρεοκλῆς ἐξεδίωξε τὸν Πολυνείκην ἀλλ' ὁ τελευταῖος ὁδεύει ἤδη μετὰ δυνάμεως στρατοῦ κατὰ τῆς πατρίδος του. Ἡ νίκη, ὡς λέγει τὸ μαντεῖον, ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ Οἰδίποδος. Ἀλλ' οὗτος λέγει ἀμέσως ὅτι τὰ ὅσῃα του οὐδέποτε θὰ ἀναπαυθῶσιν ἐπὶ Θηβαϊκῆς γῆς, καταρᾶται τοὺς υἱούς του, καὶ ἀποστέλλει τὴν Ἰσμήνην, ὅπως εἰς τὰς πάντα περιορώσας Εὐμενίδας προσφέρῃ θυσίαν. Ἦδη παρουσιάζεται καὶ ὁ Θεσεύς, καὶ πεπεισμένος ὅτι ὁ τυφλὸς βασιλεὺς ἦτο ἰκέτης τῶν Εὐμενίδων ὑποδέχεται αὐτὸν καὶ τὸν προστατεύει. "Οτε δὲ ἀποχωρεῖ, ᾄδει ὁ χορὸς τὸ περίφημον ἐγκώμιον ᾄσμα τοῦ Κολωνοῦ. (668—719).

ΤΟ ΕΓΚΩΜΙΟΝ ΤΟΥ ΚΟΛΩΝΟΥ.

(Στψχ. 668—719).

Στροφή.

Εὐίππου, ξένε, τᾶσδε χώρας
 ἴκου τὰ κράτιστα γᾶς ἔπαυλα,
 τὸν ἀργῆτα Κολωνόν, ἐνθ'
 ἀλγεια μινύρεται
 θαμίζουσα μάλιστ' ἀηδῶν
 χλωραῖς ὑπὸ βάσσαις,
 τὸν οἶνωπα νέμουσα κισσὸν
 καὶ τὰν ἄβατον θεοῦ
 φυλλάδα μυριόκαρπον ἀνήλιον
 ἀνήνεμόν τε πάντων
 χειμῶνων· ἔν' ὁ βακχιώτας
 αἰεὶ Διόνυσος ἐμβάτεύει
 θεαῖς ἀμφιπολῶν τιθήναις.

Ἀντιστροφή.

θάλλει δ' οὐρανίας ὑπ' ἄχνας
ὁ καλλίβοτρυς κατ' ἥμαρ αἰεὶ
νάρκιστος, μεγάλαιν θεᾶν
ἀρχαῖον στεφάνωμ', ὃ τε
χρυσαιγῆς κρόκος· οὐδ' αὔπνοι
κρῆναι μινύθουσιν
Κηφισοῦ νομάδες ῥεέθρων,
ἀλλ' αἰὲν ἐπ' ἥματι
ὠκυτόκος πεδίων ἐπινίσσεται
ἀκηράτῳ σὺν ὄμβρῳ
στερνούχου χθονός· οὐδὲ Μουσᾶν.
χοροὶ νιν ἀπεστύγησαν, οὐδ' ἅ
χρυσάνιος Ἀφροδίτα.

Στροφή.

ἔστιν δ' οἷον ἐγὼ γὰρ Ἀσίας οὐκ ἐπακούω,
οὐδ' ἐν τᾷ μεγάλῃ Δωρίδι νᾶσφ Πέλοπος πώποτε βλαστὸν.
φύτευμ' ἀχείρητον αὐτόποιον,
ἐγγέων φόδημα δαΐων,
ὃ τᾷδε θάλλει μέγιστα χώρα,
γλαυκᾶς παιδοτρόφου φύλλον ἐλάας·
τὸ μὲν τις οὔθ' ἀβὸς οὔτε γῆρα
σημαίνων ἀλιώσει χερὶ πέρσας· ὁ γὰρ αἰὲν ὄρων κύκλος
λεύσει νιν Μορίου Διὸς
χὰ γλαυκῶπις Ἀθάνα.

Ἀντιστροφή.

ἄλλον δ' αἶνον ἔχω ματροπύλει τᾷδε κράτιστον,
δῶρον τοῦ μεγάλου δαίμονος, εἶπετ' ἄν, χθονός αὔχημα μέγιστον,
εὖιππον, εὖπωλον, εὐθάλασσον.
ὦ πατὴρ Κρόνου, οὐ γὰρ νιν ἐς
τόδ' εἴσας αὔχημ', ἄναξ Ποσειδᾶν,
ἵπποισιν τὸν ἀκεστῆρα χαλινὸν
πρώταισι ταῖσδε κτίσας ἀγυιαῖς.
ἅ δ' εὐήρετμος ἔκπαγλ' ἀλία χερσὶ παραπτομένα πλάτα·
θρώσκει, τῶν ἐκατομπόδων
Νηρήδων ἀκόλουθος.

Μετὰ τοῦτο ἐμφανίζεται ὁ γυναικάδελφός του Κρέων μετ' ἐνόπλων ἀνδρῶν, οἵτινες καθ' ὁδὸν ἀπέσπασαν τὴν Ἰσμήνην ἀπὸ τῆς θυσίας, καταλαμβάνει τὴν Ἀντιγόνην καὶ ἀπειλεῖ ὅτι θέλει διὰ τῆς βίας νὰ ἀπαγάγῃ τὸν γέροντα· ἀλλὰ καὶ αὐθις προσέρχεται ὁ Θησεὺς καὶ ἀκούσας τὴν βιαιοπραγίαν διατάσσει ἵππεῖς καὶ πεζοὺς νὰ ἐπαναφέρωσι τοὺς ἀρπασθέντας. Ὁ Κρέων ἔμεινεν ὡς ὄμηρος ἐπὶ τινα χρόνον, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀναγκάζεται νὰ γείνη ἀρχηγὸς πρὸς ἀνακάλυψιν τῶν κορασίων, καὶ ἐπανελθὼν ταχέως μὲ τὰς ἀπαχθείσας ἀποδίδει αὐτὰς τῷ γέροντι καὶ λέγει αὐτῷ ὅτι ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ Ποσειδῶνος κάθηται ὁ Πολυνείκης θέλων νὰ τῷ ὀμιλήσῃ, καὶ παρακινεῖ αὐτὸν νὰ προσέλθῃ πρὸς τὸ μέρος του, διότι τότε θὰ νικήσῃ· ἀλλ' ὁ πατὴρ ἀποστρέφει τὸ πρόσωπόν του ἀπὸ τοῦ κατηραμένου καὶ ἐπαναλαμβάνει τὴν ἀράν του, ὥστε ἀπελπισθεὶς ἀπέρχεται ἐκεῖνος. Εἵτα πάλιν προσελθὼν ὁ Θησεὺς παρακαλεῖται ὑπὸ τοῦ γέροντος νὰ ἀκολουθήσῃ αὐτόν, διότι ἔφθασεν ἡ ὥρα τῆς ἀπαλλαγῆς του· βροντᾷ αἶφνης, καὶ τρομερὰ ἀντηχεῖ βοή, ὁ δὲ Οἰδίπους ἐξηφανίσθη. Ὁ Θησεὺς διατάσσει κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν των νὰ ὀδηγήσωσι τὰς θυγατέρας του εἰς τὰς Θήβας. Ἄνευ ἀσθενείας οὕτως ἐξιλεώθη μετὰ τῶν Θεῶν ὁ πολλὰ ὑπ' αὐτῶν παθὼν, καὶ οὕτω τὸ λόγιον, τὸ θεῖον πᾶν φθογερόν, μεταβάλλεται εἰς, τὸ θεῖον πᾶν εὐμενές.

5. Ἀντιγόνη. Οἱ Ἀργεῖοι, ἐκστρατεύσαντες κατὰ τῶν Θηβῶν, ἔφυγον ἡττηθέντες· ὁ Κρέων, νῦν ἐν Θήβαις βασιλεύων, προστάσσει ἐπὶ πωινῇ θανάτου νὰ μὴ θάψωσι τὸν Πολυνείκην, ἀλλ' ὡς προδότην τῆς πατρίδος νὰ ρίψωσι τὸν νεκρὸν αὐτοῦ βορὰν εἰς τοὺς κύνας καὶ τοὺς οἰωνοὺς. Μόλις μανθάνει τοῦτο ἡ Ἀντιγόνη, καὶ εὐθὺς προσκαλεῖ τὴν πρᾶξαν Ἰσμήνην, ὅπως ἐναντίον τῆς προσταγῆς τοῦ βασιλέως κηδεύσωσι τὸν πεσόντα ἀδελφόν. Αὕτη ἀνθίσταται, ἀποτρέπουσα καὶ τὴν παράφορον αὐτῆς ἀδελφήν, ἥτις ἐπὶ τέλους ἀφίσταται αὐτῆς ὡς ἀστόρ-

γου. Ἀφοῦ ἀμφοτέραι ἐγκατέλιπον τὴν σκηνήν, ἥτις παριστᾷ
 τὴν πρὸ τῶν ἀνακτόρων θέσιν, προσέρχεται ὁ χορὸς συγκρο-
 τούμενος ἐκ Θηβαίων γερόντων. Ὁ Κρέων, τὸ βασιλικὸν αὐτοῦ
 ἀξίωμα ἀσκῶν, διηγεῖται τὰ αἵτια, ὑφ' ὧν παρωρμήθη εἰς
 τόσῳ σκληρὰν προσταγὴν, ἧς ἡ παράβασις ἐπέφερε τὸν διὰ
 λιθασμοῦ θάνατον. Μόλις δὲ ἐπέρανε τὴν δήλωσίν του, καὶ φύ-
 λαξ τις ἀναγγέλλει ὅτι οἱ νεκροὶ πρὸ μικροῦ ὑπ' ἀγνώστων
 ἐτάφησαν μετὰ τῶν προσηκουσῶν τοῖς νεκροῖς χοῶν. Ὑπ' ὀρ-
 γῆς καταληφθεὶς ἀπειλεῖ ὁ βασιλεὺς ἀλγεινὸν θάνατον κατὰ
 τοῦ τετραγμμένου ἀγγέλου, ἂν δὲν συλλάβῃ τὸν παραβάντα
 τὴν προσταγὴν του. Μετὰ βραχεῖαν προθεσμίαν προσάγει ὁ
 αὐτὸς τὴν Ἀντιγόνην ὡς τὴν πράξασαν, ἥτις ἐνησχολεῖτο ἄρτι
 νὰ ἐπιρρίπτῃ νέαν ἐπὶ τῶν νεκρῶν γῆν, καὶ νὰ ἐπιφέρῃ αὐτοῖς
 χοάς. Ὑπὸ τοῦ Κρέοντος ἐρωτηθεῖσα, ὁμολογεῖ ἀπροκαλύπτως
 καὶ ἀφόδως πάντα, καὶ ἐξαγγέλλει τὴν γνώμην, ὅτι οἱ αἰώ-
 νιοι τῶν θεῶν νόμοι εἰσὶν ἀνώτεροι τῶν προσταγμάτων τοῦ
 βασιλέως. Ἡ Ἰσμήνη εἶτα ἀχθεῖσα θέλει νὰ φανῇ ὡς συνένο-
 χος καὶ νὰ ἀποθάνῃ μετὰ τῆς ἀδελφῆς, ἀλλ' ἡ Ἀντιγόνη ὑπε-
 ρηφάνως καὶ ἀποτόμως ἀποπέμπει αὐτήν, ὡς μὴ ἐκπληρώσα-
 σαν τὸ πρὸς τὸν ἀδελφὸν καθῆκον. Μετὰ τοῦτο προστάττει ὁ
 Κρέων νὰ φέρωσι τὰς ἀδελφὰς εἰς τὸ ἀνάκτορον καὶ αὐστηρῶς
 αὐτὰς νὰ ἐπιτηρῶσι. Νῦν προσέρχεται ὁ υἱὸς αὐτοῦ, Αἴμων, ὁ
 μνηστὴρ τῆς Ἀντιγόνης, καὶ προσπαθεῖ νὰ μεταπείσῃ τὸν πα-
 τέρα διὰ λόγων μαλακῶν καὶ μετρίων· ἀλλὰ μάτην! Αὐτὸς
 προβαίνει ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἀπειλεῖ ὅτι θέλει φονεύσει τὴν
 Ἀντιγόνην ἐνώπιον τοῦ ἑαυτῆς μνηστῆρος. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον
 μεταβαλὼν γνώμην ἀποφασίζει, ὥστε ἡ μὲν Ἰσμήνη ν' ἀπαλ-
 λαγῇ τῆς τιμωρίας, ἡ δὲ Ἀντιγόνη νὰ ριφθῇ ζῶσα εἰς τὸ μνημα-
 τοῦ ἀρχαίου βασιλικοῦ οἴκου καὶ ἐκεῖ νὰ τήκηται. Ἡ τελευ-
 ταία εὐθὺς φέρεται εἰς τὸν ὠρισμένον τόπον, εἶτα ἐμφανίζεται
 ὁ τυφλὸς μάντις Τειρεσίης καὶ ἀγγέλλει τῷ βασιλεῖ, ὅστις ἐπι-

εἶνε ἄκαμπτos, τὴν ὀργὴν τῶν θεῶν διὰ τὸ πρὸς τὸν Πολυνεί-
κην καὶ τὴν Ἀντιγόνην διαπραχθὲν ἀνόσιον ἔργον. Ἀλλὰ
κατ' αὐτοῦ ἐξοργίζεται ὁ Κρέων καὶ ἀμφιβάλλει περὶ τῆς
χρηστότητος τοῦ μάντεως, ὅστις ἀπέρχεται λέγων ὅτι ὁ οἶ-
κος τοῦ Κρέοντος μετ' ὀλίγον ἔσεται πένθιμος οἶκος. Ὁ πρὸ
μικροῦ ἄκαμπτos γίγνεται αἰὲ μᾶλλον ἀβέβαιος καὶ ταρασ-
σεται τὰς φρένας, ὅτε ὁ χορὸς ἐκδηλοῖ, ὅτι οὐδέποτε ἀκόμη
ὁ τυφλὸς ἐκεῖνος εἶπε λόγον μὴ τελεσθέντα. Φοβούμενος ἤδη
μεταβάλλεται γνώμην καὶ προστάττει νὰ ταφῇ ὁ Πολυνεί-
κης, ἡ δὲ Ἀντιγόνη νὰ ἐλευθερωθῇ. Ἀλλὰ διὰ τὴν τελευ-
ταίαν πολὺ βραδέως! διότι κηδεύει μὲν τὸν ἐν τῷ ἀγρῷ κεί-
μενον νεκρόν, ἀλλὰ τὴν Ἀντιγόνην εὕρισκει νεκράν εἰς τὰς
ἀγκάλας τοῦ υἱοῦ του, ὅστις κατενεγκὼν κτύπημα κατὰ τοῦ
πατρός του θέλοντος νὰ εἰσέλθῃ καὶ ἀποτυχὼν ἐμπήγει εἰς
τὸ ἑαυτοῦ σῶμα τὸ ξίφος καὶ ἀποθνήσκει. Μετὰ τὸν θάνα-
τον τοῦ υἱοῦ του μὴ θέλων πλέον νὰ ἐπιζήσῃ φονεύει αὐτὸς
ἑαυτὸν ἐντὸς τοῦ ἀνακτόρου.

Ὁ κύριος τῆς τραγωδίας ταύτης σκοπὸς ἐμπεριέχεται ἐν
τοῖς ἐπομένοις στίχοις·

Ζεὺς γὰρ μεγάλης γλώσσης κόμπους
ὑπερεχθαίρει·

Τὸ τραγικὸν τοῦ δράματος κεῖται εἰς τὸ στερεὸν καὶ μετὰ
πάθους μέχρι τέλους ἐμμένον φιλόστοργον καὶ εὐσεβές, ἅτινα
ἀντιστρατεύονται πρὸς τὸ ἀπότομον τοῦ Κρέοντος πρόσταγ-
μα. Ἐντεῦθεν προκύπτει ἡ ἰδέα ὅτι ἡ ὑπερβολὴ καταπίπτει,
τὸ μέτρον εἶνε τὸ ἄριστον. (Boech. μαθημ. περὶ Ἀντιγ.).

6. *Τραχίνιαι*. Ἀπὸ 15 ἡδὴ μηνῶν ἡ Δηϊάνειρα οὐδεμίαν
εἶχεν εἶδησιν περὶ τοῦ συζύγου της Ἡρακλέους. Ἦτο δὲ τόσῳ
μᾶλλον περίφροντις, καθόσον χρησμός τις κατ' αὐτὸν ἀκριβῶς
τὸν χρόνον εἶχε προείπει αὐτῇ τὴν ἀπὸ τῶν πόνων ἀπαλλαγὴν.
Δὲν δύναται ἴσως ὁ χρησμός αὐτὸς νὰ ἔχῃ τὴν ἀντίθετον ἐν-

νοϊαν, ὃ ἐστὶ νὰ ὑπονοῇ πένθος; Περιδεῆς ἀποστέλλει τὸν πρεσβύτατον υἱὸν της, Ὑλλον, εἰς Εὐβοϊαν, ἐνθα, κατὰ τὴν φήμην, διέτριβεν ὁ ἥρως πρὸ τῆς πόλεως Οἰχαλίας. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον, παρόντος τοῦ χοροῦ, ὅστις συνεκροτεῖτο ἐκ παρθένων τῆς πόλεως Τραχῆνος, προσέρχεται ἄγγελος κομίζων τὴν χαροποιὰν ἀγγελίαν, ὅτι ὁ Ἡρακλῆς ἐπανέρχεται νικητῆς, καὶ ὅτι πρὸς στιγμὴν μόνον ἐκρατήθη ὑπὸ τῶν Μηλίων. Ἐκείνῳ ἔπεται ὁ κῆρυξ Λίχας μετὰ πολλῶν αἰχμαλωτίδων γυναικῶν, ἐν αἷς καὶ ἡ Ἰόλη, ἡ θυγάτηρ τοῦ κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Οἰχαλίας φονευθέντος βασιλέως. Ἀποσιωπᾷ δὲ τὴν πρὸς ταύτην σχέσιν τοῦ Ἡρακλέους. Ἐντεῦθεν ὑποδέχεται ἡ Δηϊάνειρα φιλοφρόνως ἐν τῇ οἰκίᾳ της οἰκτείρουσα τὰς δυστυχεῖς, κατ' ἐξοχὴν δὲ τὴν ἀντίζηλον αὐτῆς, ἥς τὴν σιγὴν δὲν δύναται νὰ λύσῃ. Μετὰ ταῦτα ἐπανέρχεται πάλιν ὁ πρῶτος ἐκεῖνος ἄγγελος καὶ ἀναγγέλλει ὅτι ὁ Λίχας δὲν εἶπεν ἀληθῆ, καὶ ὅτι ὁ Ἡρακλῆς ἐξ ἔρωτος πρὸς τὴν Ἰόλην ἐκυρίευσεν τὴν πόλιν. Τὸν Λίχαν, ἐπανελθόντα ἤδη ἐκ τῆς οἰκίας διὰ πανουργίας καταπεῖθει ἡ Δηϊνάρεια νὰ ὁμολογήσῃ ἀπροκαλύπτως τὴν ἀλήθειαν. Τετραγμένη αὕτη ἀποχωρεῖ, καὶ ἐπανέρχεται φέρουσα χιτῶνα, ὅστις ἦτο ἐμβεβαπτισμένος εἰς τὸ δηλητηριῶδες αἷμα τοῦ Κενταύρου Νέσσου. Κατὰ τὴν πρόρρησιν ἐκεῖνου τὸ αἷμά του εἶχε τὴν ἰσχὺν νὰ διατηρῇ πάντοτε τὴν πρὸς αὐτὴν ἀγάπην τοῦ συζύγου της. Ἐγχειρίζει λοιπὸν τὸ ἱμάτιον αὐτό, ὅπερ αὕτη θεωρεῖ ὡς ἀβλαβές, εἰς τὸν Λίχαν, ὅπως φέρῃ εἰς τὸν Ἡρακλῆ, μέλλοντα νὰ τελέσῃ τὴν διὰ τὴν νίκην θυσίαν. Ἀλλὰ μετὰ μικρὸν ἀνακαλύπτει, ὅτι τὰ ἀποτελέσματα τοῦ μαγικοῦ τούτου φαρμάκου ἔχουσιν ὀλεθρίαν δύναμιν, καὶ καταλαμβάνεται ὑπὸ τρομερᾶς ἀγωνίας ἔνεκα τούτου, ὅπερ αὕτῃ παρεσκεύασεν. Ἦδη παρίσταται ὁ Ὑλλος καὶ καταγγέλλει τὴν μητέρα ὡς φαρμακεύτριαν καὶ φονέα τοῦ πατρός, λέγων ὅτι αὐτὸς ἐνδὺς τὸν χιτῶνα κατεβί-

ἔρώσκετο ζῶν ὑπὸ φλογῶν. Καὶ πρῶτον μὲν κατεσύντριψε τὸν Λίχαν ῥίψας «πρὸς ἀμφίκλυστον τοῦ πόντου πέτραν», εἶτα δὲ προσέταξεν ἑμὲ, ὅπως κομίσω αὐτὸν ἐνταῦθα. Ἄπελπισ ἀπέρχεται ἡ δυστυχής, μὴ τολμῶσα νὰ προσβλέψῃ πρὸς τὸν ἐπιθανάτιον ἀσθενῆ, καὶ φονεύει ἑαυτήν. Νῦν κομίζεται ὁ ἥρως κείμενος ἐπὶ φορείου, καὶ κοιμώμενος ἔτι μετ' ὀλίγον ἐγερθεὶς ἐπιθυμεῖ νὰ μεταχειρισθῇ τὴν ὑπολειπομένην αὐτοῦ ἰσχὺν πρὸς καταστροφὴν τῆς φονέως· ἀλλ' ὁ υἱὸς αὐτοῦ εἶπεν αὐτῷ ὅτι ἡ μήτηρ εἶνε θανοῦσα, πᾶν δὲ ὅτι ἔπραξεν, ἐγένετο ἄνευ κακοῦ σκοποῦ, ὁ Κένταυρος Νέσσος τὴν συνεβούλευσεν. Ἦδη διαγινώσκει ὁ ἥρως ὅτι, κατὰ τὸν χρησμόν, προσήγγισε τὸ τέλος του καὶ παραγγέλλει εἰς τὸν υἱόν του, ὅπως φέρῃ αὐτὸν ἐπὶ τῆς Οἴτης καὶ ἐκεῖ ἐπὶ πυρᾶς κατακαύσῃ. Οὗτος ὑπείκει καὶ ὁ Ἡρακλῆς, οὐδεμίαν ἔχων περὶ τῆς ἀποθεώσεώς του προαίσθησιν, ἀποκομίζεται ἀποχαιρετήσας συγκινητικώτατα τοὺς συναγωνιστάς του. Ἐνταῦθα λήγει ἡ τραγωδία. Τὰ μετὰ ταῦτα τοῦ μύθου εἶνε ὅτι «καιομένης τῆς φλογὸς λέγεται νέφος ὑποστὰν μετὰ βροντῆς αὐτὸν εἰς οὐρανὸν ἀναπέμψαι· ἐνθα τυχὼν ἀθανασίας γήμας τὴν Ἥβην τὴν Ἡρας θυγατέρα ποιεῖ παῖδας Ἀλεξιάρην καὶ Ἀνίκητον».

ΛΟΓΟΙ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ.

Πρῶτα μὲν ἐν Νεμέᾳ βριαρὸν κατέπεφνε λέοντα.
 δεύτερον ἐν Λέρνῃ πολυαύχενον ὤλεσεν ὕδραν.
 τὸ τρίτον αὐτ' ἐπὶ τοῖς Ἐρυμάνθιον ἔκτανε κάπρον.
 χρυσόκεριον ἔλαφον μετὰ ταῦτ' ἤγρευσε, τέταρτον.
 πέμπτον δ', ὄρνιθας Στυμφηλίδας ἐξεδίωξεν.
 ἕκτον, Ἀμαζονίδος κόμισε ζωστῆρα φαινόν.
 ἕβδομον, Αὐγείου πολλὴν κόπρον ἐξεκάθηρεν.
 ὄγδοον, ἐκ Κρήτης δὲ πυρίπνοον ἤλασε ταῦρον,
 ἐκ Θρήκης, ἑνατον, Διομήδεος ἤγαγεν ἵππους.
 Γηρυόνην, δέκατον, βόας ἤλασεν ἐξ Ἐρυθείης.
 ἐνδέκατον δ', ἀνάγει κόνα Κέρβερον ἐξ Αἴδαο.
 δωδέκατον δ', ἠνεγκεν ἐς Ἑλλάδα χεῦσεα μῆλα.
 Θεστίῳ θυγατρῶν τρισκαιδέκατος πέλεν ἄθλος.

7. *Φιλοκτήτης*. Ἐν ἐρήμῳ τινὶ ἀκτῇ τῆς Λήμνου προσορμίζεται ὁ Ὀδυσσεὺς μετὰ τοῦ Νεοπτολέμου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀχιλλέως. Ὁ τελευταῖος ἀνακαλύπτει, ἀναρριχώμενος, σπήλαιόν τι πενιχρῶς ηὐτρεπισμένον, ἐν ᾧ διέτριβεν ὁ πολυπαθὴς Φιλοκτήτης, ὅστις κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἦτο ἀπών. Οὗτος, δηχθεὶς ἐπὶ τῆς νήσου Χρύσης ὑπ' ὕφεως, ἔνεκα τῆς δυσωδίας τῆς πληγῆς εἶχεν ἐγκαταλειφθῆ ἐν Λήμνῳ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἐκεῖ ζῶν ἀπὸ τῆς λείας, ἣν τῷ παρεῖχε τὸ φοβερόν καὶ ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους αὐτῷ δωρηθὲν τόξον καὶ τῶν ἀστόχων βελῶν, διήγαγε μέχρι τοῦ δεκάτου ἔτους. Περὶ τὸν χρόνον ὅμως τοῦτον προεῖπε τὸ μαντεῖον εἰς τὸ πρὸ τῆς Τροίας στρατόπεδον τῶν Ἀχαιῶν, ὅτι ἄνευ τοῦ Φιλοκτήτου καὶ τοῦ τόξου του δὲν δύναται νὰ κυριευθῇ ἡ Τροία. Ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ὁ Νεοπτόλεμος πορεύονται, ὅπως φέρωσι τὸν οὕτως καταφρονητικῶς ἐξαπατηθέντα. Ὁ πρῶτος κατὰ πρῶτον ἐν Λήμνῳ διδάσκει τὸν νεανίαν, ὅτι αὐτὸς πρέπει νὰ φέρῃ αὐτὸν εἰς Τροίαν ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι θὰ τὸν ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν πατρίδα του, εἴτα ἐγκαταλείπει αὐτὸν φοβούμενος τὸ φοβερόν τοῦ πάσχοντος τόξου. Ἀλλ' ἤδη ὁ χορός, ἐκ τῶν ναυτῶν τοῦ Νεοπτολέμου συγκροτούμενος, ἀκούει τὰς γοερὰς φωνὰς τοῦ προσεγγίζοντος Φιλοκτήτου, καὶ μετ' ὀλίγον παραγίγνεται καὶ αὐτὸς ῥακένδυτος. Ὁ Νεοπτόλεμος δηλώσας, τίς εἶνε, λέγει ὅτι ἀπέρχεται οἴκαδε, ὑβρισθεὶς δεινῶς ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν. Νῦν παρακαλεῖ αὐτὸν ὁ ἀσθενὴς λιπαρῶς, ὅπως συμπαραλάβῃ καὶ αὐτόν, καὶ ἐν τῇ ἀπάτῃ του ἐπερρώσθῃ ὑπὸ τοῦ παρὰ τοῦ Ὀδυσσεὺς ἀποσταλέντος σκοποῦ. Ἦτο ἤδη ἕτοιμος ὁ ἀπόπλους, ὅτε ὁ ἀσθενὴς αἶφνης πρὶς καταλαμβάνεται ὑπὸ τῆς ἀσθενείας. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐγχειρίζει εἰς τὸν Νεοπτόλεμον τὸ τόξον, τὸ δὲ δεύτερον παρακαλεῖ τοῦτον νὰ μὴ ἐγκαταλίπῃ αὐτόν, καὶ τὸ τρίτον κοιμᾶται. Ἀλλ' ὁ Νεοπτόλεμος, οὗ ἡ εὐγενὴς ψυχὴ ἀπέκρουε τὰς δολοπλοκίας τοῦ Ὀδυσσεὺς, δὲν

ἡδύνατο πλέον νὰ ἐξαπατᾷ τὸν ἀδύνατον, καὶ ὁμολογεῖ αὐτῷ ἐγερθέντι, ὅτι πρέπει νὰ πλεύσωσιν εἰς Τροίαν πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ τῶν Ἀτρειδῶν στόλον, διότι πολλὴν αὐτοῦ ἔχουσιν ἀνάγκην. Ἐκπλαγεὶς ὁ Φιλοκτήτης ζητεῖ νὰ ἀποδοθῶσιν αὐτῷ τὰ τόξα, καί, ἐν ᾧ ὁ Νεοπτόλεμος σκοπεύει νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν θέλησίν του, ἐμφανίζεται ὁ Ὀδυσσεύς, ὅστις μὴ δυνηθεὶς νὰ τὸν πείσῃ, προστάσσει δύο ὑπηρέτας νὰ συλλάβωσιν αὐτόν, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ διὰ τούτου οὐδὲν κατορθοῦται, ἀπαλλάσσεται πάλιν ὁ Φιλοκτήτης. Μετὰ τοῦτο ἀποδίδωσιν ὁ Νεοπτόλεμος αὐτῷ τὰ τόξα, ἅτινα διευθύνει ἤδη ὁ ἀσθενὴς κατὰ τοῦ ἐπὶ στιγμὴν μόνον ἀπελθόντος καὶ ἤδη ἐπανελθόντος Ὀδυσσεύς. Ἀλλ' ὁ υἱὸς τοῦ Ἀχιλλέως λαμβάνει αὐτοῦ τὴν χεῖρα καὶ σώζεται ὁ πολύτροπος. Ἡδὴ οὐδὲν ἄλλο ὑπολείπεται τῷ νεανίᾳ, ἢ νὰ τηρήσῃ τὴν πρώτην αὐτοῦ ὑπόσχεσιν, καὶ νὰ φέρῃ τὸν Φιλοκτήτην εἰς τὴν πατρίδα του. Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐμφανίζεται ὁ Ἡρακλῆς, ὅστις λέγει ὅτι διὰ τῶν τόξων του θέλει κυριευθῇ ἡ Τροία, καὶ ὁ Ἀσκληπιὸς θέλει θεραπεύσει τὴν πληγὴν του. Ἐκ τῶν λόγων τούτων πείθεται ὁ Φιλοκτήτης καὶ ἐκὼν πλέει πρὸς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀχαιῶν. Ἐν τῇ τραγωδίᾳ ταύτῃ ἀπεικονίζονται πιστῶς καὶ λεπτότατα οἱ χαρακτῆρες, ἐλλείπει ὅμως τὸ ὁρμητικὸν τῆς νεότητος.

Ἐδιδάχθη τῷ 409.

Καί τοι δὲ ὁ Σοφοκλῆς οὐχὶ τόσον μεγάλας, ὥς ὁ προκάτοχος του, ἐπέφερεν μεταβολάς, διαφέρει ὅμως οὐσιωδῶς αὐτοῦ ὥς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν διαμόρφωσιν τῆς τραγωδίας, διότι τὸν μὲν χορὸν ἔθηκεν εἰς ὀρθὴν καὶ ἀνάλογον σχέσιν πρὸς τὸν διάλογον, τὸν δὲ ἄνθρωπον πρὸς τὸ πεπρωμένον. Τεχνικώτερα μὲν εἶνε τὰ δράματά του, ἀλλ' οὐχ' ἥττον ἀνθρωπίνως πολὺ ἀπλούστερα τῶν τοῦ προκατόχου του. Ἀπὸ τοῦ ὑπερᾶνθρώπου πρὸς τὸ ἀνθρώπινον κατερχόμενος γινώσκει νὰ ἐγ-

γίζη βαθέως τὴν ψυχὴν τῶν θεατῶν, καὶ νὰ διεγείρῃ τὰ πάθη των, ἰδίως τὴν ἐλπίδα, τὸν φόβον καὶ τὸν οἶκτον, ὅτε μὲν κρατῶν αὐτοὺς εἰς μεγίστην ἔντασιν, ὅτε δὲ κατάρρίπτων αὐτοὺς ἐκ τοῦ ὕψους τῆς θριαμβευτικῆς χαρῆς εἰς τὰ ἀπότομα βάραθρα τῆς βαθυτάτης λύπης. — Ἐρειδόμενος ἐπὶ τῆς ἀναπτυχθείσης διαλεκτικῆς ἀκριβέστατα καὶ λεπτότατα περιγράφει τοὺς χαρακτῆρας. Ὁ διάλογός του ἐν αἰτιατῇ γλώσσῃ γεγραμμένος εἶνε εὐστροφος, ὁ χορὸς χαρίεις, ἀμφοτέρωθεν δὲ γλαφυροὶ καὶ ἀρμονικοί. Ἐν αὐτῷ παρατηρεῖται ἡ ἀφέλεια καὶ τὸ ἥρεμον ὕψος, οὐδέποτε δὲ τὸ πάθος ὑπερπηδᾷ τὰ ὅρια τῆς αἰσθητικῆς. Ὁ Λίσχυλος περιγράφει τοὺς ἀνθρώπους, ὅποιοι δὲν δύνανται νὰ ᾤσιν, ὁ Εὐριπίδης, ὅποιοί εἰσιν, ὁ δὲ Σοφοκλῆς, ὅποιοι ἔπρεπε νὰ ᾤσιν. — Κατὰ τὸ ἥρεμον δὲ καὶ τὸ ὕψος ὁμοιάζουσιν αἱ ἐπτὰ αὐτοῦ τραγωδίαὶ μὲ τὰ μαρμαίρινα ἀριστουργήματα τοῦ Φειδίου. — Τοσοῦτον δὲ ἐτιμᾶτο παρὰ τῶν Ἀθηναίων ὁ Σοφοκλῆς ὥστε μόνος αὐτὸς ἐκ πάντων τῶν ἄλλων ἐκαλεῖτο κατ' ἐξοχὴν, ὁ τραγικός.

34. *Εὐριπίδης*. Ἐγεννήθη τῇ 5 Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους 480 π. Χ. ἐν Σαλαμῖνι, καθ' ἣν ἡμέραν ἐγένετο αὐτόθι ναυμαχία, (Πρβ. § 32). Ὁ πατήρ του ἦτο κάπηλός τις Μνήσαρχος, ἡ δὲ μήτηρ του Κλειτὼ λαχανοπώλης. Κατὰ πρῶτον ὁ νέος Εὐριπίδης προσετράπη περὶ τὴν ἀθλητικὴν, εἶτα προσείλκυσεν αὐτὸν ὁ φιλόσοφος Ἀναξαγόρας, μετὰ ταῦτα δὲ οἱ σοφισταὶ Πρόδικος καὶ Πρωτογόρας, τέλος ὁ Σωκράτης, μεθ' οὗ μέχρι τέλους τοῦ βίου του διὰ φιλίας διετέλεσε συνδεδεμένος. Ἀπὸ τοῦ 25 ἔτους τῆς ἡλικίας του ἐποίησε διὰ τὴν σκηνήν, ὅλως ἀπέχων τῶν πολιτικῶν, νυκτὸς δὲ καὶ ἡμέρας περὶ τὴν σπουδὴν ἀσχολούμενος διήγαγε βίον μονήρη, ἀρμόζοντα πρὸς τὸν ἐμβριθῆ καὶ σοβαρὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα. Κατ' ἀρχὰς ὑπῆρξεν αὐτῷ δύσκολον νὰ προέλθῃ ἀντίπαλος πρὸς τὸν Σοφοκλέα, ἐτέρωθεν δὲ οἱ τὴν τάσιν αὐτοῦ μισοῦντες Κωμικοὶ ἐσκωπτον

αὐτὸν καὶ ἔνεκα τούτου τετράκις μόνον ἐνίκησεν. Ὅποῖον θάρρος, ὁποῖα ἐπιμονὴ ἀπητεῖτο, ὅπως ἐναντίον τόσων ἀντιδράσεων μένη εὐσταθῆς καὶ εἰς ἑαυτὸν πιστός! Ἀλλ' ἡ πρόοδος τῆς ὀχλοκρατίας μετέβαλε καὶ τὴν θέσιν τοῦ ποιητοῦ. Ὅσω μᾶλλον ἡ ἀρχαία γενεὰ παρήρχετο, καὶ ἑαυτὴν ἀντικαθίστανεωτέρα, τόσω μᾶλλον ἐγίγνετο γνωριμότερος καὶ ὁ Εὐριπίδης. Οἰκιστὶς μέρειναι δὲν ἔλειπον αὐτῷ. Τὴν πρώτην τοῦ σύζυγον Χοιρίλην διέζευξεν ἔνεκα παραβάσεως συζυγικῶν καθόντων, ἡ δὲ δευτέρα οὐχὶ κρείττων τῆς πρώτης ἐγκατέλιπεν αὐτόν. Ὡστε οὐδὲν θαυμαστὸν ὅτι αὐτὸς καὶ ἐχθρὸς τῶν γυναικῶν ὑπῆρξε καὶ ἐν ταῖς τραγωδίαις τοῦ λαιδορίας κατ' αὐτῶν ἐκτοξεύει. Εἰς τοῦτο συνέτεινεν ἀναμφιβόλως ἡ ἐν Ἀθήναις καταθλιπτικὴ τοῦ γυναικείου φύλου κατάστασις καὶ ἡ ἠθικὴ αὐτοῦ διαφθορά. Πρεσβύτης ἤδη ἐπορεύθη εἰς Πέλλαν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀρχέλαον, ἐνθα 76 ἐτῶν γέρων ἐτελεύτησε (Πρβ. § 32 καὶ 33).

Δράματα Εὐριπίδου. 68 ὀνόματα δραμάτων εἶνε γνωστά, ὧν 47 διεσώθησαν πλήρη, ὡς καὶ τὸ σατυρικὸν δράμα *Κύκλωψ*, τὸ μόνον τοιούτου εἴδους ἐκ τῆς ἀρχαιότητος.

1. *Ἑκάβη.* Ἡ γηραιὰ τῆς Τροίας βασίλισσα μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ἰλίου ἐπεῖδε τὴν θυσίαν τῆς θυγατρὸς αὐτῆς Πολυξένης καὶ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ Πολυδώρου, οὗ τοὺς φονεῖς ἐκδικεῖται.

2. *Ὀρέστης.* Ἡ ἑκκλησία τοῦ δήμου τῶν Ἀργείων καταδικάζει αὐτὸν εἰς θάνατον ἔνεκα μητροκτονίας, ἀλλ' ὁ Ἀπόλλων ὑπὲρ αὐτοῦ παρεμβάς κελεύει αὐτὸν νὰ συζευχθῇ τὴν Ἑρμιόνην, καὶ νὰ γείνη κύριος τοῦ Ἀργους.

3. *Φοίνισσαι.* Ἐν τῷ δράματι τούτῳ περιέχεται ἡ ἔρις τοῦ Ἑπεοκλέους καὶ Πολυνείκου, ὁ πόλεμος τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις, ὁ θάνατος τῶν ἀδελφῶν, καὶ ἡ ἐξέλασις τοῦ ὑπὸ τῆς Ἀντιγόνης ὁδηγουμένου τυφλοῦ Οἰδίπου.

4. *Μήδεια*. Δράμα διὰ πᾶσαν ἐποχὴν ἔξοχον καὶ ἀξιοθαύμαστον διὰ τὴν ὑπόθεσιν, τὴν διεξαγωγὴν, τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ μέτρον. Ἡ ἡρώϊς ἡ σώσασα τὴν ζωὴν τοῦ Ἰάσονος καὶ αὐτοῦ περιπαθῶς ἐρασθεῖσα, ἠκολούθησεν αὐτὸν ἐκ Κολχίδος. Ἀλλ' οὗτος κορυσθεὶς αὐτῆς θέλει νὰ τὴν φονεύσῃ, ὥπως συζευχθῇ μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Κορίνθου Κρεούσης. Ἀλλ' ἡ Μήδεια ἐκδικεῖται φοβερώς τὸν ἄπιστον, φονεύει κατὰ πρῶτον τὴν Κρέουσιν καὶ τὸν πατέρα αὐτῆς, εἶτα δὲ τὰ ἴδια αὐτῆς τέκνα, ἅτινα ἐκ τοῦ Ἰάσονος ἔσχεν, καὶ μετὰ τῶν νεκρῶν ἐφ' ἀμάξης ὑπὸ πτερωτῶν δρακόντων συρομένης ἀεροποροῦσα ἔρχεται εἰς Ἀθῆνας.

5. *Ἰππόλυτος Στεφανηφόρος*. Φαῖδρα ἡ σύζυγος τοῦ Θησέως ἐρᾷται τοῦ Ἰππολύτου τοῦ προγονοῦ τῆς. Οὐδαμῶς ἀντερωμένη φονεῖται, ἀγγέλλουσα τῷ Θησεῖ, ὅτι ὁ νεανίας βία ἠτίμασεν αὐτήν. Ἡ πατρικὴ ἀρὰ ἐξωθεῖ αὐτὸν ἐκ τῆς χώρας, καὶ εἰς θάνατον, ὅτε καὶ ἡ Ἀρτεμις ἀποκαλύπτει τὴν ἀθωότητά του.

6. *Ἀλκηστις*. Ὁ Ἀπόλλων κατώρθωσεν διὰ τῶν μοιρῶν, ὥστε ὁ βασιλεὺς τῆς Θεσσαλίας Ἀδμήτος νὰ ἀπαλλαγῇ τοῦ θανάτου, ἂν τις ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ θανάτου τοῦ ἀνεδέχετο νὰ ἀποθάνῃ δι' αὐτὸν ἐκουσίως. Τοῦτο πράττει ἡ αὐτὸν περιπαθῶς ἀγαπῶσα σύζυγος Ἀλκηστις, ἀλλ' ὁ Ἡρακλῆς, ἀρχαῖος φίλος τοῦ Ἀδμήτου, ἐπανάγει αὐτήν αὔθις ἐκ τοῦ ᾍδου.

7. *Ἀνδρομάχη*. Δράμα ὀλίγου ἄξιον πραγματευόμενον περὶ τῶν ἀμοιβαίων τυχῶν τῆς μάντεως μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας.

8. *Ἰκέτιδες*. Ἐπίσης μέτριον δράμα. Αἱ μητέρες τῶν πρὸ τῶν Θηβῶν πεσόντων ἡγεμόνων ἔρχονται πρὸς τὸν Θησέα εἰς Ἐλευσίνα μετὰ τοῦ Ἀδράστου τοῦ διασωθέντος διὰ τῆς ταχύτητος τῶν ἵππων του. Αὗται παρακαλοῦσιν αὐτόν, ὥπως μετατρέψῃ τὸν Κρέοντα, ὥστε νὰ ἄρῃ τὸ πρόσπαγμα του περὶ

τῆς μὴ ταφῆς τῶν πεσόντων, ἢ νὰ ἀπαγάγῃ τούτους βία. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀγαθότης δὲν ὠφελεῖ, ἐπιλαμβάνεται βιαίων μέτρων ὁ ἀθηναῖος βασιλεύς, ἀπάγει τοὺς νεκρούς, καὶ διατάσσει, ἵνα οὗτοι καῶσι δημοτελῶς ἐν Ἑλευσῖνι.

9. *Ἰφιγένεια ἡ ἐν Αὐλίδι.* Ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀγαμέμνονος φέρεται εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων ἐν Αὐλίδι, ἔνθα ὁ στόλος ἔνεκα νηνεμίας δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποπλεύσῃ, ὑπὸ τὸ πρόσχημα μὲν, ὅπως συζευχθῇ πρὸς τὸν Ἀχιλλέα, πράγματι ὅμως, ἵνα θυσιασθῇ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς κεχολωμένης Ἀρτέμιδος· ὁ Ἀχιλλεὺς ἐπιθυμεῖ νὰ τὴν σώσῃ, ἀλλ' αὐτὴ ἡ ἰδία ἀφιεροῦται τῇ θεᾷ, ἥτις ὑποβαλοῦσα ἑλαφον σώζει τὴν εὐνοουμένην αὐτῆς εἰς Ταυρίδα καὶ καθιστᾷ ἱερείαν τῆς. Εἶνε λυπηρόν, ὅτι τὸ δρᾶμα τοῦτο ἄριστον καὶ ἐν τῇ διαγραφῇ τῶν χαρακτήρων τῆς ἡρώϊδος καὶ τοῦ Ἀχιλλέως ὥς καὶ ἐν ταῖς καθ' ἑκάστον σκηναῖς, ἐμπεριέχει τόσα χάσματα καὶ πολλὰ χωρία ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις παρεμβληθέντα· ὁ Σχίλλερος μετέφρασεν αὐτὸ γερμανιστί.

10. *Ἰφιγένεια ἡ ἐν Ταυρίδῃ.* Ὁ Ὀρέστης ἔρχεται μετὰ τοῦ ἐπιστηθίου αὐτοῦ φίλου Πυλάδου πρὸς τὸν βασιλέα Θόαντα εἰς Ταυρίδα, ἵνα κατὰ προσταγὴν τοῦ Ἀπόλλωνος κομίσῃ ἐκεῖθεν τὸ ξόανον τῆς Ἀρτέμιδος. Οὗτοι πρέπει κατὰ τὰ νόμιμα νὰ θυσιασθῶσι. Φεῦ! εἰς τὸν ξένον, ὃν τὰ κύματα ρίπτουσιν εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς δυστυχίας. Ἡ Ἰφιγένεια, ἡ ἱέρεια τῆς θεᾶς, θέλει, ἵνα σώσῃ τὸν ἕνα ἐξ αὐτῶν, ὅπως κομίσῃ εἰς τὴν πατρίδα ἐπιστολὰς αὐτῆς. Ἡ εὐγενὴς ἄμιλλα, καθ' ἣν ὁ ἕτερος ἐπιθυμεῖ νὰ ἀποθάνῃ ἀντὶ τοῦ ἑτέρου, ἄγει εἰς τὴν συγκινητικὴν τῆς ἀναγνωρίσεως σκηνὴν μεταξὺ τῶν δύο ἀδελφῶν. Νῦν διαγράφουσι τὸ δόλιον πρὸς φυγὴν σχέδιόν των, καὶ σώζει αὐτοὺς ἡ Ἀρτεμις προστατεύουσα κατὰ τοῦ βασιλέως θέλοντος νὰ τοὺς καταδιώξῃ. Ἐν τῷ δράματι τούτῳ πλήρει συμμετρίας, λαμπρῷ ἔργῳ ἀρχαίας ποιήσεως, παρί-

σταται ἡ ἀληθὴς καὶ ἠθικὴ ἑλληνὶς κόρη, πρὸς ἣν οἱ βάρβαροι μετὰ σεβασμοῦ προσβλέπουσι, καὶ ἡ ἀξία τῆς φιλίας. Μετὰ τὰ ἄριστα τῶν δραμάτων τοῦ Σοφοκλέους εἶνε τὸ δράμα τοῦτο τοῦ Εὐριπίδου τὸ καταλληλότατον πρὸς ἐρμηνείαν ἐν τοῖς Σχολείοις. — Ὁ Γοῖθιος τὸ καθόλου ἀνθρώπινον τοῦ Εὐριπίδου ἀκολουθῶν ἐπόνησεν ὅμοιον ὑπὸ τὸν τίτλον «ἡ Ἰφιγένεια». —

11. *Τρωάδες*. Ἐν τούτῳ πραγματεύεται τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας, εἶνε δὲ σκοτεινόν, μονότονον ἄνευ αὐστηρᾶς ἐνότητος.

12. *Βάκχαι*. Ὁ βασιλεὺς τῶν Θηβῶν Πενθεύς, εἰς οὗ τὸ κράτος ἦλθεν ὁ Βάκχος, διασπᾶται ὑπὸ τῆς μητρὸς Ἀγαύης εἰς μανίαν περιπεσούσης, διότι ἀνθίσταται εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς νέας λατρείας.

13. *Ἡρακλεῖδαι*. Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἡρακλέους φεύγοντες τὸν καταδιώκοντα αὐτοὺς Εὐρυσθέα ζητοῦσιν ἄσυλον ἐν Ἀθήναις. Καὶ οὗτοι μὲν τυγχάνουσιν ἐνταῦθα προστασίας, ὁ δὲ διώκτης αὐτῶν ἀπόλλυται.

14. *Ἑλένη*. Ἐνῷ οἱ Ἀχαιοὶ μάχονται πρὸ τῆς Τροίας δι' ἀπλοῦν εἶδωλον τῆς Ἑλένης, αὕτη διατρίβει ἐν Αἰγύπτῳ. Ἐπανερχόμενος ὁ Μενέλαος εὕρισκει αὐτὴν ἐνταῦθα καὶ σώζεται μετ' αὐτῆς διὰ πανουργίας ἐκ τῶν ἐπιβουλῶν τοῦ ἐρῶντος αὐτῆς Αἰγυπτίου βασιλέως Θεοκλυμένου.

15. *Ἴων*. Ὁ ἀρχηγέτης τῶν Ἰώνων, ὡς βρέφος ἐκτεθὲν, ἀνετράφη ἐν Δελφοῖς ὑπὸ τῆς Πυθίας εἰς Ἱερόδουλον. Μετὰ πολλὰς περιπλοκάς ἀναγνωρίζει αὐτὸν ἡ μήτηρ, καὶ καθιστᾷ διάδοχον τοῦ πατρὸς του.

16. *Ἡρακλῆς μαινόμενος*. Ὁ ὑπὸ τῆς Ἥρας ἐμμανὲς γενόμενος Ἡρακλῆς φονεύει τὴν σύζυγόν του Μεγάραν καὶ τὰ τέκνα του. Εἷτα προσφέρει ἐξιλαστικὰς θυσίας καὶ ζητεῖ ἄσυλον καὶ ἀνάπαυσιν ἐν Ἀθήναις.

17. *Ἡλέκτρα*. Ὁ Ὀρέστης μετὰ τῆς ἀδελφῆς Ἡλέκτρας

φονεύει τὴν μητέρα του Κλυταιμνήστραν. Ἀλλ' οἱ Διόσκουροι διατάσσουσιν αὐτὸν νὰ δικασθῇ ἐνώπιον τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ νὰ δώσῃ ὡς σύζυγον εἰς τὸν φίλον του Πυλάδην τὴν Ἡλέκτραν. Τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ἐπραγματεύθη ὁ Αἰσχύλος ἐν τοῖς Χοηφόροις, καὶ ὁ Σοφοκλῆς ἐν Ἡλέκτρᾳ.

18. *Ῥήσος*. Τὸ δρᾶμα τοῦτο περιέχει κατὰ τὴν Ἰλιάδα (24) τὸν θάνατον τοῦ σκοποῦ Δόλωνος καὶ τοῦ Θρακῶν βασιλέως Ῥήσου ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως καὶ Διομήδους καὶ πιθανὸν δὲν εἶνε γνήσιον.

19. *Κύκλωψ*. Πραγματεύεται τὴν Τύφλωσιν τοῦ Πολυφῆμου κατὰ τὴν Ὀδύσσειαν (Λ.) καὶ ἔχει μικρὸν διὰ τὴν νῦν ἐποχὴν τὸ ἐνδιαφέρον. Ἐπειδὴ δὲ εἶνε τὸ μόνον εἰς ἡμᾶς διασωδὲν σατυρικὸν δρᾶμα, παρατίθεμεν ἐνταῦθα ὀλίγα χωρία.

Ὁ Ὀδυσσεὺς ἐξορμᾷ ἐκ τοῦ σπηλαίου,
ὁ Κύκλωψ ἔργετα κατόπιν αὐτῶν, ψηλαφῶν διὰ τῶν χειρῶν,
οἱ δὲ Ἕλληνες μετὰ τοῦ Ὀδυσσέως κρύπτονται.

ΚΥ. ὦμοι, κατηνθρακώμεθ' ὀφθαλμοῦ σέλας.

ΧΟ. καλὸς γ' ὁ παιάν· μέλπε μοι τόνδ', ὦ Κύκλωψ.

ΚΥ. ὦμοι μάλ', ὡς ὑβρίσμεθ', ὡς ὀλώλαμεν.

ἀλλ' οὔτι μὴ φύγητε τῆσδ' ἔξω πέτρας
χαίροντες, οὐδὲν ὄντες· ἐν πύλαισι γάρ
σταθεῖς φάραγγος τῆσδ' ἐναρμόσω χέρας.

ΧΟ. τί χρῆμ' αὐτεῖς, ὦ Κύκλωψ; ΚΥ. ἀπωλόμην.

ΧΟ. αἰσχυρὸς γε φαίνει. ΚΥ. κάπῃ τοῖσδ' ἔγ' ἄθλιος.

ΧΟ. μεθύων κατέπεσες εἰς μέσους τοὺς ἄνθρακας;

ΚΥ. Οὐτίς μ' ἀπώλεσ'. ΧΟ. οὐκ ἄρ' οὐδεὶς σ' ἡδίκηει;

ΚΥ. Οὐτίς με τυφλοῖ βλέφαρον. ΧΟ. Οὐκ ἄρ' εἴ τυφλός;

ΚΥ. ὡς δὴ σύ. ΧΟ. καὶ πῶς σ' οὔτις ἄν θείῃ τοφλόν;

ΚΥ. σκώπτεις. ὁ δ' Οὔτις ποῦ ἔστιν; ΧΟ. οὐδαμοῦ, Κύκλωψ.

ΚΥ. ὁ ξένος, ἔν' ὀρθῶς ἐκμάθῃς, μ' ἀπώλεσεν,
ὁ μιαρὸς, ὅς μοι δοῦς τὸ πῶμα κατέκλυσε.

Προτερήματα ἐλαττώματα καὶ ἀθανασία Εὐριπίδου. Ἐν τῷ Ἑλληνικῷ βίῳ, ὅστις ταχέως μετέβαινεν ἀπὸ μιᾶς τά-

σεως εἰς ἑτέραν ἤρξατο πάλιν νέα ἐποχή. Ὁ χρηστὸς καὶ ἔντιμος τῶν Κιμωνείων χαρακτήρ ἀποσβέννυται μετὰ τὸν θάνατον τούτων, καὶ κατὰ τὸν λυπηρὸν καὶ συχνάκις ἀμφιβολίαν πρὸς Θεοὺς καὶ ἀνθρώπους προκαλοῦντα πελοποννησιακὸν πόλεμον ἀναφύεται νέα γενεὰ οὐδαμῶς σεβομένη τὰ πάλαι νομιζόμενα ἐν τῇ θρησκείᾳ πολιτείᾳ καὶ τέχνῃ. Πρὸς τὴν κοινωνίαν ταύτην εἰς ἀποσύνθεσιν εὕρισκομένην προστίθεται καὶ ὁ Εὐριπίδης καὶ γίνεται αὐτῆς συνήγορος, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ γίγνηται ὑποχείριος τῇ ὀχλοκρατίᾳ εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥς ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τοῖς «Βατράχοις» αὐτὸν παριστᾷ. Πιστεύει τάχα, ὅτι ἐκ τοιαύτης κοινωνίας θὰ ἐξανθήσῃ νέος Περικλέους αἰὼν ! Τότε εἶναι συγγνωστός ! Ἀλλ' ὁ κόσμος ἐκ τῆς ἱστορίας βεβαίως δὲν γινώσκει, τὶ δύναται νὰ γείνη ἐκ καταπεσούσης τινὸς δημοκρατίας. Ὡς κύριον αὐτοῦ προτέρημα ἦτο ὅτι ἐκ τοῦ Ὀλύμπου καταβιβάζει τὰς τραγωδίας του εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ γίγνεται οὕτω ψυχαγωγικώτερος, ἢ οἱ ἀρχαῖοι. Ἐν δραματικῇ μορφῇ ἐπισκοπεῖ τὰ μύχια τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, ἀνατέμνει τὰ πάθη τῆς, ὥς πρόβλημα δὲ αὐτοῦ καὶ τοῦ ποιητοῦ θεωρεῖ τὴν σπουδὴν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Κατ' αὐτὸν οὐδὲν ὑπάρχει πεπρωμένον οὔτε Ὀμηριοὶ καὶ Ἡσιόδειοι Θεοί, ὀλίγον δὲ σεβασμὸν ἐπιδείκνυται πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ μάντεις. Πλὴν ἄλλ' ὅμως οὐχὶ σπανίως τὸν πολύπλοκον τῆς τραγωδίας κόμβον λύει διὰ Θεοῦ, ἀντίφασις ἥτις βεβαίως εἶνε μόνον κατὰ τὸ φαινόμενον καὶ ἐξωτερικὴ. Συμφώνως πρὸς τὴν φιλοσοφικὴν αὐτοῦ τάσιν ἐνυφαίνει συχνάκις γνώμας καὶ ἐντεῦθεν ἔλαβε τὸ ὄνομα ὁ σκηρικὸς φιλόσοφος. Ὑπὸ ἀνθρωπολογικὴν ἔποψιν ὁ Εὐριπίδης θεωρεῖ τὸν ἔρωτα ὥς τὸν κυριώτατον, καὶ προσεγγίζει οὕτω πρὸς τὸ νεώτερον δρᾶμα, ὅσον οὐδεὶς ἕτερος τῶν πρὸ αὐτοῦ. Ἀληθῶς τὴν φύσιν ἀπεικονίζων εἶνε ἐφευρετικὸς, πλήρης ἰδεῶν καὶ ἐν τῇ διαγραφῇ τῶν χαρακτήρων, ἰδίως τῶν γυναικείων, λεπτότατος.

Τὰ δὲ κύρια αὐτοῦ ἐλαττώματα ἦσαν ὅτι πανταχοῦ περιπίπτει εἰς σκέψεις, καὶ συχνάκις περιστρέφεται περὶ τὰς τοῦ βίου ταλαιπωρίας, ἐλλείπει δὲ εἰς τὰ δρῶντα πρόσωπα ἢ δύναμεις καὶ τὸ ὀρμητικὸν τῶν ἰσχυρῶν ἡρώων τῆς μυθικῆς ἐποχῆς. Ὁ διάλογος στερεῖται τοῦ καθ' αὐτὸ πάθους καὶ συχνάκις κατολισθαίνει εἰς χαλαρότητα· ὁ χορός, ὅστις ἰδίως διὰ τὸν Εὐριπίδην οὐδὲν ἄλλο εἶνε, ἢ ἀναγκαστικός τις χιτωνίσκος, ὁμοιάζει μᾶλλον πρὸς τὸν ἐπικεκοσμημένον πεζὸν λόγον, ἢ πρὸς τὴν ἀρχαϊκὴν τῶν δωριέων λυρικὴν, περιέχων καὶ ὑπόγλυκα μέτρα. Πολλαχῶς μεταχειρίζεται ἀντιθέσεις καὶ σκώμματα, ἐκφερόμενα διὰ κεκαλλιεπημένων λόγων. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ ποιητοῦ ἐπὶ τῶν ἀττικῶν αὐτοῦ ἀκροατῶν, ὧν τὸν χαρακτῆρα κάλιστα ἐγίγνωσκεν, ὑπῆρξε περὶ τὰ μέσα τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου μεγίστη. Οὕτως ἀναγινώσκομεν, ὅτι τινὲς τῶν Ἀθηναίων αἰχμαλώτων ἐν Σικελίᾳ ἐσώθησαν καὶ ἐπορίζοντο τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀπαγγέλλοντες δράματα τοῦ Εὐριπίδου. Μετὰ ταῦτα καὶ ὁ μέγας Ἀλέξανδρος πολὺ ἀνεγίνωσκε τὸν ποιητὴν, καὶ παρὰ πολὺ ἐτίμα, ζωγράφοι δὲ καὶ γλύπται παρίστων ἀμιλλώμενοι σκηνὰς ἐκ τῶν δραμάτων του. Τὸ κολοσσιαῖον καὶ περίφημον σύμπλεγμα τοῦ Φαρνεσίου Ταύρου ἐλήφθη ἐκ τῆς Ἀντιόπης τοῦ ποιητοῦ. Καὶ ἐπὶ τῶν δραμάτων τῶν νεωτέρων ἐθνῶν ἐπέδρασεν ἰσχυρῶς, ἰδίως δὲ ἐπὶ τῶν Γάλλων, οἵτινες τὰς τραγωδίας του οὐ μόνον μετέφραζον, ἀλλὰ καὶ ἀπεμιμοῦντο. Ἐν Γερμανίᾳ ἀρίστης τὸ πρῶτον τυχὼν ὑποδοχῆς, περιεφρονήθη κατόπιν, καὶ μόλις κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἔτυχε δικαίων καὶ ἱκανῶν κριτῶν.

35. *Οἱ λοιποὶ τραγικοί.* Τὸ λεπτὸν καὶ ἐλεύθερον τῶν Ἀθηναίων πνεῦμα ἠρέσκειτο εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ποιήσεως, ὕπερ ἐθεώρει μετ' ὀλίγον ὡς ἴδιον αὐτοῦ κτῆμα. Ὁ ἀριθμὸς τῶν δραμάτων πρὸ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἀνέβη εἰς πλεον τῶν 4200, ἐξ ὧν, ἐκτὸς τῶν δραμάτων τῶν μεγάλων ἐκείνων

ποιητῶν, διέσωσαν ἡμῖν ἀποσπάσματα συλλογεῖς καὶ Γραμματικοί.

Τινὲς τῶν τραγωδοποιῶν τούτων ἀκολουθοῦσι τὸν Αἰσχύλον καὶ Σοφοκλῆ, ὥς :

Ἀρίσταρχος ἐκ Τεγέας σύγχρονος τοῦ Εὐριπίδου, ὅστις κατὰ τὸν Σουίδαν ἐδίδαξεν ἐβδομήκοντα δράματα καὶ ἐνίκησε δίσ, ἔζησε δὲ ὑπὲρ τὰ 100 ἔτη.

Ἴων ὁ ἐκ Χίου ὁ πολλῶν ἔμπειρος καὶ εὖθυμος.

Ἀχαιὸς ἐξ Ἑρετρίας υἱὸς τοῦ Πυθοδώριδου ἢ Πυθοδώρου γεννηθεὶς τῇ 74 ὀλυμπ. — Ἀπὸ τῆς ὀλυμπ. 83 ὑπῆρξεν ἀντιζηλος τοῦ Εὐριπίδου καὶ ποιητῆς 24 ἢ 44 ἢ 64 δραμάτων, ὧν ἰδίως ἐτιμῶντο τὰ σατυρικά. Περὶ τοῦ ὕφους τοῦ ἀποφαίνεται ὁ Ἀθήναιος : « Ἀχαιὸς δ' ὁ Ἑρετριεύς, γλαφυρὸς ὢν ποιητῆς περὶ τὴν σύνθεσιν, ἔσθ' ὅτε καὶ μελαίνει τὴν φράσιν καὶ πολλὰ αἰνιγματωδῶς ἐκφέρει. » Πρὸς τῷ Αἰσχύλῳ Σοφοκλεῖ Εὐριπίδῃ καὶ Ἴωνι εἶχε συμπεριληφθῇ καὶ οὗτος ἐν τῷ Ἀλεξανδρινῷ κανόνι τῶν Τραγικῶν.

Νεοφῶν ἐκ Συκιῶνος, ποιήσας πλείονα τῶν 100 τραγωδιῶν. Ὅτι δὲ οἱ ἀπόγονοι ἢ συγγενεῖς τῶν διδασκάλων ἠκολούθουν τούτους ἐν τοῖς ποιήμασί των, εἶνε φυσικόν, οὕτω π.χ. Εὐφορίων τὸν πατέρα αὐτοῦ Αἰσχύλον ὥς καὶ ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Φιλοκλῆς, τὸν δὲ Σοφοκλέα ὁ Ἰοφῶν καὶ ὁ ἔγγονός του Σοφοκλῆς ὁ νεώτερος.

Τὴν νέαν τοῦ Εὐριπίδου τάσιν, τὴν εὐκόλον αὐτοῦ κοινωνικὴν γλῶσσαν, καὶ τὸ χαλαρὸν αὐτοῦ μέτρον ἠκολούθησεν ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Εὐριπίδης ὁ νεώτερος, ὁ λεπτὸς καὶ πνευματώδης Ἀγάθων, ὁ υἱὸς τοῦ Τισσάμου, γεννηθεὶς τὴν 83 ὀλυμπ. καὶ νικήσας τὸ πρῶτον ἐν δραματικῷ ἀγῶνι τὴν 91, 1 ὀλυμπ. Πρὸ τῆς ὀλυμπ. 93, 4 ἐπορεύθη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων Ἀρχελάου, καὶ ἀπέθανε πιθανῶς κατὰ τὸ τέλος τῆς 94 ὀλυμπ. Ἦτο ὠρεῖος καὶ ἔμπειρος τῶν ἀνθρωπί-

νων, εὐπορος, καὶ γνωστός διὰ τὰ περίφημα αὐτοῦ συμπόσια. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη τὰ χορικά αὐτοῦ ἄσματα συνεδέοντο χαλαρῶς πρὸς τὸν μῦθον, καὶ ἦσαν ἀπλᾶ ἐμβόλιμα. 7 μόνον αὐτοῦ τραγωδίαί βεβαιοῦνται, ἐξ ὧν ἡ φέρουσα τὸν τίτλον ἼΑνθος εἶνε ἰδίως ἀξιοπερίεργος.

Μόρυχος ἐξ Ἀθηναίων, σύγχρονος τοῦ Ἀριστοφάνους, οὐχὶ δόκιμος τραγικός, σκωπτόμενος πικρῶς ὑπὸ τῶν κωμικῶν καὶ διὰ τὰ δράματά του καὶ διὰ τὸν ἀκόλαστον αὐτοῦ βίον. Ὁ Γνήσιππος, ὁ ὑπερβολικὸς Ἰερώνυμος, ὁ ἐνδεὴς Κερκῖνος ὁ πρεσβύτερος, καὶ ὁ μᾶλλον αὐτοῦ δοκιμώτερος Κερκῖνος ὁ νεώτερος κλπ.—Ὁλόκληρος ὁμᾶς τοιοῦτου εἵδους τραγικῶν ἐποίει διὰ τὸ θέατρον ἐν Ἀθήναις, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἡ δόξα τῶν ἀοιδῶν εἶχεν ἐξαπλωθῆ, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ ἰσχυροὶ τῆς γῆς ἐζήλωσαν ταύτην, καὶ ἐπεδύθησαν περὶ τὴν ποίησιν, ὡς οἱ Τύραννοι Κριτίας, Μάμερκος ὁ τύραννος Κατάνης, καὶ Διογύσιος ὁ πρεσβύτερος. Ὁ τελευταῖος οὗτος, ὅστις τὰ ποιήματά του ἀπήγγελλεν ἐν τοῖς Ὀλυμπίοις ἀγῶσι διὰ ῥαψωδῶν, οὓς ἐπλήρωνε, καὶ τὰς τραγωδίας αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις ἐδίδασκε, λέγεται ὅτι ἐνίκησεν ἅπαζ ἐν δράματι, καὶ ὑπὸ χαρᾶς ἀπέθανεν.

Ἐκ τῆς πληθύος ταύτης τῶν τραγωδῶν δὲν προήχθη ἡ ἀληθοῦς τέχνη οὔτε κατὰ τὴν ὕλην, οὔτε κατὰ τὸ εἶδος καὶ τὰς ιδέας. Αὕτη ἔμεινε πολλῷ μᾶλλον ἐν τῇ αὐτῇ τροχιᾷ, διατηροῦσα πάντοτε τὸν χαρακτῆρα τῆς λειότητος, καὶ λεπτῆς μορφώσεως, ἅτινα ἐστηρίζοντο ἐπὶ τῆς μεμορφωμένης ῥητορικῆς. Ἐτέρωθεν δὲ ἡ ἀπτική γλῶσσα ἐκτῆσατο γλαφυρότητα καὶ διεσώθη πληθὺς μύθων ἰδίως λεπτομέρειαι αὐτῶν καὶ πολλαχῶς διευκρινίσθη.

II. ΚΩΜΩΔΙΑ.

α). Ἡ δωρική.

Ἡ κωμωδία (ἐκ τοῦ κῶμος καὶ ὦδῃ = εὐθυμος ὦδῃ ἢ ἐκ τοῦ κώμη καὶ ὦδῃ = χωρικὸν ᾄσμα ;). Ἡ ἱλαρωτάτη αὕτη πάντων τῶν εἰδῶν τῆς ποιήσεως ἐκαλλιεργήθη ἐπὶ δωρικοῦ ἐδάφους καὶ εἶνε πιθανῶς ἀρχαιοτέρα τῆς τραγωδίας. Ἡ ἀρχὴ ἀμφοτέρων ἔχει τι κοινόν, διότι καὶ ἐκείνη συνεδέετο πρὸς τὰς τελετὰς τοῦ Διονύσου, καθ' ὅσον ἦτο κατ' ἀρχὰς παιδιὰ τις, σκῶμμα εὐθύμων τρυγητῶν, ἰδίως κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ τρυγητοῦ. Ὅποία ἰσχὺς ὑπῆρξεν ἐν τούτοις ὁ Βάκχος ἐν τῷ ἑλληνικῷ βίῳ, ὅποιαν εὐφροσύνην παρεῖχε κατὰ τὰς ἐορτὰς αὐτοῦ ! Καὶ ἐνταῦθα μὲν κῶμος μετὰ μουσικῆς, ᾄσματος καὶ χοροῦ, ἐκεῖ δέ, ὑπὸ τοῦ εὐθυμοτάτου τῶν Θεῶν ἀναρριπιζομένη, ἡ μεσημβρινὴ ζωηρότης μετεβάλλετο εἰς τὴν ἐσχάτην ἀκολασίαν. Κατὰ πρῶτον τεχνικῶς ἐμορφώθη ἡ κωμωδία ἐν Σικελίᾳ καὶ κάτω Ἰταλίᾳ. Ὁ καθ' αὐτὸ πατὴρ αὐτῆς ἦτο ὁ Ἐπίχαρμος ἐκ Κέω, κυρίως ἐνεργὸς ἐν τῷ ἐν Συρακούσαις θεάτρῳ, ἀποθανὼν περὶ τὸ 450 π. Χ. ἐν ἡλικίᾳ 90 ἐτῶν. Ἐγραψε 30 ἀπωλεσθέντα δράματα ἐν δωρικῇ διαλέκτῳ, ἐκ τῆς μυθολογίας καὶ τῆς ἠθικῆς καταστάσεως τῆς ἐποχῆς ἀρυόμενος τὴν ὕλην. Διεκρίνοντο δὲ τὰ δράματά του διὰ τὸν πλοῦτον τῶν ἐννοιῶν, τὰς γνώμας, καὶ τὰς παρονομασίας, παρεμβεβλημένα ἐν δράματι ἀφελεῖ καὶ ἀτέχνῳ.

Σώφρων ἐκ Συρακουσῶν, σύγχρονος τοῦ Εὐριπίδου, σχεδὸν ἄγνωστος, ἔγραψε μίμους καὶ εἶνε ὁ δεύτερος παραστάτης τοῦ εἴδους τούτου τῆς ποιήσεως· ἀπεικονίζε δὲ ἐν αὐτοῖς τὸν βίον τῶν κατωτέρων τάξεων ἐν Σικελίᾳ, ὡς πολὺ βραδύτερον ὑπ' ἄλλο τῆς ποιήσεως τεχνικὸν εἶδος ὁ Θεόκριτος διέγραψεν αὐτὸν λεπτότερον καὶ γνησιότερον, ἢ ὅτι πρότερον

συνέβαινε. Πάντως εὐστοχος καὶ εὐτράπελος ἐνύφαινε ῥητὰ, γνώμης καὶ ἀγροικοτάτας παιδιάς. Ἡ γλῶσσα, ἐν ᾗ ἔγραψε τοὺς μίμους του, ἦτο πεζή. Ὁ Πλάτων μετήνεγκε βραδύτερον εἰς Ἀθήνας τὰς ποιήσεις του ἕνεκα τοῦ πρωτοτύπου αὐτῶν, καὶ ἀπέδωκεν εἰς αὐτὰς μεγίστην σημασίαν καὶ ἐνίσχυσιν. Οὐχὶ δὲ μόνον ἐν Σικελίᾳ ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ αὐτῇσε κειμένη μεγάλῃ Ἑλλάδι ἤκμαζε κωμωδία τὰ εὐτράπελα καὶ σκωπτικὰ μέρη τοῦ βίου τῶν κατωτέρων τάξεων πραγματευομένη.

6). Ἡ ἀπτική.

37. Ἡ ἀρχαιοτέρα αὐτῆς ἱστορία. Διὰ τοῦ Σουσαρίωνος περὶ τὸ 580 π. Χ. ἐκ τῶν Μεγάρων εἰς Ἀθήνας μεταφυτευθεῖσα, ἐξήπλωσε ρίζας καὶ ἐνταῦθα ἡ κωμωδία, καὶ τοι οὐχὶ τόσῳ βαθείας, ὅσῳ ἡ εἰς τὴν λατρείαν τῶν Θεῶν ἀνήκουσα τραγωδία. Τὰ ἀρχαιότατα ὀνόματα τῶν ποιητῶν ἐν τῇ νέᾳ ταύτῃ τέχνῃ εἰσὶν Χιωνίδης, ὅστις ὀκτὼ ἔτη πρὸ τῶν Περσικῶν πολέμων (488 π. Χ.) ἤρξατο διδάσκων κωμωδίας. Μάγνης ἐκ τοῦ δήμου Ἰκαρίας, ὅστις ἐπὶ μακρὸν διὰ τῶν ἱλαρῶν αὐτοῦ κωμωδιῶν ἔτερπε τὸν Ἀθηναῖον δῆμον· ὁ Ἐκφαντίδης, ὅστις καὶ δὲν εἰσήγαγε τὸ ἄσμα τῆς μεγαρικῆς κωμωδίας, διότι ἠσχύνετο νὰ κάμῃ τὸ δρᾶμά του μεγαρικόν.

Ὀλίγα ἔτη πρὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ κατ'αὐτὸν ἤκμασαν· ὁ Κράτης, ὅστις ἀπὸ ὑποκριτοῦ ἐγένετο ἐπίσημος ποιητής· Κρατῖνος υἱὸς τοῦ Καλλιμήδους γεννηθεὶς πιθανῶς περὶ τὸ ἔτος 520 π. Χ., καὶ ἀποθανὼν τῷ 423 ζήσας 97 ἔτη. Τὸ πρῶτον αὐτοῦ ἔργον ἐπεγράφετο «Ἀρχίλοχοι» τὸ δὲ τελευταῖον «Πυτίνη» (οἴνου λάγνηνος), περίφημος κωμωδία ὀλίγω πρὸ τοῦ θανάτου του διδαχθεῖσα, ἐν ᾗ ὁ ποιητὴς πρὸς τὰς νεφέλας τοῦ Ἀριστοφάνους ἀγωνισθεὶς ἐνίκησεν. Ἐν τῷ δρᾶματι τούτῳ ὁ ποιητὴς αὐτὸς, ὅστις ἠγάπα καθ' ὑπερβολὴν τὸν οἶνον, ἐξετέθη εἰς τοὺς γέλωτας τοῦ κοινοῦ. Λέγεται ὅτι

ἔγραψε 21 δράματα, καὶ ἐνεάκις ἐνίκησεν, ἔδωκε δὲ κανονικὴν καὶ τεχνικωτέραν μορφήν εἰς τὴν ἄμορφον ἔτι κωμωδίαν. Οἱ ἀρχαῖοι ἐπαινοῦσι τὴν εὐφυίαν αὐτοῦ, τὰ διαψιλῆ καὶ ἐξευρετικὰ σκώμματα, τὴν ἀρίστην αὐτοῦ ἔκφρασιν καὶ τὴν πλήρη εἰκόνων γλῶσσαν.

38. Ἡ κωμωδία ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ἐνόσω ὁ Περικλῆς συνέστελλε τὴν δημοκρατίαν, ἡ ἀρχαία κωμωδία εἶχεν ἀπεριόριστον ἐλευθερίαν νὰ ἐκφράζηται περὶ τῶν κοινῶν καὶ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν. Καὶ ὁ ἔξοχος ἐκεῖνος ἀνὴρ ἠνείχετο μετ' ἀπαθείας νὰ σατυρίζηται, διότι αὐτὸς, ἀλλὰ καὶ μόνον αὐτὸς, ἠδύνετο νὰ ἀνεχθῇ τοῦτο. Μετὰ ταῦτα αὐτοῦ ἐστράφη κατὰ τῆς ὀχλοκρατίας, ἥρθη εἰς τὴν ὑψίστην αὐτῆς ακμὴν. Ὅτε δὲ ἡ ἀταξία ὑπεχώρησε πάλιν εἰς τὴν τάξιν, ἐξέλιπε καὶ ἡ ἀρχαία κωμωδία, καὶ ἐξ αὐτῆς προῆλθε πραεῖα τις πολιτικὴ κωμωδία. Ἡ καταιγὶς, ἥτις τὸ ποικιλόχρουν καὶ λαμπρὸν ἄνθος τόσῳ ταχέως ἀπέκοψεν, ἐπέσκηψεν ἐκ τῆς Σικελίας, ἔνθα τῷ 413 π. χ. ἀπώλοντο οἱ κράτιστοι τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν ἐφ' ὧν ἠρείδετο τῶν Ἀθηνῶν τὸ μεγαλεῖον. Ἡ παράβασις (§ 40) ἀπηγορεύθη ἐπὶ τῶν 30 τυράννων, ἀντὶ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν προήρχοντα ἤδη ποιηταὶ, φιλόσοφοι, χωρικοὶ, χειροτέχναι, ἐταῖραι κλπ. Ἐκ τῆς ἀρχαίας προῆλθεν ἡ μέση, καὶ ἐκ ταύτης ἐπὶ τῶν μακεδονικῶν χρόνων ἡ πρῶτάτη νεωτέρα κωμωδία.

39. Οἱ ποιηταὶ τῆς ἀρχαίας κωμωδίας ἦσαν 40, αἱ δὲ ποιήσεις τῶν περίπου 300. Ἐκτὸς τῶν ἐν § 37 μνημονευθέντων ἄξιοι μνείας εἰσὶν: ὁ ἄλλοτε ὑποκριτῆς Φερεκράτης, νεώτερος τοῦ Κράτητος καὶ Κρατίνου, ὅστις ἔγραψε 46—48 κωμωδίας, ὧν μόνον τινὰ ἀποσπάσματα σώζονται· ἡ γλῶσσά του ἦτο καθαρὰ, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀθήναιος καλεῖ αὐτὸν ἀττικώτατον. Τῷ ὀνόματί του ἐκαλεῖτο καὶ μέτρον Φερεκράτειον, ἢ διότι αὐτὸς ἐφεῦρεν αὐτό, ἢ διότι συχνάκις μετεχειρίζετο.

Εὐπολῖς υἱὸς τοῦ Σωσιπόλιδος σύγχρονος τοῦ Κρατίνου καὶ Ἀριστοφάνους· δεκαεπταέτης τὴν ἡλικίαν προῆλθεν ὡς ποιητῆς πιθανὸν ὑπὸ ξένον ὄνομα, ὡς ὁ Ἀριστοφάνης, καὶ ἐνίκησεν ἐπτάκις. Κατὰ τὴν εὐφυΐαν, τὸ θάρρος καὶ τὸ σκῶμμα ἐφάρμιλλος τοῦ Ἀριστοφάνους ἐπὶ πολὺν χρόνον συνεβάδιζεν, ἀλλ' εἴτα πάλιν ἔνεκα διαφόρων αἰτίων τοσοῦτον διέστησαν ἀπ' ἀλλήλων, ὥστε καὶ ἔσκωψαν ἀλλήλους δηκτικώτατα. Οἱ ἀρχαῖοι ἐπαινοῦσι πολὺ τὸν Εὐπολιν, καὶ κατηγοροῦν μόνον αὐτοῦ τὸ κακόλογον καὶ ἡδυπαθές. Κωμωδίας λέγεται ὅτι ἔγραψεν 20, ὧν 15 εἶνε γνωστοὶ οἱ τίτλοι. Αἱ ἐπισημότατοι ἦσαν : *Δῆμοι* ἔνθα διακωμωδεῖται ἡ στρεβλὴ τῶν Ἀθηνῶν διοικήσεις καὶ ἡ δημοκρατία· *Πόλεις*, ὧν ἡ ὑπόθεσις ἦτο αἱ ὑπὸ τῶν Ἀθηνῶν καταπιέσεις τῶν συμμαχικῶν πόλεων· *Βάπτει*, ἔνθα διεκωμωδεῖτο ὁ ἀκόλαστος τοῦ Ἀλκιβιάδου βίος· *Κύλασις*, ἔνθα κατεχλεύαζε τὸν πλούσιον καὶ ἀβροδίαιτον Καλλίαν καὶ τοὺς παρασίτους του. Ἐν τῇ κωμῳδίᾳ ταύτῃ ἐνίκησε τὴν *Εἰρήνην* τοῦ Ἀριστοφάνους· *Μαρικᾶς*, ἔνθα ἐχλεύαζε τὸν δημαγωγὸν Ὑπέρβολον. Ἀπέθανε πρὸ τοῦ τέλους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.

Φρύγιχος υἱὸς τοῦ Εὐνομίδου, ὅστις διὰ τὸ πενιχρὸν τῆς ποιήσεώς του ἐγένετο πολλάκις ἀντικείμενον σκωμμάτων παρὰ τοῖς ἄλλοις κωμικοῖς.

Πλάτων ἐξ Ἀθηνῶν, τοῦ Κλέωνος καὶ Ἀριστοφάνους ἐχθρός, γράψας εἴκοσι κωμωδίας.

Τὰ ιδιώματα τῆς ἀττικῆς κωμωδίας διαγινώσκονται ἐκ τῶν σωζομένων τοῦ μεγίστου εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ποιητοῦ, τοῦ Ἀριστοφάνους, ἐκ τινων ἀποσπασμάτων, καὶ τέλος ἐκ τῶν ἀπομιμηθέντων Ῥωμαίων Πλάτου καὶ Τερεντίου.

40. *Τὰ ιδιώματα τῆς ἀττικῆς κωμωδίας.* Ἡ κωμωδία συνίσταται, ὡς ἡ τραγωδία, ἐκ διαλόγου καὶ χοροῦ. Ὁ πρῶτος εἶνε γεγραμμένος ἐν χαλαρωτέροις καὶ ἐλαφροτέροις τρι-

μέτροις, ἢ ἐκεῖνος τοῦ σεμνοῦ δράματος, καὶ ἐν καθαρᾷ ἀττικῇ γλώσσῃ. Τὸν χορὸν ἀπετέλουν 24 πρόσωπα (πρβλ. § 27), ἅτινα εἶχον πολυτελῆ τὴν ἐνδυμασίαν, φοροῦντα κατὰ τοὺς πόδας ἐμβάδας χαμηλοτέρας (Soccus παρὰ Ῥωμαίοις) καὶ πρὸ τοῦ προσώπου προσωπίδας, π.χ. ἀπείκασμα διαφόρων ἀνθρώπων, κεφαλὰς πτηνῶν κτλ. Μία τῶν ὀρχήσεων μετὰ εὐθύμων ἢ γελοίων κινήσεων καὶ ἀκόσμων χειρονομιῶν ἦτο ὁ διαβόητος κόρδαξ. Ἐν τοῖς χορικοῖς ᾄσμασι, πεποιημένοις ἐν ποικίλῳ, καλῷ καὶ εὐρύθμῳ μέτρῳ συνετέλει καὶ τὸ εὐφρωνον τῆς ἐλληνικῆς γλώσσῃς, τῆς βασιλίδος πασῶν· ὅλως ἰδιάζουσα εἶνε ἡ παράβασις ὅ ἐστιν, ἡ παρέκβασις ἐκ τοῦ θέματος, ὁμοία πρὸς τὸν πρόλογον ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ κωμῳδίᾳ, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀναγκαία, διότι αὕτη ἐν τρισὶ κωμῳδίαις τοῦ Ἀριστοφάνους ἐλλείπει. Μετὰ τὴν προδιοίκησιν τῆς κωμῳδίας καὶ ἀφοῦ αὕτη προβῇ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ ἀναπτύσσῃται τὸ ἐνδιαφέρον, διακόπτεται καὶ ὁ χορὸς ποιῶν ἀποστροφὴν, καὶ συνδιαλέγεται οἰκείως πρὸς τὸ κοινόν. Ἐν ὀνόματι τοῦ ποιητοῦ διηγεῖται ὁ χορηγὸς τὰ παράπονα τούτου, τὰς ὑπερβολὰς τοῦ, τὰς εὐχὰς καὶ ἰδέας τοῦ, ὅ ἐστι, τὸ πρόγραμμά του, ἢ μέμφεται δεινῶς πολιτικούς ἄνδρας ἢ ἀφόρητον τῆς πολιτείας κατάστασιν, ἢ ἐγκωμιάζει τοὺς θεοὺς τῆς πόλεως. Τελεία παράβασις συνίσταται ἐξ ἑπτὰ μερῶν, ὧν τὸν πυρῆνα ἀπετέλει σύστημα ἀναπαιστικῶν τετραμέτρων, ἕκαστον δὲ τούτων ἔφερε τὸν χαρακτῆρα τοῦ σεμνοπρεποῦς καὶ ὑψηλοῦ. Μετὰ τὸ τέλος τῆς παραβάσεως προέβαινεν ἄνευ διακοπῆς ἡ κωμῳδία.

41. Σκοπὸς τῆς ἀττικῆς κωμῳδίας. Ἐνῷ ἡ κωμῳδία παρὰ Ῥωμαίοις οὐδένα ἄλλον σκοπὸν εἶχεν, εἰμὴ μετὰ τοὺς καθ' ἡμέραν πόνοὺς νὰ τέρψῃ ἐπὶ ὀλίγας ὥρας τοὺς θεατάς, ἡ ἀρχαία κωμῳδία ἐπιδιώκει θρησκευτικόν, πολιτικὸν καὶ ἠθικὸν σκοπόν. Ἐπιθυμοῦσα νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν παρελθούσαν

μεγάλην ἐποχὴν, ἀναμνησκει αὐτὴν τοὺς θεατάς. Ἡ ὀχλοκρατία παρεῖχεν αὐτῇ ἱκανὴν ὕλην, ἣν ἀπετέλουν ἀνίσχυροι καὶ ταπεινοὶ κυβερνῆται τῆς πολιτείας, διεφθαρμένοι καὶ καταβεβλημένοι πολῖται, χαλαρὸς καὶ διαλελυμένος οἰκογενειακὸς δεσμός, κακὴ ἀγωγὴ, ἀπιστία κλπ. Κατὰ τὸ φαινόμενον κολακεύουσα τὸν λαόν, ᾠλεῖ κατ' ὀφθαλμοὺς τοῦτου ἀληθείας, ἥ, ἔνθα δὲν τολμᾷ πλέον νὰ ἐκφρασθῇ, συμπαρανεῖρει τάχτας ἐν τοῖς στίχοις. Οὕτω λοιπὸν καθίσταται αὕτη ἀντιπολίτευσις, ἥ ἢ ἐκπροσωποῦσα τὴν γνώμην τῶν ἀληθῶν πατριωτῶν. Ἐνῶ δὲ πρότερον προσέκρουεν εἰς προσποιητὴν εὐσέβειαν καὶ εἰς ἀναμφίλεκτον κυνισμόν καὶ ἐνομιζέτο διὰ τοῦτο ὡς ἀνῆθικος εἰς τοὺς σκοποὺς αὐτῆς καὶ ταπεινὸν εἶδος ποιήσεως, πρῶτον ἤδη κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον διεγνώσθη ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ ἀξίᾳ. Ἡ ἀρχαία ἀττικὴ κωμῳδία εἶνε προῖον ἐξέχον οὐ μόνον διὰ τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν τεχνικὴν αὐτῆς μορφήν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ὑψηλὸν αὐτῆς ἠθικὸν σκοπόν. Ἐν τούτοις δὲν ἐπετεύχθη ὁ σκοπὸς αὐτῆς, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον παρὰ τὴν βούλησίν της συνετέλεσεν, ὥστε νὰ ἐπισπευθῇ ἡ ἀπώλεια τοῦ ἀττικοῦ μεγαλείου.

42. Ἀριστοφάνης, υἱὸς τοῦ Φιλίππου, ἐγεννήθη πιθανῶς ἐν Ἀθήναις τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θανάτου του εἶνε ἀβέβαιον. Ἦτο φίλος τοῦ Πλάτωνος, οἱ δὲ οὐχὶ τόσον σπουδαῖοι υἱοὶ του, Ἄραρος, Φίλιππος καὶ Νικόστρατος παρῆλθον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς ὡς κωμικοὶ ἐπίσης ποιηταί. Ὁ Ἀριστοφάνης δὲν ἀνῆκεν εἰς τὴν δημοκρατικὴν μερίδα, τὴν ἐπιθυμοῦσαν τὸν πόλεμον, ἀλλὰ μᾶλλον ἠγαντιοῦτο πρὸς ταύτην, καὶ προσεπάθει νὰ μετατρέψῃ τὰ φρονήματα τῶν συμπολιτῶν του ἐπὶ τὴν εἰρήνην. Τοσοῦτον δὲ ἠγαπᾷτο ὁ ποιητὴς διὰ τὴν εὐφυΐαν αὐτοῦ ὥστε ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων ὁ κωμικός.

Κατὰ τοὺς μὲν ἔγραψεν ὁ Ἀριστοφάνης 54, κατ' ἄλλους

44 κωμωδίας, ἐξ ὧν πολλὰ ἀπυσπάσματα καὶ 44 πλήρεις διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν, αἵτινες κατὰ χρονολογικὴν τάξιν εἰσὶν :

1. *Ἀχαρνῆς* διδαχθέντες τῷ 425 π. X. περὶ τὸν χρόνον τῆς πέμπτης ἐπιδρομῆς τῶν Πελοποννησίων εἰς Ἀττικὴν. Σειρὰ λαμπρῶν ἔργων ἀναμνηστικῆς τοῦς Ἀθηναίους τὰ καλὰ τῆς εἰρήνης καὶ ἀντιπαραθέτει ταῦτα πρὸς τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου. Οὕτως γίνεται λόγος πρὸς τὴν Σπάρτην περὶ εἰρήνης. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἀριστοφάνης κατὰ νόμον δὲν εἶχεν ἔτι τὴν ἀπαιτουμένην ἡλικίαν, ἐδιδάχθη ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Καλλιστράτου ἢ κατ' ἐξοχὴν ἱλαρὰ καὶ ψυχαγωγικὴ αὕτη κωμωδία, ἥτις καὶ ἐνίκησε μετὰ πολλῶν ἐπαίνων.

2. *Ἰππεῖς*, τῷ 424 π. X. διδαχθέντες ἐπιτίθενται σφοδρότατα κατὰ τοῦ πανισχύρου Κλέωνος καὶ τοῦ ὄχλου, καί, — ὅπως ἀντιθέτως πρὸς τοὺς *Ἀρχαγεῖς* — ἐποιήθησαν εἰς ὄφρος αὐστηρὸν καὶ δριμύ. Περιεχόμενον αὐτῶν εἶνε τὸ ἑξῆς : ὁ δῆμος παρέδωκε πάντα τὰ κατὰ τὸν ἑαυτοῦ οἶκον εἰς τινα πρὸ μικροῦ ἀγορασθέντα Παφλαγόνιον, βυρσοδέψην (Κλέωνα), ὅστις προπηλακίζει τοὺς ἑαυτοῦ συνδούλους. Τούτων τις διὰ χρησμοῦ κερδίζει τὴν φιλίαν μεγαλοστόμου τινος ἀλλαντοπώλου, ὅπως βοηθήσῃ αὐτὸν πρὸς κατάλυσιν τῆς τυραννίας τοῦ ἤδη κοιμωμένου Παφλαγονίου. Ὅτε αὐτὸς ἠγέρθη, ὑπερακοντίζει αὐτὸν ὁ κατὰ τὴν ἀγοραπωλησίαν μᾶλλον ἐξησκημένος διὰ φωνῶν, θορύβου, ἀπειλῶν καὶ συκοφαντιῶν. Ὁ ἥττηθὲς καταγγέλλει τὸν ἐχθρόν του ἐνώπιον τῆς βουλῆς τῶν πεντακοσίων, ἀλλὰ μὴ τυχὼν τοῦ δικαίου του παρὰ τούτων, ἀποτείνεται νῦν πρὸς τὸν κύριόν του, τὸν δῆμον. Αὐτὸς διατάσσει ἵνα ἀγωνισθῶσιν οὗτοι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου ἐν Πνυκί. Καθ' ὃν δὲ χρόνον ὁ Παφλαγόνιος ἀπαριθμεῖ τὰς εὐεργεσίας, αἷς παρέχει τῷ δήμῳ, ὁ ἀλλαντοπώλης ὑποβάλλει αὐτῷ μαλακὸν τι κνέφαλλον, δωρεῖται αὐτῷ ζεῦγος σαρδάλιον

καὶ θερμὸν χιτῶνα. Μάτην ζητεῖ νὰ σωθῇ ὁ ἀντίδικος δω-
 ρούμενος διφθέραν, διότι γίνεται κατὰδηλον ὅτι αὕτη ὄζει
 δέρματος σεσηπότος. Εἶτα ἀποπειρῶνται διὰ χρησμῶν· ἀλλ'
 οἱ τοῦ Παφλαγονίου κατὰγονται μόνον ἀπὸ τοῦ παναρχαίου
 Βάκιδος, οἱ δὲ τοῦ ἀλλαντοπώλου ἀπὸ τοῦ ἔτι πρεσβυτέρου
 ἀδελφοῦ ἐκείνου, τοῦ Γλάνιδος. Τέλος ἐξ ἀμίλλης θέλουσιν
 ἀμφοτέρωι νὰ θρέψωσι τὸν δῆμον· κατ' ἀρχὰς ὑπερέβαλεν ὁ
 Παφλαγόσιος ἔνεκα τῶν πολλῶν καὶ ἐξόχων αὐτοῦ ἐδεσμά-
 των, ἀλλ' ὁ ἀλλαντοπώλης ὑποκλέπτει αὐτοῦ τὸ λαγῶν
 κρέας καὶ νικᾷ.

3. *Νεφέλαι*, διδαχθεῖσαι τῷ 423 π. Χ. στρέφονται κατὰ
 τοῦ Σωκράτους. Ἀθηναῖός τις ὀνόματι Στρεψιάδης, ὑποπесὼν
 εἰς χρέη ἔνεκα τῆς ἱππομανίας τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Φειδιππίδου,
 θέλει νὰ πέμψῃ αὐτὸν εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Σωκράτους, ὅπως
 μάθῃ παρ' αὐτοῦ τὴν ὑψηλοτέραν ῥητορικὴν, καὶ διὰ ταύτης
 συνταράξῃ καὶ ἀπατήσῃ τοὺς δανειστάς του. Ἐπειδὴ δὲ αὐ-
 τὸς οὐδεμίαν ἔχει ἐπιθυμίαν, ὅπως γίνῃ ὠχρὸς τις καὶ ἐλεει-
 νὸς φιλόσοφος, ἀποφασίζει αὐτὸς ὁ πατήρ νὰ φοιτήσῃ εἰς τὸ
 σχολεῖον καὶ πορεύεσθαι εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Σωκράτους. Ἐκεῖ
 εἰσελθόντι διηγεῖται αὐτῷ μαθητῆς τις διαφόρους ἀκαταλή-
 πτους ἱστορίας περὶ τῶν σπουδῶν τοῦ φιλοσόφου, ὡς π. χ.
 καταμέτρησιν ἀλμύρων κώνωπος, κλπ. Εἶτα προσέρχεται αὐ-
 τὸς ὁ διδάσκαλος, βασταζόμενος ἐν τῷ αἵθερι δι' αἰώρας καὶ
 ἐνασχολούμενος περὶ τὴν ἀστρονομίαν· δέχεται τὸν γέροντα
 Στρεψιάδην εἰς τὸ σχολεῖόν του μετὰ γελοίας τελετάς, ἀλλὰ
 μετὰ τινὰ χρόνον πείθεται ὅτι οὐδὲν ὄφελος προσγίνεται εἰς
 γερόντια. Ἦδὴ ὁ τελευταῖος κατὰ συμβουλήν τοῦ ἐκ νεφε-
 λῶν χοροῦ ἀποστέλλει τὸν υἱόν του, ὅστις πρὸς χαρὰν τοῦ
 πατρὸς του, ἀφοῦ εἶδε τὸν ἄδικον λόγον νικῶντα τὸν δί-
 καιον, ἐκμανθάνει τὴν μεγάλην τέχνην. Κατ' ἀρχὰς ὁ Στρε-
 ψιάδης ἀποπέμπει αὐθαδῶς καὶ σκώπτων τὸν πρῶτον δανει-

στήν, εἰς ἕτερον ἀπέδειξεν διὰ φυσικῶν αἰτίων, ὅτι εἶνε μέγιστον ἀδίκημα νὰ ἀπαιτῇ τις τόκους ἐκ κεφαλαίου. Ἀλλ' εἶτα ὁ Φειδιππίδης ἐπιβάλλει καὶ κατὰ τοῦ πατρὸς χεῖρας καὶ ἀποδεικνύει αὐτῷ ὅτι ἔχει δικαίωμα καὶ τὴν μητέρα του νὰ παιδαγωγήσῃ. Παροργισθεὶς λίαν διὰ τοῦτο καίει ὁ Στρεψιάδης τὴν οἰκίαν τοῦ Σωκράτους, ὅπως συγκαταστραφῶσιν αὐτός τε καὶ οἱ ἀνόσιοι αὐτοῦ γόνοι. Ὁ Ἀριστοφάνης ἐξελάβανεν ὡς νεωτεριστὴν ὡς πρὸς τὴν φιλοσοφίαν καὶ ἀγωγὴν αὐτόν, ὅστις ἀντὶ εὐσεβοῦς καὶ ἰσχυρᾶς νεολαίας, ἐμόρφου ἐλευθερόφρονας καὶ φαντασιώδεις, καὶ ἐξέλυε τοὺς οἰκογενειακοὺς δεσμούς. Ἡ κωμῳδία αὕτη οὐδεμιᾶς τυχούσα τότε ἐπιδοκίμασίας ἐξεσυρίχθη· οὐδεμίαν δὲ ἔσχεν ἐπίδρασιν καὶ ἐπὶ τῆς κατὰ τὸ 397 π. Χ. γενομένης κατὰ Σωκράτους κατηγορίας. Ὁ Ἀριστοφάνης ἐπεξεργάσθη καὶ δεύτερον τὸ δράμα τοῦτο, ἀλλὰ δὲν ἐδιδάχθη. Ἡμῖν διεσώθη, ὡς εἶχε, κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ διασκευήν.

4. *Σφῆκες*, διδαχθέντες τῷ 422 π. Χ. στρέφονται κατὰ τῆς φιλοδικίας τῶν Ἀθηναίων καὶ εἶνε γεγραμμένοι ἐν γλώσσῃ ἐλαφρᾷ καὶ χαριέσσει.

5. *Εἰρήνη*· τὸ δράμα τοῦτο πιθανῶς ἐδιδάχθη τῷ 421 π. Χ. ὀλίγον πρὸ τῆς Νικαίου εἰρήνης· συμβουλεύει δὲ ἐν τούτῳ τοὺς Ἀθηναίους, ἵνα ποιήσωσιν εἰρήνην πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας, ἀναμιγνύων πολλὰ τὰ ἀστεῖα καὶ αἰσχροτά.

6. *Ὀρνιθες*· ἐδιδάχθησαν τὸ 414 π. Χ. Δύο Ἀθηναῖοι κατέλιπον τὴν πόλιν, φεύγοντες τὴν ἐν Ἀθήναις συκοφαντίαν, καὶ παρὰ γίγνονται πρὸς ὄρνιθας. Οὗτοι ὑπὸ Κολοιοῦ καὶ Κορώνης ἐδηγούμενοι κρούουσιν εἰς ἔρημόν τινα χώραν παρὰ τινα βράχον. Ὁ θεράπων τοῦ κυρίου προέρχεται καὶ ἐγείρει τὸν κόκκυγα· αὐτὸς ἀδυνατεῖ ἐν τούτοις νὰ ὀνομάσῃ πόλιν τινὰ εἰς ἀμφοτέρους τοὺς Ἀθηναίους, ἐνθα οὔτοι θᾶ

εὕρισκον ἀνάπασιν ἐκ τῶν βασάνων των. Τότε ψέγει ὁ εἷς τούτων τοὺς ὄρνιθας, διότι εἶνε ἀπόλιδες, καὶ τοὺς προτρέπει νὰ κτίσωσι πόλιν, ἥτις νὰ κῆται ἐν τῷ ἀέρι, ὅπως αὕτη δεσπόζῃ θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων. Ὁ κόκκυξ εὕρισκει καλὴν τὴν ιδέαν, καί, ὅπως βουλευθῶσι περὶ τούτου, προσκαλεῖ γενικὴν τῶν ὀρνίθων ἐκκλησίαν. Ἀφοῦ δὲ κατὰ πρόσκλησιν τοῦ βασιλέως προσῆλθεν ἐνταῦθα σμῆνος τοιούτων, ὅπερ καὶ ἀποτελεῖ τὸν χορόν, ὁ ἕτερος τῶν Ἀθηναίων ἀποδεικνύει διὰ παντοίων ἀστεισμῶν ὅτι οἱ ὄρνιθες εἶνε ἀρχαιοτάτου γένους, ἀρχαιότερου καὶ τοῦ Κρόνου, καὶ ὅτι ἐστερήθησαν τῆς προτέρας αὐτῶν ἀρχῆς· συμβουλεύει αὐτοῖς, νὰ κτίσωσι πόλιν καὶ εἴτα νὰ κηρύξωσι πόλεμον πρὸς τοὺς θεούς, καὶ νὰ παρακελεύσωσι τοῖς ἀνθρώποις εἰς ὑποταγὴν. Οἱ ὄρνιθες συμφωνοῦσι πρὸς αὐτόν, καὶ ἡ πόλις «Νεφελοκοκκυγία» ἐθεμελιώθη. Ποιητὴς τις κατὰ τὴν οἰκοδομὴν προσέρχεται καὶ ἐγκωμιάζει αὐτὴν δι' ἁσμάτων, μάντις τις κομίζει αἶσιον τοῦ Βάκιδος χρησμὸν καὶ ἕτερος ἐξ Ἀθηναίων θέλων νὰ εἰσπράξῃ φόρους κλπ. Ὅτε ἡ πόλις ἐτελείωσεν, ἀποπλανᾶται ἡ Ἴρις εἰς αὐτήν, ἀλλὰ ἀφίεται ἀβλαβής, ἀναγγέλλουσα ὅτι ἡ κυριαρχία τῶν θεῶν ἐγγίζει εἰς τὸ τέλος της. Κηρύξ τις ἀγγέλλει ὅτι οἱ ἄνθρωποι αἴφνης κατελήφθησαν ὑπὸ μανιώδους ἀγάπης πρὸς τὴν πολιτείαν τῶν πτηνῶν, καὶ χιλιάδες διανοοῦντο νὰ μεταναστεύσωσιν εἰς τὴν Κοκκυγίαν. Ἵνα δὲ διαθρέψωσι τούτους ἀξίως προμηθεύονται καλὰ θοὺς πτερῶν. Τὸ τέλος τῆς κωμωδίας ἀποτελοῦσι σκηναὶ πλήρεις ἀσαφῶν ὑπαινιγμῶν, καὶ πολλὰ αὐτῶν εἶνε τῆς φαντασίας πλάσματα πρὸς διάχυσιν. Ἡ τελευταία εἰκὼν εἶνε ἡ ἐπίσημος πομπὴ τοῦ πρώτου ἐκείνου Ἀθηναίου μετὰ τῆς βασιλείας. Αὐτὸς ὡς ἡγεμὼν καὶ μνηστὴρ ἐνδεδυμένος καὶ τῆς μνηστῆς τὴν χεῖρα κρατῶν προσκαλεῖ τὸ ἔθνος τῶν ὀρνίθων εἰς τὸν γάμον του, καὶ ποιεῖ ἀρχὴν τοῦ χοροῦ. Ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τῷ ἀστείῳ καὶ χαρίεντι τούτῳ δράματι σκώ-

πτει τὴν ἐν Ἀθήναις ὀχλοκρατίαν. Αὕτη μὲν εὐχαριστουμένη ἐν τῇ γῇ ζητεῖ τὸν οὐρανόν, ἐπιθυμοῦσα νὰ ἄρξῃ καὶ τῶν θεῶν. Ἡ κωμῳδία αὕτη ἀναπαριστᾷ τὴν ἀκμὴν τῆς ἰσχύος τῶν Ἀθηναίων, καὶ ὁ ποιητὴς προεικάζει τὴν μετ' οὐ πολὺ καταστροφὴν τῆς.

7, *Λυσιστράτη*, διδαχθεῖσα τῷ 411 π. Χ. Ἡ ἡρώϊς συνεκάλεσεν ἐκκλησίαν γυναικῶν ἐν Ἀθήναις, ὅπως βουλευθῶσι περὶ τοῦ τέλους τοῦ τότε ἀτυχῶς διεξαχθέντος πολέμου. Αἱ γυναῖκες καταλαμβάνουσι τὴν Ἀκρόπολιν, πᾶσαι δὲ αἱ προσπάθειαι τῶν ἀνδρῶν πρὸς ἐκπόρθησιν ταύτης ἀποβαίνουσι μάταιαι. Τὸ αὐτὸ συνέβη ταύτοχρόνως καὶ ἐν Σπάρτῃ, ὡς ἀγγέλλει ἄγγελός τις. Οὕτω λοιπὸν καταναγκάζονται ὑπὸ τῶν γυναικῶν οἱ ἄνδρες πρὸς εἰρήνην, ἣν ποθοῦσιν οἱ χρηστοὶ πρὸ 20 ἡδὴ ἐτῶν.

8. *Θεσμοφοριάζουσαι*, διδαχθεῖσαι ἐπίσης τῷ 411 π. Χ. Ἐνταῦθα κατασκώπτεται τὸ αἰσθηματικὸν τῆς νεωτέρας τραγωδίας καὶ ἰδίως τοῦ Εὐριπίδου. Ὁ τελευταῖος ἔνεκα τοῦ πρὸς τὰς γυναῖκας μίσους του κατηγορεῖται δεινῶς ὑπὸ τῶν γυναικῶν, αἵτινες τελοῦσι τὰ Θεσμοφόρια. Ἡ σάτυρα εἶνε ἥτον σφοδρὰ ἢ ψυχαγωγική, ἔνεκα τῆς κατὰ λέξιν ἐπαναλήψεως χωρίων εὐριπιδείων δραμάτων.

9. *Βάτραχοι*, διδαχθέντες τῷ 405 π. Χ. καὶ λαβόντες τὸ πρῶτον ἄθλον, ὁ δὲ ποιητὴς τὸν ἐκ θαλλοῦ στέφανον, στρέφονται ἐπίσης κατὰ τοῦ Εὐριπίδου ὡς τοῦ διαφθορέως τῆς τραγικῆς τέχνης· ἡ δὲ ὑπόθεσις ἔχει οὕτως : ὁ Διόνυσος, ὁ θεὸς τῆς εὐθυμίας, οὐ πρὸς τιμὴν ἐδιδάσκοντο καὶ τὰ δράματα, ζητεῖ ἐν Ἀδῇ γνήσιον πατριώτην ποιητὴν, (πρὸ ὀλίγου εἶχον ἀποθάνει ὁ Εὐριπίδης καὶ Σοφοκλῆς, αἱ δὲ Ἀθηναὶ εὐρίσκοντο τότε ἐν χαλεποῖς καιροῖς) καὶ παρακαλεῖ τὸν Πλούτωνα νὰ ἀναγάγῃ τοῦτον εἰς τὸν κόσμον. Ὅτε ὁ πορθμεὺς Χάρων περαιοῖ αὐτὸν διὰ τῆς Ἀχερουσίας λίμνης,

ἄδει ὁ χορὸς τῶν βατράχων κωμικόν τι ᾄσμα. Πρὸ τοῦ θρόνου τοῦ Πλούτωνος ἐρίζουσι περὶ πρωτείων Αἰσχύλος καὶ Εὐριπίδης, ἐνῶ ὁ Διόνυσος λαμβάνει θέσιν κριτοῦ. Ἐνταῦθα ὁ μὲν Εὐριπίδης σκώπτεται ὡς ἀνατροπεὺς τοῦ γάμου, ὡς διαλύων τοὺς οἰκογενειακοὺς δεσμούς, ὡς διαφθορεὺς τῶν νέων, καὶ ὡς ἐλαττόνων τὴν ἀρετὴν τοῦ λαοῦ. Τέλος μετὰ μακρὸν ἀγῶνα ὁ Πλούτων θέτει τοὺς στίχους ἐκάστου ἐπὶ τῆς πλάστιγγος, ἀλλὰ εἰς ἕκαστον στίχον νικᾷ ὁ Αἰσχύλος τοὺς ἐλαφροὺς τοῦ Εὐριπίδου. Τὸν πρῶτον λοιπὸν καὶ οὐχὶ τὸν ἐκπροσωποῦντα τὴν νεωτέραν τῆς ποιήσεως τάσιν λαμβάνει ὁ Διόνυσος καὶ ἀνάγει εἰς τοὺς Ἀθηναίους.

10. Ἐκκλησιάζουσai, διδaxθεῖσαι, τὰ 392 π. Χ. Ἰκαρά, δεινὴ, καὶ που αἰσχρὰ σατύρα κατὰ τῆς ἀνισχύρου ἡδὴ κατὰ στάσης δημοκρατίας. Ἡ σύζυγος γεωργοῦ ἀνὰ καλὴν Ἀθηναίαν γυναῖκα, αἵτινες, τὰ ἱμάτια ἀνδρῶν τῶν ἐνόμου μέναι καὶ περιθέτους πώγωνας φέρουσai ἀποφασίζουσι νὰ καταλάβωσι ταχέως θέσεις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ὅπως λαβῶσι τὴν διοίκησιν τῆς πολιτείας, καὶ εἶτα ἀπερχόμενοι Αἰῶν δὲ δύο Ἀθηναῖοι διελέγοντο ἐπὶ τῆς σκηνῆς περὶ τῆς λαθραίας τῶν συζύγων τῶν φυγῆς καὶ τῆς ἐλλείψεως τῶν ἱματίων τῶν, ἔρχεται ὁ Χρέμης ἐκ τῆς ἐκκλησίας καὶ διηγεῖται ὅτι ἡ πολιτεία παρεδόθη ἡδὴ εἰς τὰς γυναῖκας. Ὁ χορὸς τῶν γυναικῶν ἐπανερχεται καὶ ἐνδύεται πάλιν τὰ ἱματίά του, ἡ δὲ σύζυγος τοῦ γεωργοῦ ἐκτίθησι τὰς κοσμοσωτηρίας ιδέας της καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἐπὶ τῆς κοινοκτημοσύνης ἐρειδομένην δημοκρατίαν. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐμφανίζονται δύο πολῖται, ὧν ὁ μὲν τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ παραχωρεῖ τῷ δήμῳ, ὁ δὲ ἀπέχει ἀκόμη περιμένων. Κῆρυξ τις προσκαλεῖ τοὺς ἄνδρας εἰς γενικὸν συμπόσιον, καὶ ἐπέρχεται διάλογός τις οὐχὶ κόσμιος μεταξὺ νεανίου Ἀττικοῦ καὶ ἐταίρας.

44. Πλοῦτος, ἀλληγορικὸν δρᾶμα, ὅπερ εἶνε μετάβασίς

τις πρὸς τὴν μέστην κωμωδίαν, ἐν ᾧ ὁ ποιητὴς (388 π. Χ.) διαγινώσκων τὴν χαλάρωσιν τῶν πνευματικῶν του δυνάμεων ἔχῃ τὴν σκητὴν χαίρειν.

"*Ἀπομύς* τῆς *Ἀριστοφανείου* κωμωδίας. Ὑπὲρ πάντα ἄλλον τῆς ἀρχαίας κωμωδίας ποιητὴν ὁ Ἀριστοφάνης ἐποίησεν ὁρμώμενος ἐξ ἠθικῶν αἰτίων καὶ οὐχὶ πρὸς ἀπλὴν ψυχαγωγίαν ἢ τέρψιν. Πανταχοῦ ἐπαισθάνεται τις τὸν παλμὸν τῆς πατριωτικῆς αὐτοῦ καρδίας. Ἀδιακόπως ἀγωνίζεται κατὰ τῶν ἁμαρτημάτων καὶ τῶν ἀτοπημάτων ἐν τῇ θρησκείᾳ, πολιτείᾳ καὶ οἰκογενείᾳ, ἐπιστήμῃ καὶ τέχνῃ. Σταθερὰν καὶ ἀκράδαντον ἔχων πεποίθησιν ἀντεπεξέρχεται μετὰ σπανίου θάρρους κατὰ τῶν ἰσχυρῶν δημαγωγῶν· πιστεύει δὲ ὅτι θὰ θεραπεύσῃ τὴν σαθρὰν καὶ εἰς ὕληρον προβαίνουσαν ἐποχήν του προβάλλων τὴν λαμπρὰν εἰκόνα τοῦ ἀρχαίου ἀττικοῦ μεγαλείου. Αἱ διδασκαλίαι εἶνε πρόσφατοι, καταστροφὴν δὲν δύναται νὰ πιστεύσῃ, ἀλλὰ πιστεύει εἰς σφάλματα παροδικὰ δυνάμενα εὐκόλως νὰ διορθωθῶσιν. Ὡς τὸν μάλιστα δὲ πάντων ἀποπλανηθέντα ἐθεώρει τὸν Σωκράτη, ὃν δὲν ἐνόει, καὶ τὸν Εὐριπίδην. Τὰ μέσα, δι' ὧν θέλει νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τοῦ πλήθους εἶνε ἀνεξάντλητα: σκῶμμα δαψιλῶς προχέομενον καὶ σχεδὸν εὐθυμία, ἥτις ἰδίως ἐκφαίνεται ἐν ταῖς κωμωδίαις τῶν δραματικῶν, χρυσῇ φαντασίᾳ, δαψίλεια λέξεων, τολμηρόταται συνθέσεις, καθαρώτατος ἀττικισμός, ὅστις καθιστᾷ τὰς 44 ἐκείνας κωμωδίας ἀρίστην βάσιν πρὸς σπουδὴν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Καί τοι δὲ συχνότατα ἀπολακτίζει κοσμιότητα καὶ ἠθικὴν καὶ γίγνεται αἰσχροὺς καὶ ἀμφίβολος ἐν ἱστορίαις ἢ εἰκόσιν, οὐδέποτε ὅμως ὑποπίπτει εἰς τὴν λεπτὴν ἐκείνην ἐπιθυμίαν, ἥτις ἀνεπαισθήτως ἄγει πρὸς τὴν ἀνηθικότητα. Σχέδιον σταθερὸν οὐδέποτε ἔσχεν, ὅπως ἡ τραγωδία, διότι τὸ ἐλεύθερον αὐτοῦ πνεῦμα οὐδενὸς δεσμοῦ ἦτο ἐπιδεκτικόν. Ἢ ἀνάγνωσις τοῦ Ἀριστοφάνους εἶνε οὐχὶ πόσον προσή-

κουσα εἰς νέους, ἀλλ' εἰς τὸν ὄριμον ἔχοντα ἤδη τὴν σκέψιν ὁ μέγιστος πάντων τῶν αἰώνων κωμικὸς παρέχει ἀκριβῆ καὶ πλήρη τὴν εἰκόνα τοῦ ἀττικοῦ βίου.

1

ΧΟΡΙΚΑ ΛΣΜΑΤΑ ΕΚ ΤΩΝ ΝΕΦΕΛΩΝ.

(στίχ. 275—290 καὶ 299—313).

Στροφή.

ΧΟΡ. ἀέναιοι Νεφέλαι,
ἀρθῶμεν φανεραὶ ὄροσερὰν φύσιν εὐάγητον,
πατρὸς ἀπ' Ὀκεανοῦ βαρυαχέος
ὕψηλῶν ὀρέων κορυφὰς ἔπι
δενδροκόμους, ἵνα
τηλεφανεῖς σκοπιάς ἀφορώμεθα
καρπούς τ' ἀρδομέναν θ' ἱερὰν χθόναν
καὶ ποταμῶν ζαθέων κελαδῆματα
καὶ πόντον κελάδοντα βαρύδρομον·
ὄμμα γὰρ αἰθέρος ἀκάματον σελαγεῖται
μαρμαρέαις ἐν αὐγαῖς.
ἀλλ' ἀποσεισάμεναι νέφος ὄμβριον
ἀθανάτας ἰδέας, ἐπιδῶμεθα
τηλεσκόπῳ ὄμματι γαῖαν.

Ἀντιστροφή.

ΧΟΡ. παρθένοι ὄμβροφόροι,
ἔλθωμεν λιπαρὰν χθόνα Παλλάδος, εὖανδρον γαῖαν
Κέκροπος ὀψόμεναι πολυήρατον
οὗ σέβας ἀρρήτων ἱερῶν, ἵνα
μυστοδόκος δόμος
ἐν τελεταῖς ἀγίαις ἀναδείκνυται,
οὐρανίοις τε θεοῖς δωρήματα,
ἄλλοι θ' ὑπερφεῖς καὶ ἀγάλματα,
καὶ πρόσοδοι μακάρων ἱερώταται
εὐστέφανοί τε θεῶν οὐσίαι θαλίαι τε,

παντοδαπαῖς ἐν ὥραις,
 ἤρι τ' ἐπερχομένῳ Βρομία χάρις,
 εὐκελάδων τε χορῶν ἐρεθίσματα,
 καὶ Μοῦσα βαρύδρομος αὐλῶν.

2

ΕΚ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΣΕΩΣ ΕΝ ΝΕΦΕΛΑΙΣ

(στίχ. 549—562 καὶ 575—594).

Ἡ χορηγὸς λέγει.

α'.

οὐδὲν ἀλλήλαισιν καὶ πάσαις δεξιᾶς·
 ὅς μέγιστον ὄντα Κλέων' ἔπαισ' εἰς τὴν γαστέρα,
 κοῦκ ἐτόλμησ' αὖθις ἐπεμπεδῆσ' αὐτῷ κειμένῳ.
 οὗτοι δ', ὡς ἅπαξ παρέδωκεν λαβὴν Ὑπέρβολος,
 τοῦτον δείλαιον κολετρῶσ' αἰεὶ καὶ τὴν μητέρα.
 Εὐπολὶς μὲν τὸν Μαρικᾶν πρῶτιστον παρείλκυσεν
 ἐκστρέψας τοὺς ἡμετέρους Ἰππέας κακὸς κακῶς.
 προσθεῖς αὐτῷ γραῦν μεθύσῃν τοῦ κόρδακος εἵνεχ', ἣν
 Φρύνιχος πάλαι πεποίηχ', ἣν τὸ κῆτος ἥσθιεν.
 εἴθ' Ἑρμιππος αὖθις ἐποίησεν εἰς Ὑπέρβολον,
 ἄλλοι τ' ἤδη πάντες ἐρείδουσιν εἰς Ὑπέρβολον,
 τὰς εἰκρὺς τῶν ἐγγέλεων τὰς ἐμὰς μιμούμενοι.
 ὅστις οὖν τούτοισι γελᾷ, τοῖς ἐμοῖς μὴ χαιρέτω·
 ἣν δ' ἐμοὶ καὶ τοῖσιν ἐμοῖς εὐφραίνησθ' εὐρήμασιν,
 ἐς τὰς ὥρας τὰς ἐτέρας εὖ φρονεῖν δοκῆσετε.

β'.

ὦ σοφώτατοι θεαταί, δεῦρο τὸν νοῦν προσέχετε,
 ἡδονικημέναι γὰρ ὑμῖν μεμφόμεσθ' ἐναντίον·
 πλεῖστα γὰρ θεῶν ἀπάντων ὠφελούσαις τὴν πόλιν,
 δαιμόνων ἡμῖν μόναις οὐ θύετ' οὐδὲ σπένδετε,
 αἵτινες τηροῦμεν ὑμᾶς. ἣν γὰρ ἢ τις ἔξοδος
 μηδενὶ ξὺν νῶ, τότε ἢ βροντῶμεν ἢ ψακάζομεν.
 εἴτα τὸν θεοῖσιν ἐχθρὸν βυρσοδέψην Παφλαγόνα

ἤνιχ' ἤρεϊσθε στρατηγόν, τὰς ὀφρῦς συνήγομεν
 κάποιοῦμεν δεινά· βροντὴ δ' ἐρράγη δι' ἀστραπῆς·
 ἡ σελήνη δ' ἐξέλειπε τὰς ὁδοὺς· ὁ δ' ἥλιος
 τὴν θρυαλλίδ' εἰς ἑαυτὸν εὐθέως ξυνελκύσας
 οὐ φανεῖν ἔφασκεν ὑμῖν, εἰ στρατηγήσει Κλέων.
 ἀλλ' ὅμως εἴλεσθε τοῦτον. φασὶ γὰρ δυσβουλίαν
 τῇδε τῇ πόλει προσεῖναι, ταῦτα μέντοι τοὺς θεοὺς
 ἅττ' ἂν ὑμεῖς ἐξαμάρτητ', ἐπὶ τὸ βέλτιον τρέπειν.
 ὥς δὲ καὶ τοῦτο ξυνοίσει ῥαδίως διδάξομεν,
 ἦν Κλέωνα τὸν λάρων δώρων ἐλόντες καὶ κλοπῆς,
 εἴτα φιμώσητε τούτου τῷ ξύλῳ τὸν αὐχένα,
 αὔθις ἐς τάρχατον ὑμῖν, εἴ τι κάξημάρτετε,
 ἐπὶ τὸ βέλτιον τὸ πρᾶγμα τῇ πόλει συνοίσεται.

3

ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΙ ΛΔΙΚΟΥ.

(στίχ. 890).

- ΔΙΚ. χώρει δευρί, δεῖξον σαυτὸν
 τοῖσι θεαταῖς, καίπερ θρασὺς ὢν.
 ΛΔ. ἴθ' ὅποι χρήζεις. πολὺ γὰρ μᾶλλον σ'
 ἐν τοῖς πολλοῖσι λέγων ἀπολῶ.
 ΔΙΚ. ἀπολεις σύ; τίς ὢν; ΛΔ. λόγος. ΔΙΚ. ἥττων γ' ὢν.
 ΛΔ. ἀλλὰ σε νικῶ, τὸν ἐμοῦ κρείττω
 φάσκοντ' εἶναι. ΔΙΚ. τί σοφὸν ποιῶν;
 ΛΔ. γνῶμας κενὰς ἐξευρίσκων.
 ΔΙΚ. ταῦτα γὰρ ἀνθεῖ διὰ τουτουσὶ
 τοὺς ἀνοήτους.
 ΛΔ. οὔκ, ἀλλὰ σοφούς. ΔΙΚ. ἀπολῶ σε κακῶς.
 ΛΔ. εἰπέ, τί ποιῶν; ΔΙΚ. τὰ δίκαια λέγων.
 ΛΔ. ἀλλ' ἀνατρέψω' γαῦτ' ἀντιλέγων,
 οὐδὲ γὰρ εἶναι πάνυ φημὶ δίκην.

4

Ο ΔΙΚΑΙΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΝΕΑΝΙΣΚΟΝ.

(στίχ. 1002—1000).

- ΔΙΚ. ἀλλ' οὖν λιπαρός γε καὶ εὐανθής ἐν γυμνασίοις διατρίψεις.

οὐ στωμύλλων κατὰ τὴν ἀγορὰν τριβολεκτράπελ',
οἷάπερ οἱ νῦν,
οὐδ' ἐλκόμενος περὶ πραγματίου γλισχραντιλογεῖς ἐπιτρίπτου.
ἀλλ' εἰς Ἀκαθήμειαν κατιῶν ὑπὸ ταῖς μορίαις ἀποθρέξει
στεφανωσάμενος καλάμῳ λευκῷ μετὰ σώφρονος ἡλικιώτου.
μίλακος ὄζων καὶ ἀπραγμοσύνης καὶ λεύκης φυλλοβολούσης,
ἦρος ἐν ὥρᾳ χαίρων, ὁπότεν πλάτανος πελέα ψιθυρίζει.

43. Ἡ μέση κωμωδία ἠκολούθησε τὴν ἀρχαιοτέραν, ἥτις καταπεσοῦσα περὶ τὸ τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐτέθη ἐντὸς τῶν ὁρίων της, καὶ διετέλει διδασκομένη ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἀπὸ τοῦ 404 μέχρι τοῦ 338 π. Χ. Ἡ μεγαλοπρέπεια τῶν προτέρων διδασκαλιῶν καὶ ὁ χορὸς ἔπαυσαν, ἄρ.σ ἐξέλιπον καὶ οἱ πλούσιοι πόροι τῶν ναυτικῶν συμμαχικῶν πόλεων, ἡ δὲ πλοκὴ τῶν κωμωδιῶν ἐγένετο τεχνικωτέρα. Ἡ κωμωδία κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην δὲν ἐπέκρινε πλεόν τοῦς δημαγωγούς, καὶ τὸν καθ' ἑκάστον ἄνδρα, ἀλλὰ τάξεις πολιτῶν ὡς : ριλοσόφους, ῥήτορας, χωρικοὺς στρατιώτας, παρασίτους, ἐταίρας κλπ. Τεσσαράκοντα περίπου ποιηταὶ ἐποίησαν 800 δράματα τοῦ εἶδους τούτου τῆς ποιήσεως, ἐξ ὧν καταφαίνεται ὅτι οἱ ποιηταὶ τῆς σχολῆς ταύτης ἦσαν πολυγραφώτατοι.

Διασημότατοι δὲ τῶν ποιητῶν τούτων ἦσαν :

Ἀντιφάνης ἐκ Ῥόδου, υἱὸς τοῦ Στεφάνου, τελευτήσας ἐν ἡλικίᾳ 80 ἐτῶν. Ἀποδίδονται δὲ αὐτῷ 260 κωμωδίαί, ἐν αἷς καταφαίνεται πολὺ τὸ σκωπτικὸν καὶ ἡ δραματικὴ εὐρυτία.

Ἀλεξίς ἐκ Θουρίων τῆς μεγάλης Ἑλλάδος ζήσας ὑπὲρ τὰ 406 ἔτη. Κατὰ Σουΐδαν ἔγραψε 243 κωμωδίας· τὰ πολυάριθμα ἀποσπάσματα ἀποδεικνύουσιν εὐρυᾶ τὸν ποιητὴν καὶ ἄριστον τῶν ἀνθρωπίνων παρατηρητῆν.

Ἀλεξανδρίδης ἐκ Καμείρων τῆς Ῥόδου ἀκμάσας περὶ τὴν 400 Ὀλυμπ. ραιδρός, συνετὸς καὶ λεπτὸς παρατηρητής· ἦτο ὁ πρῶτος κωμικός, ὅστις ὑποθέσεις τῶν κωμωδιῶν τοῦ εἶχε

ἐρωτικὰς σκηνάς. Ἐγγραψε δὲ 65 τοιαύτας, ὧν ἀποσπάσματα σώζονται καὶ 30 τίτλοι.

Εὐβουλος, υἱὸς τοῦ Εὐφράνορος, περὶ τὸ 376 π. Χ. ἀκμάζων ἔγγραψεν 104 κωμωδίας· τὴν ὕλην τοῦ ἡρώετο ἰδίως ἐκ τῶν μύθων, καὶ ἐπέκρινε τοὺς ἀρχαιοτέρους τραγικούς, ἰδίως δὲ τὸν Εὐριπίδην.

Ἐκ πάντων δὲ τούτων ἀποσπάσματα μόνον διεσώθησαν, ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παρ' Ἀθηναίῳ (§ 102). Τὰ κάλλιστα εἶνε τὰ τῶν δύο πρώτων.

II. Ο ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ.

α) Ἡ φιλοσοφία.

44. Ἡ βασιλὴς τῶν ἐπιστημῶν ἡμίυπνος ἔτι κατὰ τὴν παρελθοῦσαν περίοδον, ἐγείρεται ἤδη καὶ ἀπὸ τῆς φύσεως στρέφεται πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν· πρὸς τῇ φυσικῇ προστίθεται μετ' ὀλίγον ἡ διαλεκτικὴ καὶ ἠθικὴ, βραδύτερον δὲ καὶ ἡ μεταφυσικὴ. Ὑπεράνω τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων, τοῦ τολμηροῦ Ἀναξαγόρου καὶ τῶν σοφιστῶν, ἐξέχει ἡ τριάς Σωκράτης, Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης· ἐν τῷ οὐρανῷ τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας οὗτοι φέγγουσι λαμπρότερον, ἢ ἡ τριάς τῶν τραγικῶν ἐν τῷ τῆς τραγωδίας. «Ὁ Σωκράτης εἶνε ὁ σπαργῶν βλαστός, ὁ Πλάτων τὸ πρῶτον ἄνθος, καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ὁ ὥριμος καρπὸς τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ἐπὶ τοῦ ἄκρου ἱστάμενος τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς ἀναπτύξεως» (Zeller. *Gesch. der philos. d. Griech.*)

45. *Ἐμπεδοκλῆς* ἐξ Ἀκράγαντος ἀπὸ τοῦ 490—430 π. Χ. ἦτο πολιτικὸς φιλόσοφος καὶ φυσιολόγος συνάμα. Τὸ κύριον αὐτοῦ σύγγραμμα «περὶ φύσεως» πραγματευόμενον καὶ περὶ

τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, «οἱ καθαρμοὶ» περὶ ἠθικῆς καὶ αἰ λου-
παὶ αὐτοῦ συγγραφαὶ ἀπωλέσθησαν. Ἐκ τοῦ κόσμου ἐξεύρι-
ρισκε τέσσαρα στοιχεῖα : ὕδωρ, ἀέρα, πῦρ καὶ γῆν, ὧν ἐκ τῆς
μίξεως διὰ τῆς φιλίας καὶ τοῦ νείκους συνίσταντο τὰ ὄντα.
Ἀνῆκε δὲ ὁ Ἐμπεδοκλῆς, καίπερ 500 ἔτη μετὰ ταῦτα ζῶν,
εἰς τὴν ἀρχαιοτέραν τῶν φιλοσόφων σχολήν. Κατὰ τὴν παρά-
δοσιν, ἀφοῦ ἐπὶ γῆς ἱκανὰς ἐποιήσατο ἐρεῦνας, ἐρρίφθη εἰς
τὸν κρατῆρα τῆς Αἵτνης, ὅπως ἀνερευνήσῃ ἐκεῖ τὰ περαιτέρω.

46. Ἀναξαγόρας ἐκ Κλαζομενῶν μετὰ πολλὰς περιηγή-
σεις ἦλθε τῷ 456 π. Χ. (!) εἰς Ἀθήνας καὶ ἐγένετο φίλος
τοῦ Περικλέους καὶ διδάσκαλος τοῦ Εὐριπίδου καὶ Θουκυδίδου.
Κατηγορηθεὶς ὡς ἐχθρὸς τῆς θρησκείας τοῦ λαοῦ, διέφυγε τὴν
θανατικὴν ποινὴν εἴτε τῇ συνεργείᾳ τοῦ Περικλέους εἴτε διὰ
τῆς φυγῆς (!) καὶ ἔζη μέχρι τοῦ 430 ἐν Λαμψάκῳ. Δι' αὐ-
τοῦ ἡ φιλοσοφία μετηνέχθη εἰς Ἀθήνας, ἔνθα καὶ εὔρε τὸ γο-
νιμώτατον διὰ τὴν ἀνάπτυξίν της ἔδαφος. Τὸ σύγγραμμά του
περὶ φύσεως ἀπωλέσθη, τὸ δὲ σύστημά του ἦτο ἰδανικώτε-
ρον τοῦ τῶν προκατόχων του. Ἐν τῇ ὕλῃ ἀνεύρισκεν ἀπλοῦν,
ἀμιγῆς καὶ καθαρὸν τι, τὸν κοῦν, ὅστις κινεῖ καὶ διατάσσει
ἐκείνην.

47. Σοφισταί. Τὸ ὄνομα σημαίνει τὸ αὐτὸ ὡς σοφοί,
ἀλλ' ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 5ου αἰῶνος ἐδηλοῦντο ἐκεῖνοι, οἵτι-
νες, ὡς οἱ ὑποκριταί, περιήρχοντο ἀνὰ τὰς πόλεις καὶ ἐδίδα-
σκον ἀντὶ χρημάτων, φιλοσοφίαν, πολιτικὴν καὶ ῥητορικὴν.
Ὡς τοιοῦτοι δὲ μᾶλλον ἀξιοσημεῖωτοι εἶνε : Γοργίας ὁ Λεον-
τῖνος, Ἰππίας ὁ Ἡλεῖος, Πρόδικος ὁ Κεῖος, Πρωταγόρας ὁ ἐξ
Ἀβδήρων. Παρέσχον δὲ εἰς τὴν φιλοσοφίαν ἀναντιρρήτους
ὑπηρεσίας, διότι, ἀφέντες τὸ ἀποκλειστικὸν τῆς φυσικῆς φι-
λοσοφίας, ἐτράπησαν περὶ τὴν ἠθικὴν καὶ διαλεκτικὴν. Ἐν τῇ
ἠθικῇ ἐδίδασκον ψευδῶς : ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει ἐξ ἀντικειμέ-
νου ἀλήθεια, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος εἶνε τὸ μέτρον καὶ ὁ σκοπὸς

πάντων τῶν ὄντων. Πόσον δὲ κινδυνώδης ἦτο ἡ ἰδέα αὕτη πραγματοποιουμένη ἐν τῇ θρησκείᾳ, πολιτείᾳ καὶ οἰκογενείᾳ ἕκαστος δύναται νὰ ἐννοήσῃ. Ὡστε οὐδὲν θαυμαστόν, ἂν ὁ Ἀριστοφάνης καὶ ὁ Σωκράτης δριμεῖς ἀντεπεζῆλθον κατὰ τῶν νεωτεριστῶν τούτων, οἵτινες τὴν εὐγλωττίαν εἶχον ὡς τὸ κυριώτατον ὄπλον πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δοξασιῶν των. Ἡ σοφιστικὴ λοιπὸν κατ' ἀρχὰς ὡς δοκοῦσά τις σοφία θεωρουμένη ἐσήμενεν εἴτα καὶ σήμερον ἔτι φιλοσοφίαν, δι' ἣν πᾶς εὐσυνείδητος ἄνθρωπος αἰσχύνεται, ἂν ἤθελε τῷ ἀποδοθῇ.

48. Σωκράτης, ὁ ἄσπονδος τῆς σοφιστικῆς ἐχθρός, κοινὸν εἶχε πρὸς αὐτὴν μόνον, - ὅτι καὶ οὗτος ἐτράπη οὐχὶ περὶ τὴν φυσικὴν, ἀλλὰ περὶ τὴν διαλεκτικὴν καὶ ἠθικὴν. Ἐγεννήθη τῷ 469 π. Χ. ἦτο υἱὸς τοῦ λιθοξόου Σωφρονίσκου καὶ τῆς μαίας Φαιναρέτης, καὶ ἐν τῇ νεότητί του ἐδιδάχθη τὴν πατρικὴν τέχνην. Βραδύτερον συνεζεύχθη τὴν Ξανθίππην, ἥς τὸ ἐριστικὸν μετ' ἀπαθείας ὑπέμενε, καὶ ἐξ αὐτῆς ἔσχε τρεῖς υἱούς. Καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον, ὡς αὐτὸς λέγει, ἦτο πτωχός, ἀλλ' ἄνευ ἀναγκῶν· οὐδέποτε ὑπῆρξε πολιτικός· ὡς στρατιώτης ἔσωσε τὴν ζωὴν τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐν Ποτιδαίᾳ, καὶ τὴν τοῦ Ξενοφῶντος ἐν Δηλίῳ, ὡς πρύτανις τῷ 406 ἐξεπλήρωσε τὸ καθήκον του παλαίων πρὸς τὸν παράφρονα καὶ ἐξερεθισμένον ὄχλον, ὡς πολίτης κατόπιν πρὸς τοὺς τριάκοντα τυράννους. Πρωῖμως ἤδη προσέκρουσε πρὸς τοὺς παραστάτας τῆς ἀρχαιοτέρας σχολῆς, ὡς φαίνεται ἐν ταῖς Νεφέλαις τοῦ ἐντελῶς παρανοήσαντος αὐτὸν Ἀριστοφάνους, καὶ πρὸς τοὺς Σοφιστὰς καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς ἄγαν δημοκρατικούς, ὧν τὰς πολιτικὰς θεωρίας ἀπηνῶς κατεδίκαζεν. Εἰς τὸ μῖσος λοιπὸν τῶν τριῶν τούτων μερίδων ὑποπεσὼν κατηγορήθη ὑπὸ τοῦ Ἀνύτου, Μελήτου καὶ Λύκωνος, ὅτι δὲν πιστεύει εἰς τοὺς νομιζομένους τῆς πόλεως θεούς, ὅτι εἰσάγει νέα δαιμόνια, καὶ ὅτι διαφθείρει τοὺς νέους (Ξεν. Ἀπομ. 1, 1. Πλάτ.

Ἀπολ. 3). Καὶ ὑπερασπίσατο μὲν ἑαυτὸν μεθ' ὑπερηφανείας καὶ πειστικότητος πρὸ τῶν δικαστῶν, ἀποδείξας τὸ ἀνάιτιον ἑαυτοῦ, κατεδικάσθη ὁμῶς εἰς θάνατον. Μὴ θέλων νὰ παραβῇ τοὺς νόμους τῆς πόλεως ἀρνεῖται νὰ δραπετεύσῃ ἐκ τῆς εἰρκτῆς, καίτοι θερμὸς φίλος παρέχει αὐτῷ τὰ μέσα (Πλ. Κριτ.), ἀλλὰ διελθὼν τὰς τελευταίας τοῦ βίου του ἡμέρας ἐν πλήρει ψυχικῇ γαλήνῃ, πίνει ἀταράχως τὸ κώνειον (Πλατ. Φαιδ. 65 καὶ 66). Τὸ ἐξωτερικὸν αὐτοῦ δὲν ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὰς παραστάσεις, ὅς ἡδύνατό τις νὰ κάμῃ περὶ αὐτοῦ. Αἱ προτομαὶ αὐτοῦ χαρακτηρίζουσιν αὐτὸν ὅμοιον πρὸς Σιληνὸν καὶ σιμὸν τὴν ῥίνα.

Τίς ἄρα ἦτο ὁ παράδοξος οὗτος ἄνθρωπος, ὅστις ἀμελῶν ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἑαυτοῦ, φιλοσοφῶν φοιτᾷ εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ τὰς οἰκίας τῶν πολιτῶν, εἰς τὰ ἐργαστήρια, τὰς παλαίστρας καὶ τὴν ἀγοράν; Αὐτὸς ἔλεγεν (Πλατ. Ἀπολ. 44) ὅτι πράττει τοῦτο κατὰ προσταγὴν τοῦ Δελφικοῦ θεοῦ, ὅστις ἐμμέσως παρήγγειλεν αὐτῷ νὰ ἐρωτήσῃ, ἐάν τις ᾔνε σοφώτερος τοῦ Σωκράτους. Περὶ τοῦ πνευματικοῦ βίου τοῦ φιλοσόφου οὐδὲν γινώσκομεν ἀκριβῶς, διότι οὗτος οὐδὲν γραπτὸν κατέλιπε μνημεῖον, ὃ δὲ Πλάτων ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ διδασκάλου του ἀφίσταται πολὺ τῶν Ἀπομνημονευμάτων τοῦ Ξενοφῶντος, καίτοι ἀμφότεροι ἦσαν μαθηταί του. Ὁ τελευταῖος περιγράφει τὸν διδάσκαλόν του, ὡς ἑξοχόν τινα, ἄνδρα καλὸν καὶ ἀγαθόν, καὶ ὡς ἄριστον παιδαγωγὸν τῶν νέων καὶ τοῦ λαοῦ. Ἀλλὰ ἐκ τῆς παραστάσεώς του ταύτης δὲν ἐκφαίνεται καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ καθ' αὐτὸ φιλοσόφου, ὡς παρὰ Πλάτωνι. Οἱ πλεῖστοι προστίθενται τῇ γνώμῃ τοῦ Ξενοφῶντος, ἀλλ' ἂν ὁ Σωκράτης οὐδὲν ἄλλο ἦτο, ἢ καλὸς καὶ ἀγαθὸς ἀνὴρ, πῶς θὰ ἡδύνατο νὰ ἔχῃ ἐπιρροὴν ἐπὶ τοσούτων Ἀθηναίων χρηστῶν καὶ πεπαιδευμένων; πῶς ἤθελε θέσει τοῦτον ὡς ὄριον τῆς τροπῆς τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας ὁ Ἀριστοτέλης ὁ πολυμαθής;

στατος καὶ βαθύτατος οὗτος φιλόσοφος; Ὁ Σωκράτης οὐδὲν φιλοσοφικὸν σύστημα ἤγαγεν εἰς πέρας. Τὰ κύρια φιλοσοφικά αὐτοῦ δόγματα ἦσαν τὰ ἑξῆς : πρῶτον πρέπει νὰ κρίνῃ τις καὶ νὰ πράττῃ, ἀφοῦ ὀρθῶς διαγνώσῃ τὴν ἰδέαν τοῦ πράγματος, περὶ οὗ πρόκειται νὰ πραγματευθῇ. Ἐκ τῆς ὀρθῆς διαγνώσεως προέρχεται ἡ ἀληθὴς γνῶσις. Ἐν τῇ ἠθικῇ διδάσκει, ὅτι ἡ ἀρετὴ συνίσταται ἐν τῇ γνῶσει, τὸ μέγιστον δὲ ἀμάρτημα εἶνε ἡ ἀμάθεια· ὥστε καὶ ἐνταῦθα ὡς κυριώτατον θεωρεῖ τὴν διάγνωσιν. Οὐχὶ τὸ ὑποκείμενον, ἀλλὰ ἡ φύσις τοῦ ἀντικειμένου εἶνε αὐτῷ τὸ μέτρον τοῦ πράττειν, οὐχὶ δὲ καὶ ὁ ἀτομικὸς καὶ ἀπόλυτος ὀρισμός, ὡς παρὰ τοῖς Σοφισταῖς, ἀλλ' οἱ ἄγραφοι θεσμοὶ τῶν θεῶν καὶ ὁ νόμος τῆς πόλεως.

Ὅλως δὲ ἰδιάζον παρὰ τῷ Σωκράτει, ὅπερ βεβαίως δὲν συνεφώνει πρὸς τὴν πίστιν τοῦ λαοῦ, ἦτο τὸ δαιμόνιον (Φαιδρ. 242. Ἀπολ. 19), τὸ ἐσωτερικὸν μαντεῖον, ὅπερ δὲν πρέπει νὰ συγχέηται πρὸς τὴν ἡμετέραν συνείδησιν, τὴν ἀνταμείβουσιν, ἀποτρέπουσαν ἢ τιμωροῦσαν, ἀλλ' ἦτο γνώμη ἢ φωνή τις περὶ τοῦ ὠφελίμου ἢ βλαβεροῦ τινων πράξεων, προσιδιάζουσα εἰς τὴν φύσιν τοῦ καθ' ἕκαστον ἀτόμου.

Ἡ σωκρατικὴ μέθοδος ὡρμαῖτο ἐκ γενικῶς ὡμολογημένων καὶ ἦγε πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ πράγματος· τοῦτο δὲ γίνεται διὰ τοῦ διαλογικοῦ τρόπου τοῦ φιλοσοφεῖν. Αἱ ἔννοιαι ἐκκαλοῦνται διὰ τῶν ἐρωτήσεων, καὶ διὰ τούτου ἀναπτύσσονται ἰδέαι, αἵτινες εἰς τὸν ἐρωτώμενον μέχρι τοῦδε ἦσαν ἄγνωστοι. Ἀλλ' ἐὰν ἐκ τούτου κατὰδηλος γίνεται ἡ ἀμάθειά του, τότε τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἐξετάσεως λαμβάνει τὸν χαρακτῆρα τῆς εἰρωνείας, ἥτις ὅτε μὲν ἐπέρχεται δριμυτέρα, ὅτε δὲ ἡπιωτέρα.

49. Αἱ σωκρατικαὶ τῶν φιλοσόφων σχολαί. Ἐπειδὴ ὁ Σωκράτης δὲν ἵδρυσεν ἰδίαν σχολήν, ἀλλὰ μόνον μαθητὰς περὶ ἑαυτὸν εἶχεν, οὓς ἄφινε νὰ ἀναπτυχθῶσιν ἐλευθέρως, ἕκαστος κατὰ τὴν φύσιν του, αἱ γνῶμαι αὐτῶν, ὡς ἦν ἐπόμενον,

διίσταντο πολὺ ἀπ' ἀλλήλων. Ἀντισθένης ὁ ἰδρυτὴς τῆς κυ-
ρικῆς σχολῆς, ἧς προΐστατο Διογένης ὁ Σινωπεύς, ἐδίδασκεν :
ὅτι ἄνθρωπος ἐλλείπει! ἡ ἀρετὴ δὲ πρὸς εὐδαιμονίαν μηδενὸς
προσδέεται, εἰμὴ σωκρατικῆς ἰσχύος. Ἦν δὲ ἐξ Ἀθηνῶν, υἱὸς
Ἀθηναίου καὶ Θρηΐσσης, ἤκμαζε περὶ τὸ 400 π. Χ. καὶ ἐτε-
λεύτησεν 70 ἐτῶν τὴν ἡλικίαν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σωκρά-
τους ἱδρύσας παρὰ τὸ Κυνόσαργες σχολήν, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα
κυνικοί. Ἐνεκα τῆς περὶ τὸν βίον αὐστηρότητος καὶ ἐγκρα-
τείας του ἐκτῆσατο πολλοὺς ὀπαδοὺς. Συνέγραψεν εἰς καθα-
ρὰν ἀττικὴν πλεῖστα συγγράμματα, ἅτινα ἀπωλέσθησαν. Αἱ
ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ Μελέται θεωροῦνται νόθοι.

Ἀρίστιππος, ἐκ Κυρήνης, ἰδρυτὴς τῆς κυρηναϊκῆς σχολῆς,
ἐγεννήθη τῷ 401 π. Χ. Κατὰ τὴν νεότητά του διήγαγεν ἐν
Ἀθήναις, γενόμενος μαθητὴς τοῦ Σωκράτους, εἴτα ὡς διδά-
σκαλος ἐπορεύθη εἰς Αἴγιναν, καὶ ἀκολούθως εἰς Συρακούσας
παρὰ Διονυσίῳ τῷ νεωτέρῳ, καὶ τελευταῖον ἐπανῆλθεν εἰς
Ἀθήνας, ἔνθα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σωκράτους ἱδρύσας τὴν
εἰρημένην σχολήν, ἣτις τὸ πρῶτον ἐκαλεῖτο ἡδωνικὴ. Μετὰ
πλάνητα βίον λέγεται, ὅτι ἀπέθανεν ἐν τῇ νήσῳ Λιπάρρα. Ἐκ
τῶν πολυαρίθμων αὐτοῦ συγγραμμάτων οὐδὲν ἡμῖν διεσώθη,
ἡ δὲ διδασκαλία του παρεδόθη ἡμῖν ὑπὸ τῶν μαθητῶν του·
ἦτο δὲ ὁ πρῶτος ἐκ τῶν Σωκρατικῶν, ὅστις ἐλάβρυσεν ἀμοι-
βὴν διὰ τὴν διδασκαλίαν του. Ἐκ τῶν μαθητῶν του ἐξεῖχον
Ἡγησίας, Ἀννίκερις καὶ Θεόδωρος· ὡς δόγμα του ἦτο ἡ ἀρ-
μονικὴ τοῦ βίου ἀπόλαυσις· ἐπραγματεύθη δὲ κυρίως περὶ
τῶν ἐξῆς : περὶ τῶν αἰρετῶν καὶ φευκτῶν, περὶ τῶν παθῶν,
περὶ τῶν πράξεων, περὶ τῶν αἰτίων, περὶ τῶν πίστεων·
διέκρινε δὲ τρεῖς καταστάσεις· «μίαν μὲν καθ' ἣν ἀλγοῦμεν,
ἐοικυῖαν τῷ κατὰ θάλασσαν χειμῶνι· ἐτέραν δέ, καθ' ἣν ἡδό-
μεθα, τῷ λείῳ κύματι ἀφομοιούμενοι· εἶναι γὰρ λείαν κίνησιν
τὴν ἡδονὴν οὐρίῳ παραβαλλομένην ἀνέμῳ· τὴν δὲ τρίτην μέ-

στην εἶναι κατὰστασιν, καθ' ἣν οὔτ' ἀλγοῦμεν, οὔτε ἡδόμεθα, γαλήνη παραπλησίαν οὔσαν».

Εὐκλείδης ὁ σωκρατικός ἐκ Μεγάρων, ὅθεν ἐν καιρῷ νυκτὸς γυναικεῖα ἱμάτια ἐνδεδυμένος ἐπεσκέπτετο τὸν Σωκράτη, καὶ κατόπιν παρέσχεν ἄσυλον ἐν Μεγάροις εἰς τὸν Πλάτωνα, ὑπῆρξεν ὁ ἰδρυτὴς τῆς μεγαρικῆς σχολῆς καὶ προσεπάθει νὰ ἐνώσῃ τὰ σωκρατικὰ δόγματα πρὸς τὰ τῶν Ἑλεατῶν. Ἀλλ' ὁ μόνος καὶ ἀληθὴς τοῦ Σωκράτους μαθητὴς ὑπῆρξεν ὁ Πλάτων.

50. *Πλάτων*. Ἐγεννήθη κατὰ τὸ ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ Περικλέους, τῷ 429 π. Χ. ἐν Ἀθήναις, ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας, καὶ ἔτυχεν ἀρίστης ἀγωγῆς καὶ παιδεύσεως. Πρὸς τοῦτο δὲ συνέτεινεν, διότι καὶ ἡ νεότης αὐτοῦ συνέπεσεν εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν ἤκμαζον οἱ μέγιστοι νόες, ὡς : Θουκυδίδης, Σοφοκλῆς, Εὐριπίδης, Ἀριστοφάνης, Φειδίας κλπ. Εἰκοσαέτης ὁ Πλάτων ἀπὸ τῆς ποιήσεως εἰς τὴν φιλοσοφίαν ἐπιδοθεὶς προσῆλθε τῷ Σωκράτει, καὶ ἔμεινε παρ' αὐτῷ δέκα ἔτη, μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ μεγάλου αὐτοῦ διδασκάλου, ἐξ οὗ προῆλθον καὶ αἱ σωκρατικαὶ αὐτοῦ συγγραφαί, ἐν αἷς ἐκτίθησι τὰς διδασκαλίας τοῦ Σωκράτους, ὡς μὴ ἔτι διαφόρους τῶν ἑαυτοῦ. Μετὰ τὴν θάνατον ἐκείνου ἐπορεύθη εἰς Μέγαρα, Τάραντα, Κυρήνην, Αἴγυπτον καὶ Σικελίαν. Ἐν Συρακούσαις ἔνεκα τῆς παρρησίας του προσέκρουσε πρὸς Διονύσιον τὸν πρεσβύτερον, καὶ ἐκινδύνευσε τὸν ἔσχατον κίνδυνον, ἀλλ' ὁ τύραννος ἤρκεσθη νὰ πωλήσῃ αὐτὸν ὡς δοῦλον. Φίλος τις, ἴσως ὁ μεγάλθυμος Κυρηναῖος φιλόσοφος Ἀννίκερις, ἡ ὁ εὐγενὴς Δίων ἀπελύτρωσεν αὐτὸν ἐκ τῆς δουλείας. Εἰς Ἀθήνας ἐπανελθὼν ἐδίδασκεν εὐδοκίμως ἐν τῷ εἰς ἡρώα τινα Ἀκάδημον ἀφιερωμένῳ Γυμνασίῳ καὶ ἰδρυσεν ἐκεῖ ἰδίαν σχολήν, τὴν ἀρχαιοτέραν Ἀκαδημίαν. Ἐν ταῖς εἴκοσι τούτοις ἔτεσιν εὐδοκίμου διδασκαλίας συμπίπτει καὶ ἡ σύνταξις τῶν συγγραμμάτων ἐκείνων, ἅτινα περιέχουσι τὸ ἴδιον τοῦ Πλάτωνος φιλοσοφικὸν σύστημα. Ὅτε

τῷ 397 ἀνέβη ἐπὶ τὸν ὀρόνον Διονύσιος ὁ νεώτερος, ἐπείσθη ὁ Πλάτων νὰ πλεύσῃ καὶ πάλιν εἰς Συρακούσας, κινδυνεύσας δὲ καὶ αὐθις ἐπανῆλθε μετὰ δύο ἔτη, τὸ δεύτερον ἤδη ἀπατηθείς. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐκώλυσεν αὐτὸν νὰ πλεύσῃ ἐκεῖ καὶ τρίτον τῷ 361, ἐλπίζων ὅτι θέλει συντελέσει πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν τῶν Συρακουσίων, ἀλλὰ κινδυνεύσας καὶ πάλιν τὰ ἔσχατα, ἐσώθη τῇ παρακλήσει τοῦ Ἀρχύτα. Ἐν πλήρει ἤδη ἀπάτῃ εὐρεθείς, ἐξηκολούθησε διδάσκων ἐν Ἀθήναις μέχρι τέλους τοῦ βίου του, καὶ συνέγραψε τὰ συγγράμματα τῆς τρίτης αὐτοῦ περιόδου, ἰδίως τὰ περὶ τῶν νόμων. Ἀπέθανε τῷ 340 π. Χ. 84 ἔτους τὴν ἡλικίαν, καὶ διετέλει ζῶν, ἀποκαλούμενος ὁ θεῖος Πλάτων. Τὰ συγγράμματά του, κατὰ τε τὸ πνεῦμα καὶ τὸ εἶδος πολύτιμος τῆς ἀρχαιότητος διαθήκη, διαιροῦνται εἰς τρεῖς τάξεις : α' τὰ σωκρατικά, β' τὰ πλατωνικά, γ' τὰ τῆς πρεσβυτικῆς αὐτοῦ ἡλικίας.

1. Τὰ Σωκρατικά.

- α) Λύσις διάλογος περὶ φιλίας.
- β) Λάχης περὶ τῆς ἀνδρίας.
- γ) Ἰππίας ὁ μείζων περὶ τοῦ καλοῦ.
- δ) Ἰππίας ὁ νεώτερος πιθανὸν οὐχὶ γνήσιος.
- ε) Ἴων κατὰ τῶν ποιητῶν, ὧν ὁ ἐνθουσιασμὸς βλάπτει τὴν πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἔρευναν.
- ζ) Χαρμίδης περὶ σωφροσύνης.
- η) Μένων ἡ φιλοσοφικὴ ἀρετὴ ἐπὶ τῆς σώφρονος ἠθικῆς ἐρειδομένη, θεμελιούται ἐν τῇ τῆς ψυχῆς ἀναμνήσει τοῦ ἰδανικοῦ κόσμου.
- θ) Ἀλκιβιάδης ὁ ἄνηβος δὲν δύναται νὰ ἀνήκῃ εἰς τοὺς ἰθύντορας τῆς πολιτείας. Ἐντεῦθεν ἀπερίσκεπτος ἐνασχόλησις εἶνε ἐπιβλαβὴς τῇ πολιτείᾳ, καὶ ἀναγκαῖον τοῦναντίον τὸ ἑαυτὸν γινῶναι.
- ι) Κρατύλος περὶ τῆς οὐσίας τῶν λέξεων.

ια) *Εὐθύδημος* κατὰ τῶν σοφισμάτων τῶν σοφιστῶν, διάλογος μεστὸς σκώμματος.

ιβ) *Πρωταγόρας* περὶ τῆς οὐσίας καὶ τοῦ διδασκτοῦ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἀναγωγῆς αὐτῆς πρὸς τὴν γνῶσιν.

ιγ) *Γοργίας*· ἡ ῥητορικὴ τῶν σοφιστῶν ἀποδεικνύεται ὡς ἐπικίνδυνος τῇ πολιτείᾳ καὶ ζητεῖται ἐνταυτῷ κρείττων τις ἠθικὴ καὶ πολιτικὴ.

ιδ) *Εὐθύφρων*· περὶ τῶν ἀνοήτων τοῦ ὄχλου ἰδεῶν, περὶ εὐσεβείας, διάλογος πολλὴν καὶ ἱλαρὰν ἔχων εἰρωνίαν.

ιε) *Ἀπολογία Σωκράτους*· ἡ ὑπεράσισις τοῦ Σωκράτους γραφθεῖσα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου, πλήρης ὑψηλῶν φρονημάτων καὶ ἀνδρικῆς ὑπερηφανείας. Δὲν εἶνε δὲ διάλογος, ἀλλὰ συναρμογὴ τριῶν συνεχῶν πρὸ τῆς Ἡλιάας λόγων. (1—24, 25—28 29—33).

2. Τὰ κύρια Πλατωνικὰ συγγράμματα.

α) *Θεαίτητος*· πραγματευόμενος περὶ τῆς οὐσίας τῆς γνώσεως ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν διὰ τῶν αἰσθήσεων κατάληψιν, καὶ τὴν ἀπλὴν ἐννοιαν, ἐν αὐστηρᾷ διαλεκτικῇ μεθόδῳ.

β) *Σοφιστής*· ἐκ τῶν σπουδαιωτάτων συγγραφεῶν τοῦ Πλάτωνος· ἐν αὐτῷ ἀποδεικνύει ἐναντίον τῶν ἀρχαιοτέρων φιλοσοφικῶν σχολῶν, ὅτι ὅπως ὑπάρχη ὀρθὸς καὶ ψευδὴς τῶν ἐννοιῶν σύνδεσμος, οὕτω καὶ γνῶσις καὶ δοκοῦσα γνῶσις.

γ) *Πολιτικός*· Περὶ τῆς οὐσίας τῆς ἀληθοῦς πολιτικῆς τέχνης, (ἀμφισβητεῖται ἡ γνησιότης του).

δ) *Παρμενίδης*· ἡ Ἑλεατικὴ διδασκαλία περὶ τῆς ἀπολύτου θεότητος μετὰγεται εἰς τὴν περὶ ἰδεῶν διδασκαλίαν.

ε) *Συμπόσιον*· περὶ ἔρωτος, ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ πρὸς τὴν ἀρετὴν ἔρως εἶνε τὸ ἀληθῶς καλὸν καὶ τελευτᾷ ἐγκωμιάζων τὸν Σωκράτη.

ζ) *Μενέξενος*· πιθανὸν οὐχὶ γνήσιος, ἐπικήδειος Λόγος τῆς Ἀσπασίας περὶ πεσόντων Ἀθηναίων.

η) *Φαῖδρος*: ἐν τῷ διαλόγῳ τούτῳ ἀναπτύσσεται ἡ οὐσία τοῦ Ἑρωτος, ὁ πόθος τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν αἰωνίαν καὶ πλήρη τοῦ ἀγαθοῦ, ἀληθοῦς καὶ καλοῦ πατρίδα, εἴτα ἡ μέθοδος καὶ τὰ προσόντα τῆς ἀληθοῦς ῥητορικῆς, ἐξ ἧς ἀπορρέει ἡ ἐπιθυμία ἐκείνη.

θ) *Φίλητος*: πραγματεύεται τὴν ἔννοιαν τοῦ ὑψίστου ἀγαθοῦ καὶ τὴν σχέσιν τῆς ἐφέσεως καὶ ἐμπειρίας πρὸς διάγνωσιν τῆς εὐδαιμονίας.

ι) *Πολιτεία*: ἐν 10 βιβλίοις περὶ τῆς ἐπαληθεύσεως τῆς δικαιοσύνης ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ τῷ καθ' ἕκαστον βίῳ, μία τῶν ἐντελεστέων συγγραφῶν τοῦ Πλάτωνος, περιεκτικώτατα πραγματευομένη τὴν ἠθικὴν του. Ἐν ταύτῃ ἤθελε μεταξὺ ἄλλων κοινοκτημοσύνην διὰ τοὺς προέχοντας τῶν πολιτῶν. Ἐκ τῶν τεχνῶν μόνον ἡ μουσικὴ καὶ λυρικὴ ἔπρεπε νὰ ἀφιερωθῶσι, νὰ ἀποκλεισθῶσι δὲ ἔπος καὶ δρᾶμα. Ἀλλ' αἱ περισκευμέναι αὗται θεωρίαι του, ὅσον καὶ ἂν ᾔσαν καλαὶ, ὑπῆρξαν ὅμως ἀπραγματοποίητοι, ὅπως καὶ αἱ κοινωνιστικαὶ τοῦ δεκάτου ἐννάτου αἰῶνος.

2. Τὰ συγγράμματα τοῦ πρεσβύτου Πλάτωνος.

α) Ἐν τῷ συγγράμματι τῶν νόμων ἐν 12 βιβλίοις, ἀντὶ τοῦ ἐν τῇ πολιτείᾳ ἀπραγματοποιήτου πολιτικοῦ συστήματος, ἐπιζητεῖ ἕτερον ἥττον ἰδανικόν, μᾶλλον δὲ πρακτικόν, ὅπερ στηρίζεται οὐχὶ ἐπὶ φιλοσοφικῆς βάσεως, ἀλλὰ ἐπὶ τῆς ἐλληνικῆς πολιτικῆς ἀρετῆς καὶ θρησκείας.

β) Ὡς μὴ γνήσια θεωροῦνται ὑπὸ πολλῶν: *Ἐπινομίς*, *Ἀλκιβιάδης*, *Θεάγης*, *Ἑρασταί*, *Ἰππαρχος*, *Μένων*, *Κλειτοφῶν*.

Ἔτι ὡς μὴ γνήσια θεωροῦνται: *Ἐρυξίας*, *Ἀλκυὼν*, *Σίσυφος*, *Ἀξίοχος*, *Δημόδοκος*, *Ὀροι*.

Οὐδὲν δὲ ἐκ τῶν γνησίων τοῦ Πλάτωνος συγγραμμάτων ἀπωλέσθη.

Ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος, ὡς καὶ ἡ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀνήκει εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας· μόνον αἱ πρῶται τοῦ συστήματός του ἀρχαὶ ἐξετάζονται ἐνταῦθα, αἵτινες προ-
 παρσκευάσαν τὴν μετὰ ταῦτα διαίρεσιν τῆς φιλοσοφίας εἰς
 διαλεκτικὴν (λογικὴν), φυσικὴν καὶ ἠθικὴν. Τὸν Ἀναξαγό-
 ραν ἀκολουθῶν εὕρισκει καὶ ὁ Πλάτων τὸ ἄπειρον καὶ τὸν
 κοῦν, ἐκεῖνο μὲν πρὸς ἀταξίαν· ἐπιρρεπές, τοῦτο δὲ πρὸς κό-
 σμον. Ἐντὸς αὐτῶν εὕρίσκεται ἡ ἀθάνατος, ἐκ τῆς τοῦ κό-
 σμου ψυχῆς προσελθοῦσα, ἀνθρωπίνη ψυχὴ, ἐν ᾗ, παρὰ τὴν
 δοξασίαν τῶν Σοφιστῶν, ἐνυπάρχουσι πολλὰ ἀίωνια καὶ
 ἀπλαῖ ἰδέαι, αἱ πρῶται εἰκόνες διὰ τὰ φθαρτὰ, πολύσχημα,
 κεχωρισμένα τοῦ κόσμου τῶν ἐμφανίσεων, ἴσως ὑψηλὰ ἐν τῷ
 αἰθέρι οἰκοῦσαι. Αὗται εἶνε ἀληθῆ ὄντα, καὶ ἐξ αὐτῶν κατὰγον-
 ται πᾶσαι περὶ ἀληθοῦς, ἀγαθοῦ καὶ καλοῦ ἔννοιαι. Ὅτε
 ποτὲ ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ ἦτο ἔτι μετὰ τοῦ σώματος ἡνωμένη,
 ἐθεῶτο καὶ αὕτη τὰς ἰδέας ταύτας καὶ ἐν αὐταῖς ἐτρέφετο.
 Ἀλλ' ἀφοῦ κατέπεσεν ἐπὶ τοῦ γηίνου ἐδάφους, καὶ ἐνῶκησεν
 ἐν θνητῷ σώματι, ἀναπολεῖ αὐτὰς ἀκόμῃ μετὰ πόθου, καὶ
 σπεύδει πρὸς αὐτάς. Ἡ ἀνάμνησις αὕτη εἶνε τὸ ἰδανικῶς νοεῖν
 αἱ ἀληθεῖς ἀγαθαὶ καὶ καλαὶ ἰδέαι, καὶ ὅσῳ αὗται εἶνε διαυ-
 γέστεραι καὶ ὑψηλότεραι, τόσῳ φανερώτερον ἀναπολεῖ ἡ ψυχὴ
 τὰς πρώτας εἰκόνας. Τὸ εἶδος τοῦ διαλόγου εἶναι καθόλου δια-
 λεκτικόν, καὶ συχνάκις πολὺ αὐστηρὸς ὁ διαλογικὸς τοῦ Σω-
 κράτους τρόπος. Οἱ διάλογοι οὗτοι δὲν εἶνε ἀληθεῖς, μετὰ τὴν
 διήγησιν γραφέντες, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἐπιμελῶς ἐν δραματι-
 κῇ μορφῇ ἐπεξεργασθέντες. Ἐν αὐτοῖς οὐδέποτε ὁμιλεῖ αὐ-
 τὸς ὁ Πλάτων. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶνε τὰ μάλιστα ἐκδηλον ἐν
 τοῖς σωκρατικοῖς διαλόγοις, ἐνῶ ἐν τῇ προϊούσῃ ἡλικίᾳ τοῦ
 φιλοσόφου καὶ τῶν γνώσεων αὐτοῦ προβαίνει μειούμενον. Εἰς
 τοὺς νέους ἔχει τὸ ἐπαγωγὸν τοῦ ποιητοῦ καὶ φιλοσόφου ὁ
 συγγραφεὺς ἕνεκα τῆς διττῆς μορφώσεως ἐν τῇ νεανικῇ αὐ-

τοῦ ἡλικία. Οὐδεὶς πεζὸς δύναται νὰ ἀναγνώσῃ ὑπ' αὐτῶν μετὰ τόσου ἐνδιαφέροντος, καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ ἀποβῇ αὐτοῖς ὠφελιμώτερος ἐκείνου. Καίτοι φιλόσοφος, ἀναγινώσκεται ὁμῶς ὡς δραματικὸς καὶ ἐπιδρᾷ ἰσχυρῶς ἐπὶ τοῦ ἀναγνώστου. Εἶνε δὲ ἀξιοσημεῖωτον ὅτι ἡ αὐτὴ ἀγάπη καὶ ὁ θαυμασμός, ὃν ποτε ἀπένειμον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ του, ἀπονέμεται αὐτῷ καὶ σήμερον ὑπὸ τῶν νέων, οἵτινες δεσμεύονται ὑπ' αὐτοῦ περισσότερο ἢ ὑπὸ τῶν πλείστων ποιητῶν. Οὗτος εἶνε ὁ ποιητὴς φιλόσοφος, ὅστις ἐκ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου ἀνάγει ἡμᾶς εἰς ὑψηλοτέραν πνευματικὴν σφαῖραν, εἶνε ὁ φιλόσοφος τῆς νεολαίας. Ἐκ τῶν διαλόγων του οἱ χρησιμώτατοι πρὸς ἐρμηνείαν εἰσιν : ἡ Ἀπολογία, Κρίτων, Εὐθύφρων, Πρωταγόρας, Γοργίας, Μένων, Ἴων καὶ Φαίδων.

51. *Ἡ Πλατωνικὴ Ἀκαδημία.* Ἡ πλατωνικὴ διδασκαλία εὔρεν ὁπαδοὺς ἐν ὅλῃ τῇ Ἑλλάδι καλουμένους ἀκαδημικούς, διότι αὐτοὶ οἱ μαθηταὶ τοῦ Πλάτωνος ἐξηκολούθουν διδάσκοντες τὰ δόγματα τῆς σχολῆς τοῦ διδασκάλου. Ὁ Σπεύσιππος καὶ ὁ Ξενοκράτης ἐκαλοῦντο οἱ ἰδρυταὶ τῆς ἀρχαιοτέρας Ἀκαδημίας, ἐν ᾗ κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ διδασκάλου των συνεσχέτιζον τὴν περὶ ἰδεῶν διδασκαλίαν του πρὸς τὴν τῶν ἀριθμῶν τοῦ Πυθαγόρου. Ὁ πρῶτος τούτων ἦτο ἐξ Ἀθηναίων υἱὸς τοῦ Εὐρυμέδοντος καὶ τῆς Ποτόνης, ἀδελφῆς τοῦ Πλάτωνος, γεννηθεὶς τῷ 395 π. Χ. Κορεσθεὶς τοῦ βίου ἠὺτοκτόνησε τῷ 334 π. Χ. Ὁ Διογένης περιγράφει αὐτὸν ὀξύθυμον καὶ ἐμπαθῆ. Τὰ πολυάριθμα αὐτοῦ συγγράμματα, ἅτινα ὁ Ἀριστοτέλης ἠγόρασεν ἀντὶ 3 ταλάντων, καλοῦνται ὑπομνήματα πραγματευόμενα περὶ ἐπιθυμίας, πλούτου, δικαιοσύνης, ψυχῆς, φιλίας κλπ.—Ὁ δεύτερος, ὁ Ξενοκράτης, ἦτο ἐκ Χαλκηδόνος γεννηθεὶς τῷ 396 π. Χ. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐτίμων αὐτὸν διὰ τὴν αὐστηράν αὐτοῦ ἠθικὴν, τὴν δικαιοσύνην, καὶ τὸ ἀδέκαστον, καίτοι τὴν ὄψιν ἦτο ἀείποτε κατηφὲς καὶ σκυθρω-

πός. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων αὐτοῦ συγγραμμάτων ἐσώθησαν ὀλίγα τινὰ ἀποσπάσματα. Ἐτελεύτησε τῷ 344 π. Χ. 82 ἐτῶν τὴν ἡλικίαν.

Τῆς μέσης Ἀκαδημίας κορυφαῖος ἦτο ὁ Ἀρκεσίλαος ἐκ Πιτάνης τῆς Αἰολίας, ἀκμάσας τῷ 300 π. Χ. Μαθητῆς γενόμενος τοῦ μαθηματικοῦ Ἀντολύκου, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του Σχύθου ἐφοίτησεν εἰς τὴν Σχολὴν τοῦ Θεοφράστου καὶ τοῦ Ἀκαδημιακοῦ Πολέμωνος. Ἀπέθανε 75 ἐτῶν τὴν ἡλικίαν, οὐδὲν δὲ διεσώθη ἡμῖν σύγγραμμά του. Ὁ δὲ Καρνεάδης ἐκ Κυρήνης τῆς Ἀφρικῆς, γεννηθεὶς τῷ 245 π. Χ. καὶ ἀποθανὼν τῷ 130, κατ' ἀρχὰς στωϊκὸς φιλόσοφος ἐστράφη εἰτα περὶ τὴν πλατωνικὴν φιλοσοφίαν, καὶ ἐγένετο ὁ ἱδρυτῆς τῆς νεωτέρας Ἀκαδημίας. Ἀλλ' ὅπως εἷς καὶ μόνος κατενόησε καὶ διέδωκε τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Σωκράτους, οὕτω καὶ ὁ μόνος κληρονόμος τοῦ πλατωνικοῦ συστήματος ὑπῆρξεν ὁ Ἀριστοτέλης.

52. Ἀριστοτέλης. Ἐγεννήθη τῷ 384 π. Χ. ἐν Σταγείροις τῆς Χαλκιδικῆς ἐκ πατρὸς Νικομάχου ἰατροῦ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀμύντου. 6'. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ οὐχὶ μόνον ἰατρός, ἀλλὰ καὶ συγγραφεὺς περὶ τὰς φυσικὰς ἀσχολούμενος ἐπιστήμας, ἀπέθανε πρωΐμως. Δεκαεπταέτης ὁ Ἀριστοτέλης ἐπορεύθη εἰς Ἀθήνας, ἔνθα ἔμεινε μέχρι τοῦ 347 ὃ ἐστὶ 20 ἔτη. Ὁ εὐφυέστατος νεανίας μετὰ τὴν ἐκ Σικελίας ἐπάνοδον τοῦ Πλάτωνος, ἐγένετο ὁ προσφιλέστατος αὐτοῦ μαθητῆς καλούμενος ὑπ' αὐτοῦ «νοῦς τῆς διατριβῆς» καὶ ὁ οἶκός του, «οἶκος ἀναγνώστου». Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου ἐγκατέλιπε τὴν Ἀττικὴν, καὶ ἐπορεύθη εἰς Ἀταρνέα ἐν Μυσίᾳ. Ἐνταῦθα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὑπ' αὐτοῦ τιμωμένου καὶ ἔνεκα τῆς ἐλληνικῆς αὐτονομίας καταστραφέντος τυράννου Ἑρμείου, συνεζεύχθη τὴν θυγατέρα τούτου Πυθιάδα, ἣτις ἐγέννησεν αὐτῷ θυγάτριον ὁμώνυμον τῇ μητρί, (πρβ. Παιῖνα

πρὸς τὴν ἀρετὴν στίχ. 6). Ἀπὸ τῆς Ἀταρνέας ἐπορεύθη τῷ 345 εἰς Μιτυλήνην, ὅθεν τῷ 343 ἐκλήθη εἰς Πέλλαν ὡς παιδαγωγὸς τοῦ δεκατετραετοῦ βασιλόπαιδος Ἀλεξάνδρου. Ἐπὶ τέσσαρα ἔτη παρεῖχε τῷ μαθητῇ αὐτοῦ τοὺς καρποὺς τῆς ἐλληνικῆς μορφώσεως καὶ τοὺς τῶν φυσικῶν ἐαυτοῦ σπουδῶν, καὶ ἐπεξεργάσθη χάριν αὐτοῦ τὴν Ἰλιάδα τὴν ἐκ τοῦ Νάρθηκος καλουμένην. Καίτοι δὲ δὲν κατάρθωσε νὰ ἐμπνεύσῃ τῷ μαθητῇ αὐτοῦ καθ' ὁλοκληρίαν τὰς ἰδίας αὐτοῦ πολιτικὰς ἰδέας, οὐχ ἦττον ὅμως Ἀλέξανδρος δὲν ἤθελεν εἶσθαι ἄνευ τοῦ Ἀριστοτέλους. Τοῦτο ἐγίνωσκεν ὁ ἥρως, καὶ ὡμολόγει αὐτῷ χάριτας· διότι καὶ δαψιλῇ τὰ μέσα παρεῖχε πρὸς τὰς φυσικὰς τοῦ διδασκάλου του ἐρεῦνας, καὶ ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν ἐξεπλήρου πολλάκις τὰς δικαίας αὐτοῦ αἰτήσεις. Τῷ 335 ἐπανῆλθεν ὁ Ἀριστοτέλης εἰς Ἀθήνας, εἰς τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ πατρίδα, καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ 13 ἔτη. Οὐχὶ δὲ πλέον ὡς ἀρχαιότερος ἀκαδημιακός, ἀλλ' ὡς ἰδρυτῆς νέας Σχολῆς, ἐδίδασκεν ἐν Λυκείῳ. Ἐκαλεῖτο δὲ ὁ περιπατητικὸς ἢ διότι διδάσκων περιεπάτει, ἢ διότι ὁ τόπος, ἐν ᾧ ἐδίδασκεν ἐκαλεῖτο *Περίπατος*. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τῆς ἀνεξαρτήτου αὐτοῦ ἐνεργείας ἔγραψε καὶ τὰ πλεῖστα τῶν συγγραμμάτων του, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ τὰ ἐκδώσῃ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου βασιλέως κατηγόρησεν αὐτοῦ ὁ Δημόφιλος ἀθεΐαν. Ἀλλ' ἐσώθη ἐν τούτοις καταφυγὼν εἰς Χαλκίδα τῆς Εὐβοίας, ἔνθα ὑπὸ τὴν μακεδονικὴν πρόστασιν ἦτο ἀσφαλῆς, καὶ ἐκεῖ ἀπέθανε τῷ 322 π. Χ. Παράδοσίς τις λέγει ὅτι ἐρρίφθη εἰς τὸν Εὐριπον ὡς μὴ δυνηθεὶς νὰ ἐξηγήσῃ τὸ αἷτιον τῆς ἐνταῦθα συμβαινούσης παλιρροίας. Οἱ συμπολιταὶ του ἐν Σταγείροις ἐτίμησαν τὸν ἐπίφθονον ἄνδρα ὡς ἥρωα, ὅπως καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τὸν Σοφοκλέα, καὶ κατὰ πᾶν ἔτος ἐτέλουν ἐορτὴν εἰς μνήμην του.

Περὶ τοῦ Ἀριστοτέλους λέγεται ἔτι ὅτι τὸ μὲν σῶμα ἦτο

μικρός, θρυπτικός καὶ φιλάσθενος, τὸ δὲ πνεῦμα ζωηρὸς καὶ εὐφραδής, περὶ δὲ τὴν θεραπείαν τοῦ σώματος καὶ τὴν ἐνδυμασίαν ἐπιμελής.

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ.

1. Λογικά :

α) Κατηγορίαι περὶ τῶν γενικῶν ὀνομάτων.

β) Περὶ ἑρμηνείας· περὶ τοῦ λόγου ὡς ἐκφράσεως τῶν ἐννοιῶν.

γ) Ἀναλυτικὰ πρότερα καὶ ὕστερα, 4 βιβλία περὶ τῆς θεωρίας τῶν συλλογισμῶν.

δ) Τοπικὰ 8 βιβλία περὶ τοῦ ἀντικειμένου τῆς διαλεκτικῆς καὶ τῶν τόπων, οἵτινες διευκολύνουσι τὴν εὔρεσιν τῶν αἰτίων.

ε) Περὶ τῶν σοφιστικῶν ἐλέγχων, 2 βιβλία περὶ σοφισμάτων. Πρὸς τούτοις δὲ καταλέγονται :

ζ) Τέχνη ῥητορικὴ κατὰ τὰς τρεῖς αὐτῆς ὑποδιαίρέσεις· εἰς πολιτικὴν, δικανικὴν καὶ κοινωνικὴν, δηλ. εἰς λόγους ἐν τελευταῖς, ἐν χαρᾷ καὶ πένθει.

η) Ῥητορικὴ πρὸς Ἀλέξανδρον.

θ) Περὶ ποιητικῆς· περὶ τῶν εἰδῶν τῆς ποιήσεως. Τὰ μέχρι τοῦδε ἀπαριθμηθέντα ἔργα ἠνώθησαν μεταγενεστέρως εἰς ἓν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ὀργανον.

2. Τὰ φιλοσοφικὰ κατὰ τὴν στενοτέραν σημασίαν.

α) Τὰ μετὰ φυσικά, οὕτω κληθέντα ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων, ὑπ' αὐτοῦ δὲ τοῦ Ἀριστοτέλους φιλοσοφία. Τὰ 14 ταῦτα βιβλία πραγματεύονται τὸ εἶναι καθ' ἑαυτό, καὶ τὰς πρώτας αἰτίας τῶν ἀντικειμένων. Εἶνε διδακτικὸν βιβλίον τῆς πρώτης καὶ ἀνωτάτης φιλοσοφίας, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν διασώθησαν ἡμῖν ἀκριβῆ, διότι πολλὰ ἐν αὐτοῖς εἶνε παρεμβολημένα.

β) Περὶ ψυχῆς, 3 βιβλία περὶ τῆς οὐσίας καὶ τῶν δυνά-

μεων τῆς ψυχῆς : ἡ ψυχὴ εἶνε ἡ ἐνδελέχεια βιωσίμου σώματος.

γ) *Ἠθικὰ νικομαχία* εἰς 10 βιβλία. Κατ' αὐτὰ ὁ σκοπὸς τοῦ ἀνθρωπίνου βίου εἶνε ἡ εὐδαιμονία, στηριζμένη ἐπὶ τῆς ἀρετῆς, ἥτις εἶνε ἕξις καὶ κεῖται ἐν τῷ μέσῳ δύνω

(τὰ ἠθικὰ εὐδήμεια εἰς 7 βιβλία ἀνήκουσι τῷ περιπατητικῷ Εὐδῆμῳ· ἐξ αὐτῶν καὶ τῆς Νικομαχείου ἠθικῆς ἐπιτομὴ εἶνε τὰ ἠθικὰ μεγάλα).

3. Τὰ πολιτικὰ καὶ οἰκονομικά.

α) *Πολιτικὰ ἢ πολιτικὴ ἀκρόασις* 8 βιβλία περὶ πολιτείας, περὶ τῶν διαφορῶν πολιτικῶν συστημάτων καὶ τῶν σπουδαιοτάτων πολιτευμάτων.

β) *Οἰκονομικά* 2 βιβλία.

4. Τὰ μαθηματικὰ καὶ φυσικά.

α) *Μηχανικὰ προβλήματα*

β) *Περὶ ἀτόμων γραμμῶν.*

γ) *Φυσικὴ ἀκρόασις* 8 βιβλία περὶ τῶν πρώτων καὶ γενικῶν αἰτίων καὶ σχέσεων τῆς φύσεως.

δ) *Μετεωρολογικά* 4 βιβλία γεγραμμένα σαφῶς καὶ εὐλήπτως.

ε) *Περὶ οὐρανοῦ* 4 βιβλία· ἡ γῆ εἶνε σφαῖρα περιφέρειαν ἔχουσα 40 μυριάδας σταδίων.

ζ) *Περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς* 2 βιβλία.

η) *Ἀνέμων θέσεις καὶ προσηγορίαι.*

θ) *Προβλήματα.* (ἐπιστημονικά).

5. Τὰ φυσικοῖς τορικά.

α) *Περὶ ζώων ἱστορίας* εἰς 10 βιβλία.

β) *Περὶ ζώων μορίων* 4 βιβλία.

γ) *Περὶ ζώων γενέσεως* 5 βιβλία.

δ) 14 πραγματεῖαι μικρὰ φυσικοῖς τορικά.

ε) *Περὶ ἀκουστών.*

ζ) *Περὶ χρωμάτων.*

Ἀποδίδονται δὲ τῷ Ἀριστοτέλει καὶ 6 ἐπιστολαὶ καὶ 58 δίστιχα. Εἶνε λυπηρὸν ὅτι ἀπωλέσθησαν αἱ πολιτεῖαί του, αἵτινες περιεῖχον τὰ πολιτεύματα καὶ ἔθιμα 158 πόλεων ἔν τε τῇ κυρίῳ Ἑλλάδι καὶ τῇ ἐκτός. Οὐδεμία ἀπώλεια εἶνε μᾶλλον ἀξιοθρήνητος ταύτης.

Ἐκ τῆς ἀπαριθμήσεως τῶν ἔργων του ἐμφαίνεται ἡ μεγίστη ἐπιμέλεια τοῦ μεγάλου φιλοσόφου. Καὶ ὅμως 3]4 τῶν συγγραμμάτων του ἀπωλέσθησαν. Κατὰ τινὰ παράδοσιν κατέλιπε 1000 συγγράμματα, κατ' ἄλλην 300 κυλίνδρους. Εὐτυχῶς ἅπαντα, ἐκτὸς τῆς πολιτείας, τὰ κατ' ἐξοχὴν σπουδαῖα, διεσώθησαν ἡμῖν. Ἐνῷ δὲ ἡ πλουσία αὐτοῦ βιβλιοθήκη μετηνέχθη εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἔνθα ἐκάη κατὰ τὴν ἔφοδον τοῦ Καίσαρος, τὰ μὲν ἐκδοθέντα χειρόγραφα ἐπὶ 130 ἔτη ἔκειντο ἐν ὑγρῷ, πνιγερῷ ὑπογείῳ οἰκήματι. Ἐπὶ τέλους ἔλαβεν αὐτὰ ὁ Σύλλας, ἐκπορθήσας τὰς Ἀθήνας, καὶ μετήνεγκεν ὡς λάφυρα εἰς Ῥώμην, ἀλλ' ὀλίγην παρέσχε διὰ τούτου τοῖς Ῥωμαίοις τέρψιν, διότι ὁ φιλόσοφος ἦτο αὐτοῖς πολὺ βαθύς. Ἐκ τῆς ἀπαριθμήσεως ἐκείνης ἐκφαίνεται δεύτερον ἡ καθολικότης τοῦ Ἀριστοτέλους, ἥτις ἐζήτει νὰ συμπεριλάβῃ τὰ δύο μεγάλα τῆς φύσεως βασίλεια καὶ τὴν ἱστορίαν κατὰ τὴν πλατυτάτην αὐτῆς ἔννοιαν· ἀλλὰ δὲν ἐμφαίνεται ἐντεῦθεν ἡ μεγάλη αὐτοῦ πρωτοτυπία. Κατεργάζεται καθόλου νέαν μέθοδον, καὶ ἐπιστημονικῶς παριστᾷ : φυσικὴν, μεταφυσικὴν, λογικὴν, ψυχολογίαν, ἠθικὴν, πολιτικὴν, ποιητικὴν, ῥητορικὴν καὶ φυσικὴν ἱστορίαν. Ἀπονέμει τὴν προσήκουσαν θέσιν εἰς τὴν τέχνην καὶ ἐπιστήμην, τὴν ἠθικὴν καὶ ποίησιν, αἵτινες ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ἐθεωροῦντο ὡς ἀντικείμενα ἀλλήλαις. Καὶ ἐνταῦθα δὲν εἶνε πᾶν τοῦτο ἔργον τῆς μνήμης, ἀλλὰ διατεταγμένον κατὰ σαφεῖς, γενικοὺς καὶ ἐν τῷ πράγματι κειμένους νόμους. Ἐκ τῆς ἀπαριθμήσεως ἐκείνης δὲν ἐκφαίνεται πρὸς τούτοις τὸ βάθος τῆς θεωρίας του, ἥτις τὴν πλατωνικὴν

ὑπερέχει. Ἐν κεφαλαίῳ : ὁ Ἀριστοτέλης εἶνε ὁ ὀξυνοῦντατος καὶ περιεκτικώτατος νοῦς συμπάσης τῆς ἀρχαιότητος.

Βεβαίως εἶνε ἀδύνατον ἐνταῦθα νὰ ἀναπτυχθῇ τὸ σύστημα τοῦ μεγάλου φιλοσόφου, διότι τοῦτο ἀνήκει εἰς εἰδικὴν τῆς φιλοσοφίας ἱστορίαν. Ἐπειδὴ δὲ παρ' Ἀριστοτέλει ἡ γνῶσις τοῦ διότι εἶνε τὸ πρῶτον καὶ οὐσιωδέστατον, ἔπεται ὅτι ἡ φιλοσοφία ἐρευνᾷ τὰ αἷτια τῶν ὄντων. Τὰ ἀφηρημένα παράγονται ἐκ τῶν ἀρχικῶν αἰτίων, οὐχὶ δὲ καὶ ἀντιστρόφως. Ἐπειδὴ δὲ ἡ φιλοσοφία ἐξετάζει τὰς πρώτας ἀρχὰς πασῶν τῶν ἐπιστημῶν, εἶνε ἐλευθέρα, θεία ἐπιστήμη. Ἐκ τοῦ ὄντος διακρίνει : τὸ μὴ ὄν τὸ μὴ ἀληθῶς ὄν, τὴν ὕλην· τὴν δύναμιν ἐν ᾗ κεῖται ἡ μέλλουσα ἐπαλήθευσις· τὴν ἐνέργειαν, ὅ ἐστι τὴν ἐκ τῆς προσθήκης τῆς μορφῆς ἐκκαλουμένην ἐπαλήθευσιν· τὴν ἐντελέχειαν τὴν πρὸς τὸν σκοπὸν ἀνταποκρινομένην εἰς ἐντελῆ ἐπαλήθευσιν. Προσπαθεῖ ἐν τῇ λογικῇ νὰ ἀναγάγῃ τὰ διάφορα εἶδη τῶν ἐννοιῶν εἰς τὰς γενικὰς αὐτῶν μορφάς, καὶ καταλέγει δέκα κατηγορίας, αἵτινές εἰσιν : οὐσία, ποσόν, ποιόν, πρὸς τι, ποῦ, ποτέ, κεῖσθαι, ἔχειν, ποιεῖν, πάσχειν, (Κατ. 4). Ἡ ἠθικὴ τοῦ ἀποδεικνύει ὡς σκοπὸν τῆς ἀνθρωπίνης σπουδῆς τὴν εὐδαιμονίαν, ἣτις ἐρείδετα ἐπὶ τῆς ἀρετῆς· ἡ τελευταία εἶνέ τι μέσον (πρῶ. 52, 2, ε) : « ἡ ἀρετὴ ἔστι προαιρετικὴ ἐν μεσότητι οὖσα τῇ πρὸς ἡμᾶς, ὠρισμένη λόγῳ καὶ ὡς ἂν ὁ φρόνιμος ὀρίσειε » (ἠθ. N. 44, 6.). Ἐν τῇ φυσικῇ τίθησι τὴν κυρίαν τῆς φύσεως οὐσίαν ἐν τῇ μορφῇ, ὑφ' ἧς κινεῖται ἡ ὕλη. Πᾶν δὲ φυσικὸν εἶναι καὶ γίγνεσθαι ἔχει σκοπὸν τινα : « ὁ Θεὸς καὶ ἡ φύσις οὐδὲν μάτην ποιοῦσι » (περὶ οὐρ. 1, 4). Ἐν τῇ μεταφυσικῇ ἀποφαίνεται ὅτι ἡ ψυχὴ εἶνε ἀθάνατος. Ἄν ἡ ψυχὴ συνέστη, πρέπει πάλιν νὰ φθαρῇ· ἀλλ' ἂν μέρος τῆς ψυχῆς εἶνε ἀγέννητον, τοῦτο εἶνε καὶ ἀθάνατον.

Ἡ ἀθανασία τοῦ Ἀριστοτέλους. — Ἡ σχολὴ τῶν περὶ πατητικῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου διευθύνετο

ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου καὶ ἐνησχολεῖτο, περὶ τὴν ἐρμηνείαν τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀλλὰ δὲν ἐξηπλώθη τόσον πολὺ ὥς ἡ ἀκαδημαϊκὴ, τοῦλάχιστον ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ κράτει. Τοῦτο δὲ προήρχετο, διότι ἡ φιλοσοφία αὕτη ἀποκλείουσα τὸ καλόν, ξηρῶς καὶ σπουδαίως ἐνησχολεῖτο μόνον περὶ τὴν ζήτησιν τῆς ἀληθείας. Ἡ πρώτη Λατινικὴ μετάφρασις εἶνε ἡ τοῦ Ὀργάνου ὑπὸ Βοιθίου κατὰ τὸν 5 αἰῶνα μ. Χ. ἣν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐσπούδαζον ἐπιμελῶς, ἐνῶ οἱ Ἀβασσίδαι οἱ προστάται τῆς Ἀραβικῆς φιλολογίας διέταξαν νὰ μεταφρασθῇ ὁ Ἀριστοτέλης Συριστὶ καὶ Ἀραβιστί. Ἐν Ἀσίᾳ ὥς ἐρμηνευτῆς ἐξέχει ὁ Ἀθερρόης (1160), ἐν δὲ Ἰσπανίᾳ ὁ Ἀβικέννας (1170). Ἀπὸ τοῦ 11 αἰῶνος μ. Χ. ἐσπούδαζον αὐτὸν ἐν τῇ δύσει οἱ σχολαστικοί, κατ' ἐξοχὴν δὲ τὰ λογικὰ αὐτοῦ συγγράμματα. Τὸ 1270 Θωμᾶς ὁ Ἀκουῖνος ἐπονήσατο πιστὴν καὶ κατὰ λέξιν μετάφρασιν ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ, καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἀριστοτέλης ἐδέσποζεν ἀπάσης τῆς φιλοσοφίας. Ἐκτοτε ἡ σπουδὴ του ἐγίγνετο χαλαρωτέρα, καὶ νέαν ἔλαβε ζωὴν περὶ τὸ τέλος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος.

ε) Ἡ ἱστορία.

53. Ἀποίμια. Οἱ λογογράφοι (§ 18) ἐνόουν μόνον νὰ συλλέγωσιν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ νὰ διακρίνωσι. Τοὺς ἐπικοὺς ἀκολουθοῦντες ἀνεμίγνυον ἀληθῆ μετὰ ψευδῶν, καὶ ἡγόραζον προθύμως μύθους καὶ παραδόσεις ἀνεξετάστως. Ὁ Ἑκαταῖος ποιεῖ τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν κυρίως ἱστοριογραφίαν, ἥς σκοπὸς ἐγένετο ὑψηλότερος ἢ πρὸς ἀπλὴν μόνον τοῦ ἀναγινώσκοντος τέρψιν. Ὁ παιδικὸς Ἡρόδοτος ἀκολουθῶν ἐκεῖνον καλεῖται ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας. Ὅπως δὲ πανταχοῦ ἐν τῷ ἑλληνικῷ πνευματικῷ βίῳ, ἐκεῖ, ἔνθα μόνον βλαστὸς τις ἀναφαίνεται, εὐθὺς μετ' ἀνελπίστου ἀναβλαστάνει ἰσχύος, οὕτω καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἐπιστήμῃ. Μόλις ἀποχωρεῖ ὁ ἀρχαῖος διδάσκαλος, καὶ

εὐθὺς ἀναφαίνεται εἰς ἀνέφικτον ὕψος ὁ Θουκυδίδης. Δὲν φαίνεται τοῦτο ἀκατανόητον, ἐὰν θεωρήσῃ τις τὸ βραχὺ τοῦ χρόνου, τὸ ἐν τῷ μεταξύ παρεμπίπτον, καὶ τὰ σχετικῶς στενὰ τοῦ θεάτρου τῶν πράξεων ὅρια ; Τὸν Θουκυδίδην ἀκολουθεῖ ὁ ἠδὺς Ξενοφῶν, βεβαίως ἀσθενέστερος τοῦ αὐστηροῦ αὐτοῦ προκατόχου, ἀλλ' ἀδιαφιλονεικῆτως ὁ τρίτος ἀστὴρ ἐν τῇ τριάδι τῆς ἑλληνικῆς ἱστοριογραφίας.

54. Ἡρόδοτος κατήγετο ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας τῆς Ἀλικαρνασσοῦ, πόλεως τῆς Καρίας ἀνηκούσης τῇ δωρικῇ Ἑξάπολει, ἀκμάσας μεταξύ τοῦ 484 καὶ 424 π. Χ. Ὡς ἐκ τῶν συγγραμμάτων του καταφαίνεται, ἐπαιδευθὴ ἐπιμελῶς, πολὺ τοὺς ἑλληνας ποιητὰς ἀναγνώσας, καὶ κατόπιν ἐτράπη πρὸς τοὺς λογογράφους. Τὰ ὀλίγα, ἅπερ γινώσκομεν ἐκ τοῦ βίου του εἶνε τὰ ἑξῆς : Ἐνεκα τοῦ τυράννου Λυγδάμιδος φυγὼν ἐκ τῆς πατρίδος του ἦλθεν εἰς Σάμον (460 ?), ἐπανῆλθε τῷ 450, διεπληκτίσθη ὡς δημοκρατικὸς πρὸς τοὺς ἰσχύοντας ἀριστοκρατικοὺς καὶ διὰ τῶν Ἀθηνῶν ἀπώκισεν εἰς Θουρίους οἵτινες τῷ 444 ἀντὶ τῆς καταστραφείσης Συβάρεως ὤκισθησαν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Ἐν τῇ νέᾳ ταύτῃ πατρίδι του ἀπέθανε μετὰ 20 ἔτη καὶ ἐτάφη ἐν τῇ ἀγορᾷ.

Πρωῖμως διέγνω, ὅτι ἄνευ αὐτοψίας δὲν γράφεται ἱστορία. Ὁ ἱστορικὸς πρέπει νὰ περιηγηθῇ, νὰ ἴδῃ καὶ νὰ ἀκούσῃ. Τὴν γνώμην ταύτην, τὴν πρὸς τὴν ἔρευναν σπουδὴν καὶ πρὸς τὰς περιηγήσεις ἔφεσιν του ἀκολουθῶν, περιηγήθη ἐξάκις κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν εἰς τρία τοῦ κόσμου μέρη. Ὅποιους πόνους, στερήσεις καὶ κινδύνους ὑπέστη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην περιηγούμενος, εἰς πάντα εἶνε εὐνόητον. Ἐγνώρισεν ἀκριδέστατα τὴν ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ πατρίδα του, εἰσεχώρησε πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τῶν μεγάλων πόλεων Ἐκβατάνων καὶ Βαβυλῶνος, πρὸς μεσημβρίαν ἐν τῇ παρχδόξῳ χώρᾳ τῶν πυ-

ραμίδων, ἔπλευσε τὸν Νεῖλον μέχρις Ἑλεφαντίνης, καὶ πρὸς δυσμὰς διὰ τῆς Ἑλλάδος τὴν Σικελίαν καὶ μεσημβρινὴν Ἰταλίαν. Ἰδίῳις ὄμμασιν εἶδε τὴν ἀμμώδη Σαχάραν, τὰς παγετώδεις κορυφὰς τοῦ Καυκάσου, τὰς ὡς σμάραγδος χλοερὰς Κυκλάδας, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν μικρὰν Ῥώμην, καὶ τὴν ἰσχυρὰν Καρχηδόνα. Κατὰ τὰς μακρὰς αὐτοῦ περιηγήσεις συνέλεξε πολλὰς ἱστορικὰς καὶ γεωγραφικὰς εἰδήσεις, αἷς κατόπιν ἐπεξεργάσθη εἰς ἓν ὅλον ἐν Θουρίοις. Τοῦτο κατόπιν διήρεσεν εἰς ἑννέα βιβλία, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἐκλήθη διὰ τοῦ ὀνόματος μιᾶς τῶν Μουσῶν (§ 7, 4). Κατὰ τινὰ παράδοσιν, λέγεται ὅτι ὁ Ἡρόδοτός ποτε ἐδεξιώθη φιλοφρόνως τὰς μούσας, καὶ ἔνεκα τούτου ἕκαστη αὐτῶν ἐδώρήσατο αὐτῷ ἐν βιβλίον. Τεμάχια τοῦ ἔργου του φαίνεται ὅτι τετράκις ἀνέγνω δημοσίᾳ κατὰ τὰς περιηγήσεις του, καὶ μάλιστα ἐν Κορίνθῳ, ἐν Θήβαις, ἐν Ὀλυμπίᾳ, κατὰ τοὺς ἐκεῖ τελουμένους ἀγῶνας καὶ ἐν Ἀθήναις. Ἐνταῦθα, ἔνθα τὸ ὑπερήφανον ὄνομα τῆς Σαλαμῖνος ἤχησε λαμπρῶς, ἀπένειμεν αὐτῷ ἡ πόλις 10 τάλαντα ὡς ἀμοιβὴν ἐθνικὴν. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, 445, ἐγένετο φίλος του ὁ Σοφοκλῆς, καὶ ἤκουσεν αὐτοῦ ἀναγινώσκοντος τὴν ἱστορίαν του ὁ νεαρὸς Θουκυδίδης. Ὅτε δὲ αὐτὸς βαρύντατα συγκινηθεὶς ἐδάκρυσεν, ὁ Ἡρόδοτος εἶπεν εἰς τὸν πατέρα του: «ὦ Ὀλορε, ὁ σὸς παῖς ὀργῶσαν ἔχει τὴν φύσιν πρὸς τὰ μαθήματα».

Ἡ ἱστορία του. Τὰ βιβλία 1—4 περιέχουσι τὰ αἷτια τῆς μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων ἔχθρας, ἐξ ὧν προῆλθεν ἡ κατάκτησις τινων ἑλληνικῶν πόλεων ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Λυδίας· ἡ ἱστορία τῆς Λυδίας ἀπὸ Γύλου μέχρι Κροίσου καὶ ἡ ἔκπτωσις αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Περσῶν· ἱστορία τῶν Αἰγυπτίων, Ἀσσυρίων, Βαβυλωνίων καὶ Μήδων· ἡ ἱστορία τῶν Περσῶν ἀπὸ Κύρου μέχρι Δαρείου τοῦ Ὑστάτου, ὅστις διὰ τῆς κατὰ Σκυθῶν ἐκστρατείας του ἐσπερέωθη ἐν Εὐρώπῃ. Ἐν βιβλ. 5

διηγείται τὴν στάσιν τῶν Ἰώνων, τὴν ὑποστηριχθεῖσαν ὑπὸ Ἰώνων καὶ Ἑρετριέων, ἥτις οἰκτρὸν ἔλαβε τέλος· ἐν βιβλ. 6 ἀμφοτέρως τὰς ἐκστρατείας τοῦ Δαρείου κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐξ ὧν ἡ πρώτη ἐματαιώθη συντριβέντος τοῦ στόλου παρὰ τὸν Ἄθωνα, ἡ δὲ δευτέρα ἐν Μαραθῶνι· τὸ 7 βιβλίον περιγράφει τὰς προπαρασκευὰς τοῦ Ξέρξου διὰ τὴν τρίτην ἐκστρατείαν, τὰ διάφορα ἔθνη, ἅτινα συνῆλθον πρὸς αὐτὸν τὸν σκοπὸν, τὴν καταγωγὴν των, τὸν ὅπλισμόν των, τὴν διὰ τῆς μικρᾶς Ἀσίας, Θράκης, Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας πορείαν των, καὶ τὴν ἐν Θερμοπύλαις μάχην· ἐν τῷ 8 βιβλίῳ περιγράφει τὰς ἐν Ἀρτεμισίῳ καὶ Σαλαμῖνι ναυμαχίας καὶ τὴν φυγὴν τοῦ Ξέρξου, τέλος δὲ ἐν τῷ 9 τὰς νίκας ἐν Πλαταιαῖς καὶ Μυκάλη καὶ τὰς ἐπιθέσεις τῶν Ἑλλήνων μέχρι τῆς καταλήψεως τῆς Σηστοῦ. Περιλαμβάνουσι δὲ τὰ βιβλία τοῦ Ἡροδότου ἱστορίαν 320 ἐτῶν. Ἰδίως ἐνδιαφέροντα ἐπεισόδια εἶνε: περὶ Αἰγύπτου (Βιβλ. 2) καὶ Σκυθίας (Βιβλ. IV)· αἱ ἱστορίαι τῶν κυριωτέρων πολιτειῶν τῆς Ἑλλάδος (Βιβλ. 4, 5, 6), ἡ διήγησις τοῦ ἐπὶ τοῦ Δελφῖνος σωθέντος Ἀρίωνος, ἡ ἐπίσκεψις τοῦ Σόλωνος ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Κροίσου καὶ ἡ περίφημος ἀμφοτέρων συνδιάλεξις, ἡ πτώσις τοῦ Κροίσου, ἡ νεανικὴ ἱστορία τοῦ Κύρου καὶ ἡ τραγικὴ αὐτοῦ καταστροφή ἐν τῷ πολέμῳ κατὰ τῆς βασιλείσης τῶν Μασσαγετῶν Τομύριδος (Βιβλ. 4), ἡ διήγησις περὶ τοῦ θησαυροῦ τοῦ Ψαμμινίτου (Βιβλ. 2), ἡ ἱστορία τοῦ Καμβύσου, Ψαμμινίτου, Περιάνδρου, Πολυκράτους, περὶ τοῦ ἱατροῦ Δημοκῆδου (Βιβλ. 3), ἡ παρέκθεσις (Βιβλ. 44), περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Κυρηναίου Βαττιάδου καὶ ἰδίως τὸ ἐπονείδιστον τέλος τῆς ἐκδικητικῆς Φερετίμης. Ἔτι δὲ ἡ διήγησις περὶ τοῦ Γλαύκου (Βιβλ. 6) καὶ τῆς ἐπιτορκίας, καὶ περὶ τῆς συγκαλέσεως τῶν μνηστήρων ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ τυράννου Κλεισθέλους ἐν Σικυῶνι.

Ἡ γλῶσσα τοῦ Ἡροδότου εἶνε ἡ βελτιωθεῖσα Ἰωνικὴ,

δροίᾳ τῇ τῶν Λογογράφων, ἡ κατασκευὴ τῶν προτάσεων ἐπακολουθεῖ ἀπλῇ καὶ εὐσύνοπτος. Τὸ κύριον προτέρημα τοῦ μεγάλου ἱστοριογράφου ἔγκειται τῇ διηγήσει, ἣτις χαρίεσσα ἔχει πολλὴν τὴν ἐνάργειαν καὶ τὸ πλαστικόν. Ἡ περιγραφὴ ῥέει ὡς ἥρεμος ποταμός, καὶ προδίδει ψυχικὴν κίνησιν μόνον, ἐνθα διαπράττονται ταραχώδη συμβεβηκότα. Μεταγενέστερός τις λέγει ὅτι ἡ ἔκφρασις τοῦ ἦτο ἡδεῖα ὡς μέλι, ἕτερος δὲ ὅτι ἦτο ἡδεῖα καὶ ἐνταυτῷ ὥραία, ἐνῷ διὰ μὲν τὸν Θουκυδίδη ἀναγνωρίζει μόνον τὸ καλόν, ἐν δὲ τῷ Ξενοφῶντι τὸ ἡδύ. Ὁ Ἡρόδοτος δὲν πιστεύει πλέον εὐκόλως ὅ,τι τῷ παρουσιάζεται, ἀλλὰ τὸ ὑποβάλλει ὑπὸ τὴν κριτικὴν (7, 152. 2, 123. 5, 49), καίτοι αὕτη εἶνε ἀκόμῃ ἀτελής καὶ περιορισμένη. Ὁ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἔρως του, ἡνωμένος μετὰ τῆς πρὸς πᾶν καλὸν καὶ ἀγαθὸν ἀγάπης, ἐκτός τινων ἐν τῷ ἔργῳ ἀντιφάσεων, εἶνε ἀδιαφιλονείκητος, καὶ καθιστᾷ αὐτὸν ἀμερόληπτον ἱστοριογράφον. Πολλὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ λεγομένων βεβαιοῦνται ὑπὸ νεωτέρων περιηγητῶν, ἐν πολλοῖς δὲ ἄλλοις ἐνυπάρχει ὁ πυρὴν τῆς ἀληθείας.

Αἱ περὶ τοῦ κόσμου θεωρίαι του εἰσι:

Τὸ θεῖον εἶνε φθονερόν (1, 32. 3, 40. 7, 46). Κατ' αὐτὸν ἡ ἱστορία ἀκολουθεῖ τοὺς νόμους, οἵτινες διέπουσιν τὴν τοῦ κόσμου διάταξιν. Ὁ παραβαίνων τούτους, δικάζεται ὑπὸ τῆς εἰς Νέμεσιν μεταβαλλομένης θεότητος (5, 72. 6 134 κλπ). Ἐν τῇ ταπεινῇ ταύτῃ θεωρίᾳ μένει μόνος μετὰ τῶν ἐλλήνων ἱστορικῶν ὁ Ἡρόδοτος. Ἀκολουθῶν τὴν πίστιν τοῦ λαοῦ, πιστεύει μαντεῖα, χρησμούς, ὄνειρα, οἰωνούς, θαύματα κλπ., καὶ ἀφελῶς τὰ ἀναγγέλλει. Πραγματευόμενος δὲ περὶ τῶν λαῶν τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου, καὶ περιγράφων τὴν φύσιν τῶν χωρῶν, θεωρεῖ ὡς σκοπὸν καὶ κέντρον τοῦ ἔργου τοὺς περὶ ἐλευθερίας ἀγῶνας τοῦ ἔθνους του κατὰ τῶν Περσῶν, καὶ τὴν νίκην τῆς ἀνθρωπότητος κατὰ τῆς βαρβαρότη-

τος. Τὸ βιβλίον του λοιπὸν κατ' εἶδος εἶνε τεχνικὸν ἔργον, κατὰ τὸ περιεχόμενον δὲ πολύτιμος ἐθνικὴ καὶ ἀνθρωπιστικὴ συγγραφή.

55. Θουκυδίδης, κατήγετο ἐξ ἐπισήμου οἰκογενείας, συγγενοῦς τοῦ Κίμωνος, ἐχούσης κτήσεις ἐν Ἀττικῇ καὶ Θράκῃ. Ὁ πατήρ του ἐκαλεῖτο Ὀλορος, ἐγεννήθη περὶ τὸ 474 π. Χ., ὁ δὲ τόπος τῆς γεννήσεώς του ἦτο ὁ δῆμος τῆς Ἀττικῆς Ἀλιμοῦς. Ὡς διδασκάλους ἔσχε τὸν φιλόσοφον Ἀναξαγόραν καὶ τὸν ῥήτορα Ἀντιφῶντα, ἤκουσεν ἅπαξ τοῦ Ἡροδότου (ὄρ. § 54) καὶ συχνάκις μετέβαινεν εἰς τὰ ἐν Σκαπτῇ ὕλῃ τῆς Θράκης κτήματά του, ἔνθα ἐκέκτητο καὶ μεταλλεῖα χρυσοῦ. Κατὰ τὸν λοιμόν, ὅστις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐπέσκηψεν ἐν Ἀθήναις, ἡσθένησε καὶ αὐτὸς (2, 48, 3). Ταῦτα εἶνε, ἅπερ περὶ τοῦ βίου του γινώσκομεν. Κατὰ τὸ 424, τελευτῶντος τοῦ φθινοπώρου, ἦτο ἐν Θάσῳ μετὰ 7 τριήρων, φυλάττων τὰς ἀκτὰς τῆς Θράκης, ὅτε ὁ τολμηρὸς Σπαρτιάτης Βρασίδας ἐπήρχετο κατὰ τῆς Ἀμφιπόλεως. Ὁ συστράτηγος αὐτοῦ Εὐκλῆς προσεκάλεσε τὸν σύντροφον πρὸς βοήθειαν, ἀλλὰ πολὺ ἀργά, διότι πρὶν οὗτος διαπλεύσῃ τὸν Στρυμόνα, παρεδόθη ἡ μεγάλη καὶ εὐπορος πόλις εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, ὅπερ ὑπῆρξε μεγίστη ἀπώλεια διὰ τοὺς Ἀθηναίους. Ἐν τούτοις κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ κειμένην Ἠϊόνα καὶ κατὰ τῆς διττῆς ἐπιθέσεως τοῦ Βρασίδου νὰ τὴν προφυλάξῃ. (4, 104. 107, 2). Κατηγορηθεὶς ἐπὶ προδοσίᾳ, ἐπὶ 20 ἔτη ἔμεινε μακρὰν τῆς πατρίδος του, (5, 26, 5.) ἡ διέφυγε τὴν θανατικὴν ποινὴν δι' ἐκουσίας φυγῆς. Φαίνεται δὲ ὅτι ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διῆγεν ἐν Θράκῃ ἡ περιηγεῖτο εἰς μέρη, ἔνθα ἤδη ἀπετελέσθη ὁ τρομερὸς πόλεμος, ὅπως ἴδῃ αὐτὰ ἰδίῳις ὄμμασι καὶ συλλέξῃ εἰδήσεις διὰ τὴν ἱστορίαν του. Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 404 ἐπανῆλθεν ὁ φυγὰς ἐπὶ βραχὺν χρόνον εἰς τὰς ὑπὸ

τοῦ Λυσάνδρου ταπεινωθείσας Ἀθήνας, καὶ λέγεται ὅτι τῷ 396 ἐν Σκαπτῇ Ὑλῃ ἐφρονεύθη ὑπὸ ληστῶν. Ἡ κόνις αὐτοῦ μετηνέχθη εἰς Ἀθήνας καὶ ἐτάφη ἐν τῷ οἰκογενειακῷ τάφῳ τῶν Κιμῶνων.

Τὸ ἔργον τοῦ Συγγραφοῦ περὶ τοῦ πολέμου τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων ἐπιγραφόμενον, διηρέθη μεταγενεστέρως εἰς 8 βιβλία. Κατὰ τινὰ παράδοσιν ἡ θυγάτηρ τοῦ ἔγραψε τὸ τελευταῖον βιβλίον, ἢ πιθανῶς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς ἔδωκε τὸ χειρόγραφον εἰς εἰδήμονα ἄνδρα πρὸς ἐπεξεργασίαν. Διαφέρει δὲ τὸ Ἡροδότειον ἔργον τῆς Θουκυδίδειου συγγραφῆς, ὅτι τὸ πρῶτον πραγματεύεται περὶ παρελθούσης πρὸ πολλοῦ ἐποχῆς, τὸ δὲ τελευταῖον εἶνε ἡ ἱστορία τοῦ παρόντος. Τὸ α' βιβλίον περιέχει σύγκρισιν τῆς προτέρας ἑλληνικῆς ἱστορίας πρὸς τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον καὶ ἀποδεικνύει ὅτι ὁ τελευταῖος ἔπρεπε νὰ γείνη πολὺ σπουδαιότερος τῶν προγεγενημένων. Καταλέγων δὲ ὁ Θουκυδίδης τὰ αἷτια τούτου, ἐξιστορεῖ τὴν μεταξὺ τοῦ Περσικοῦ καὶ πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐποχὴν, καὶ πραγματεύεται τέλος τὰς ἐξωτερικὰς ἀφορμὰς, ἰδίως δὲ τὰ κατὰ τὴν Ἐπίδαμνον καὶ Ποτίδαιαν συμβάντα. Ἐν τῷ 6' βιβλίῳ ἄρχεται ἡ ἱστορία τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὅστις κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ συγγραφέως διαιρεῖται εἰς τρία μέρη. 1) Εἰς τὸν δεκαετῆ πόλεμον ἀπὸ τοῦ 431—421, οὗ τὸ πρῶτον μέρος ἐκαλεῖτο καὶ Ἀρχιδάμειος πόλεμος· καταλήγει δὲ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Βρασίδου καὶ Κλέωνος καὶ διὰ τῆς εἰρήνης τοῦ Νικίου (2—5, 24). 2) Τὸ δεύτερον μέρος εἶνε ὁ διὰ μέσου χρόνος, πλήρης ἐρίδων, ἰδίως περὶ τῆς συμμετοχῆς τοῦ Ἀργους εἰς τὸν πελοποννησιακὸν δεσμόν, ὅπερ καταλήγει εἰς τὴν ἀνανέωσιν τοῦ πολέμου. Κατόπιν ἀκολουθεῖ ἡ μεγάλη ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου ἀναληφθεῖσα ἐκστρατεία ἀπὸ τοῦ 415—413, ἥτις κατέστρεψε τὸ ἄνθος τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν

(5, 25. 7). 3) Τὸ τέλος τοῦ μεγάλου δράματος ἀποτελεῖ ὁ Δεκελεικὸς πόλεμος ἀπὸ τοῦ 413—404. Κατ' ἀρχὰς ἔνεκα τῶν ἐπιθέσεων τοῦ Ἀλκιβιάδου φαίνεται λαβὼν ὁ πόλεμος τροπὴν τινὰ ὑπὲρ τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλὰ μετὰ τὴν δευτέραν τούτου φυγὴν ἐπῆλθεν ἡ ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς καταστροφὴ καὶ ἐπὶ τέλους ἡ παντελής τῶν Ἀθηναίων ταπείνωσις ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου. Ὁ Θουκυδίδης περιέγραψε ἐκ τοῦ μέρους τούτου τοῦ πολέμου μόνον τὴν ἱστορίαν τῶν ἐτῶν 412 καὶ 411 ἐν τῷ 7 βιβλίῳ. Τὸ τελευταῖον τοῦ πολέμου συμβεβηκὸς εἶνε ἡ ἥττα τοῦ Σπαρτιάτου Μινδάρου ἐν Κυνὸς Σήματι (κεφ. 404—406). Οὐδεμία περίοδος τῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ὑπάρχει ἴσως, γραφεῖσα μετὰ τόσης σαφηνείας, ὅσον τὰ πρῶτα 21 ἔτη τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου (Ὀδοφ. Μυλλερ.).

Οὗτος ἤθελε διὰ τοῦ ἔργου του νὰ παραστήσῃ ἀληθῶς καὶ πιστῶς τὰ τοῦ πολέμου, ἀλλὰ καὶ τὰ συμβεβηκότα νὰ περιγράψῃ πιστῶς καὶ ἐναργῶς, καὶ τοὺς ἐξόχους τῆς ἐποχῆς τοῦ ἄνδρος. Τὸ τελευταῖον εἶνε τὸ ψυχολογικῶς πραγματικὸν μέρος τοῦ ἔργου. Τὸ ἔργον του ὁ Θουκυδίδης δὲν ἔγραφε πρὸς ἀπλὴν ψυχολογίαν, ἀλλὰ μᾶλλον ὅπως καταστῇ χρήσιμον τοῖς μεταγενεστέροις, κτῆμα ἐς αἰεὶ (1, 22, 4.). Ἐν αὐτῷ ἐκφαίνεται ἡ ἀλήθεια καὶ τὸ ἀμερόληπτον τοῦ συγγραφέως, αἱ πολιτικαὶ αὐτοῦ δοξασίαι, ἡ λεπτὴ αὐτοῦ μόρφωσις, ἡ σχέσις αὐτοῦ πρὸς μεγάλους ἄνδρας, τὸ ἔνεκα τῶν περιηγήσεων καὶ τῆς ἐν τῇ ξένῃ διατριβῆς ὀξυδερεῖς παρατηρητικὸν βλέμμα, ἡ ἰδία συμμετοχὴ εἰς τὰ συμβεβηκότα. Πῶς ἐνόει ὁ φιλόσοφος ἀνὴρ τὴν σχέσιν τοῦ ἀνθρωπίνου πρὸς τὸ θεῖον; Ἐνῷ παρὰ τῷ εὐπίστῳ Ἡροδότῳ εἰς κρίσιμους περιστάσεις κατέρχεται ἡ θεότης καὶ ἐπιλαμβάνεται, παρὰ Θουκυδίδην κεῖται μακρὰν ἡ θεία τοῦ κόσμου διοίκησις (7, 77, 4. 2), ἥς τὸ κυβερνᾶν δύσκολον ἢ μᾶλλον ἀδύνατον εἶνε νὰ γείνη

καταληπτόν. Ἡ ἐσχάτη αἰτία μένει ἐν τῷ σκότει. Ὁ ἄνθρωπος οὐ δ' ὀρίζων εἶνε στενός, φέρει ἐν ἑαυτῷ τὸ εὐσεβὲς αἴσθημα τῆς πρὸς αὐτὸ ὑποταγῆς. Ἀλλ' ἡ θεότης ἔδωκεν εἰς χεῖράς του τὴν τύχην του, καὶ στρέφεται ὑπὲρ αὐτοῦ ἢ κατ' αὐτοῦ κατὰ τὰς πράξεις του. Δὲν ἀρνεῖται ὅτι εἶναι δυνατά, ὑπερφυσικαὶ ἐμφανίσεις, ἐπιτυχεῖς προορήσεις, οἰωνισμοὶ κλπ. (1, 118. 3, 134.), ἀλλ' ἡ περὶ ταῦτα ἔρευνα οὐδὲν σαφηνίζει. Τὸ ἀντικείμενον τῆς θεωρίας τοῦ ἱστορικοῦ εἶνε μᾶλλον ὁ ἄνθρωπος μετὰ πάντων τῶν παρομαρτούντων αὐτῷ· ἐνταῦθα πρέπει νὰ ὀρισθῇ ἡ ἔρευνα καὶ ἐντεῦθεν δύναται τις νὰ πορισθῇ σαφὴ καὶ ὠφέλιμα ἀποτελέσματα· ἡ ἀρετὴ τῶν ἀνθρώπων στηρίζεται—ὡς παρὰ Σωκράτη— ἐκ τῆς γνώσεως, ἐξ ἧς δύνανται νὰ ἀναπτυχθῶσιν αἱ καθ' ἕκαστον ἀρεταί, ἐφ' ὧν θεμελιοῦνται πολιτεία καὶ οἰκογένεια.

Περὶ τῆς ἀκριβείας τῶν πολλῶν δημηγοριῶν ἐκφράζεται ἐν 1, 22. Σπανίως κρίνει περὶ τῶν προσώπων, ἀλλὰ μᾶλλον ἀφίνει ταῦτα διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν πράξεων νὰ χαρακτηρισθῶσι καὶ ἐν τοῖς λόγοις των νὰ ἐκφράσωσι τὰ κινουῦντα αὐτὰ αἷτια καὶ φρονήματα· ἔνθα εἰς δημηγορίαν τινὰ ὑπάρχει ἄλλη πρὸς ἀντίκρουσιν, ἐνταῦθα ἐπαυξάνει ἡ ἀμεροληψία. Ὁ ἐπιτάφιος τοῦ Περικλέους (2, 35—46), ὅστις ἔνεκα τῆς βαθύτητος καὶ τοῦ ὕψους ὑπερέχει πάντων, ἐμπεριέχει περιγραφὴν τοῦ χαρακτηροῦ τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων, οἷος τότε ἦτο, λεπτότατα ὑποδεικνύων, ὁποῖος ἔπρεπε νὰ ᾔη. Ἡ διήγησις σπανίως διακοπτομένη δι' ἐπεισοδίων (1, 126. 128. 135. 2, 15. 99. 3, 104. 6, 1. 54), προβαίνει ἀφελῶς καὶ ἡρέμα, ἄνευ ἐπιτηδεύσεως καὶ ῥητορικοῦ καλλωπισμοῦ, μόνον ἐν λυπηραῖς περιστάσεσι προδίδων ψυχικὴν ταραχὴν. Ἡ γλῶσσα, ἣν τόνον ἐλευθέρως μετεχειρίζετο, ὥστε σχηματίζει καὶ νέας λέξεις, εἶνε καθαρεύουσα, μεγαλοπρεπής, δεινὴ, ἀλλὰ καὶ τραχεῖα, δύσκολος καὶ τόσῳ σύντομος, ὥστε πᾶσαν περιττὴν λέ-

ξιν ἀληθῶς μετ' ἀγωνίας ἀποφεύγει. Ὁ Θουκυδίδης, ὡς γνωματεύει τις τῶν νεωτέρων, φεύγει πανταχοῦ τὸ λεῖον καὶ ὀμαλὸν τῆς ἐκφράσεως καὶ ὁμοιάζει πάντοτε πρὸς προσκρούοντα, ὡς οἱ ὁδοιποροῦντες ἐπὶ τραχείας ἀτραποῦ.

56. *Ξενοφῶν*, υἱὸς τοῦ Γρύλλου γεννηθεὶς τῷ 444. π. Χ. ἐν Ἀθήναις, ὑπῆρξε μαθητῆς καὶ φίλος τοῦ Σωκράτους. Ἐνεκα τῶν γυμναστικῶν ἀσκήσεων, τῆς ἵππασίας καὶ τοῦ κυνηγίου ἐγένετο ἰσχυρὸς καὶ ὠραῖος ἀνὴρ. Ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐν Δηλίῳ (424 π. Χ.) ἔσωσεν αὐτὸν καταπεσόντα ἐκ τοῦ ἵππου ὁ Σωκράτης. Μετὰ ταῦτα ἐλλείπουσι περὶ αὐτοῦ εἰδήσεις. Τῷ 401 προσεκλήθη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ νεωτέρου Κύρου ὑπὸ τοῦ φίλου του Προξένου διαμένοντος ἐν Σάρδεσι. Μετὰ τοῦ Κύρου θέλοντος νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν Ἀρταξέρξην συνεξστράτευσε καὶ ἐπορεύθη μέχρι τῶν πυλῶν τῆς Βαβυλῶνος. Μετὰ τὴν παρὰ τὰ Κούναξα μάχην (τὴν 3 Σεπτεμβρίου 401), τὸν θάνατον τοῦ τολμηροῦ ἡγεμονόπαιδος καὶ τὸν δόλιον φόνον τοῦ Κλεάρχου καὶ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων ἀρχηγῶν ἐγένετο ὁ Ξενοφῶν ἀρχηγὸς τῶν μετὰ πολλοὺς κινδύνους ἐπανελθόντων Ἑλλήνων. Ἡ ἐμπειρία του, τὸ θάρρος του καὶ ἡ αὐταπάρνησίς του ἔσωσαν ἑαυτὸν καὶ τοὺς πατριώτας του. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἐξώρισαν αὐτὸν ὡς μετασχόντα τοῦ πολέμου κατὰ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν, ὄντος τότε αὐτῶν φίλου. Ἐνεκα τούτου ἔμεινεν ἐν Ἀσίᾳ παρὰ τῷ στρατηγῷ τῶν Σπαρτιατῶν Δερκυλλίδᾳ καὶ τῷ 396 παρὰ τῷ Ἀγησιλάῳ, ὅστις εἶχε κατὰ νοῦν νὰ καταστρέψῃ τὸ σεσηπὸς περσικὸν κράτος. Ὁ βασιλεὺς ἐθαύμασε τὸν Ἀθηναῖον, ὅστις ἀπετύπωσε ἐν τῇ ψυχῇ του τὸ ἰδανικὸν τοῦ Ἑλλήνος ἥρωος. Ἀλλ' ὅτε οὗτος ἀνεκλήθη ἐκ τοῦ σταδίου τῶν νικῶν, ὁ Ξενοφῶν ἀντετάχθη ἐν Κορωνείᾳ τῷ 394 κατὰ τῶν Θηβαίων καὶ τῶν ἰδίων αὐτοῦ πατριωτῶν, μετὰ δὲ τὴν εἰρήνην οἱ Σπαρτιᾶται ἐδῶρησαν εἰς αὐτὸν, ὡς πολιτικὸν αὐτῶν φίλον,

ῥαῖον ἀγρὸν παρὰ τὴν Σκυλλοῦντα τῆς Ἡλίδος, οὐχὶ μακρὰν τοῦ ἱεροῦ τεμένους τῆς Ὀλυμπίας, ἔνθα ἐτελοῦντο οἱ μέγιστοι ἐθνικοὶ ἀγῶνες. Ἐνταῦθα ὁ ἥρως ἐνασχολούμενος περὶ τὴν καλλιεργείαν τοῦ ἀγροῦ του, περὶ τὸ κυνήγιον καὶ τὴν ἵππικὴν, ἔγραψε τὰ πλεῖστα τῶν συγγράμματων του. Ἀλλ' ὅτε τῷ 371 ὁ Ἐπαμεινώνδας κατεσύντριψεν ἐν Λεύκτροις τὴν δύναμιν τῆς Σπάρτης, οἱ Ἡλεῖοι ἀνεκτήσαντο πάλιν τὴν Σκυλλοῦντα, καὶ ὁ Ξενοφῶν ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ. Κατὰ πρῶτον ἐπορεύθη εἰς Κόρινθον καὶ ἐκεῖθεν τῷ 366 ἀπέστειλε τοὺς δύνω του υἱοὺς Διόδωρον καὶ Γρύλλον εἰς Ἀθήνας, ὅπως πολεμήσωσι μετὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν Λακεδαιμονίων. Ὁ Γρύλλος τῷ 362 ἐφονεύθη ἐν Μαντινείᾳ. Ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ δὲ τοῦ θανάτου του ὁ Ξενοφῶν, προετοιμαζόμενος νὰ θύσῃ, κατὰ μὲν πρῶτον ἀπέθηκε τὸν στέφανον ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, ἀλλὰ ἀκούσας ὅτι ὁ υἱὸς του ἐφονεύθη ἐνδόξως, ἐπέθηκε πάλιν τοῦτον καὶ εἶπεν : « ἥδειν θνητὸν γεγεννηκώς » ! Περὶ τὸν χρόνον τοῦτον, ἢ ἴσως ὀλίγω πρότερον, πρεσβύτης ἤδη ἀνεκλήθη ἐκ τῆς ἐξορίας, ἀλλ' οὐχ ἤττον δὲν ἠθέλησε πλέον νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἀθήνας, ἀλλ' ἔμεινεν ἐν Κορίνθῳ καὶ ἀπέθανεν αὐτόθι τῷ 354 ἢ 353. Μετ' αὐτοῦ ἀπεσβέσθη ψυχὴ εὐσεβής, ἀληθής, εὐγενής, πρακτικὴ μᾶλλον, παρὰ θεωρητικὴ.

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ.

Κύρου ἀνάβασις ἐν 7 βιβλίοις, ἐν οἷς περιγράφεται ἡ ἐκστρατεία τοῦ Κύρου κατὰ τοῦ Ἀρταξέρξου, ἧς καὶ αὐτὸς μετέσχε, ἐπεξεργασθεῖσα μετὰ 20 ἔτη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἐν τῷ λαμπρῷ τούτῳ συγγράμματι ἐν ἀφελεῖ καὶ ἀπερίττῳ, ἀλλὰ ζωηρᾶ γλώσσῃ περιγράφει, πῶς 40,000 πολυηροὶ Ἕλληνες παρὰ τὸ πλευρὸν δειλοῦ βαρβαρικοῦ στρατοῦ εἰσεχώρησαν μέχρι τῶν ἐνδοτάτων τῆς Περσίας, πῶς παρὰ τὰ Κού-

ναῖα τρέπουσιν εἰς φυγὴν 400,000 πολεμίους, πῶς οἱ ἀρχηγοὶ των, καὶ ἰδίως ὁ ἰσχυρὸς ἀνὴρ Κλέαρχος, διὰ δόλου ἐφονεύθησαν. Περαιτέρω δὲ μανθάνομεν, πῶς ὁ νέος φιλόσοφος, κατὰ τὴν παίδευσιν ὑπέρτερος τῶν ἄλλων, ἀναλαμβάνει τὴν ὁδηγίαν τοῦ στρατοῦ, διέρχεται τὸν Τίγρητα καὶ ἀναβαίνει παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ. Οἱ δειλοὶ βάρβαροι παύουσι τῆς καταδιώξεως, ἀλλ' ἀναφύονται νέοι ἤδη κίνδυνοι. Ὅρη, οἰκούμενα ὑπὸ πολεμικῶν φύλων, ἰδίως τῶν ἀνδρείων Καρδούχων, ἀποφράττουσι τὴν ὁδόν· διὰ τοῦ δόρατος καὶ τοῦ ξίφους δὲν δύνανται νὰ ἀνοίξωσι τὸν δρόμον, καὶ καταφεύγουσιν εἰς πανουργίαν. Ὑπερβολικὸς κάματος, χιῶν, πεῖνα καὶ ὀλοίτροχοι λίθοι καταστρέφουσι πολλούς. Ἀλλ' οὐχ ἥττον φθάνουσιν ἀβλαβεῖς μέχρι πινὸς λόφου, ἔνθα καθορῶσι τὸν Εὐξεῖνον Πόντον, καὶ ἀνακράζουσι πάντες : «Θάλασσα, Θάλασσα!» μετὰ χαρᾶς ἀλλήλους περιπτυσσόμενοι. Εἶτα ὅτε μὲν κατὰ γῆν, ὅτε δὲ κατὰ θάλασσαν, φθάνουσι παρὰ τὸ βόρειον ὄριον τῆς μικρᾶς Ἀσίας καὶ προχωροῦσι μέχρι Βυζαντίου.

Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ, ὅπερ εἶνε αἰώνιον μαρτύριον τῆς ὑπεροχῆς τοῦ πολιτισμοῦ ἐπὶ τῆς βαρβαρότητος, ἐξεικονίζονται ἡμῖν πάντα ζωηρότατα· χῶραι, πόλεις καὶ κῶμαι, δυσχέρειαι καὶ ταλαιπωρίαι κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν, μάχαι καὶ παρατάξεις μαχῶν, τὰ ἔθιμα ἀνθρώπων καὶ ἐθνῶν περιγράφονται τόσῳ ἐναργῶς, ὥστε πάντα καθορῶμεν ζωηρότατα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας, καὶ μετατιθέμενοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐποχῇ συμμετέχομεν καὶ ἡμεῖς, οὕτως εἶπεῖν, τῆς εὐτυχίας καὶ δυστυχίας, τῆς χαρᾶς καὶ λύπης ἐκείνων.

Ἑλληνικὰ ἐν 7 βιβλίοις, ἅτινα περιλαμβάνουσι 48 ἔτη, γεγραμμένα ἐν μονοτόνῳ γλώσσῃ, καὶ εἶνε συνέχεια τῆς ἱστορίας τοῦ Θουκυδίδου. Κατὰ πρῶτον περιγράφονται τὰ ἔτη ἀπὸ τοῦ 411—404, τὸ τέλος τοῦ τρομεροῦ ἀγῶνος, ὅστις κατέβαλε τὴν Ἑλλάδα. Εἶτα ἔπεται τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐνδιαφέ-

ρον μέρος τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας μέχρι τοῦ 362, τοῦ ἔτους τῆς ἐν Μαντινείᾳ μάχης. Ἐνταῦθα ὑποδεικνύει, πῶς νέαι δυνάμεις, καὶ ἰδίως αἱ Θῆβαι, μάτην ἐμάχοντο ὑπὲρ διαρκοῦς ἡγεμονίας ἀντὶ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς Σπάρτης. Ὡς ἦρως φαίνεται ἐν τούτῳ ὁ γενναῖος, ἀλλ' ὀλίγον μικρόψυχος καὶ γλίσχρος Ἀγησίλαος· ὁ μεγάλωφρος καὶ ἔξοχος Ἐπαμινώνδας οὐχὶ δικαίως παρασιωπᾶται.

Κύρου παιδεία ἐν 8 βιβλίοις. Περὶ ὀλίγων συγγραμμάτων τῆς ἀρχαιότητος διαφωνοῦσι τόσον, ὅσον περὶ τούτου· διότι οἱ μὲν θεωροῦσι τοῦτο ὡς ἱστορικόν τι μυθιστόρημα, οὗ ὁ ἦρως εἶνε πλαστόν τι καὶ ἰδεῶδες ἀρετῆς κατὰ τὰς σωκρατικάς διδασκαλίας καὶ ἀποπέμπουσιν ἐντελῶς ἐκ τοῦ σχολείου, οἱ δὲ λέγουσιν, ὅτι ὁ Ξενοφῶν θέλει ἐν τούτῳ διὰ τῆς βιογραφίας τοῦ Κύρου νὰ παραστήσῃ, πῶς οὗτος ἔφθασεν εἰς τὸ ἰδανικὸν ἡγεμόνος. Ἐκτὸς τούτου, ὅτι ἡ πραγματεία περιέχει τὸ κάτοπτρον τῆς φρονήσεως καὶ ἀρετῆς ἡγεμόνος, στηριζομένης ἐπὶ τῆς εὐσεβείας, εἶνε καὶ τὸ περιεχόμενον πιστότερον τῆς ἡροδοτείου βιογραφίας τοῦ μεγάλου τῶν περσῶν βασιλέως. Εἶνε δὲ γεγραμμένον ἐν καθαρωτάτῃ Ἀττικῇ γλώσσῃ καὶ τεχνικώτατον ἐν τῇ συνθέσει.

Ἀπομνημονεύματα Σωκράτους ἐν 4 βιβλίοις, φιλοσοφικὸν ἔργον, ὅπερ ὑπερασπίζεται τὸν Σωκράτη κατηγορηθέντα ἐπὶ ἀθεΐᾳ καὶ διαφθορᾷ τῶν νέων. Ἐνεκα τῆς ὑπὸ ταπεινότηραν ἔποψιν περιγραφῆς τοῦ μάρτυρος ὑπολείπεται πολὺ τοῦ περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως συγγράμματος τοῦ Πλάτωνος, ὅπερ ἐξετάζει τοῦτον ἰδανικώτερον. (πρβ. § 48). Ἦττον σπουδαῖα εἶνε :

Ἀπολογία Σωκράτους.

Συμπόσιον Φιλοσόφων περιέχον ἰδίως τὰς περὶ Ἔρωτος καὶ Φιλίας ιδέας τοῦ Σωκράτους.

Οἰκονομικὸς λόγος. Περὶ οἰκονομίας.

Γέρων διάλεξις μεταξὺ Γέρωνος καὶ Σιμωνίδου περὶ τῶν μέσων τοῦ νὰ κατασταθῇ εὐδαίμων χώρα τις.

Ἀθηναίων πολιτεία· περὶ τοῦ πολιτεύματος τῶν Ἀθηναίων.

Λακεδαιμονίων πολιτεία· περὶ τοῦ πολιτεύματος τῶν Σπαρτιατῶν.

Λόγος εἰς Ἀγησίλαον (;) Ὑπερβολικόν τι ἐγκώμιον τοῦ Ἀγησιλάου.

Πόρος ἢ περὶ προσόδων, ἐνθα ἀποδεικνύονται τοῖς Ἀθηναίοις τὰ μέσα πρὸς βελτίωσιν τῶν οἰκονομικῶν τῶν.

Περὶ ἱππικῆς·

Ἰππαρχικὸς περὶ τῶν στρατηγῶν ἐν τῇ ἱππικῇ·

Κυνηγετικὸς περὶ κυνηγίου.

5. *Ἐπιστολαί* (;).

Ἐνεκα τῆς καθαρᾶς ἀφελουῦς καὶ χαριέσσης αὐτῆς ἀττικῆς γλώσσης, ἣτις κατέχει τὸ μέσον ὄριον μεταξὺ τοῦ ὑψηλοῦ καὶ πομπώδους ὕφους, καὶ τοῦ ταπεινοῦ καὶ ἐνδεδουῖς, καλεῖται ὁ Ξενοφῶν ἡ ἀττικὴ μοῦσα καὶ μέλισσα. Ὁ Κιντιλιανὸς λέγει περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἐπὶ τῶν χειλέων του ἐκάθησε θεὰ τῆς εὐφραδείας, ὡς παρὰ Περικλεῖ, τὴν δὲ γλῶσσάν του ἐμόρφωσαν αὐταὶ αἱ χάριτες (10, 6). Ἐν τούτοις ὁ Ξενοφῶν δὲν καταλέγεται μεταξὺ τῶν εὐφροεστάτων τῆς ἐποχῆς του, καὶ δὲν ἔχει τὸ αὐστηρὸν, ὅπερ ἐνυπάρχει εἰς τοὺς ἰσχυροὺς χαρακτῆρας.

57. Μετὰ τοὺς τρεῖς μεγάλους διδασκάλους ἔπεται ὁ Κτησίας, ἰατρὸς τοῦ βασιλέως Ἀρταξέρξου τοῦ Μνήμονος, θεραπεύσας μάλιστα αὐτὸν πληγέντα ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ ἐν τῇ παρὰ τὰ Κούναζα μάχῃ. Τῷ 399 π. Χ. ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς περσικῆς αὐλῆς εἰς τὴν πατρίδα του Κνίδον, καὶ ἐνησχολήθη νὰ διατάξῃ καὶ ἐπεξεργασθῇ τὴν πλουσίαν ὕλην, ἣν εἶχεν ἀποθησαυρίσει ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ἐντεῦθεν προῆλθον αἱ περσι-

καὶ καὶ ἰνδικαὶ αὐτοῦ ἱστορίαι, *Περσικὰ καὶ Ἰνδικά*, ἐν οἷς, κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἀρχαίων, πολλαχοῦ προσέκρουεν εἰς τὴν ἀλήθειαν· σώζονται ἡμῖν μόνον ἀποσπάσματα.

58. *Φίλιστος* ἐκ Συρακουσῶν, κατὰ πρῶτον φίλος, εἶτα δὲ ἐχθρὸς τοῦ πρεσβυτέρου Διονυσίου, ἐξωρίσθη ὑπ' αὐτοῦ τῷ 386 π. Χ. Ἐν τῷ ἀγῶνι, ὅστις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τυράννου ἐξεργάγη μεταξὺ τοῦ νεωτέρου Διονυσίου καὶ τοῦ Δίωνος, ἐφονεύθη. Ἐγγραψεν 11 βιβλία, *Σικελικά*, ἅτινα μόνον ἐν ἀποσπάσμασι σώζονται. Περιελάμβανον δὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Σικελίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν χρόνων τοῦ συγγραφέως, καὶ θεωροῦνται ἄξια λόγου, ἀλλὰ καὶ μεροληπτικά.

59. *Θεόπομπος* ἐκ Χίου, γεννηθεὶς τῷ 380 π. Χ., μαθητὴς τοῦ Ἰσοκράτους, ἐκ τῆς ἐπιστήμης τοῦ δικαίου ἐτράπη ἐπὶ τὴν ἱστοριογραφίαν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δὲν ἐφείσθη οὔτε χρημάτων, οὔτε πόνων διὰ περιηγήσεις. Ἐκ τοῦ συγγράμματός του ἐπιγραφομένου *Ἑλληνικά* ἢ *Φιλιππικά*, ὅπερ πράγματεύεται τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν ἐπὶ τῶν χρόνων Φιλιππίκου τοῦ Β', ὑπάρχουσι μόνον ἀποσπάσματα.

60. *Ἐφορος* ἐκ Κύμης τῆς Αἰολίας, μαθητὴς τοῦ Ἰσοκράτους, ἀκμάσας πρὸ τοῦ 333 π. Χ., ἐπεχείρησε τὴν συγγραφὴν ἱστορίας πάντων τῶν ἐθνῶν μέχρι τῶν χρόνων του, ἐπιγραφομένην «τὰ καθόλου», ὃ ἐστὶ, γενικὴν ἱστορίαν. Ἐν αὐτῇ, ἥτις ἀπωλέσθη, ἐκτὸς τῆς μυθικῆς περιόδου, περιελάμβανε τὴν ἱστορίαν ἀπὸ τοῦ 1104—340 π. Χ. καὶ ἀπετελέσθη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Δημοφίλου.

γ). Ἡ ῥητορικὴ.

61. Οὐδεμίᾳ ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἐν τοῖς μεταδοτικοῖς καὶ περὶ τὴν γλῶσσαν ἐπιδεδιωτάτοις Ἕλλησιν, ἐν ἀρχαιο-

τάτῃ ἤδη ἐποχῇ, ἐνυπῆρχε τῶν ἄλλων ὑπερέχουσα ἐθνῶν φυσικὴ εὐγλωττία· διότι ἔπρεπε νὰ ὀμιλῇ δημοσίᾳ καὶ ἐλευθέρως ἐν τῷ δικαστηρίῳ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου. Ὁ μέγιστος ῥήτωρ τῆς εὐθύνοσεως ταύτης ἦτο ὁ Περικλῆς, ὁ ἐπικαλούμενος Ὀλύμπιος, περὶ οὗ λέγει ὁ Ἀριστοφάνης ὅτι: «ἤστραπτεν, ἐβρόντα, ἀνεκύκα τὴν Ἑλλάδα.» Ὁ Θουκυδίδης (2, 35—46) διεφύλαξε τὸν ἐπιτάφιον τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ ἐπὶ τῶν πεσόντων Ἀθηναίων, ὅστις οὐδαμοῦ ἔχει τὸ τετεχνημένον. Καὶ ὁ Κλέων εἰς τὸ εἶδός του ἦτο σπουδαῖος ῥήτωρ, ἀλλὰ μόνον διὰ τὸν ὄχλον. Ὡς παράφρων ἐφώναζε καὶ ἐθορύβει ἐπὶ τοῦ βήματος. Ὡς ἀρχηγέται δὲ ἐντέχνου ῥητορικῆς θεωροῦνται οἱ Συνακούσιοι, Κόραξ καὶ Γισίας.

62. Πρῶτον κατὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον, ὅτε Γοργίας ὁ Λεοντῖνος ἦλθεν εἰς Ἀθήνας τῷ 427 π. Χ., ὅπως ζητήσῃ βοήθειαν διὰ τὴν πατρίδα του, ἐγένετο γνωστὴ ἐνταῦθα ἡ ῥητορικὴ ὡς τέχνη. Ἐνταῦθα ἡ σοφιστικὴ εἰργάσθη πολὺ περὶ τε τὴν γλῶσσαν καὶ γραμματικὴν καὶ ἔθηκε καλὰ θεμέλια διὰ τὴν ῥητορικὴν. Ὅτε ὁ Λεοντῖνος ἐπέδειξε τὴν τέχνην του, ἐπίστευον ὅτι μετετέθησαν εἰς νέον κόσμον. Αἱ ὀμιλῖαι του προὔξενουν ἔκπληξιν, καὶ πάντες ἐστοχάζοντο ὅτι ἠδύναντο νὰ θαυματουργήσωσι διὰ τῆς νεωστὶ ἀνακαλυφθείσης ῥητορικῆς.

63. Ἐπὶ τῆς μορφῆς τοῦ λόγου ἀπεδίδετο ἀξία, τὸ δὲ περιεχόμενον παρημέλουν. Τὸ ἐπιδεικτικὸν γένος εἶνε τὸ ὑψιστον τοῦ εἶδους τούτου. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἡ σοφιστὴ ῥητορικὴ μετηνέχθη καὶ εἰς τὸ δικαστήριον, καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἐπομένως παρήχθησαν τὸ δικανικὸν γένος καὶ τὸ δημηγορικὸν ἢ συμβουλευτικόν. Σχεδὸν ἕκαστος καὶ αὐτοὶ οἱ ἄριστοι μετέλαβον ταύτης, ἀλλ' ἰδίως προῆλθον συγγραφεῖς τινες δικανικῶν λόγων, οἱ λογογράφοι καλούμενοι, οἵτινες ἔγραφον δι' ἄλλους λόγους, καὶ ἐκέρδιζον διὰ τούτου πολλά.

Ὅποιους κινδύνους ἔκρυπτεν ἡ νέα αὕτη τάσις, πόσω ἀνθρώπος εἶνε ὁ ὑπὸ τοῦ Σωκράτους καταπολεμηθεὶς σκοπός! τὸν ἥττονα λόγον κρείττω ποιεῖν! Ἡ σοφιστικὴ ῥητορικὴ ὑπῆρξεν οὐσιώδης συνεργὸς πρὸς τὴν καταστροφὴν τῶν Ἀθηναίων.

64. Ἀντιφῶν ἐκ Ῥαμνοῦντος τῆς Ἀττικῆς γεννηθεὶς τῷ 480 ἢ 479 π. Χ. διδαχθεὶς τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ πατρὸς του Σοφίλου τὴν ῥητορικὴν, ἐγένετο εὐδόκιμος, καὶ κεῖται ὡς πρῶτος ἐν τῷ Ἀλεξανδρινῷ κανόνι τῶν δέκα περιφημοτάτων Ἀττικῶν ῥητόρων. Μετέσχε τῶν πολιτικῶν τῆς πατρίδος του, καὶ ὡς ὀπαδὸς τῆς ὀλιγαρχικῆς μερίδος συνετέλεσεν εἰς τὴν κατάλυσιν τῆς δημοκρατίας καὶ εἰς τὴν σύστασιν τῆς Βουλῆς τῶν τετρακοσίων, ἀλλὰ, μετὰ τὴν κατάργησιν τούτων, κατηγορηθεὶς ὑπὸ τοῦ Θηραμένου ἐπὶ προδοσίᾳ ἐφονεύθη. (411 π. Χ.) Ὡς ῥήτωρ εἶχε σχολὴν καὶ θεωρεῖται ὁ μορφωτῆς τοῦ πολιτικοῦ ῥητορικοῦ ὕφους· ἅπαξ μόνον προῆλθεν δημοσίᾳ ὡς ῥήτωρ, ἄλλως τε δὲ ἔγραψε λόγους δι' ἄλλους. 17 αὐτοῦ λόγοι φονικοὶ διεσώθησαν, ὧν τρεῖς δι' ἀληθεῖς κατηγορίας, οἱ δὲ λοιποὶ πλαστοὶ πρὸς ἄσκησιν· τὸ σύγγραμμά του ῥητορικὴ τέχνη δὲν διεσώθη.

Ἀνδοκίδης υἱὸς τοῦ Λεωγόρου γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 468 π. Χ., ἀνῆκεν εἰς τὴν μερίδα τῶν ὀλιγαρχικῶν, ἐγένετο στρατηγὸς τοῦ πρὸς βοήθειαν τῶν Κερκυραίων σταλέντος στόλου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, κατηγορήθη κατόπιν μετὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῶν Ἑρμοκοπιδῶν καί, κηρυχθεὶς ἄτιμος, ἔφυγεν ἐκ τῆς πατρίδος του.

Κατὰ τὸ 410, ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν 400, ἐπανῆλθεν εἰς Κύπρον, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἔφυγεν εἰς Ἡλίδαν καὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν 30 ἐπανεκάμψεν αὖθις. Ἐνταῦθα ἤρξατο πάλιν νὰ ἀναφαίνεται ἐν τῇ πολιτικῇ καὶ ἀποτυχῶν τῆς εἰς Σπάρτην πρεσβείας του ἐξωρίσθη καὶ τρίτον, καὶ ἀπέθανεν ἐν τῇ ἐξορίᾳ. Οἱ ἐντελεῖς αὐτοῦ σωζόμενοι λόγοι ἀφελεῖς καὶ ἄνευ τέχνης

εἶνε : 1) Κατ' Ἀλκιβιάδου (415) (ἀμφιβάλλεται ἡ γνησιότης)· 2) Περὶ τῆς ἐαυτοῦ καθόδου ἐκ τῆς ἐξορίας (410)· 3) Περὶ τῶν μυστηρίων· 4) Περὶ τῆς πρὸς Λακεδαιμονίους εἰρήνης (ἀναφερόμενος πρὸς τὴν πρεσβείαν του, τῷ 393, οὗ ἐπίσης ἀμφιβάλλεται ἡ γνησιότης).

Λυσίας, εἷς τῶν δέκα σπουδαίων ῥητόρων, ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 459 ἢ 444 π. Χ. Ὁ πατήρ του Κέφαλος ἐκ Συρακουσῶν ἔνεκα τῶν πολιτικῶν φυγὼν ἐκ τῆς πατρίδος του ἐγκατέστη ὡς μέτοικος ἐν Ἀθήναις, καὶ ἦτο φίλος τοῦ Περικλέους. Ὁ Λυσίας ἐκκαίδεκαέτης μετέβη εἰς Θουρίους τῆς κάτω Ἰταλίας, καὶ ἐπὶ 18 ἔτη ἔζησεν ἐκεῖ, λαβὼν διαφόρους πολιτικὰς θέσεις. Ἐνταῦθα παρὰ τῷ Τισίᾳ μαθητῇ τοῦ Κόρακος ἐδιδάχθη τὴν πολιτικὴν ῥητορικὴν, κατὰ τὴν μέθοδον τῶν Σοφιστῶν. Ἀγχινούσταται ἀντιθέσεις, ἀκριβοῦς παραλληλισμὸς τῶν μελῶν, ὁμοφωνία τῶν λέξεων καὶ ἰδίως τῶν τελευταίων συλλαβῶν εἶνε τὰ ἰδιάζοντα τῆς σχολῆς ταύτης. Τὰ πολιτικὰ αὐτοῦ φρονήματα ἦσαν δημοκρατικά. Μετὰ τὴν ἐν Σικελίᾳ ἦτταν τῶν Ἀθηναίων ἠναγκάσθη ὁ Λυσίας νὰ φύγῃ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ 300 ὁπαδῶν καὶ ἐπανῆλθε τῷ 411 εἰς Ἀθήνας. Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς δημοκρατίας καὶ ἔπειτα τῆς ἀρχῆς τῶν 400 καὶ κατόπιν ἔζη ὁ Λυσίας ὡς ἰσοτελής ἔχων μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του ἀσπιδοπηγεῖον, ἐν ᾧ εἰργάζοντο 120 δοῦλοι. Ἐπὶ τῶν 30 τυράννων οὐ μόνον ἐστερήθη τῆς παρουσίας του, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀδελφός του Πολέμαρχος ἄνευ δίκης κατεδικάσθη νὰ πίνῃ τὸ κώνειον· ὁ Λυσίας ἐσώθη εἰς Μέγαρχα καὶ συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν κατάλυσιν τῶν τυράννων. Πρὸ τῆς ἀμνηστίας κατηγόρησε τοῦ Ἐρατοσθένους ὡς πρωταιτίου τοῦ φόνου τοῦ ἀδελφοῦ του, καὶ ὁ λόγος οὗτος, ἐν ᾧ ἀποκαλύπτεται πᾶσα ἡ πολιτικὴ ἱστορία τῶν τελευταίων ἐτῶν, παρέσχεν αὐτῷ μεγίστην φήμην. Εἶνε δὲ ὁ ἀρχαιότατος τῶν 34 ἡμῶν διασωθέντων λόγων καὶ ὁ μό-

νος, ὃν μόνος ἀπήγγειλεν. Ἐγράψε δὲ ἰδίως ὡς λογογράφος δικανικοὺς λόγους· ἡ ἀρχαιότης ἐγίνωσκε 230 γνησίους αὐτοῦ λόγους.

Ὁ Λυσίας διακρίνεται [διὰ τὴν περιγραφὴν τῶν χαρακτήρων, τὴν πιστὴν ἔκφρασιν τοῦ πραγματικοῦ βίου, ἐξευρίσκει καὶ εἰς ἐκάστου ὁμιλοῦντος τὸ ἱστόμα γινώσκει νὰ ἐνθέτῃ τὸ προσῆκον ὕφος· καθαρὰν ἔχει τὴν λέξιν, τὴν δὲ γλῶσσαν ἀφελῇ καὶ φυσικὴν, ἐπὶ παντὸς δὲ τοῦ ἔργου ἐξαπλοῦται ἀπερίγραπτος χάρις. Ἐνεκα τῶν ἰδιοτήτων τούτων ὁ Λυσίας εἶνε προσφορώτατος πρὸς ἐρμηνεῖαν ἐν ταῖς σχολαίσις.

Ὁ Ἰσοκράτης ὁ Ἀθηναῖος ἦτο υἱὸς τοῦ πλουσίου Ἀθηναίου Θεοδώρου, ἐργοστασιάρχου μουσικῶν ὀργάνων. Ἐγεννήθη τῷ 436 π. Χ. καὶ ἀνετράφη ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἐλευθερίως, ἔχων ὡς διδασκάλους τὸν Γοργίαν Πρόδικον καὶ Σωκράτην. Ἐνεκα σωματικῆς ἀδυναμίας καὶ δειλίας οὐδέποτε παρυσιάσθη ὡς ῥήτωρ, ἀλλὰ διὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ προσεπάθει νὰ ὠφελήσῃ, καὶ διὰ ταύτης ἐκτήσατο μεγίστην περιουσίαν. Κατὰ τινα μαρτυρίαν λέγεται ὅτι εἶχεν 400 μαθητάς, ὧν ἕκαστος ἐπλήρωνεν αὐτῷ 4000 δραχμάς. Εἶχε δὲ σχέσιν καὶ πρὸς ξένους ἡγεμόνας, εἰς οὓς καὶ συμβουλὰς ἔδιδε καὶ λόγους προητοιμαζέ, λαμβάνων μεγάλην ἀμοιβήν. Ἐνεκα τῆς γενικῆς συμφορᾶς, ἥτις ἐπῆλθε μετὰ τὸ τέλος τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ὑπέφερε καὶ ὁ Ἰσοκράτης, διότι ὁ πατήρ του εἶχεν ἀπωλέσει πᾶσαν αὐτοῦ τὴν περιουσίαν. Μετὰ τοὺς Τριάκοντα ἔγραψεν ὁ Ἰσοκράτης ἐν Ἀθήναις καὶ δικανικοὺς λόγους, βραδύτερον δὲ κατὰ τὸ 392 π. Χ. μετέβη εἰς Χίον καὶ ἐκεῖ συνέγραψε τοὺς ἐπιδεικτικούς καὶ συμβουλευτικούς αὐτοῦ λόγους.

Ἀφοῦ δὲ ἐν Χίῳ ὡς διδάσκαλος ἀπέκτησε μεγάλην φήμην ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας τῷ 388, ἀπέχων πάντοτε τῶν πολιτικῶν ἀξιωματίων καὶ τοῦ ῥητορικοῦ βήματος, ὡς διδάσκα-

λος ὅμως τὰ μέγιστα συντελῶν πρὸς βελτίωσιν τῶν κακῶς ἐχόντων τῆς πατρίδος του πραγμάτων.

Ἡ μεγάλη αὐτοῦ φήμη προσείλκυσε πρὸς ἑαυτὸν πολλοὺς ἑξωθεν μαθητάς, οἵτινες 3 ἢ 4 ἔτη παρ' αὐτῷ διέμενον. Μεταξὺ αὐτῶν ἀνῆκε καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Κόνωνος, ὁ κατόπιν περίφημος στρατηγὸς Τιμόθεος, ὅστις τὴν πραότητα καὶ τὴν δικαιοσύνην, δι' ὧν ἐκτήσατο πολλοὺς συμμάχους, ἐχρεώσται εἰς τὸν Ἰσοκράτην. Ἄλλος φίλος αὐτοῦ ἦτο ὁ τῆς Κύπρου ἡγεμὼν Νικοκλῆς, ὅστις δι' ἓνα λόγον ἔδωκεν αὐτῷ 20 τάλαντα. Ἀπελπισθεὶς περὶ τῆς πατρίδος του μετὰ τὴν δυστυχῆ ἐκβάσιν τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης ἠὺτοκτόνησεν. Ὁ Ἰσοκράτης δὲν ἔγραψε τοὺς λόγους του διὰ τὴν ἐν ἐκκλησίᾳ ἀπαγγελίαν, ἀλλὰ δι' ἀνάγνωσιν. Ἐγραψε δὲ 10 λόγους, ἐξ ὧν διεσώθησαν 2, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πολιτικοὶ ἐπιδεικτικοί· ὁ γνωστότατος εἶνε ὁ πανηγυρικός, ἐν ᾧ ἐπαινοῦνται αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Ἑλλάς.

Ὁ Ἰσοκράτης ἔχει μᾶλλον μεγαλοπρέπειαν παρὰ χάριν· συχνάκις προβάίνει ῥωμαλέως ὡς ἥρως, ἀλλὰ πάραβαλλόμενος πρὸς τὴν δεινότητα τοῦ λόγου τοῦ Δημοσθένους εἶνε ὡς ἀθλητῆς πρὸς τὸν ὑπὲρ πατρίδος ἀμυνόμενον. Ἡ γλῶσσά του εἶνε ἀφελῆς καὶ καθαρῶς ἀπτική, καίτοι οὐχὶ πάντοτε φυσικὴ, καὶ συχνάκις ἐπιτετηδευμένη διὰ ῥητορικῶν σχημάτων, ἐνίοτε δὲ διεξοδικὴ καὶ ἐργώδης.

Ἰσαῖος ὁ πέμπτος ἐν τῷ κανόνι τῶν 10 ἀπτικῶν ῥητόρων, γεννηθεὶς ἐν Χαλκίδι, ἀλλ' Ἀθηναῖος πολίτης, ἤκμασε κατὰ τὰ μέσα τοῦ 4 αἰῶνος π. Χ. (τὸν πρῶτον τῶν διασωθέντων λόγων του ἔγραψε τῷ 394, τὸν δὲ τελευταῖον τῷ 353.). Τῶν πολιτικῶν φαίνεται ὅτι δὲν μετέσχε. Ἐδιδάχθη παρὰ Λυσίᾳ καὶ Ἰσοκράτει, ἔγραψε λόγους δι' ἄλλους ἰδίως δικανικοὺς καὶ ἱδρύσε ῥητορικὴν σχολήν. Ἐκ τῶν 64 λόγων του οἵτινες ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Πλουτάρχου ἐσώζοντο, 14

ἐθεωροῦντο ὡς μὴ γνήσιοι, 44 σώζονται ἔτι, ἵπάντες περὶ κληρονομίας. Ὁ χαρακτήρ τοῦ λόγου του εἶνε ἡ σαφήνεια, ἡ ἐπιμέλεια καὶ τὸ ἐπιτετηδευμένον περὶ τὴν μορφήν.

* Λυκοῦργος υἱὸς τοῦ Λυκόφρονος, ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 396—393 π. Χ. Ἐπίσημος, ὡς ῥήτωρ καὶ πολιτικός, διὰ τὸ ἀφιλοκερδές, τὸ εὐσταθές καὶ ἔντιμον τοῦ χαρακτῆρός του, καὶ τὴν δικαιοσύνην του. Ἀνῆκε μετὰ τοῦ Δημοσθένους εἰς τὴν ἀντιμακεδονικὴν μερίδα, καὶ ἠγωνίσθη ὑπὲρ τοῦ καλοῦ τῆς πατρίδος του. Τῷ 335 π. Χ. ἀπῆλθεν τὴν παράδοσιν αὐτοῦ ὁ Ἀλέξανδρος (ἴδ. § 65), ἀλλὰ διὰ τῶν παραστάσεων τοῦ Φωκίωνος ἐσώθη. Φαίνεται ὅτι ἀπέθανε τῷ 329 καὶ ἐτάφη δημοσίᾳ δαπάνῃ· ἡ ἀρχαιότης ἐγίνωσκε 45 λόγους, ἐξ ὧν ἡμῖν μόνον ὁ κατὰ Λεωκράτους ἐσώθη. Ἦν δὲ ὁ Λυκοῦργος κατὰ Διονύσιον τὸν Ἀλικαρνασέα : « διαπαντὸς αὐξήτικὸς καὶ διηρμένος, καὶ σεμνός, καὶ ὅλος κατηγορικός, καὶ φιλαλήθης, καὶ παρρησιαστικός, οὐ μὴν ἀστεῖος, οὐδὲ ἡδύς, ἀλλ' ἀναγκαῖος. »

65. Δημοσθένης ἦν Παιανιεὺς τὸν δῆμον, υἱὸς Δημοσθένους πλουσίου ἐργοστασιάρχου. Ἡ μήτηρ του Κλεοβούλη κατήγετο ἐκ τοῦ ἐξορίστου Ἀθηναίου Γυλίππου γήμαντος ἐπίσημόν τινα Ἑλληνίδα ἐν τῷ Κιρμερίῳ Βοσπόρῳ, ἀλλὰ νέα μετὰ τῆς ἀδελφῆς τῆς, ἣν συνεζεύχθη ὁ Δημοχάρης, ἐπέμφθη εἰς Ἀθήνας. Ἐγεννήθη δὲ ὁ Δημοσθένης πιθανῶς τῷ 384 π. Χ. Ἐπταέτης ἀπώλεσε τὸν πατέρα του, ἡ δὲ μήτηρ, εἰς ἣν ἔμεινεν ἡ ἀγωγή αὐτοῦ καὶ τῆς νεωτέρας ἀδελφῆς, ἐφρόντισε μὲν νὰ δώσῃ τὴν προσήκουσαν παίδευσιν εἰς τὸν υἱόν τῆς, φαίνεται ὅμως ὅτι ἀπέτρεψε τὸν ἀσθενῆ παῖδα πάσης σωματικῆς ἀσκήσεως, ἔθεν καὶ ἐν τῷ σχολείῳ ἀπεδόθη καὶ ἔμεινεν αὐτῷ καθ' ὅλον τὸν βίον τὸ ἐπονείδιστον ὄνομα Βάταλος, σημαῖνον πιθανῶς ἄνθρωπον μαλθακόν. Ἀλλὰ πικροτέρα καὶ ἀναξία ὑπῆρξεν ἡ διαγωγή τῶν ἀσυνειδήτων κηδεμόνων του. Οὗτοι δὲν ἐλάβον

μόνον ὅτι ὁ ἀποθανὼν ἐγκατέλιπεν αὐτοῖς διὰ τὴν κηδεμονίαν, ἀλλὰ διεχειρίσθησαν καὶ τόσον ἀπατηλῶς τὴν πλουσίαν κληρονομίαν, ὥστε ἡ ἐκ 14 ταλάντων περιουσία, ἣτις εὐσυνειδήτως διαχειριζομένη ἐν διαστήματι 10 ἐτῶν τοῦλάχιστον ἤθελε διπλασιασθῇ, ἤλαττώθη ἐπὶ τέλους καὶ ἔμεινε πλέον τοῦ ἐνὸς μόνον ταλάντου. Ὅτε ὁ Δημοσθένης ἐγένετο ἐνηλιξ, ἐνεκάλεσεν αὐτοὺς εἰς τὸ δικαστήριον πολλάκις, καὶ ὁ Ἄφορος, ὁ ἕτερος τῶν κηδεμόνων, κατεδικάσθη, ἀλλὰ νέαι συκοφαντίαι κατέστησαν ἀνεκτέλεστον τὴν ἀπόφασιν, ὥστε ὁ Δημοσθένης, ἀπειρηκὼς ἐκ τῆς μακρᾶς διαδικασίας καὶ εἰς τὸ ὀλίγον ἀρκεσθεὶς, ἀπέστη. Εὐθὺς λοιπὸν ἐκ παίδων ὁ βίος τοῦ ῥήτορος ὑπῆρξεν ἀνιαρὸς, διότι καὶ ὑπὸ τῶν πλησιεστάτων αὐτοῦ συγγενῶν ἐληστεύθη ἀναιδέστατα, καὶ ἐχθρὸς ἐγένετο πρὸς ἰσχυροὺς. Ἀσθενέστερος χαρακτὴρ ἤθελε καταβληθῇ ἴσως, καὶ ἤθελεν ἀπωλεσθῇ ἡ ττον εὐγενὴς ψυχὴ καὶ κοινὴν ἔχουσα φιλαυτίαν· ἀλλ' ὁ Δημοσθένης ἐξῆλθεν ἀβλαβὴς τὴν ψυχὴν ἐκ τῆς δεινῆς δοκιμασίας, συνάμα δὲ διάπυρον τρέφων ἔρωτα πρὸς τὴν πατρίδα, καὶ πλήρης φλογεροῦ μίσους κατὰ τοῦ ἀδίκου καὶ κακοῦ, ἀπηλλαγμένος πάσης νεανικῆς φαντασιοκοπίας, πλούσιος ἐμπειρίας καὶ γνώσεως τῶν ἀνθρωπίνων, αὐτοτελὴς ἐν λόγοις καὶ ἔργοις, καὶ ῥήτωρ καλῶς ἐπιστάμενος τὴν ἀποστολὴν του.

Ὁ Δημοσθένης ἐσπούδασε τὴν ῥητορικὴν παρὰ Ἰσαίῳ τῷ Χαλκιδεῖ, οὗ ἔχομεν 11 λόγους περὶ κληρονομίας, γεγραμμένους δι' ἄλλους. Εἶνε δὲ πολὺ πιθανόν, ὅτι οὗτος ὑπεστήριξε τὸν Δημοσθένη εἰς τὴν κατὰ τῶν κηδεμόνων αὐτοῦ δίκην, καὶ ἰδίως ἐβοήθησεν αὐτῷ εἰς τὴν σύνταξιν τῶν ἀφορώντων τὴν ὑπόθεσιν τούτης λόγων. Ὁ Δημοσθένης φαίνεται ὅτι ἐπὶ πολλὰ ἔτη, εὐθὺς μετὰ τὴν ἐνηλιξιότητά του, προσέλαβεν αὐτὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ του, καὶ ὁ Ἰσαῖος, εἴπερ τις καὶ ἄλλος, εἰδὴμὼν τοῦ ἀπτικοῦ δικαίου, καὶ διδάσκαλος τοῦ δικανικοῦ λόγου,

ἀφιέρωτε τὸν χρόνον τοῦτον ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ φιλομαθοῦς καὶ εὐφυοῦς μαθητοῦ του· βεβαίως ὁ Ἰσαῖος ὡς πρὸς τὰ τοῦ βίου ἦτο πρακτικώτερος τοῦ περιφητέρου Ἰσοκράτους, ὃν, ὡς φαίνεται, ὁ Δημοσθένης δὲν ἤκουσεν, ἐσπούδασε δὲ μόνον τὰ συγγράμματά του. Καὶ πρὸς τὸν Πλάτωνα ἐπίσης δὲν ἀνεστράφη, τὸ δὲ προσφιλὲς αὐτῷ σύγγραμμα, ὅπερ, ὡς παραδίδεται, ἐκτάκτως ἀντέγραψε καὶ ἀπεμνημόνευσεν, ἦτο ἡ ἱστορία τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου τοῦ Θουκυδίδου. Ἀλλὰ τὸ μεγαλόφρον τοῦ ἀνδρός, καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐξιστορουμένης ἐποχῆς ἐδέσμευσαν τὴν ψυχὴν τοῦ νεανίου ἐπίσης, ὅπως τὸν μετὰ ταῦτα πολιτικὸν καὶ ῥήτορα ἡ ἐνέργεια τῆς παραστάσεως καὶ ἡ ἐφευρετικὴ ἐν τῇ ῥητορικῇ διαλεκτικῇ δύναμις καὶ ἡ ἐμβριθὲς ἔκφρασις. Ἀλλὰ πόθεν νὰ πορισθῇ τὰ μέσα, καὶ τὴν πολλοῦ τιμωμένην διδασκαλίαν νὰ πληρώσῃ, καὶ εἰς τὴν διατήρησιν τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ νὰ ἐπαρκέσῃ, καὶ τέλος νὰ ἐκτελέσῃ τὰς δαπανηρὰς λειτουργίας, ὧν καὶ πολλὰς ἀνέλαβεν ἐκουσίως; ἐγένετο λογογράφος,¹ ὃ ἐστίν, ἔγραφε λόγους δι' ἄλλους, ἐκτίσασατο φήμην καὶ περιουσίαν καὶ προσήγγισεν ἐπὶ μᾶλλον εἰς τὸν σκοπὸν του, τὴν πολιτικὴν ῥητορικὴν. Διηγοῦνται περὶ τοῦ περιφήμου κοινοβουλευτικοῦ ῥήτορος Πίτ (Pitt), ὅτι πρότερον ἐφοίτα εἰς πάσας τὰς δικαστικὰς συνεδριάσεις καὶ συλλόγους, καὶ τὰς ἀγορεύσεις διεξήρχετο πάλιν οἱκοὶ καὶ ἐπεσκόπει διεξοδικῶς κατ' ἀμφοτέρω. Τὸ αὐτὸ λέγει ὁ Πλούταρχος περὶ τοῦ Δημοσθένους. Περιζήτητος λογογράφος ἐν Ἀθήναις, ἔπρεπε νὰ ἔχῃ εὐφυΐαν γνώσεις, ἀσκησιν καὶ πεποίθησιν. Ὁ Δημοσθένης κατεῖχε πάντα ταῦτα ἐν ἡλικίᾳ, καθ' ἣν συνήθως ἄλλοι ὁμῆλικες διάγουσι τὸν βίον ἐν διασκεδάσεσιν· ἡ ἀκάματος αὐτοῦ ἐπιμέλεια ἤγειρεν αὐτὸν πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ἐκ τῆς κλίνης, ὥστε οἱ ἐχθροὶ του ἔσχωπτον αὐτὸν ὅτι οἱ λόγοι του ἀνέδιδον ὁσμὴν λυχνίας. Ἐκ τῶν λόγων, οὓς

σήμερον ἔτι ἔχομεν ὑπὸ τὸ ὄνομά του, καίτοι μόνον τὸ μεγαλείτερον αὐτῶν μέρος ἀνήκει αὐτῷ, εἶνε (συμπεριλαμβανόμενων καὶ τῶν ὁ ἐπιτροπικῶν λόγων, τῶν ἀφορώντων τὴν ἑαυτοῦ περὶ κληρονομίας ὑπόθεσιν) τριάκοντα λόγοι δικαντικοὶ ἰδιωτικοί, περίπου δώδεκα λόγοι δικαντικοὶ δημόσιοι, ἐν οἷς καὶ ὁ κατὰ Μειδίου. Χαρακτηριστικὰ διὰ τὸν Δημοσθένη εἶνε, ὅτι ἐκτὸς ἐνὸς ἢ δύο λόγων πάντες οἱ ἄλλοι δικαντικοὶ αὐτοῦ λόγοι ἐγγράφησαν διὰ κατηγοροῦς, ἐνῶ τούναντίον οἱ πλεῖστοι τῶν λόγων τοῦ Κικέρωνος εἶνε πρὸς ὑπεράσπισιν. Αὐτὸς δὲ ὁ Δημοσθένης προσωπικῶς προσῆλθεν εἰς τὸ δικαστήριον τῷ 344 ὡς συνήγορος τοῦ Κτησίππου κατὰ τοῦ Λεπτίνου καὶ ἐπολέμησε τὸ προβούλευμα τούτου, δι' οὗ ἐζητεῖτο ἡ ἄρσις πάσης ὑπὸ τῆς πόλεως εἰς εὐεργέτας ἀπονεμομένης ἀτελείας πρὸς ὄφελος τοῦ τότε ἀπόρου ταμείου· διότι αὐτῷ ἀνώτερον παντὸς ἦτο ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς πολιτείας. — Ἐν δὲ βῆμα ὑπελείπετο αὐτῷ, ὅπως ἐκ τοῦ δικαστηρίου παρέλθῃ ἐπὶ τὸ βῆμα τοῦ ῥήτορος, καὶ ὁ Δημοσθένης ἐφαίνετο ἥκιστα κατάλληλος ὡς δημόσιος ῥήτωρ. Τὸ νὰ γείνη καταληπτὸς εἰς ἑξ ἢ καὶ πλείονας χιλιάδας ἀκροατῶν ἀπῆτει φυσικὴν ἰσχύν, ἧς ἐσπερεῖτο ὁ Δημοσθένης. Ἡ φωνή του ἦτο ἰσχνή, ἡ ἀναπνοή του βραχεῖα, δὲν ἠδύνατο δὲ νὰ προφέρῃ καθαρῶς τὸ στοιχεῖον ρ. Πρὸς τούτοις δὲ ἡ στάσις τοῦ σώματός του καὶ ὁ σχηματισμὸς ἦσαν ἀνεπιτήδεια, αὐτὸς δὲ περιδεὴς ἐνώπιον τοῦ λαοῦ, ἐπειδὴ δὲν ἦτο ἔτι εἰς κατὰστάσιν νὰ ἐκφράσῃ καθαρῶς καὶ σαφῶς τὰ βαθέα τῆς καρδίας του αἰσθήματα, καὶ τὰ δαψιλῆ αὐτοῦ νοήματα. Οὐδὲν θαυμαστόν· ἂν φαντασθῶμεν τὴν ἐκ διαφόρων ἀνθρώπων ἐκκλησίαν, τὸν δεσπόζοντα δῆμον πλήρη μεσημβρινῆς ζωηρότητος, εὐεπίφορον εἰς ἄκαιρον μετριότητα, εὐερέθιστον καὶ ἄμετρον εἰς τὸ σκώπτειν, κακῶς εἰθισμένον ὑπὸ ἐξόχων ὑποκριτῶν καὶ ῥητόρων, πρέπει νὰ ἐξηγήσωμεν ὅτι ἐχρειάζετο μεῖζον, ἢ ἡ δύναμις τοῦ Περικλέους, ὅπως

διοικήσῃ διαρκῶς τὸν δῆμον τοῦτον διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ λόγου.

«Μόνον ὁ Περικλῆς καὶ ὁ Δημοσθένης, λέγει ὁ Raumer, κατενόησαν ἀληθῶς τὴν δημοκρατίαν καὶ οὐδέποτε δι' αὐτὴν ἀπεθαρρύνθησαν. Ἀμφότεροι ἐγνώρισαν τοὺς Ἕλληνας τῆς ἐποχῆς τῶν». Ἐν τῇ ψυχῇ δὲ τοῦ Δημοσθένους ἐνέπεσεν ὁ ἐνθουσιαστικὸς σπινθήρ, ὅτε νεανίας ἤδη οὗτος ἤκουσε τοῦ ῥήτορος Καλλιστράτου, νικῆσαντος ἐν τῇ περὶ Ὀρωποῦ δίκη καὶ θαυμασθέντος. Μετὰ ταῦτα, ὅτε ὁ Δημοσθένης ἴστατο ἐπὶ τῆς ἀκμῆς τῆς δόξης του, ἔλεγεν ἐρωτώμενος ὅτι οἱ μὲν τοῦ Καλλιστράτου λόγοι ἀρέσκουσιν αὐτῷ ἀκούόμενοι, οἱ δὲ ἰδίᾳ τοῦ ἀναγινωσκόμενοι, σημαίνων διὰ τούτου τὴν ἰσχὺν τῆς ῥητορικῆς ἀπαγγελίας, τὴν ὑπόκρισιν, ἣν αὐτὸς ἐκάλει τὴν πρώτην καὶ δευτέραν καὶ τρίτην ἐν τῇ ῥητορικῇ, καὶ ἥς πρὸς ἀπόκτησιν ἀρρήτους κατέβαλε πόνους, ὥστε ἐκπληττόμεθα ἀναγινώσκοντες τοὺς πολλοὺς καὶ ἐπιμόνους αὐτοῦ ἀγῶνας, μέχρῃς οὐ τέλος, πρὸς θαυμασμὸν τῶν συγχρόνων του, κατώρθωσε τοῦτο ἐντελέστατα. Μόλις δὲ δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἰδέαν περὶ τῆς δυνάμεως τῆς ἀπαγγελίας ταύτης, ἂν ὥς βοηθὸν λάβωμεν τὴν ἀναλογίαν τῆς τραγικῆς παραστάσεως. Μόλις δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν τὴν ἰσχὺν ἐκείνην καὶ τὴν ἐπίκλασιν τῆς φωνῆς, δι' ἥς ὁ Δημοσθένης ἐν μεγάλαις περιόδοις δις τὸν τόνον μετριάζων καὶ δις αὐτὸν ἐξογκώνων ὥς θύελλαν, ἀπνευστὶ περιελάμβανεν ἅπαντα τὰ ἀνθρώπινα αἰσθήματα. Καίτοι δὲ πανταχοῦ τῶν λόγων του ἐπικρατεῖ ἡ ἠθικὴ ὀργή, ἐκρήγνυται ὅμως αὕτη, ὥς ἀστραπή, τόσῳ θυελλώδους καὶ εὐμετάβολος, ὥστε μόλις πρότασίς τις ἐκφέρεται, ὥς ἡ αὐτῇ προσεχесτάτη, καὶ εὐθὺς αἶ καθ' ἕκαστον ἐννοιαὶ συχνάκις ἀπαιτοῦσι τὸν ποικίλον αὐτῶν τονισμόν, οὕτως, ὥστε ὁ ἀκούων συναρπάζεται ὑπὸ πάντων τῶν αἰσθημάτων τῆς εἰρωνείας, μίσους, ὀργῆς, ὑπερηφάνειας καὶ δυσθυμίας,

καί, ὥς ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους αὐτοῦ λέγεται, καταλαμβάνεται ὑπὸ κορυβατιῶντος ἐνθουσιασμοῦ.

Ὁ Reinhard λέγει, ὅτι τὴν μόρφωσίν του ὥς ἱεροκῆρυκος χρεωστεῖ εἰς τὸν Δημοσθένην ἰδίως· «Μετὰ τὸν Κικέρωνα ἡρξάμην, λέγει, ἀναγινώσκων τὸν Δημοσθένη. Ἀλλὰ πόσον μεγάλη ὑπῆρξεν ἡ ἐκπληξίς μου, εὐρὺν ἐν τῷ περιφημοτάτῳ τῆς ἀρχαιότητος ῥήτορι, ἄνδρα, ὅστις πρὸς κατόρθωσιν τοῦ σκοποῦ του οὐδενὸς ἄνθους ἔχει ἀνάγκην, δὲν ζητεῖ λέξεις, οὐδεμίαν φράσιν ἐπικοσμεῖ διὰ τῆς ποιήσεως. Πᾶν ὅ,τι διανοεῖται ἐκφράζεται φυσικώτατα, ὀρθότατα ἐνσημαίνει τὸ πρᾶγμα, καὶ εὐστοχώτατα παριστᾷ. Παρ' αὐτῷ δὲν ἀπαντᾷ τις προσποίησιν, σπουδὴν καὶ σκῶμμα, ἀπροσδοκῆτους μεταστροφάς, καὶ ἱταμότητα, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀνδρικῆς, ἰσχυρᾶς καὶ οὐδεμίαν περιττὴν λέξιν ἐχούσης ἐκφράσεως δεσμεύει τὴν προσοχήν, καὶ κρατεῖ ἐπίσης τοῦ λογικοῦ διὰ τῆς ὀξύτητος τῶν νοημάτων, διὰ τῆς ἰσχύος τῶν ἀποδείξεών του, καὶ διὰ τῆς σκέψεως, δι' ἧς ταῦτα ἀναπτύσσονται. Διὰ τοῦ ἀρμονικοῦ λόγου καὶ τῶν ἐντελῶν περιόδων ἀποσπᾷ πρὸς ἑαυτὸν πάντα. Ἄς μὴ ἐλπίζῃ τις νὰ ἐννοήσῃ τοὺς λόγους τοῦ Δημοσθένους, ἐνόσῳ δὲν καταλάβῃ καὶ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἀπαγγελίας. «Ἐπειδὴν» γὰρ (λέγει ὁ Ἰσοκράτης Ὡ, 26 περὶ τοῦ ἀναγινωσκομένου λόγου κατ' ἀντιθ. πρὸς τὸν λεγόμενον) ὁ λόγος ἀποστερηθῇ τῆς τε δόξης τῆς τοῦ λέγοντος καὶ τῆς φωνῆς καὶ τῶν μεταβολῶν τῶν ἐν ταῖς ῥητορίαις γιγνομένων, ἔτι δὲ τῶν καιρῶν καὶ τῆς σπουδῆς τῆς περὶ τὴν πρᾶξιν, καὶ μηδὲν ἢ τὸ συναγωνιζόμενον καὶ συμπειθόν, ἀλλὰ τῶν μὲν προειρημένων ἀπάντων ἔρημος γένηται καὶ γυμνός, ἀναγινώσκει δέ τις αὐτὸν ἀπιθάνως καὶ μηδὲν ἥθος ἐνσημαινόμενος, ἀλλ' ὥσπερ ἀπαριθμῶν, εἰκότως, οἶμαι, φαῦλος εἶναι δοκεῖ τοῖς ἀκούουσιν» Ὁ Βιλλεμαῖνος ἔλεγεν ὅτι ἡ πρώτη τοῦ ὕφους του ἀρετὴ εἶνε ἡ κίνησις, καὶ ἐπιφέρει ὅτι ἡ εὐρωστία τοῦ πνεύματος, αἱ

μακρὰ αὐτοῦ ἀσκήσεις, ἡ συχνὴ αὐτοῦ πάλη ἐπὶ τοῦ βήματος τῆς ἐκκλησίας, ἡ κρᾶσις τοῦ αὐτοῦ, οὕτως εἰπεῖν, ἐσκληραγωγημένη εἰς τὸ πῦρ τῶν μαχῶν, καὶ τοσαῦτα ἔτη πολεμοῦσα καὶ ἐνδοξος, ἀπετέλεσαν μέγαν τὸν Δημοσθένη.

Τριάκοντα ἐτῶν ὁ Δημοσθένης τῷ 354 προῆλθεν δημοσίᾳ κατὰ πρῶτον καὶ τῷ 351 ἀπήγγειλε τὸν πρῶτον αὐτοῦ Φιλίππικόν. Ἐκτοτε ἐγένετο ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀντιπολιτεύσεως κατὰ τοῦ πανισχύρου Φιλίππου, ὅστις ἐν Ἀθήναις διετήρει διὰ χρημάτων πολιτικὴν μερίδα, ἀρχηγοῦντος τοῦ Λισχίνου, ἧτις ἐματαίου πάσας τὰς ἐνεργείας τῶν ἐντίμων πολιτῶν. Οὕτω διὰ προδοσίας ἀπώλετο διὰ τοὺς Ἀθηναίους ἡ Ὀλυνθος, καίτοι ὁ Δημοσθένης ὡς μέλος τῆς Βουλῆς ἐν τοῖς Ὀλυνθιακοῖς αὐτοῦ λόγοις παρώτρυνε τοὺς Ἀθηναίους νὰ πέμψωσιν ἐκεῖ βοήθειαν, ἐπίσης δὲ καὶ ἡ Μεθώνη, Ἀπολλωνία καὶ 32 ἄλλαι ἐλληνικαὶ πόλεις· βῆμα πρὸς βῆμα ἀνθίστατο οὗτος ὑποστηριζόμενος ὁμῶς ὑπὸ εὐγενοῦς ὁμίλου χρηστῶν, ὡς τοῦ Λυκούργου, Ὑπερείδου, Ἡγησίππου. Ἀλλ' ἐνῶ αὐτὸς ἡγόρευεν, ὁ Φίλιππος ἔπραττεν, ὅστις κατὰ τῆς διεσπασμένης δημοκρατίας ὠδήγει εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης τὰ ἰσχυρὰ μέσα τῆς στρατιωτικῆς αὐτοῦ μοναρχίας. Ὁ τελευταῖος λόγος τοῦ μεγάλου ῥήτορος εἶνε ὁ τρίτος Ὀλυνθιακός, ὅστις ἔτι ἄπαξ προεκάλει εἰς συνασπισμὸν ἅπαντας τοὺς Ἕλληνας ἐν τῷ ἱερῷ ἀγῶνι, καὶ ἐκλήθη «τὸ κύκνειον ἄσμα τῆς θνησκούσης Ἑλλάδος». Μάτην ὁ Δημοσθένης διήλλαξέ τινας τῶν πόλεων πρὸς τὰς Ἀθήνας, μάτην κατήρτισε νέον δεσμὸν, καὶ ἐστεφανώθη διὰ χρυσοῦ στεφάνου (339). Ἐνεκα ἀπαιτήσεως τῶν Ἀμφικτυόνων νὰ καθυποτάξωσι τοὺς Ἀμφισσεῖς Λοκρούς, εἰσέλασε κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ Φίλιππος εἰς Ἑλλάδα, διεξήγαγε τάχως τὸν τρίτον ἱερὸν πόλεμον, καὶ καθεῖξε τὴν Ἑλλάτειαν. Φόβος κατέλαβε τὴν Ἀττικὴν καὶ Βοιωτίαν, αἵτινες προσέμενον τὴν εἰσβολήν. Ὁ Δημοσθένης, ἐκλεχθεὶς πρεσβευτής,

ἔσπευσεν εἰς Θήβας καὶ δι' ἐνθουσιωδῶν λόγων παρώξυνε τὰς τας, ὅπως συμμαχήσωσι πρὸς τὰς Ἀθήνας. Εἰς δύο μάχας ἐνίκησαν κατ' ἀρχὰς οἱ σύμμαχοι, δις ὁ Δημοσθένης ἐστεφανώθη διὰ χρυσῶν στεφάνων, ἀλλ' ἐν Χαιρωνείᾳ ἐπέσκηψεν ὁ καταστρεπτικὸς κεραυνός, καὶ ὑπὸ τοῦ νέου Ἀλεξάνδρου κατετροπώθη ὁ ἱερὸς λόχος. Ἀλλ' αἱ Ἀθηναῖαι δὲν ἄφησαν νὰ καταβληθῇ ὁ ἄριστος πολίτης, ἀλλ' ἐπεφόρτισαν αὐτὸν νὰ ἀπαγγείλῃ τὸν ἐπιτάφιον τῶν ἐν Χαιρωνείᾳ πεσόντων. Κατὰ τὸ ἔτος 336 ἀνήγγειλεν ὁ Δημοσθένης, ἐορτασίμως ἐνδεδυμένος, τὸν φόνον τοῦ ὑφ' ὅλων μισουμένου Φιλίππου. Πᾶσα ἡ Ἑλλάς ἀνέστη, ἀλλὰ ταχέως κατέπεσε μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Θηβῶν ὑπὸ τοῦ νέου Ἀλεξάνδρου (336). Περὶ τοῦτον τὸν χρόνον ἦλθεν ὁ Δημοσθένης εἰς μέγαν κίνδυνον, διότι οἱ Μακεδόνες ἀπῆλθον αὐτοῦ καὶ ἐννέα ἄλλων πολιτικῶν καὶ στρατηγῶν τὴν παράδοσιν· ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Ἀθηναῖοι ἤρνοῦντο νὰ παραδώσωσι τούτους, ἡ ἀπαίτησις ἀπεσύρθη (πρβλ. Λυκούργ. § 64). Κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη ὁ Δημοσθένης ἀπῆλαυε μεγίστης τιμῆς ἐν Ἀθήναις, ὁ δὲ ἀντίπαλός του Αἰσχύνης μετὰ τὸν περίφημον περὶ στεφάνου λόγον ἐκηρύχθη ἄτιμος καὶ ἐγκατέλιπε τὴν πόλιν· ἀλλὰ τὸ 324 ὁ εὐμετάβολος ὄχλος, ὃν μέχρι τοῦδε κατὰ σπάνιον τρόπον ἐκράτει ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ἐστράφη καὶ κατ' αὐτοῦ. Οἱ ἐχθροὶ τοῦ κατηγορήσαν αὐτοῦ δωροδοκίαν διὰ τοῦ Ἀρπάλου, καὶ κατώρθωσαν νὰ καταδικασθῇ εἰς χρηματικὴν ζημίαν· ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὸς δὲν ἠδύνατο νὰ πληρώσῃ καὶ ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακάς, ἐδραπέτευσεν εἰς Τροιζήνα. Τῷ 323 ἀποθανόντος τοῦ κοσμοκράτορος Ἀλεξάνδρου, τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἐχθροῦ, ἀνεκλήθη ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του μετὰ πολλῶν τιμῶν. Ἀλλ' αἱ Ἀθηναῖαι μετ' ὀλίγον συνετρίβησαν ὑπὸ τῶν ὅπλων τοῦ Ἀντιπάτρου, ὁ δὲ Δημοσθένης προγραφεὶς καὶ πάλιν κατέφυγεν εἰς τὴν νῆσον Καλαυρίαν. Καταδιωχθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν Μακεδόνων στρατιωτῶν ἔπια δηλητη-

ριον, ὅπερ πάντοτε μεθ' ἑαυτοῦ ἔφερε, καὶ ἀπέθανε τῇ 46 Ὀκτωβρίου 322 παρὰ τὸν οὐδὸν τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος. Οὕτως ἐτελεύτησεν ὁ σπουδαῖος καὶ φιλάσθενος ἀνὴρ, στερηθεὶς πάσης ἀπολαύσεως καὶ μόνον διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος του ζήσας. Ὁ Δημοσθένης ἦτο ὁ μεγαλόψυχος Ἕλλην καὶ βαθύνου; πολιτικὸς τῆς ἐποχῆς του, ὁ τελευταῖος ῥήτωρ τῆς Ἑλλάδος καὶ ὁ μέγιστος, ὃν ἐγέννησεν ἡ γῆ. Μετ' αὐτοῦ ὄχετο μεγαλοφυΐα καὶ εὐσταθὴς χαρακτήρ, καρδία πάλλουσα μόνον διὰ τὴν πατρίδα, καὶ μισοῦσα πᾶσαν ἀδικίαν.

Οἱ λόγοι του. Ἡ ἀρχαιότης ἐγίνωσκεν 65, ὧν ἡμῖν σώζονται 64, ἀλλὰ καὶ οὗτοι οὐχὶ πάντες γνήσιοι. Ὑπάρχουσιν ἔτι αὐτοῦ 56 εἰσαγωγαὶ εἰς λόγους καὶ 6 ἐπιστολαί. Μεταξὺ ἐκείνων προηγοῦνται : Οἱ Ὀλυνθιακοὶ. οἱ Φιλιππικοὶ, ὁ περὶ Εἰρήνης, καὶ ὁ περὶ στεφάνου. Ἡ γλῶσσά του εἶναι γοητευτικὴ, μεγαλοπρεπὴς, ἀλλὰ ἀφελής, πλουσία, ἀλλ' οὐχὶ καὶ κομπώδης ξενότροπος, ἀλλὰ προσφιλὴς, πανηγυρικὴ, ἀλλὰ ἀκαλλώπιστος, σπουδαία ἀλλὰ καὶ ἐπίχαρις, σύντομος ἀλλὰ ῥέουσα, ἡδεῖα, ἀλλὰ καὶ δεινὴ.

66. *Αἰσχίνης*, ὁ ἄσπονδος ἐχθρὸς τοῦ Δημοσθένους, ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 389 π. Χ. (κατ' ἄλλους τῷ 391 ἢ 393) ἐξ ἀσήμου οἰκογενείας· κατὰ πρῶτον ἦτο γραμματεὺς τοῦ ῥήτορος καὶ πολιτικοῦ Ἀριστοφῶντος, εἶτα τοῦ δημοκρατικοῦ Εὐβούλου, οὗ καὶ τὰς πολιτικὰς δοξασίας παρεδέχθη. Ἐνταῦθα κατέμαθε τὴν πολιτικὴν καὶ δικανικὴν. Ὡς ὑποκριτὴς (προῆλθεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὡς τριταγωνιστὴς ἐπὶ μισθῷ) ἀπέτυχεν, ἐγένετο στρατιώτης καὶ γενναίως ἐπολέμησεν ἐν Μαντινείᾳ (363 π. Χ.), βραδύτερόν δὲ ἐν Ταμύναις (348) κατὰ τῶν Μακεδόνων. Τρία ἔτη πρὸ τοῦ Δημοσθένους προῆλθε δημοσίᾳ ὡς ῥήτωρ. Τὸ πολιτικὸν αὐτοῦ στάδιον ἤρξατο τῷ 346, ὅτε ἐγένετο λόγος περὶ εἰρήνης πρὸς Φίλιππον τὸν Μακεδόνα, ὅστις καὶ προσείλκυσε αὐτὸν ὑπὲρ ἑαυτοῦ. Ἀλλ'

ὅτε οὗτος ἐν δευτέρᾳ πρεσβείᾳ ἀνέβαλλε τὴν ἐρκωμοσίαν καὶ ἐπεβοήθη τὰ σχέδια τοῦ Φιλίππου, κατηγορήθη ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους καὶ Τιμάρχου ἐπὶ προδοσίᾳ, ἣν καὶ ἐματαίωσε δι' ἀντιγραφῆς, ἐκφωνήσας καὶ τὸν κατὰ Τιμάρχου λόγον του (345). Μετὰ ταῦτα σταλεῖς ὡς πυλαγόρας ἐν τῷ συνεδρίῳ τῶν Ἀμφικτυόνων καὶ ὑπὲρ τοῦ Φιλίππου πολὺ συντελέσας, κατηγορήθη καὶ δεύτερον ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους (343), πρὸς ὃν ἀντέταξεν ὁ Αἰσχίνης τὸν μὴ ἀπαγγελθέντα, ἀλλὰ ἐγγράφως ἐκδοθέντα λόγον του περὶ παραπρεσβείας. Ἐκτοτε ἦτο ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς μακεδονικῆς μερίδος καὶ ὡς πυλαγόρας ἐν Δελφοῖς (340) ἐγένετο αἷτιος τοῦ δευτέρου ἱεροῦ πολέμου. κατὰ Λοκρῶν, καθ' ὃν ὁ Φίλιππος, ὡς στρατηγός, ὤδευεν καὶ ἐπ' αὐτὰς τὰς Ἀθήνας. Μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην καὶ μετὰ τὸν ἐπὶ τῶν πεσόντων λόγον τοῦ Δημοσθένους ὁ Κτησιφῶν προέτεινε νὰ στεφανωθῇ ὁ Δημοσθένης, ἀλλ' ὁ Αἰσχίνης ἀντεπεξῆλθε κατ' αὐτοῦ μετὰ κατηγορίας (338) καὶ ἤττήθη ὁκτὼ ἔτη μετὰ ταῦτα, ὅτε αὐτὸς μὲν ἔγραψε τὸν κατὰ Κτησιφῶντος λόγον, ὁ δὲ Δημοσθένης τὸν περὶ στεφάνου. Μὴ δυνάμενος πλέον νὰ ζήσῃ ἐν Ἀθήναις ἔφυγεν εἰς Ἀσίαν, ἐκεῖθεν δὲ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς Ῥόδον καὶ ἵδρυσεν ἐκεῖ περίφημον ῥητορικὴν σχολήν, ἥτις ἦτο μέσον τι μεταξὺ τῆς ἀυστηρᾶς ἀττικῆς καὶ τῆς μαλακῆς ἀσιανῆς (§ 87). Ἀπέθανεν ἐν Σάμῳ τῷ 314. Ἐγραψε 12 λόγους, ἐξ ὧν 3 σώζονται ὁ κατὰ Τιμάρχου, ὁ περὶ παραπρεσβείας καὶ ὁ κατὰ Κτησιφῶντος. Ὁ Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεὺς λέγει περὶ τοῦ ὕφους του: «ὁ δ' Αἰσχίνης ἀτονώτερος μὲν τοῦ Δημοσθένους ἐν δὲ τῇ τῶν λέξεων ἐκλογῇ πομπικὸς ἅμα καὶ δεινός· οὐ πάνυ μὲν ἐντεχνος, τῇ δὲ παρὰ τῆς φύσεως εὐχερείᾳ κεχορηγημένος καὶ σφόδρα εὐαγής καὶ βαρύς, καὶ αὐξητικὸς καὶ πικρός· καὶ ἡδὺς μὲν αὐτόθεν ἐντυχόντι, σφοδρὸς δ' ἐξετασθείς».

67. Ὑπερείδης ἐκ τοῦ δήμου Κολλυτοῦ τῆς Ἀττικῆς μαθη-
τῆς τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἰσοκράτους, σύμμαχος τοῦ Δημοσθέ-
νους κατὰ τοῦ Φιλίππου, συμπεριλαμβάνετο καὶ οὗτος ὡς
ἕννατος ἐν τῷ κανόνι τῶν 10 ἀττικῶν ῥητόρων. Ὁ Ἀλέξαν-
δρος ἀπήτησε καὶ τούτου τὴν παράδοσιν (335 π. X.), ἀλλὰ
δὲν ἐπέτυχεν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου παρώξυνε
τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὸν Λαμιακὸν πόλεμον, ἀλλὰ μετὰ τὴν
ἀτυχῆ ἐκβασιν τούτου ἔφυγεν εἰς Αἴγιναν, ἔνθα συλληφθεὶς
ἐφρονεύθη τῇ διαταγῇ τοῦ Ἀντιπάτρου (332 π. X.), ἀφοῦ
πρῶτον τῷ ἀπέκοψαν τὴν γλῶσσαν. 77 πολιτικοὺς λόγους
λέγεται ὅτι ἔγραψεν, ἐξ ὧν οἱ 52 θεωροῦντο ὑπὸ τῶν ἀρ-
χαίων γνήσιοι, ἀλλ' ἡμῖν οὐδεὶς διεσώθη, εἰμὴ ἀποσπάσματα.
Κατὰ τὸ λεκτικὸν ἐτάσσετο μετὰ τοῦ χαρίεντος Λυσίου
καὶ τοῦ δεινοῦ Δημοσθένους.

δ). Ἄλλα εἶδη τοῦ πεζοῦ λόγου.

68. Κατὰ τὴν λαμπρὰν ταύτην περίοδον τῆς ἱστορίας καὶ
φιλολογίας ἀνήκει καὶ ὁ κατὰ τὴν ἰατρικὴν τέχνην ἔξοχος
Ἰπποκράτης γεννηθεὶς ἐν Κῷ τῷ 470 π. X. καὶ ἀποθανὼν
τῷ 364 ἐν Λαρίσσει τῆς Θεσσαλίας. Κατήγετο ἐκ τοῦ ὑπερη-
φάνου γένους τῶν Ἀσκληπιαδῶν, οἵτινες ἐκ πατρὸς ἀνῆγον
εἰς τὸν θεὸν τὴν ἀρχὴν των. Κῶοι ἰατροί, ἐν οἷς καὶ ὁ πα-
τήρ του, ἔδωσαν αὐτῷ τὰς πρώτας ἀρχὰς ἐν τῇ ἰατρικῇ, περι-
ηγήσεις δὲ ἐπηύξησαν τὰς γνώσεις του. Κατὰ τὸν δεινὸν λοιμὸν
ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου εὗρέθη ἐν Ἀθήναις καὶ
ἐνησχολήθη περὶ τὴν πράξιν, κτησάμενος μεγίστην φήμην.
Ὑπὸ τὸ ὄνομά του ὑπάρχει μέγας ἀριθμὸς, 52—72 ἐν ἰωνι-
κῇ διαλέκτῳ γεγραμμένων ἐκτενεστέρων ἢ βραχυτέρων συγ-
γραφῶν· 6—7 ἐκ τούτων θεωροῦνται καθ' αὐτὸ γνήσιοι, αἵ-
τινες δεικνύουσιν ἡμῖν πῶς ὁ περίφημος ἀνὴρ ἔθηκε τὰς βρά-

σεις τῆς ἐπιστημονικῆς ἱατρικῆς, ἰδίως ἐπὶ τῶν κλάδων τῆς παθολογίας, θεραπευτικῆς καὶ χειρουργικῆς. Τὴν μέχρι τοῦδε παράδοσιν ἐκ μυστηριωδῶν γνώσεων καὶ μέσων, ἅτινα κληρονομικῶς περιήρχοντο ἀπὸ γένους εἰς γένος, ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ στενοῦ αὐτῆς κύκλου. Ἐπεσκόπησε δὲ εἴτα καὶ διέγνω τὰ καθ' ἕκαστον, καὶ ἐξήγαγε γενικὰ συμπεράσματα. Οἱ Ἕλληνες καὶ εἴτα οἱ Ῥωμαῖοι καὶ Ἀρσῆες ἀνεγίνωσκον αὐτὸν ἐπιμελῶς καὶ ἡρμήνευον. Κατὰ τὰ ἄλλα εἶδη τῶν πρακτικῶν ἐπιστημῶν οὐδεὶς σπουδαῖος ἀνεφάνη ἀκόμη ἐν ταύτῃ τῇ περιόδῳ.

ΤΕΤΑΡΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

(Ἀπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου μέχρι τῆς ἀλώσεως
τῆς Κορίνθου).

Η ΑΠΟΣΒΕΣΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΥΠΟ ΤΗΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗΝ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΝ.

Οἱ Ἀλεξανδρινοί.

69. Ἱστορικὴ ἄποψις. Ἡ στρατιωτικὴ δύναμις τῆς Μακεδονίας καταστέλλει ἀπὸ τοῦδε τὸν πολιτικὸν τῶν ἐλληνικῶν πολιτειῶν βίον, ὧν τὴν ὑψίστην ἐπίδοσιν ἀποτελεῖ ἡ μόρφωσις τῆς Αἰτωλικῆς καὶ ἡ ἀνανέωσις τῆς Ἀχαϊκῆς συμμαχίας περὶ τὸ 280 π. Χ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὰ τρία τῆς γῆς μέρη συνίστανται σειρὰ ἐλληνικῶν κρατῶν, ὧν οἱ ἡγεμόνες προσπαθοῦσι νὰ στηριχθῶσι δι' ἐκείνων τῶν μέσων, ἅτινα διὰ τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος δημιουργηθέντα, ἔκειντο αὐτοῖς πρόχειρα. Ἀλλ' ἡ τεχνικὴ αὕτη θεραπεία καταπαύει κατ' ὀλίγον ἕνεκα τῆς ἡδυπαθείας τῶν ἡγεμόνων, τῶν οἰκογενειακῶν διχονοιῶν, καὶ τοῦ ὁσημέραι ἐπικρατοῦντος ἐλληνικοῦ πνεύματος.

60. Τὸ κέντρον τοῦ πνευματικοῦ βίου τῆς ἐποχῆς ταύτης ἀποτελεῖ τὸ μουσεῖον τῆς Ἀλεξανδρείας ἐν Αἰγύπτῳ μετὰ τῆς ἀπεράντου αὐτοῦ βιβλιοθήκης, θεμελιωθὲν ὑπὸ τῶν πρώτων Πτολεμαίων. Βραδύτερον προσετέθη καὶ τὸ Σεραπεῖον, πλουτισθὲν διὰ νέων συλλογῶν βιβλίων. Ἐνταῦθα εὑρισκον πολυάριθμοι πεπαιδευμένοι καὶ πολλαὶ χιλιάδες κυλίνδρων φιλοξενίαν. Οὕτως ἠθέλησεν ὁ βασιλικὸς ἥρως Πτολεμαῖος ὁ Ἀάγου, ὅστις καὶ αὐτὸς ἐπειράθη νὰ συγγράψῃ βιβλίον (δυστυχῶς ἀπωλεσθὲν) περὶ τῶν πράξεων τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, οὕτω καὶ οἱ διάδοχοί του, ὅτι ἡ νέα Ἀλεξανδρεία ὄφειλεν ἀπὸ τοῦδε νὰ ὑπερβάλῃ κατὰ τὴν λαμπρότητα τὴν γεγηρακυῖαν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν. Μετ' ὀλίγον ἡ ἐλληνικὴ παιδεία ἐντεῦθεν μετέβη εἰς τὴν νέαν τῆς Αἰγύπτου πρωτεύουσαν, καὶ ἐφαίνετο ἀρχίζουσα νέα ἐποχὴ. Ἀλλ' ἐκ τῆς εὐκράτου Ἀφρικῆς μεταφυτευθεῖσα ὑπὸ τὸν θερμὸν ἥλιον τῆς Ἀφρικῆς, δὲν ἠρείδετο πλέον ἐπὶ τῶν ἰδίων δυνάμεων, ἀλλ' ἐβαστάζετο ὑπὸ ἀνατολιτῶν ἡγεμόνων, οὐχὶ πλέον ἐν τῷ μέσῳ ἀγρίων τοῦ δήμου τρικυμιῶν, ἀλλ' ἐν ἡσυχῇ σπουδαστηρίῳ διαπνεομένῳ ὑπὸ τοῦ ἀέρος τῆς βασιλικῆς αὐλῆς· ὅθεν μετεβλήθησαν καὶ οἱ χαρακτῆρες τοῦ ἐλληνικοῦ πνευματικοῦ βίου. Οὐχὶ ἄνευ ἐπιρροῆς ἔμειναν καὶ αἱ ἔριδες τῶν συνηγορούντων ὑπὲρ τῆς ὑποθέσεώς των, καὶ πλησιέστατα ἀλλήλοις κατοικούντων λογίων, αἵτινες ἐν ὁμοίαις περιστάσεσι πανταχοῦ ἐπανελαμβάνοντο. Ὁ τελευταῖος λοιπὸν τῶν Πτολεμαίων σκοπὸς δὲν κατορθώθη. Συλλογαὶ βιβλίων καὶ τέχνης μνημεῖα προεκάλουν βαθεῖαν σκέψιν, θερμὸν αἶσθημα καὶ ἄφθονον φαντασίαν. Οἱ ποιηταὶ τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς ἐστεροῦντο πρωτοτυπίας, δυνάμεως καὶ χάριτος. Λειότης καὶ λεπτότης δὲν ἀντικαθιστῶσι τὴν φύσιν καὶ τὸ νεαρόν. Ὅ,τι ἐν τῇ ποιήσει ἀκόμη ἦνθει, δὲν ἦτο εἰμὴ ὀψίγονον ἄνθος, ἀσθενές, ἂν καὶ οὐχὶ ἄνευ λαμπρότητος. Ἰὺς ἑτέρου

προῆλθε νέα ἐπιστήμη «ἡ φιλολογία» ζῶσα ἀπὸ τῶν ἀρίστων Ἑλλήνων συγγραφέων τῆς παρελθούσης ἐποχῆς. Αὕτη ἔσωζε, συνέλεγεν, ἐκανόνιζεν, ἀπεκαθίστα τὸ κείμενον, καὶ ἡρμήνευε γλωσσικῶς, ἱστορικῶς καὶ αἰσθητικῶς. Ὅποῖον εὖρὺ καὶ γόνιμον ἔδαφος! Λόγιοι εἰς τοῦτο τὸ εἶδος εἶνε Ζηνόδοτος ἐξ Ἐφέσου περὶ τὸ 280 π. Χ., Ἀριστοφάνης ἐκ Βυζαντίου περὶ τὸ 240 π. Χ., πρὸ παντὸς δὲ ὁ ὀξυνοῦστατος Ἀρίσταρχος περὶ τὸ 180 π. Χ. Ὁ τελευταῖος ἐπεξεργάσθη τὰ ὁμηρικὰ ἔπη καὶ διήρεσεν εἰς 23 βιβλία· ἡ διασκευὴ τοῦ αὐτοῦ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τοῦ σημερινοῦ κειμένου (§ 5). Ἐπι μείζων ὑπῆρξεν ἤδη ἡ σπουδὴ τῆς καθαρᾶς καὶ ἐφηρμοσμένης μαθηματικῆς, ἰδίως ἡ περὶ τὴν μηχανικὴν ἀστρονομίαν, ὡς καὶ περὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, αἵτινες ἤδη ἰσχυρὰν ἔλαβον ὥθησιν. Αἱ ἐκστρατεῖαι τοῦ Ἀλεξάνδρου, αἱ βαθείως εἰς τὴν Ἀσίαν ἐισχωρήσασαι, δὲν ἔπρεπε νὰ ἐπιδράσωσιν ἐπίσης ἰσχυρῶς καὶ ἐπὶ τὸ πνεῦμα, ὅπως καὶ οἱ πλόες τοῦ Κολόμβου; Ἡδὴ ἠνεώχθη νέος κόσμος πλήρης θαυμάτων καὶ μυστηρίων. Ὀνόματα ὡς τὰ τοῦ Εὐκλείδου, Ἐρατοσθένους, Ἀρχιμήδου μέχρι σήμερον ἠχοῦσι καλῶς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος.

Ι ΠΟΗΣΙΣ.

α) *Τὰ μέχρι τοῦδε εἶδη.*

74. Ἄρατος ἐκ Σόλων τῆς Κυλικίας περὶ τὸ 270 π. Χ. ἔγραψε κατὰ προτροπὴν τοῦ Μακεδόνων βασιλέως Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ ἐκτὸς ἄλλων ποιημάτων, *Φαινόμενα* καὶ *Διοσημεῖα*. Τὸ διδακτικὸν τοῦτο ποίημα ὑποδοχὴν ἰδίως εὔρεν ἐν Ῥώμῃ· ἐνταῦθα οὐ μόνον ἐπιμελῶς ἀνεγινώσκετο, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ νέου Κικέρωνος, τοῦ Γερμανικοῦ καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀβιηνοῦ μετεφράσθη λατινιστί.

72. *Καλλιμάχος* περὶ τὸ 260 π. Χ. λόγιος φιλοπονώτατος καὶ πολυμαθής, ἔφορος τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βιβλιοθήκης, συνέγραψεν οὐχὶ ὀλιγώτερα τῶν 808 συγγραμμάτων, ἐξ ὧν σώσσονται ὁ ἐπικοὶ ὕμνοι, εἰς ἁλκθῆς ὕμνος, καὶ 80 ἐπιγράμματα. Περὶ αὐτοῦ κρίνων ὁ Ὀβίδιος λέγει ἐν *Am.* 4, 55, 44 λέγων : *quamvis ingenio non valet, arte valet.*

73. Ἀπολλώνιος ἐξ Ἀλεξανδρείας, περὶ τὸ 222 π. Χ. εἶνε ὁ ποιητῆς τῶν ἔτι καὶ σήμερον σωζομένων «Ἀργοναυτικῶν», ἔπους εἰς 4 βιβλία. Ἐν τῷ ἡρωϊκῷ τούτῳ ποιήματι, ὅπερ εἶνε ἀπομίμησις τοῦ Ὀμήρου καὶ ἐξαγγέλλει μεγάλην τῆς μυθολογίας γνῶσιν, ἐμφαίνεται ὁ ἁλκθῆς τῆς ἐποχῆς χαρακτήρ : τὸ ἐπιτετηδευμένον ἀντὶ τοῦ φυσικοῦ, ἡ πολυμαθία ἀντὶ τῆς πτήσεως τοῦ ποιητικοῦ πνεύματος. Οὐχ ἥττον πρέπει νὰ ἀναγνωρίσῃ ὅτι ὁ Ἀπολλώνιος ἐν τῇ ἀφελείᾳ του ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἐπιδεικτικὸν τοῦ Καλλιμάχου.

74. Ἐπὶ τοῦ δραματικοῦ ἐδάφους ἀνεφύη ἡ νεωτέρα κωμωδία, ἄνευ χοροῦ. ὅπως ἡ μέση, καὶ πολιτικῶς ἔτι ἡμερωτέρα καὶ κοινωνικῶς δημοτικωτέρα. Τὰ κύρια ἐν αὐτῇ εἶνε αἱ ἀπεικονίσεις χαρακτήρων προσώπων ὑποδεσπέρων ἢ ποταπωτέρων : τοῦ ἐπιόρχου προαγωγοῦ, τῆς ἀκολάστου ἐταίρας, τοῦ μανιωδῶς ἀγαπῶντος, τοῦ πανούργου δούλου, τοῦ ἀλαζόνος στρατιώτου, τοῦ φειδωλοῦ πατρός, τοῦ ἀδηφάγου παρασίτου κλπ. Τίς ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἀριστοφάνους ἤθελε βεβαίως προαισθανθῇ ὅτι ἡ ὑψηλὴ αὐτοῦ μουσα τόσῳ ταχέως καὶ τόσῳ βαθέως ἤθελε ταπεινωθῇ ! Ποιηταὶ τῆς νέας κωμωδίας πρὸ παντὸς εἶνε : Μένανδρος υἱὸς τοῦ στρατηγοῦ Διοπείθους, ἐγεννήθη τὸ τρίτον ἔτος τῆς 409 Ὀλυμπ., ἡ δὲ ἀκμὴ του σὺμπίπτει εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Τὸ πρῶτόν του ἔργον «οἱ ἔφηβοι» ἐγράφη τῷ 322 π. Χ. Ἀνατροπὴ καλὴ, λεπτὴ μὲρφωσις, καὶ εὐνοϊκαὶ ἐξωτερικαὶ σχέσεις παρέσχον αὐτῷ φαίδρὸν καὶ τερπνὸν βίον.

ἔμεινε δὲ μέχρι τέλους ἐν Ἀθήναις καὶ ἀπέθανε 52 ἐτῶν τὴν ἡλικίαν. λέγεται ὅτι ἔγραψεν ὑπὲρ τὰς 400 κωμωδίας καὶ ὀκτάκις ἐνίκησεν· λεπτὰ καὶ εὐφυῆ σκώμματα καὶ χαρίεσσα καὶ ἐπιτετηδευμένη γλῶσσα διέκρινον τὰς κωμωδίας του. Οὐδὲν ἔργον αὐτοῦ διεσώθη ἐντελές, εἰμὴ μόνον πολυάριθμα ἀποσπάσματα καὶ τίτλοι 72 κωμωδιῶν, ἐν αἷς ἀξιωματικότεροι εἶνε : Ἀδελφοί, ἀνδρία, ἐαυτὸν τιμωρούμενος, εὐτροῦχος». Περὶ τοῦ Μενάνδρου οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον ὅτι ἦτο ὀξύγυνος παρατηρητής, ἐφευρετικώτατος καὶ εἰς τὸ χαρακτηρίζειν ἐθεωρεῖτο διδάσκαλος, πρῶτος δὲ τὸ ὕφος καὶ γνωμικός. Ὅθεν καὶ τὰ σωζόμενα αὐτοῦ ἀποσπάσματα περιέχουσι πληθὺν γνωμῶν, αἵτινες ὑπὸ τὴν τίτλον «γνωμαὶ μονόστιχοι» εὑρήνται ἤδη ἀλφαριθμητικῶς διατεταγμέναι· πρβλ. Κιντιλ. 10, 1, 69.

Δίφιλος ἐκ Σινώπης σύγχρονος τοῦ Μενάνδρου, ἔζη ἐν Ἀθήναις καὶ ἀπέθανεν ἐν Σμύρνῃ. Περὶ τὰς 400 κωμωδίας λέγεται ὅτι ἔγραψεν, ἐξ ὧν περίπου 50 εἶνε γνωστοὶ οἱ τίτλοι, καὶ τινὰ ἀποσπάσματα.

Φιλήμων υἱὸς τοῦ Δαίμονος ἐκ Συρακουσῶν, πρῶτως ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας ἐγένετο ἀντίζηλος τοῦ Μενάνδρου. Ἡ πρώτη του κωμωδία ἐκαλεῖτο Ὑποβολιμαῖος. Κατὰ τὸ χαρακτηρίζειν ὁ Φιλήμων ἦτο πολὺ κατώτερος τοῦ Μενάνδρου, ἀλλ' ὑπερέβαλε τοῦτον κατὰ τὴν πρᾶξιν, περὶ ἣν διέτριβε περισσότερον. Εἰς κωμικὰς σκηνὰς εἰθισμένοι οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ἐκ τῶν σκωμμάτων γοητευόμενοι ἀπένειμον κατ' ἀρχὰς τὸ βραβεῖον εἰς τὸν Φιλήμονα· οὐχ ἦττον ἐπὶ τέλους ἠττήθη, καὶ εἴτε διὰ τοῦτο, εἴτε ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου κληθεὶς ἀπῆλθεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, καὶ μετὰ τινὰ ἔτη ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας, ἔνθα καὶ διέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του (262 π. Χ.) Ἐκ τῶν 97 δραμάτων, ἅπερ ἔγραψεν, γνωστοὶ εἶνε 57 τίτλοι καὶ τινὰ ἀποσπάσματα. Τούτους ἠκολούθησεν ἡ ἀρχαιοτέρα δραματικὴ ποίησις τῶν Ῥωμαίων, αἱ κωμωδίαὶ τοῦ Πλάτου

καὶ Τερεντίου, Ἡ ἐπίδρασις αὕτη ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ δευτέρου καὶ ἰσχυροῦ τῆς ἀρχαιότητος ἔθνους καὶ ἡ πρώτη πνευματικὴ σύμπραξις μεταξὺ ἀμφοτέρων εἶνε ἡ κυριωτάτη καὶ σπουδαιοτάτη σημασία τῆς νεωτέρας κωμωδίας.

6). *Ἡ νεωστὶ συστηθεῖσα βουκολικὴ ποίησις.*

75. Θεόκριτος ἐκ Συρακουσῶν, περὶ τὸ 260 π. Χ. ὅτε μὲν ἐν τῇ ὤραίᾳ αὐτοῦ πατρίδι ζῶν, ὅτε δὲ ἐν τῇ ἐν Αἰγύπτῳ Ἀλεξανδρείᾳ, ἔδωκε τεχνικὴν μορφήν εἰς τὸ ἄσμα τῶν σικελικῶν ποιμένων καὶ τὸν διάλογον τῶν κατωτέρων τοῦ λαοῦ τάξεων τῶν συμπατριωτῶν του. Τοῦτον παρώρμησαν φανερά τὰ χαρίεντα καὶ γενικῶς διαδεδομένα δημοτικὰ ἄσματα, ἅτινα κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος περιστρέφοντο περὶ τὸν Δάφνιν, τὸ ἰδανικὸν τοῦ σικελικοῦ ποιμένου. Πλὴν ἀλλ' ὅμως ἐκτὸς τῶν ποιμένων ἄδει καὶ περὶ ἀλιέων, γεωργῶν καὶ ἀστῶν, πάντας δὲ χαρακτηρίζει καὶ παριστᾷ ὁμιλοῦντας, ὡς ἦσαν καὶ ὠμίλουν τότε. Ὀλίγον εἶνε ἰδανικός, ἀλλ' οὐδαμῶς καὶ ἀλληγορικός. Τὰ καθ' ἕκαστον ζωγραφῶν εὐστοχώτατα παριστᾷ τὸ ἐπιχώριον ὕψος, χωρὶς νὰ καταπίπτῃ εἰς τὸ ταπεινὸν ἢ εἰς συγκεχυμένην αἰσθηματικότητα. Αὐτοῦ σώζονται 30 εἰδύλλια, (ἐν μέρει ἀμφιβόλου γνησιότητος), 22 ἐπιγράμματα καὶ ἀπόσπασμά τι. Ὁ Θεόκριτος ἐχρησίμευσεν ὡς ὑπόδειγμα εἰς τὸν Βιργίλιον, ὅστις ἀπεμιμήθη αὐτὸν ἐπιτυχῶς. Κατὰ τὸν 17 αἰῶνα ἠκολούθησεν αὐτὸν ἡ νεωτέρα ποιμενικὴ ποίησις, ἥτις διὰ τοῦ Γεσνέρου ἔφθασεν εἰς τὴν ἀκμὴν της (πρβλ. § 444).¹

¹ Ἐνταῦθα μνημονευτέον καὶ ἕτερον εἶδος ποιήσεως, ἡ φλυακογραφία, ταπεινότερον εἶδος ποιήσεως τῶν Ἰταλιωτῶν (ιδίως ἐν Καμπανίᾳ καὶ κάτω Ἰταλίᾳ) καὶ ἡ ἱλαροτραγωδία (παρωδία τῆς τρα-

76. Βίων ἐκ Σμύρνης, μαθητῆς τοῦ Θεοκρίτου, εἶνε ὁ δεύτερος Βουκολικὸς ποιητής. Ἐκτὸς 48—49 μικρῶν ποιημάτων ὑπάρχει αὐτοῦ καὶ πένθιμόν τι ᾄσμα πρὸς Ἀδωνιν ἐν 409 ἑξαμέτροις, πλήρες βαθέος αἰσθήματος, καὶ πομπῶδες, ἀλλὰ στερούμενον τῆς ἀφελείας τοῦ Θεοκρίτου.

77. Μόσχος ἐκ Συρακουσῶν, μαθητῆς τοῦ Βίωνος, ἔγραψε δι' αὐτὸν θρηνητικὸν ᾄσμα ἐν 448 ἑξαμέτροις· ἐκτὸς τούτου ἔχομεν αὐτοῦ τρία μικρότερα εἰδύλλια καὶ 6 ποιήματα. Ἐν τοῖς ποιήμασί του εἶνε αἰσθηματικός, μαλακὸς καὶ ἐπιτετηδευμένος, ὡς ὁ προκατόχος του καὶ διδάσκαλος. Ἐὰν ρίψωμεν βλέμμα ἐπὶ τῆς ἀλεξάνδρινῆς ποιήσεως, καθορῶμεν ὅτι ἀπεσβέσθη ἡ ἀνυψοῦσα τὴν πνευματικὴν ἐνέργειαν δύναμις, ἐξ ἧς μόνης προέρχεται ἡ ἀληθὴς ποίησις.

II. ΠΟΙΗΣΙΣ.

α). Ἡ φιλοσοφία.

78. Ἡ τὴν τριάδα τῶν διδασκάλων ἀκολουθοῦσα φιλοσοφία δὲν προήγαγε τὸν κόσμον, ὅσον καὶ ἂν ἡγωνίσθη περὶ τὴν διάγνωσιν τῆς ἀληθείας. Καὶ ἔμειναν μὲν αἱ σχολαὶ τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους, ἡ ἀκαδημαϊκὴ καὶ περιπατητικὴ, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ αὐτῶν ὁδῷ, δὲν ἔφθασαν ὅμως καὶ εἰς νέα καὶ μεγάλα ἀποτελέσματα· ἐτέρωθεν δὲ τὰς προκατόχους σχολὰς ἀντικατέστησαν ἄλλαι μᾶλλον περιορισμέναι, ἰδίως ἡ τῶν ἐπικουρείων καὶ ἡ τῶν στωϊκῶν. Ἐκείνη ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ

γῳδία, τραγικοκωμῳδία) ἢ κατὰ τὸν ἐφευρετὴν Ῥίνθωνα τὸν Ταραντῖνον, (300 π. Χ.) ῤίνθωνικὴ (ἐν ἰάμβοις γεγραμμένη). Ὡς ποιηταὶ λέγονται ὁ Βλαῖσος, ἐκ Καπρεῶν τῆς Καμπανίας, ὁ Σκίρας καὶ ὁ Σώπατρος· (ἴδ. ἀποσπάσμ. παρὰ Meineke I. I.)

Ἐπικούρου, ὅστις τῷ 300 π. Χ. ἐδίδασκεν ἐν Ἀθήναις. Ἐν τῇ μεταφυσικῇ ἠκολούθησεν ὁ σπουδαῖος ἀνὴρ, οὗ τὰ συγγραμματα ἀπώλοντο, τὴν περὶ ἀτόμων διδασκαλίαν τοῦ Λευκίππου καὶ Δημοκρίτου, ἐν δὲ τῇ ἠθικῇ ἐδογματίζεν ὡς ἐξῆς: τὸ τέλος τῆς φιλοσοφίας εἶνε νὰ δημιουργήσῃ βίον εὐδαίμονα· οὗτος δὲ συνίσταται οὐχὶ ἐν τῇ στιγμιαίᾳ ἐπιθυμίᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ διαρκεῖ διὰ τοῦ λόγου κτηθείσῃ καὶ τῆς ἀρετῆς ἀχωρίστῳ εὐδαιμονίᾳ. Ἡ διδασκαλία αὕτη ἐξηπλώθη ἐπὶ πολὺ, ὡς εὐκατάληπτος καὶ ἦτο ἀρετὴ εἰς πολλούς· ἀλλ' οἱ ἐπικουρικοὶ ἀποστάντες κατόπιν τῆς ἀληθοῦς διδασκαλίας τοῦ διδασκάλου των ἐξώκειλαν εἰς τὸν βαθὺν τοῦ ὕλισμοῦ βόρβορον τὸν ἡδωνισμόν.

79. Ἀντιστρόφως συνέβη πρὸς τοὺς Στωϊκοὺς. Σύγχρονος τοῦ Ἐπικούρου ὁ Ζήνων ἐκ Κιτίου τῆς Κύπρου, ὑπῆρξεν ὁ ἰδρυτὴς τῆς στωϊκῆς σχολῆς ἐν τῇ ποικίλῃ στοᾷ τῶν Ἀθηναίων. Ὁ πυρὴν τῆς διδασκαλίας του, ἣτις γίνεται ἡμῖν γνωστὴ ἐκ τῶν συγγραμμάτων τῶν διαδόχων του, διότι τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ μόνον ἀποσπάσματα ὑπάρχουσιν, εἶνε: ἄνθρωπε, ἐγεννήθης κατὰ τὸ σχέδιον τῆς δημιουργίας, ὅπως ὑποφέρῃς καὶ στερηθῇς· ὅθεν ὀπλίζου κατὰ παντὸς κακοῦ καὶ ἀγαθοῦ μετ' ἀταραξίας. Ἡ διδασκαλία αὕτη, ἣτις πολλάκις παρώρμησεν εἰς ἡρωϊκὰς πράξεις καὶ εἰς θυσίας μετ' αὐταπαρνήσεως, βαθείας ἔρριψε ρίζας ἰδίως ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ Ῥωμαϊκοῦ λαοῦ. Ὁπαδοὶ τῆς διδασκαλίας αὐτῆς ἦσαν Κάτων ὁ νεώτερος, ὁ Κικέρων, Σενέκας, Μ. Αὐρήλιος. Ἀλλὰ καὶ αὕτη ὑπέστη παράδοξον μεταβολήν, καὶ ἐτράπη ἰδίως εἰς σκυθρωπήν τινα περὶ κόσμου θεωρίαν, καὶ εἰς ψυχρὰν ἠθικὴν διδασκαλίαν.

80. Ἐτι μᾶλλον ἀπωτέραν εὐθυσιν ἔλαβεν ἡ σχολὴ τῶν Σκεπτικῶν, διότι ὁ ἰδρυτὴς αὐτῆς, Πύρρων ἐξ Ἑλίδος, ἐπίσης περὶ τὸ 300 π. Χ. ἠρνεῖτο τὸ δυνατόν τῆς γνώσεως, καὶ

έπομένως αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν. Καὶ τὰ συγγράμματα τοῦ Πύρρωνος, ὅστις ἔνεκα τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ ἐτιμᾶτο τὰ μέγιστα ὑπὸ τῶν συγχρόνων του, ἀπωλέσθησαν.

ε). Ἡ Ἱστορία.

81. Ἡ Ἱστοριογραφία ἐπὶ τῶν Μακεδονικῶν χρόνων εἶνε κατ' ἐξοχὴν ἐνδεής, καὶ δεῖγμα τῆς ἰσχυρᾶς καταπιέσεως, ἣτις δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ πολλά.

Βηρωσσός, ἱερεὺς τοῦ Βαάλ ἐν Βαβυλῶνι, περὶ τὸ 280 π. Χ. ἔγραψε κατὰ τὰ χρονικὰ τῶν βαβυλωνίων, ἅτινα εἶχεν ὑπὸ τὴν διάθεσίν του, ἱστορίαν τῶν Βαβυλωνίων καὶ Χαλδαίων, Βαβυλωνικά ἢ Χαλδαϊκά, ὧν τὰ ἀποσπάσματα παραβαλλόμενα πρὸς τινὰ χωρία τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς παρέχουσι μεγίστην ἀξιοπιστίαν.

Μανέθων ὁ σεβεννύτης, ἀκμάσας περὶ τὸ 270 π. Χ., ἦτο ἀρχιερεὺς ἐν Ἡλιουπόλει, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ νέαι Αἰγυπτιακαὶ ἔρευναι. Ἐκτὸς θεολογικῶν, φυσικῶν, ἀστρονομικῶν συγγραμμάτων, ἔγραψεν, ὁ τῆς ἱστορίας ἐρευνητῆς, αἰγυπτιακὴν ἱστορίαν, Αἰγυπτιακά, εἰς τρία βιβλία, ὠφεληθεὶς τὰ ἱερατικὰ χρονικά, ἅτινα εἰς ἄλλους δὲν ἦσαν προσιτά. Τὰ ἀποσπάσματα τοῦ δυστυχῶς ἀπολεσθέντος τούτου ἔργου, ἅτινα περιέχουσι καὶ κατάλογον 31 δυναστειῶν τῶν ἀρχαίων Φαραώ, ἔχουσι τὴν ἀρχὴν ἀπὸ Εὐσεβίου περὶ τὸ 300 μ. Χ. καὶ Συγγέλου πρὸ τοῦ 800 μ. Χ.

82. Ὁ μεγαλείτερος ἱστορικὸς τῆς ἐποχῆς ταύτης ὑπῆρξεν ὁ Πολύβιος ἐκ Μεγαλοπόλεως, υἱὸς τοῦ στρατηγοῦ Λυκόρτα, γεννηθεὶς μεταξὺ τοῦ 212 καὶ 204 π. Χ., ὅστις ὡς πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς μορφωθεὶς ἐν τῇ νεότητί του ἐγένετο Ἰππάρχος ἐν τῷ ἀχαϊκῷ συνδέσμῳ. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Μακεδονίας (168 π. Χ.) ὑποπτος τοῖς Ῥωμαίοις γενόμενος, μετέβη τῷ 166 μ. Χ. μετὰ 4000 ἄλλων ἐπιστήμων

Ἀχαιῶν εἰς Ῥώμην. Ἐνεκα καὶ τοῦ προτέρου αὐτοῦ ὑψηλοῦ ἀξιώματος, τῆς λεπτῆς αὐτοῦ μορφώσεως καὶ τοῦ χαρακτῆρος του ἐφιλοξενήθη ὑπὸ τοῦ Αἰμιλίου Παύλου, ὑπεβोधήθησεν εἰς τὴν παιδείου τῶν υἱῶν τοῦ μεγάλου ἀνδρός, καὶ ἀπέκτησε τὴν φιλίαν Σκιπίωνος τοῦ Ἀφρικανοῦ τοῦ νεωτέρου. Γνωρίσας ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἤδη τὴν ἰσχὺν τῆς πρὸς κυριαρχίαν τοῦ κόσμου ὀρίμου Ῥώμης, ἀνεπαισθήτως ἐγένετο θερμὸς τῶν Ῥωμαίων φίλος. Ἐνταῦθα, ἐν τῇ ξένῃ, ἔβλεπεν ἐνόητα, ἰσχὺν καὶ ἀνδρικὴν ὑπερηφάνειαν, ἐκεῖ, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ πατρίδι, κληρονομικὴν διχοστασίαν, ἀσθένειαν καὶ διαφθοράν, τίς ἠδύνατο νὰ θαυμάσῃ, ὅτι ὁ βαθύνους ἀνὴρ διέγνω ὡς ἄριστον τὴν ὑποταγὴν τῆς πατρίδος του εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος! Μετὰ ἐκκαιδεκάτῃ ἑξορίαν ἐπανῆλθε μετὰ τοῦ ὑπολοίπου τῶν ὁμήρων ἐκείνων, 150 τὸν ἀριθμὸν, εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸ ἐπόμενον ἔτος μετέβη εἰς τὸ πρὸ τῆς Καρχηδόνος στρατόπεδον τοῦ φίλου του Σκιπίωνος, ὅπως γείνη αὐτόπτης μάρτυς τῆς ἐπικειμένης μεγάλης καταστροφῆς. Κατὰ τὰ τρία ἔτη τῆς πολιορκίας ἐπλευσε τὰς βορειοδυτικὰς ἀκτὰς τῆς Ἀφρικῆς πρὸς ἐπιστημονικὰς ἐρεῦνας. Ἐγκαίρως εἰδοποιηθεὶς ἐπανῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον πρὸ τῆς πτώσεως τῆς Καρχηδόνος. Μαθὼν δὲ ὅτι μετὰ τὸν Ῥώμης καὶ τῶν Ἀχαιῶν ἐπῆλθεν ἐντελὴς ῥῆξις, φυγὼν ἐκ τῆς Ἀφρικῆς ἦλθεν εἰς τὴν Πατρίδα καὶ μετέβη παρὰ τῷ ὑπάτῳ Μουμίου, ὀλίγον πρὸ τῆς ἐφόδου κατὰ τῆς δυστυχοῦς πόλεως Κορίνθου. Ἐν τῇ θλίβερχι ταύτῃ διὰ τὴν Ἑλλάδα ἐποχῇ ἠδυνήθη ἔνεκα τῆς εὐνοίας, ἧς ἀπῆλκυε παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις, νὰ ἀποτρέψῃ πολλὰ δεινὰ ἐκ τῶν πατριωτῶν του καὶ νὰ ἀποζηράνῃ πολλὰ δάκρυα αὐτῶν. Κατὰ τὰ μετὰ ταῦτα ἔτη ἐνησχολήθη ἀποκλειστικῶς περὶ τὸ μέγα αὐτοῦ ἱστορικὸν ἔργον, ἔνεκα τοῦ ὁποίου ἔκαμε καὶ νέας ἄλλας περιηγήσεις. Ἀπέθανε γέρων τῷ 122 π. Χ. ἐν τῇ πατρίδι του, ἔνεκα πτώσεως τοῦ ἵππου του. Τὸ ἱστορικὸν του

ἔργον, καθολικὴ ἱστορία, ἣτις συγχρονιστικῶς γεγραμμένη, πραγματεύεται τὰ 53 ἔτη ἀπὸ τοῦ 220—168 π. Χ., ἐν τοῖς δυσὶ πρώτοις βιβλίοις ἐξιστοροῦνται αἱ ἀρχαὶ τῆς ῥωμαϊκῆς δυνάμεως, ἐξ ἧς πιστεύει ὅτι αὕτη ἐγένετο κυρίαρχος ἅμα τῇ πτώσει τῆς Μακεδονίας. Ἐκ τῶν 40 βιβλίων, ἐξ ὧν συνίστατο τὸ ἔργον, ἐκτὸς ἀποσπασμάτων, διεσώθησαν ὁλόκληρα μόνον τὰ πρῶτα πέντε. Ἡ γλῶσσά του εἶνε ὀλίγον τραχεῖα, σχεδὸν στρατιωτικὴ. Ἐπειδὴ δὲ δὲν διηγεῖται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐρευνᾷ τὰ αἷτια καὶ ἀποτελέσματα, καὶ ψυχολογεῖ ἐπὶ τῶν χαρακτήρων, ἔνεκα τούτων πάντων ὀνομάζεται πραγματικὸς ἱστοριογράφος. Τὸν δὲ σκοπὸν αὐτοῦ, νὰ μορφώσῃ διὰ τῆς ἱστορίας του πολιτικοὺς ἄνδρας, ἐπέτυχε πληρέστατα ὁ μέγας ἱστορικός.

γ). Ἡ ῥητορικὴ.

83. Τὸ στρατιωτικὸν τῶν Μακεδόνων ἔθνος, ὅπερ ἐφόνευσε τὸν Δημοσθένη καὶ Ὑπερείδην, ἐπέθηκε σιδηρᾷ δεσμῷ εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Ἀθηναίων. Οὕτως ἐσίγησεν ἡ ῥητορικὴ ἢ ὑπέπεσεν εἰς κολακείαν ἢ εἰς βωμολοχίαν. Οἱ τελευταῖοι ὁπωσοῦν σπουδαῖοι ῥήτορες εἰσὶν ὁ εὐγενὴς Φωκίων, ὁ εὐφυὴς πολιτικὸς Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς, καὶ ὁ χρηματιστικὸς Δείναρχος, ὅστις κατέχει τὴν τελευταίαν θέσιν ἐν τῷ κανόνι τῶν δέκα ἀττικῶν ῥητόρων (πρβ. § 87).

84. Δείναρχος, γεννηθεὶς ἐν Κορίνθῳ τῷ 361 π. Χ. μετώκησε πρῶτῳ εἰς Ἀθήνας καὶ ἐκτέλεσατο σπουδαίαν περιουσίαν, γράφων δι' ἄλλους λόγους, διότι αὐτός, ὡς ξένος, δὲν ἠδύνατο νὰ προσέλθῃ εἰς τὸ δικαστήριον. Ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ Ἀντιπάτρου, εἰς οὗ τοὺς ὀπαδοὺς ἀνῆκεν, ἀνθίστατο πρὸς τὴν ἰσχυρὰν ἐναντίαν μερίδα. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ προστάτου του ἐφονεύθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Πολυσπέρχον-

τος, ἐβδωμηκοντούτης ἤδη τὴν ἡλικίαν. Αὐτοῦ σώζονται 3 ἔτι λόγοι, ὁ κατὰ Δημοσθένους, ὁ κατὰ Ἀριστογείτονος, καὶ ὁ κατὰ Φιλοκλέους. Ἐν γένει δὲ ὁ Δείναρχος δὲν ἐθεωρεῖτο πρωτότυπος ῥήτωρ, ἀλλὰ μόνον ὡς ὁ κάλλιστος τῶν ἀπομιμητῶν τοῦ Δημοσθένους· ὅθεν καὶ σκωπτικῶς ἐκαλεῖτο ὁ ἀγροῖκος ἢ ὁ κρίθινος Δημοσθένης.

85. Ἡ Αἰτωλικὴ συμμαχία συνέστη τὸ 280 π. Χ., ἡ παλαιὰ Ἀχαϊκὴ ἀνενεώθη· ἡ Ἑλλάς ἤδη ἐφαίνετο ἀναγεννηθεῖσα, καὶ ἐν ταῖς συνελεύσεσι τῶν συμμάχων καὶ τοῖς κοινοῖς συνεδρίοις ἀνέλαμψε πάλιν ἡ πολιτικὴ ῥητορικὴ. Αἱ ἑλληνικαὶ καρδίαι ἔπαλλον, ὅτε οἱ μεγάλοι στρατηγοὶ Ἄρατος, Φιλοποίμην καὶ Λυκόρτας ἐλάβανον τὸν λόγον. Ἀλλὰ ἡ φλόξ μετὰ βραχεῖαν ἀνάφλεξιν ἔσβυσεν, ἡ αἰωνία τῶν φυλῶν ἀντιζηλία ἐπήνεγκε πάλιν τὰς ἐσωτερικὰς ἔριδας, αἵτινες συνετέλεσαν εἰς τὰς νίκας πρῶτον μὲν τῶν Μακεδόνων, εἶτα δὲ τῶν Ῥωμαίων.

86. Ἐκεῖθεν ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἠνθισεν ἡ ῥοδία ῥητορικὴ, ἀναδιώσασα διὰ τοῦ ἐκεῖ μεταβάντος Λισχίνου (§ 66) ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κικέρωνος διὰ τοῦ περιφήμου Ἀπολλωνίου ἐξ Ἀλαβάνδης, συνήθως Μόλωνος καλουμένου. Ἡ σχολὴ αὕτη ἀποτελεῖ τὴν μετέβασιν ἀπὸ τῆς ἀπτικῆς εἰς τὴν καθ' αὐτὸ ἀσιατικὴν τῶν ῥητόρων σχολήν, ἧς ὁ ἰδρυτὴς καλεῖται Ἡγησίας ἐκ Μαγνησίας, περὶ τὸ 300 π. Χ. Ὑπὸ τὸν δαψιλῆ οὐρανὸν τῆς ἀνατολῆς, ἐν μέσῳ τοιούτων Ἑλλήνων, ὧν τὸ αἶσθημα κατέστη ἤδη ἡμιανατολικόν, γεννηθεῖσα ἡ μαλακὴ αὕτη καὶ ἐκ διαμέτρου πρὸς τὴν δημοσθένειον ἰσχὺν καὶ ἀλήθειαν ἀντικειμένη ῥητορικὴ φέρει διπλοῦν χαρακτῆρα. Ἐκφαίνεται ἐν ποικιλοτάτοις καὶ λαμπροῖς χρώμασι, καὶ εἶνε πλήρης εἰκόνων ἢ θέλει νὰ ἐκπλήξῃ διὰ τοῦ τῶν ὀνομάτων πλήθους. Ψευδὴς καὶ τὴν ἠθικὴν ἐπαπειλοῦσα τέχνη! Αὕτη μετεφυτεύθη βραδύτερον ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς

Ἀθήνας, ἔνθα νέοι ἐκ τῶν ἐπισημοτάτων οἰκογενειῶν τοῦ κράτους συνέρρεον πρὸς σπουδὴν αὐτῆς. Πόσω δὲ βαθείας κατέβαλε ρίζας ἐν αὐτῇ τῇ Ῥώμῃ, δεικνύει τὸ παράδειγμα τοῦ ἀειμνήστου Ὀρτενσίου.

87. Οἱ κανόνες τῶν Ἀλεξανδρινῶν, ἐλλιπεῖς καὶ ἐσφαλμένοι ἐν μέρει ἔχουσιν ὥς ἔπεται :

1 Ἐπικοὶ ποιηταί : Ὅμηρος, Ἡσίοδος, Πείσανδρος, Πανύασις, Ἀντίμαχος.

2. Ἰαμβογράφοι : Ἀρχίλοχος, Σιμωνίδης, Ἴππωνάξ.

3. Λυρικοὶ : Ἀλκμάν, Ἀλκαῖος, Σαπφώ, Στησίχορος, Πίνδαρος, Βακχυλίδης, Ἴβυκος, Ἀνακρέων, Σιμωνίδης.

4. Ἐλεγειακοὶ : Καλλῖνος, Μίμνερμος, Φιλητᾶς, Καλλίμαχος.

5. Τραγικοὶ τὴν πρώτην κατέχοντες τάξιν : Αἰσχύλος, Σοφοκλῆς, Εὐριπίδης, Ἴων, Ἀχαιοὶ τραγικοὶ δευτέραν κατέχοντες θέσιν : Ἀλέξανδρος, Φιλίσκος, Σωσίθεος, Ὅμηρος δὲ νεώτερος, Αἰαντίδης, Σωσιφάνης, Λυκόφρων.

6. Κωμικοὶ τῆς ἀρχαίας κωμωδίας : Ἐπίχαρμος, Κρατῖνος, Εὐπόλις, Ἀριστοφάνης, Φερεκράτης, Πλάτων τῆς μέσης : Ἀντιφάνης καὶ Ἀλεξίς τῆς νεωτέρας : Μένανδρος, Φιλιππίδης, Δίφιλος, Φιλήμων, Ἀπολλόδωρος.

7. Ἱστορικοὶ : Ἡρόδοτος, Θουκυδίδης, Ξενοφῶν, Θεόπομπος, Ἐφωρος, Φίλιστος, Ἀναξίμενης, Καλλισθένης.

8. Ἀττικοὶ ῥήτορες. Ἀντιφῶν, Ἀνδοκίδης, Λυσίας, Ἰσαῖος, Αἰσχίνης, Λυκοῦργος, Δημοσθένης, Ὑπερείδης, Δείναρχος (10).

9. Φιλόσοφοι : Ξενοφῶν, Αἰσχίνης, Ἀριστοτέλης, Θεόφραστος.

Ἐν τῷ κανόνι τούτῳ ἐλλείπουσιν ὁ Πλάτων καὶ Ἴπποκράτης, ὁ δὲ Ἐπίχαρμος ἐσφαλμένως συγκαταλέγεται μετὰ τῶν ποιητῶν τῆς ἀρχαίας κωμωδίας.

ΠΕΜΠΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

(Ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κορίνθου μέχρι τῆς τοῦ Βυζαντίου).

Η ΑΝΑΒΙΩΣΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ
ΕΝ ΤΩ ΡΩΜΑΙΚΩ ΚΡΑΤΕΙ.

Οἱ Βυζαντινοί.

α). Οἱ Ἕλληνες ἐν τῷ δυτικῷ ῥωμαϊκῷ κράτει ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κορίνθου μέχρι Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου.

88. Τὸ κατακτῆσαν τὸν κόσμον ἔθνος τῆς δύσεως ἐπέπεσε καὶ ἐνεβάτευσεν εἰς τὴν πλουσίαν πνευματικὴν τῶν Ἑλλήνων κληρονομίαν, ἄνευ τῶν γιγαντιαίων ἀγώνων, οὓς ποτε ἐπέτέλεσε κατὰ τῆς ἰσχυρᾶς Καρχηδόνης. Εἰς τὸ ῥωμαϊκὸν κράτος δὲν ὑπετάγη μόνον ἡ κυρίως Ἑλλάς, ἀλλὰ καὶ πᾶς ὁ ἑλληνισμὸς μέχρι τοῦ Εὐφράτου, ὅστις εἶχεν ἐξαπλωθῇ πανταχοῦ διὰ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἡ κατάστασις τῆς κυρίως Ἑλλάδος, τῆς ἐρημωθείσης, ἐνδεοῦς καὶ στερηθείσης πάντων τῶν θησαυρῶν τῆς τέχνης τῆς, κατέστη λυπηροτάτη ἐν τῷ εὐρεῖ ῥωμαϊκῷ κράτει. Ὅσω δὲ λαμπρότερον ἐξέλαμψε ποτε ἐκ τῆς Ἑλλάδος τὸ φῶς τῆς ἀνθρωπότητος, τόσω βαθύτερον ἤδη ἐπεκράτει ἐνταῦθα τὸ σκότος.

Ἀλλ' ὅμως ἐν βραχεῖ χρόνῳ ἐσχηματίσθη ἐσωτερικὴ τις συνάφεια μεταξὺ τῶν πεπαιδευμένων τῆς δουλωθείσης Ἑλλάδος καὶ ἐκείνων τοῦ ἀπὸ τοῦδε μετὰ ῥώμης καὶ πνευματικῶς μειζόνων ἐπιθυμοῦντος ῥωμαϊκοῦ ἔθνους.

Ὁ Μ. Πορ. Κάτων, ὁ θιασώτης αὐτὸς τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς μεθ' ὅλων τῶν πλεονεκτημάτων καὶ ἐλαττωμάτων αὐτῆς συνηρπάγη ἐπὶ τέλους ὑπὸ τοῦ ὀρμητικοῦ ρεύματος τῆς ἑλληνικῆς παιδείσεως, ὁ εὐπαιδευτος πορθητῆς τῆς Καρχηδόνης καὶ Νουμαντίας, ὁ νεώτερος Σκιπίων ὁ Ἀφρικανός,

ἐγένετο θερμὸς φίλος τοῦ πεπαιδευμένου Ἑλληνοῦ Πολυβίου. Ὅποια ἐκπληξίς κατέλαβε τὸ εὐφυές, ἀλλ' ἐπὶ πολὺ ἀγροῦ-
κον μεῖναν ῥωμαϊκὸν ἔθνος, ὅτε κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα
ἐξετυλίχθη αὐτῷ τόσῳ ἀπροσδόκητος καὶ λαμπρὰ εἰκὼν !
Ἡ ἐπενέργεια τοῦ πολιτισμοῦ τούτου ἐπηύξανε μετ' ἐκτά-
κτου ταχύτητος, καὶ ὅτε τὸ τελευταῖον καταφύγιον τοῦ ἐλ-
ληνικοῦ πνεύματος, ἡ ἐν Αἰγύπτῳ Ἀλεξάνδρεια (30 π. Χ.),
κατέστη διὰ τοῦ Ὀκταβιανοῦ πόλις τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους,
εἰς τὸν Ἕλληνα πλέον οὐδὲν ὑπελείφθη, ἢ νὰ προσβλέ-
ψῃ πρὸς τὴν εἰς αὐτὸν ἐστραμμένην Ῥώμην. Δὲν ἔπρεπε νὰ
ῥῆνε ὑπερήφανος διὰ τοῦτο, ὅτι καίτοι ἀνῆκεν εἰς ἔθνος, ὅπερ
κατέκτησε τὸν τότε γνωστὸν κόσμον, ὁμῶς ἐκάμφθη τὸ ἔθνος
αὐτὸ ὑπὸ τὴν ἀνωτέραν αὐτοῦ πνευματικὴν μὀρφωσιν ; Ἐνθου-
σιῶν ἔσπευδεν εἰς τὴν κοσμοκράτειραν πόλιν, καὶ ἐκεῖ ἀνοικταῖς
ἀγκάλαις γεγόμενος δεκτὸς ἐτιμᾶτο ὡς φιλόσοφος, ῥήτωρ, μαθη-
ματικὸς, ἱατρὸς κλπ. Ὅτε δὲ ὁ Αὐγουστος ἐν τῇ ἀπομιμήσει τῆς
ἐλληνικῆς ποιήσεως διέγνωσεν παραγωγὴν τινα τῆς Πολιτι-
κῆς, τότε ἡ Ῥώμη ἔκειτο ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ Ἑλληνισμοῦ,
ὡς πνευματικοῦ αὐτῆς κυρίου. Προησθάνετο ὁ λόγιος Ῥω-
μαῖος, ὅτι οὐχὶ διὰ τῆς ἐθνικῆς, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐλληνικῆς παι-
δεύσεως δύναται νὰ καταστῇ περίβλεπτος παρὰ τοῖς μετα-
γενεστέροις ; Κατὰ πρῶτον ὁ λόγιος Ἕλληνα ἀνέπνεε τὸν αὐ-
λικὸν ἀέρα ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ κράτει, ἀλλ' εἶτα ἡ δύναμις τοῦ
ἀρχαίου πνεύματος ἀφ' ἑαυτῆς ἐνέδωκε νέαν ἄνθη, ἀλλὰ οὐχὶ
τόσον ἀκμαῖα, ἅτινα ἀνήκουσιν εἰς τὸν πεζὸν λόγον. Τὰ σπου-
δαιότερα τοῦ εἴδους τούτου προΐόντα εἶνε τὰ ἐπόμενα.

α). Ἡ φιλοσοφία.

90. Ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ αἱ ἀρχαῖαι σχολαὶ προεχώρουν (πρβ.
§ 78—80) χωρὶς νὰ φθάσωσιν εἰς νέαν ἀποτελέσματα. Με-

ταξὺ τῶν νέων Πυθαγορείων ἐξέχει ὡς θαυματοποιὸς περίφημος Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεὺς (40—70 μ. Χ.), φαντασιώδης ἀνὴρ καὶ περὶ τὴν ἀστρολογίαν, μαγίαν καὶ μαντικὴν ἐνασχολούμενος.

Ἐκ τοῦ στωϊκοῦ Α. Αἰναίου Κορνούτου, κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἀκμάσαντος, ἔχομεν τὰ ἀρχαιότατα τῶν διασωθέντων στωϊκῶν συγγραμμάτων: Περὶ τῆς τῶν θεῶν φύσεως. — Ὡς πρὸς τοῦτο ἐξέχουσιν ἔτι Ἐπίκτητος περὶ τὸ 90 μ. Χ. ἀκμάσας, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Μ. Αὐρήλιος, ἀποθανὼν τὸ 180 μ. Χ. περίφημος σκεπτικὸς εἶνε ὁ Σέξτος ὁ Ἐμπειρικὸς περὶ τὸ 200 μ. Χ. ἀκμάσας, οὗ διεσώθησαν δύο συγγράμματα ὧν τὸ ἐν ἀποτείνεται πρὸς τοὺς μαθηματικούς. —

Καὶ ἡ ἀρχαία σοφιστικὴ, ἣν ἐθεώρουν ὡς ἀπὸ πολλοῦ ἐκλιποῦσαν, προῆλθεν πάλιν εἰς φῶς, καὶ ἤρθη εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς διὰ τοῦ Λουκιανοῦ. Πρὸς ταῖς ἀρχαιοτέρας σχολαῖς προσετέθη Ἰουδαϊκός τις Ἑλληνισμὸς, ἀλληγορικὴ καὶ μυστηριώδης τις φιλοσοφία, ἥς ἀρχηγέτης ἦτο Φίλων ὁ Ἰουδαῖος κατὰ τὸν πρῶτον αἰῶνα μ. Χ. ἀκμάσας· ἡ φιλοσοφία αὕτη ἐρριζοβόλησεν ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν ἡ ἀρχαία περὶ θεῶν πίστις εἶχε καταπέσει, ἡ δὲ νέα τοῦ Θεοῦ ἐπίγνωσις δὲν εἶχεν ἀκόμῃ ἐξαπλωθῇ. Μεταξὺ Φίλωνος τοῦ Ἰουδαίου καὶ τῶν νεοπλατωνικῶν γέφυρα ὑπῆρξε ὁ Νουμῆνιος περὶ τὸ 180 μ. Χ. ἀκμάσας, ὁρμώμενος ἐκ τῆς διδασκαλίας τῶν Ἀκαδημαϊκῶν. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα τὰ μελετήματα φέρουσι τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἐπιπολαίου. Τὴν τελευταίαν καὶ σπουδαίαν ἀπόπειραν ἐποιήσατο τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαιότητος ἐν τῷ νεοπλατωνισμῷ, ζητοῦν νὰ διεισδύσῃ εἰς βαθυτέραν τινὰ διάγνωσιν. Πλατωνικαί, Ἀριστοτελικαὶ καὶ Πυθαγόρειοι διδασκαλῖαι ἀπετέλουν τὸν πυρῆνα τοῦ συστήματος τούτου, ᾧ προσετέθη καὶ σκοτεινὴ τις ἀνατολικὴ σοφία. Ἀρμῶνιος Σάκκας ἐξ Ἀλεξανδρείας περὶ τὸ 240 μ. Χ. εἶνε ὁ θεμελιωτὴς τῆς νεοπλατωνικῆς φιλοσοφίας.

Ὁ μαθητὴς τοῦ Πλωτῖνος ἐδίδασκεν ἐπὶ 26 ἔτη ἐν Ῥώμῃ, τιμώμενος πολὺ ὑπὸ τῶν πεπαιδευμένων. Τούτου μαθηταὶ ᾤσαν πάλιν Κάσιος Λογγῖνος ἐξ Ἀθηνῶν, καὶ Πορφύριος, ὁ διάδοχος τοῦ διδασκάλου περὶ τὸ 300 μ. Χ. Ἐκ τῆς σχολῆς τοῦ τελευταίου ἐξῆλθεν ὁ Ἰάμβλιχος ἐνθουσιώδης τις φιλόσοφος, περίφημος ὡς μάγος καὶ θαυματοποιός. Οἱ νεοπλατωνικοὶ οὗτοι ἐζήτοῦν νὰ φέρωσι τὸν ἄνθρωπον εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ Θεοῦ καὶ πρὸς αὐτὸν νὰ ἐνώσωσιν. Εἰς τὴν ἀσκητικὴν, μυστικισμὸν καὶ μαγίαν ὑπεχώρει ὁ λόγος. Ἀλλ' ἀπέτυχον φυσικὰ ἔνεκα τῆς ἐπικρατούσης τρύτης φαντασίας, ἥτις ἀπώλεσε τὸ σταθερὸν ἔδαφος, καὶ ὑπέπεσεν εἰς ἐνθουσιασμὸν, ὅστις ἐπέτελεσε ὀλίγα χρήσιμα διὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

94. Ὁ εὐφύεστατος φιλόσοφος τῆς ὁσημέραι καταπιπτούσης ἀρχαιότητος εἶνε ὁ νέος σοφιστὴς Λουκιανὸς ἐκ Σαμοσάτων τῆς Συρίας ἀκμάσας περὶ τὸ 170 μ. Χ. Τὰ κατὰ τὸν βίον τοῦ εἶνε τὰ ἑξῆς: Κατὰ πρῶτον ἐξέμαθε τὴν τέχνην τοῦ λιθοξόου, εἶτα ἐστράφη περὶ τὴν ἐπιστήμην, ἐγένετο συνήγορος, περιῆλθε τὰς χώρας ὡς ῥήτωρ καὶ σοφιστὴς, κατόπιν ἐδιδάχθη ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐν Ἀθήναις φιλοσοφίαν, ἐπεχείρησεν εἶτα μεγάλας περιηγήσεις, ἐγένετο τελευταῖον δικαστὴς ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἀπέθανεν ἐκεῖ περὶ τὸ 200 μ. Χ. Δὺς διέμεινεν ἐν Ῥώμῃ κατὰ τὰς δύο αὐτοῦ περιηγήσεις. Ἐκ τῶν 80 συγγραμμάτων του, ἅτινα φέρουσι τὸ ὄνομά του, 30 περίπου θεωροῦνται οὐχὶ γνήσια, μετὰξὺ δὲ τῶν γνησίων, τὰ διαλογικὰ, τὰ ἄριστα, ἐγράφησαν πιθανῶς ἐν Ἀθήναις. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε: *Τίμων ἢ μισάνθρωπος*, *Χάρων ἢ ἐπισκοποῦντες*, *Ἄλιεύς ἢ ἀναβιοῦντες*, *κατάπλους ἢ Τύραννος*, *περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόρτων*, *Ἐρμώτιμος ἢ περὶ αἱρέσεων*, *περὶ τοῦ πῶς δεῖ συγγράφειν ἱστορίαν*, *Ἀλέξανδρος ἢ ψευδόμαντις*, *Ἰκαρομένιππος ἢ Ὑπερνέφελος*, *δὲς κατηγορούμενος*, *περὶ παρασίτων*, *πλοῖον ἢ εὐχαὶ*, *συμπόσιον ἢ Λα-*

πίθαι, Ὀνειρος ἢ Ἀλεκτρυὼν, διάλογοι Θεῶν, νεκρικοὶ διάλογοι, ἀληθοῦς ἱστορίας βιβλ. 2, περὶ τοῦ οἴκου. Εἶνε δὲ ἀμφίβολον, ἂν ᾗνε γνήσια καὶ τὰ 50 ἐπιγράμματα τὰ ἐν τῇ ἀνθολογίᾳ σωζόμενα ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Λουκιανοῦ. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων τούτων ἐκφαίνεται φύσις πλήρης μὲν μετρίου θαυμασμοῦ διὰ τὰ ἔξοχα δημιουργήματα τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, καὶ μάλιστα διὰ τὸν Ἐπίκουρον, ἀλλὰ καὶ οὐσιωδῶς ἀρνητικῇ.

Ὁ Λουκιανὸς καταχλευάζει τὴν πίστιν τοῦ λαοῦ, τὴν δεισιδαιμονίαν, τὸν μυστικισμόν, τοὺς στωϊκοὺς, τοὺς λυρικοὺς κλπ. Πῶς δὲ ἴστατο πρὸς τὸν χριστιανισμόν ἐκ τοῦ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Περεγρίνου συγγραμμάτός του δὲν εἶνε ἀρκούντως φανερόν. Τὰ ἄμετρα αὐτοῦ σκώμματα ἐκχέει κατὰ παντὸς ὅ,τι ἐν τῇ θρησκείᾳ, κοινωνίᾳ, καὶ τῷ καθόλου βίῳ φαίνεται αὐτῷ γελοῖον. Στερεῖται βάθους καὶ ἠθικῆς σεμνότητος, ἀλλ' ἡ γλῶσσά του εἶνε ἡ καθαρά καὶ ἀφελὴς Ἀττικὴ, καὶ ὁ διάλογός του ἀστεῖος, καὶ ζωηρός. Αἱ γινώμαι περὶ τοῦ παραδόξου τούτου ἀνδρὸς εἶνε ἐκ διαμέτρου ἀντικείμεναι. Ὑπὸ τῶν μὲν, καλεῖται ὁ Βολταῖρος τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, ὑπὸ τῶν δέ, ὁ μορφωτῆς τῆς νεότητος καὶ χρησιμώτατος συγγραφεὺς πρὸς ἀνάγνωσιν ἐν τοῖς σχολείοις.

Ε). Ἱστορία καὶ Γεωγραφία.

92. Διόδωρος ὁ Σικελιώτης, Ἐξ Ἀγυρίου τῆς Σικελίας ἔζη ἐπὶ Καίσαρος καὶ Αὐγούστου ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐκεῖθεν ἐπεχείρησε μακρὰς χάριν τῆς ἐπιστήμης περιηγήσεις. Εἶνε ὁ συγγραφεὺς Βιβλιοθήκης, καθολικῆς ἱστορίας ἐν 40 βιβλίοις, ἥτις ἀρχομένη ἀπὸ τῆς μυθικῆς ἐποχῆς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους φθάνει μέχρι τῆς πρώτης τριανδρίας, 60 π. Χ. — Ἐκ ταύτης σώζονται τὰ βιβλία 1—5 περιέχοντα τὴν μυθολογίαν

καὶ τὴν πρώτην Ἱστορίαν τῶν ἀρχαίων ἀνατολικῶν Ἑθνῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων, καὶ 11—20 περιέχοντα μέρος Ἑλληνικῆς Ἱστορίας ἀπὸ 480—302 π. Χ. ὃ ἐστὶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν Περσικῶν πολέμων μέχρι τῶν πολέμων τῶν διαδόχων. Καίτοι δὲ ἐπὶ 30 ἔτη εἰργάσθη περὶ τὸ περιεκτικώτατον τοῦτο ἔργον, ἐν τούτοις δεικνύεται ἄμειρος ἱστορικῆς τέχνης καὶ κριτικῆς, Σπουδαῖα εἶνε δι' ἡμᾶς ἐν γένει μέγας ἀριθμὸς ἱστορικῶν εἰδήσεων καὶ ἰδίως ἡ ἱστορία τῆς Σικελίας.

93. Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεὺς ἔζη περὶ τὸ 30 π. Χ. ἐν Ῥώμῃ ἐνασχολούμενος ἐκεῖ περὶ τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν φιλολογίαν καὶ Ἱστορίαν. Καρπὸς τῶν σπουδῶν του τούτων εἶνε ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἀρχαιολογία ἐν 20 βιβλίοις, ἐξ ὧν τὰ μὲν πρῶτα 9 σώζονται πλήρη, τὰ δὲ 10 καὶ 11 κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος. Περιελάμβανε δὲ τὴν ἐποχὴν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων μύθων τῆς μέσης Ἰταλίας καὶ θεμελιώσεως τῆς Ῥώμης μέχρις ἐκείνης, ἀφ' ἧς ἄρχεται τὸ ἔργον τοῦ Πολυβίου. Τὰ σωζόμενα βιβλία ἀπολήγουσιν εὐθὺς μετὰ τὴν τριανδρίαν. Καὶ δὲν εἶνε μὲν τὸ ἔργον τοῦ Διονυσίου τόσον ἀκριβὲς καὶ κριτικόν, ἀλλ' οὐχ ἥττον εἶνε ἄριστον, ἔνεκα τῆς ἐλλείψεως ἄλλων πηγῶν ὥς πρὸς τὸ μέρος τοῦτο τῆς ἱστορίας, καὶ ἰδίως ὥς πρὸς τὸ πολίτευμα τῆς Ῥώμης.

94. Στράβων ἐξ Ἀμασείας τῆς Καππαδοκίας, ἀκμάζων ἐπὶ Αὐγούστου, ἔζη ὅτε μὲν ἐν Ῥώμῃ, ὅτε δὲ περιηγεῖτο, ὅπως ἐξακριβώσῃ τὰς ἱστορικὰς πολιτικὰς καὶ φυσικὰς σχέσεις τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Οἱ καρποὶ τῶν ἐρευνῶν τούτων εἶνε τὰ 17 βιβλία τῶν Γεωγραφικῶν του, ἅτινα εἶνε σπουδαιότατα καὶ ἡ μόνη ἡμῖν διασωθεῖσα Ἑλληνικὴ Γεωγραφία. Ὁδηγοὺς τοῦ ἔργου του προεστήσατο τοὺς ἀρχαιοτέρους γεωγράφους καὶ ἱστορικούς, ἰδίως δὲ τῆς ἐπιστημονικῆς γεωγραφίας τοῦ περὶ τὸ 250 π. Χ. ζῶντος Ἀλεξάνδρινοῦ Ἑρατοσθένους.

95. Ἰώσηφος, λόγιος Ἰουδαῖος γεννηθεὶς τῷ 37 μ. Χ. ἐν

Ἱεροσολύμοις διέτριβεν τῷ 63 μ. Χ. ἐν Ῥώμῃ καὶ εἶτα ἐν τῇ πατρίδι του. — Ἐνταῦθα προσπαθήσας κατὰ πρῶτον νὰ ἐμποδίσῃ στάσιν τινὰ τῶν συμπολιτῶν του, περιεπλέχθη κατόπιν καὶ αὐτὸς εἰς ταύτην καὶ ὡς αἰχμάλωτος ἐν Ῥώμῃ ἐλθὼν ἡλευθερώθη ὑπὸ τοῦ Βεσπασιανοῦ, προειπὼν αὐτῷ τὴν μέλλουσαν δόξαν τοῦ οἴκου του. — Ἐδέχθη τὸ οἰκογενειακὸν τούτου ὄνομα Φλάβιος, καὶ μετὰ τοῦ Τίτου παρέστη ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῆς Ἱερουσαλήμ. Μετὰ τὴν ἐκπόρθησιν ταύτης 70 μ. Χ., ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην καὶ ἔζη ἐνταῦθα ἀσχολούμενος περὶ τὴν σπουδὴν. Τὰ ἡμῖν σωζόμενα συγγράμματά του εἶνε: περὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ πολέμου καὶ Ἰουδαϊκὴ Ἱστορία. Συχνάκις ἀμφιβάλλεται ἡ ἀξιοπιστία του, ἀρέσκεται εἰς πλατειασμούς, καὶ ὑπολείπεται πολὺ τοῦ ἀληθοῦς ἱστορικοῦ.

96. Πλούταρχος ἐκ Χαιρωνείας τῆς Βοιωτίας ἀπὸ τοῦ 50 — 130 μ. Χ., ἐπαιδεύθη ἐπιμελῶς καὶ ἐν Ἀθήναις ἐσπούδασε τὴν φιλοσοφίαν. Μακρὰ περιηγήσεις ἐπηύξησαν τὰς γνώσεις του καὶ ἐν Ῥώμῃ μεταβὰς ἐπεφορτίσθη ὑπὸ τοῦ Τραϊανοῦ εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἡγεμόνος Ἀδριανοῦ. Μετὰ ταῦτα ἐγένετο ὕπατος καὶ εἶτα ἀνθύπατος ἐν Ἰλλυρίᾳ. Τελευταῖον δὲ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Ἀδριανὸς ἀναβὰς ἐπὶ τοῦ θρόνου, κατέστησεν αὐτὸν τοποτηρητὴν τῆς Πατρίδος του ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀχαΐας. Τὰ πολυάριθμα καὶ περιεκτικώτατα αὐτοῦ συγγράμματα μαρτυροῦσι τὴν πολυμαθειαν καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ ἀνδρὸς περὶ τε τὴν ἱστορίαν καὶ φιλοσοφίαν. Εἶνε δέ :

α') Ἠθικὰ ἢ συγγράμματα μικτά, περιλαμβάνοντα 70 πραγματείας ἱστορικὰς, φιλολογικὰς, πολιτικὰς, φιλοσοφικὰς, καὶ θρησκευτικὰς. Ἐν τοῖς συγγράμμασι τούτοις ὡς ἀκαδημαϊκὸς, καὶ ὡς διάδοχος τοῦ Πλάτωνος ὁ συγγραφεὺς εἶνε μὲν σαφής, ἀλλ' ὑποπίπτει συχνάκις εἰς πλατειασμούς καὶ τὸ τετριμμένον. Καίτοι δὲ τὰ ἠθικὰ δὲν προήγαγον τὴν ἐπιστή-

μην, ὑπὸ ἠθικὴν ὁμῶς καὶ θρησκευτικὴν ἔποψιν εἶνε ὠφελιμώτατα.

6') Σπουδαιότεροι εἶνε οἱ *Βίοι παράλληλοι*, ἐν οἷς περιέχονται βιογραφίαι μεγάλων ἀνδρῶν, καὶ παραλληλίζονται Ἑλλήν καὶ Ῥωμαῖος.

Εἶνε δὲ οἱ ἑξῆς :

1. Θησεύς	2. Ῥωμύλος
3. Λυκοῦργος	4. Νουμῆς Πομπήλιος
5. Σόλων	6. Οὐαλέριος Ποπλικόλας
7. Θεμιστοκλῆς	8. Κάμιλλος
9. Περικλῆς	10. Φάβιος Μάξιμος
11. Ἀλκιβιάδης	12. Κοριοράνος
13. Τιμολέων	14. Παῦλος Αἰμίλιος
15. Πελοπίδας	16. Μάρκελλος
17. Ἀριστείδης	18. Κάτων ὁ Πρεσβύτερος
19. Φιλοποίμην	20. Φλαμίνιος
21. Πύρρος	22. Μάριος
23. Λύσανδρος	24. Σύλλας
25. Κίμων	26. Λούκουλλος
27. Νικίας	28. Κράσσοι
29. Εὐμένης	30. Σερτόριος
31. Ἀγησίλαος	32. Πομπήϊος
33. Ἀλέξανδρος	34. Καῖσαρ
35. Φωκίων	36. Κάτων ὁ νεώτερος
37. Ἄγις	38. Κλεομένης
39. 40. Οἱ δύο Γράγκχοι	
41. Δημοσθένης	42. Κικέρων
43. Δημήτριος ὁ Πολιορκητῆς	44. Ἀντώνιος
45. Δίων	46. Βρούτος

Τούτοις προσθετέαι ἀκόμη τέσσαρες χωριστὰ βιογραφίαι τοῦ Ἀρταξέρξου Μνήμωνος, Ἀράτου, Γάλβια καὶ Ὀθωνος.

Ὁ Πλούταρχος κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ δὲν πειρᾶται νὰ συγγράψῃ ἱστορίαν ἢ νὰ ἀγωνισθῇ πρὸς τοὺς μεγάλους ἱστορικοὺς τοῦ παρελθόντος, ἀλλὰ θέλει πολλῶ μᾶλλον ἐν τοῖς βίοις τοῦ, οὓς πρεσβύτης ἤδη ἔγραψεν ἐν Χαιρωνείᾳ, νὰ ἀποκαλύψῃ διὰ τῶν ἐξόχων ἀνδρῶν, τὸν ἐσωτερικὸν ἄνθρωπον μετὰ τῶν καλῶν καὶ κακῶν αὐτοῦ ἰδιοτήτων. Ὁ σκοπὸς τοῦ συγγραφέως ἦτο, ἵνα διὰ τῆς διασώσεως τῶν λαμπρῶν τούτων παραδειγμάτων τοῦ παρελθόντος θεωπεύσῃ νοσοῦσαν ἐποχὴν, καὶ ἰδίως, ἵνα ἐμφυσήσῃ εἰς τὴν νεότητα ἐνθουσιασμὸν πρὸς τὴν ἀνδρικήν ἀρετήν. Ἡ φιλόανθρωπος αὕτη ἀρχὴ ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τῶν βιογραφιῶν ἐκείνων, πρὸς τοῦτω δὲ καὶ ἡ σπουδὴ πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ κρίσις αὐστηρὰ καὶ ἀμερόληπτος. Καὶ δὲν στερεῖται μὲν χάριτος καὶ ζωηρότητος, ἐλλείπει ὁμῶς αὐτῷ ἀφέλεια καὶ ἐνέργεια. Μακρὰ περίοδοι καὶ ἐπισωρεύσεις εἰκόνων καθιστῶσι δυσχερῇ τὴν ἀνάγνωσιν. Πλὴν ἀλλ' ὅμως ἔνεκα τοῦ περιεχομένου, τοῦ παρορμῶντος εἰς ἀγαθὰς πράξεις, ἔνεκα τοῦ ὕψους τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν ἠθικῶν παραγγελημάτων, οἱ παράλληλοι βίοι εὖρον θερμὴν ὑποδοχὴν κατὰ πᾶσαν ἐποχὴν, ἰδίως ἐν ταῖς καρδίαις τῆς πρὸς πράξεις διψώσης νεολαίας.

97. Ἀρριανός, ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ καὶ Ἀντωνίου τοῦ εὐσεβοῦς περὶ τὸ 136 μ. Χ. ἑπάρχος Καππαδοκίας, νικηφόρος ἐν τῷ κατὰ τῶν Ἀλανῶν καὶ Μασσαγετῶν πολέμῳ διήγαγε τὰ τελευταῖα τοῦ βίου του ἐν Νικομηδείᾳ συγγράφων. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ ἐξέχουσιν : *Ἱστοριῶν ἀναβάσεως Ἀλεξάνδρου* βιβλία 7 ἐν Ἀττικῇ σχεδὸν γλώσσῃ γεγραμμένα, ἅτινα παρέχουσιν ἡμῖν τρανὸν τῶν σπουδῶν τοῦ μαρτύριον, ἰδίως δὲ τοῦ Ξενοφώντος. Ἡ βραχεῖα αὕτη ἱστορία τοῦ βασιλικοῦ ἥρωος, ὅστις δὲν εὗρεν, ὡς ὁ Ἀχιλλεὺς, τὸν Ὀμηρὸν τοῦ εἶνε ἢ μᾶλλον ἀξιόπιστος πασῶν τῶν ἄλλων, καὶ πρὸ-

τιμητέα τῆς τοῦ Κουρτίου Ρούφου καὶ Διοδώρου. Ἐκτὸς τούτου ἔγραψεν ὡς συνέχειαν τοῦ πρώτου αὐτοῦ συγγράμματος, καὶ ἕτερον ἐπιγραφόμενον : Ἰνδικὴ μετ' ἐπιτομῆς ἐκ τοῦ παραπλου τοῦ Νεάρχου, ὃ ἐστὶ ἐκ τοῦ ἡμερολογίου του, ὃπερ αὐτὸς ἔφερεν, ὅτε ἦτο ναύαρχος τοῦ μακεδονικοῦ στόλου ἐπανακάμπτοντος ἐξ Ἰνδίας. Ἀλλὰ αὐτοῦ συγγράμματα εἶνε : Κυνηγετικὸς, Παρθικὰ, Ἀλανικὰ, Βιθυνικὰ, τὰ μετὰ Ἀλέξανδρον. Ἐν τούτοις τῶν τελευταίων πέντε συγγραφεὺν ὑπάρχουσι μόνον Ἐπιτομαὶ καὶ ἀποσπάσματα.

98. Πausανίας ὁ περιηγητὴς, πιθανὸν ἐκ Λυκίας, ἤκμασεν περὶ τὸ 150 μ. Χ. Περιηγήθη καὶ ἄλλα μέρη, ἰδίως ὅμως τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ἀνερευνήσας αὐτὴν ὑφ' ὅλας τὰς ἐπὶ-ψεῖς. Καρπὸς τῆς περιηγήσεώς του ταύτης εἶνε τὸ ἡμῖν ἄξιον λόγου ἔργον του : *Περιήγησις τῆς Ἑλλάδος* εἰς 10 βιβλία. Εἶδεν τὰ θρησκευτικὰ πολιτικὰ καὶ τῆς τέχνης λείψανα τοῦ ὑψίστου ἀνθρωπίνου κάλλους, ἠρεύνησε πανταχοῦ τοὺς μύθους καὶ τὴν ἱστορίαν καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐρευνῶν του κατέθηκεν ἐν τῷ βιβλίῳ του. Τοῦτο, ὃπερ ἐπὶ μακρὸν ἐχρησίμευσεν ὡς ξαναγός, εἶνε πλούσιον χαρτοφυλάκιον τῶν ἐλληνικῶν Ἀρχαιοτήτων, καὶ μάλιστα ὡς πρὸς τὰ θρησκευτικὰ. Τὰ ἐλαττώματα τοῦ Πausανίου συνίστανται εἰς τὴν ἑλλειψιν ἱστορικῆς κριτικῆς, καὶ χάριτος. Ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν ἀπομιμνεῖται τὸν Ἡρόδοτον, καὶ εἶνε αὕτη ἀρχαίζουσα καὶ ἐπιτετηδευμένη.

99. Ἀππιανὸς περὶ τὸ 150 μ. Χ. ἔγραψεν 24 βιβλία ῥωμαϊκῆς ἱστορίας : *Ῥωμαϊκὰ ἢ Ῥωμαϊκὴν Ἱστορίαν*, ἐξ ὧν ἐκτὸς ἀποσπασμάτων σώζονται πλήρη ἑνδεκα. Ἐκ τούτων τὰ βιβλ. 6 καὶ 7 πραγματεύονται τὴν Ἰσπανίαν καὶ τὰ περὶ Ἀννίου, βιβλ. 8 τὴν Πουνικὴν Ἱστορίαν, βιβλ. 11. Συριακὴν καὶ Παρθικὴν, βιβλ. 12, τὸν Μιθριδάτην, τὰ βιβλ. 13—17 τοὺς ἐμφυλίους πολέμους, βιβλ. 23 τὴν Ἰλλυρίαν. Ὡς ἱστοριογράφ-

φος εἶνε ὁ Ἀππιανὸς ἀφελὴς καὶ ἀληθής, ἴσως ὀλίγον μεροληπτικὸς ὑπὲρ τῆς Ῥώμης· ἡ γλῶσσά του εἶνε ἀπλὴ καὶ εὐκατάληπτος.

100. *Πτολεμαῖος ὁ Κλαύδιος*, ἦν ἐκ τῆς Πτολεμαίδος τῆς ἁνῶ Αἰγύπτου περὶ τὸ 150 μ. Χ., ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐργαζόμενος ἐν Σεραπίῳ τῆς Ἀλεξανδρείας. Τοῦ σπουδαίου τούτου ἀνδρός, ὅστις ἐξέχει ἐν τῇ μαθηματικῇ, ἀστρονομίᾳ καὶ γεωγραφίᾳ, ἐκτὸς ἄλλων σώζονται τὰ ἐξῆς συγγράμματα :

α) *Γεωγραφικὴ ὑφήγησις* εἰς 8 βιβλία, μαθηματικὴ γεωγραφία ἀξία λόγου.

β) *Μεγάλῃ σύνταξις* τῆς ἀστρονομίας, εἰς 13 βιβλία, περιέχουσα τὸ τῶν ὅλων σύστημα τοῦ μεγάλου ἀστρονόμου, ὅπερ ἦτο ἐν χρήσει καὶ μέχρι τῶν ἀρχῶν τῶν νεωτέρων χρόνων. Κατὰ τοῦτο ἡ γῆ εἶνε τὸ κέντρον τοῦ κόσμου καὶ περὶ αὐτὴν κινουῦνται τὰ ἄλλα οὐράνια σώματα.

γ) *Κατὰ βασιλειῶν*, κατάλογος βασιλικῶν οἰκων ἀπὸ Ναβονασσάρου μέχρις Ἀντωνίνου τοῦ εὐσεβοῦς.

101. *Διογένης Λαέρτιος* ἔζη πιθανὸν περὶ τὰ τέλη τοῦ 2 αἰῶνος π. Χ. ὡς γραμματικὸς ἐν Ἀθήναις. Κατέλιπε φιλολογικὸν καὶ ἱστορικόν τι βιβλίον: *Περὶ βίων, δογμάτων καὶ ἀποφθεγμάτων τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ εὐδοκιμησάντων* εἰς 10 βιβλία. Ἀνέκδοτα διάφορα ἀποτελοῦσιν ἐνταῦθα τὸ κύριον μέρος, ἐλλείπει δὲ ἡ κριτικὴ καὶ ἡ βαθεῖα κατάληψις τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας. Πλὴν ἀλλ' ὅμως ἡ ἀξία τοῦ βιβλίου, ἔνεκα ἐλλείψεως ἄλλων εἶνε μεγάλη, καὶ εἶνε ἡ κυριώτερά πηγὴ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας.

102. Ἀθήναιος ἐκ Ναυκράτιος ἐν Αἰγύπτῳ, περὶ τὸ 200 μ. Χ. ἔζη ὡς γραμματικὸς καὶ σοφιστὴς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Ῥώμῃ, καὶ περὶ τὸ 228 ἐξέδωκε περιεκτικὴν τινα συλλογὴν: *Δειπνοσοφισταί* εἰς 15 βιβλία, ἐξ ὧν τὸ μέγιστον μέρος διώθηται ἤμιν πλῆρες. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο, συναρμισθὲν ἐκ

1500 περίπου, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπολεσθεῖσων μικροτέρων ἢ μεγαλειτέρων ἄλλων συγγραφῶν, διέσωσεν ἡμῖν πληθὺν εἰδήσεων περὶ ἀρχαίας ἱστορίας, φιλολογίας, ἀρχαιοτήτων, ἐπιστημῶν, τεχνῶν κλπ., ἅτινα ἄλλως ἤθελον μένει ἄγνωστα. Ἡ ἀξία τῶν εἰδήσεων τούτων τῶν ἐρανισθέντων ὑπὸ τοῦ φιλόπονου καὶ πολυμαθοῦς ἀνδρός, εἶνε μεγίστη.

103. *Δίων ὁ Κασάσιος Κοκκηϊανός*, υἱὸς Κασσίου τοῦ Ἀπρωιανοῦ συγκλητικοῦ ῥωμαίου, γεννηθεὶς ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας τῷ 155 μ. Χ. Ἐπαιδεύθη ἐπιμελῶς, καὶ ἐγένετο ῥήτωρ καὶ συνήγορος, εἶτα δὲ ἔλαβεν ὑψηλὰ πολιτικὰ ἀξιώματα. Ἐγένετο ταμίας, ἀγορανόμος, στρατηγὸς καὶ προήχθη δις εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ Ὑπάτου ὑπὸ Σεπτιμίου Σεβήρου (219 ἢ 220 μ. Χ.) καὶ ὑπὸ Ἀλεξάνδρου Σεβήρου (219 μ. Χ.). Τὰ τελευταῖα τοῦ βίου του ἔζησεν ἐν τῇ πατρίδι του, ἐνασχολούμενος περὶ τὸ συγγράφειν. Συνέγραψεν ἱστορίαν τοῦ Κομμόδου ἀπολεσθεῖσαν, καὶ *Ῥωμαϊκὴν ἱστορίαν* εἰς 80 βιβλία. Τοῦ μεγάλου τούτου ἔργου, περὶ ὃ εἰργάσθη 22 ἔτη, σώζονται πλήρη τὰ βιβλ. 37—54, τῶν δὲ λοιπῶν μόνον ἀποσπάσματα. Εἶνε δὲ μεγίστης ἀξίας τὸ ἔργον του τοῦτο, ἐν ᾧ ἐμφαίνεται οὐ μόνον ὁ φιλόπονος καὶ κριτικὸς συγγραφεύς, ἀλλ' ἐνταυτῷ ὁ πολιτικὸς καὶ στρατιώτης. Ἐξ ἑτέρου δὲ βεβαιοῦται ὑπ' αὐτοκρατορικοῦ ὑπαλλήλου διεφθαρμένη ἐποχὴ, ἥτις δὲν διεφύλαξε πλέον οὔτε σπινθῆρα τοῦ ἀρχαίου ῥωμαϊκοῦ πνεύματος.

104. *Ἡρωδιανός* ἐξ Ἀλεξανδρείας περὶ τὸ 200 μ. Χ. ἔζη ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐγένετο πολίτης ῥωμαῖος ἕνεκα τοῦ συγγράμματός του, συνισταμένου ἐξ ὀκτὼ βιβλίων καὶ ἐπιγραφομένου : *τῆς μετὰ Μάρκον βασιλείας ἱστορίαι*. Πραγματεύεται δὲ ἐν αὐτῷ τὴν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου μέχρι Γορδιανοῦ τοῦ Γ'. ἐποχὴν, καὶ διακρίνεται διὰ τὸ ἀξιόπιστον αὐτοῦ, τὴν ἀμερόληπτον κρίσιν, τὸ χάριν τῆς ἀφηγήσεως καὶ τὸ ὅπως οὖν καθαρὸν τῆς γλώσσης.

γ). *Οἱ λοιποὶ πεζοὶ συγγραφεῖς.*

105. *Δίων Χρυσόστομος*, ἐκ Προύσης τῆς Βιθυνίας, περὶ τὸ 100 μ. Χ. ἀνῆκεν εἰς μεμορφωμένην τινὰ οἰκογένειαν, ἀνετράφη ἐπιμελῶς καὶ μετέβη ὕστερον εἰς Ῥώμην. Ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐνασχοληθεὶς περὶ τὴν πολιτικὴν καὶ ἐπιστήμην, ἐξωρίσθη ἐπὶ Τραϊανοῦ, ἀλλ' ἐπανῆλθεν ἐπὶ Νέρβα εἰς τὴν πρωτεύουσαν, καὶ ἠύνοεῖτο ἰδιαζόντως ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου, καθὼς καὶ ὑπὸ τοῦ διαδεξαμένου αὐτὸν Τραϊανοῦ. Τοῦ πεπαιδευμένου καὶ εὐστάθοῦς τὸν χαρακτῆρα τούτου ἀνδρός, ὅστις ἀπέκλινε πρὸς τοὺς στωϊκοὺς, ἔχομεν 80 λόγους ἐν καθαρᾷ γλώσσῃ καὶ χαρίεντας τὸ ὕφος.

106. *Αἰλιανὸς* ὁ τακτικὸς περὶ τὸ 130 μ. Χ. ἐν Ῥώμῃ διατρέβων, ἔγραψε περὶ στρατηγικῶν τάξεων ἐλληνικῶν, καὶ ἀφιέρωσεν αὐτὸ τῷ αὐτοκράτορι Ἀδριανῷ. Τοῦτο μεταγενεστέρως πολλαχῶς ἐπεξετάθη καὶ συνεπληρώθη, καὶ ἐν ταύτῃ τῇ μορφῇ διεσώθη ἡμῖν.

107. *Ἰάμβλιχος*, διάδοχος Ἀριστείδου ἐκ Μιλήτου, ὅστις περὶ τὸ 168 μ. Χ. συνέγραψεν ἐλληνικὰς μυθιστορίας. Αἱ ἀφηγήσεις αὗται εἶνε τὸ πεζὸν καταστὰν ἔπος τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, ἐπενεργοῦν ἐπὶ τὴν φαντασίαν καὶ τὸ αἶσθημα, Μιλησιακά, ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατὰ πρῶτον κληθεῖσαι. Τὸν Μιλήσιον λοιπὸν Ἀριστείδην ἀκολουθῶν ἔγραψεν ὁ Σύρος Ἰάμβλιχος *Ἱστορίας Βαβυλωνικὰς*, αἵτινες γέμουσι παραδόξων, γοητειῶν κλπ. Ἐπιτομὴ τῆς μυθιστορίας ταύτης σώζεται παρὰ Φωτίῳ.

108. *Γαληνὸς* ὁ Κλαύδιος, ἐκ Περγάρου, γεννηθεὶς τῷ 131 μ. Χ. καὶ ἀποθανὼν περίπου ἐβδομηκοντούτης, ὑπῆρξε μετὰ τὸν Ἱπποκράτη ὁ σπουδαιότατος ἱατρὸς πάσης τῆς ἀρχαιότητος. Πρὸς δὲ τούτοις αὐτὸς κατ' ἐξοχὴν ὑπερέβαλε κατὰ τὴν φιλολογικὴν γονιμότητα σύμπαντας τοὺς συγγραφεῖς.

Ἐπιμελῶς ἀνατραφεῖς ἐν τῇ πατρίδι του καὶ περαιτέρω μορφωθεὶς ἐν ἄλλαις πόλεσι, π. χ. Σμύρνη, Κορίνθῳ καὶ Ἀλεξανδρείᾳ, περὶ τὴν πρᾶξιν ἡσκήθη κατὰ πρῶτον ἐν τῇ πατρίδι του Περγάμῳ καὶ εἶτα ἐν Ῥώμῃ. Σώζονται αὐτοῦ περίπου 100 γνήσια ἱατρικὰ συγγράμματα, ἀπολεσθέντα εἶνε περὶ τὰ 125. Πολλὰ ἄλλα ὑπάρχουσι μεταπεφρασμένα ἐν λατινικῇ, ἀραβικῇ καὶ ἐβραϊκῇ γλώσσῃ, ὅπερ εἶνε δεῖγμα τῆς θερμῆς ὑποδοχῆς παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις. Ἔτι ἄλλα 30—50 εὐρίσκονται ἐν χειρογράφοις ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις. Ἐν τοῖς γνησίοις ἐκείνοις συγγράμμασι πραγματεύεται ὁ Γαληνὸς περὶ ψυχολογίας, φυσιολογίας, παθολογίας, ἀνατομίας, φαρμακολογίας, θεραπείας, διαιτητικῆς, χειρουργίας καὶ φιλοσοφίας. Ἡ γλῶσσά του εἶνε ὀλίγον κλασικὴ, ἡ ἀφήγησίς του πλατειάζουσα καὶ ἐπαναληπτικὴ, ἀλλὰ τὸ περιεχόμενον τῶν συγγραφῶν του εἶνε τοιοῦτον, ὥστε μέχρι τοῦ 16 αἰῶνος ἦτο αὐθεντικόν. Καίτοι ἡ νεώτερα ἱατρικὴ ὀλίγον προσέχει πρὸς τὸν μέγαν ἄνδρα, δὲν πρέπει νὰ λησμονῇ ὅμως ὅτι ὁ Γαληνὸς τὴν ἱατρικὴν ἐκ τῆς ἐμπειρίας καὶ τοῦ δογματισμοῦ μετήγαγεν εἰς ἀπλὴν φυσικὴν θεωρίαν.

109. *Πολύαινος*, περὶ τὸ 180 μ. Χ. ἔγραψε στρατηγήματα εἰς 8 βιβλία, ἅτινα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον περιῆλθον ἡμῖν πλήρη. Περιέχουσι δὲ οὐ μόνον τακτικοὺς κανόνας καὶ παραδείγματα στρατηγημάτων, ἀλλὰ καὶ παντὸς εἴδους μηχανορραφιῶν ἐν τε τῷ πολιτικῷ καὶ ἰδιωτικῷ βίῳ. Ἐλλείπει δὲ ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ, ὅπερ ἐπιμελῶς εἶνε συντεθειμένον, κριτικὴ καὶ σταθερὸν σχέδιον.

Ἐνταῦθα συγκαταλεκτέοι:

Κλαύδιος Αἰλιανὸς ὁ σοφιστὴς ἐκ Πραυνέστης περὶ τὸ 180 μ. Χ. διδάσκαλος τῆς ῥητορικῆς ἐν Ῥώμῃ, καὶ συγγραφεὺς τῆς ποικίλης ἱστορίας εἰς 14 βιβλία καὶ περὶ Ζώων, ἢ περὶ Ζώων ιδιότητος εἰς 17 βιβλία.

α) Φιλόστρατος, σοφιστῆς ἐν Ἀθήναις συγγραφεὺς πολλῶν συγγραφῶν ἀπολεσθεισῶν.

β) Φλάβιος Φιλόστρατος, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ἔζη ὡς σοφιστῆς ἐν Ἀθήναις, καὶ εἶτα ἐπὶ Σεπτιμίου Σεβήρου μέχρι τῶν μέσων τοῦ 2ου αἰῶνος ἐν Ῥώμῃ συγγραφεὺς τῶν συγγραμμάτων ἐπιγραφομένων: *Τὰ εἰς τὸν Τυανέα Ἀπολλώριον, βίοι σοφιστῶν, Ἡρωϊκός, Ἐπιστολαὶ* (73), *Εἰκόνες* εἰς 2 βιβλία.

γ) Φιλόστρατος, υἱὸς τοῦ Νερβιανοῦ καὶ θυγατρὸς τοῦ Φλαβίου Φιλοστράτου, ἐδίδασκεν ἐν Ἀθήναις καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήνῃ συγγραφεὺς τῶν *Εἰκόνων*, (ἀπομίμῃσις τῶν τοῦ πάππου του) ἐν μέρει διασωθεισῶν.

Πούβλιος Αἴλιος Ἀριστείδης ὁ ἐπικαλούμενος Θεόδωρος περίφημος ῥήτωρ γεννηθεὶς ἐν Ἀνδριανοῖς τῆς Μυσίας τὸ 117 μ. Χ. καὶ ἀποθανὼν τὸ 190 συγγραφεὺς τῶν περὶ πολιτικοῦ λόγου καὶ περὶ ἀφελοῦς λόγου. Ἐκτὸς τούτου ἔχομεν καὶ 35 αὐτοῦ λόγους.

Λιβάνιος ἐξ Ἀντιοχείας περὶ τὸ 350 περίφημος διδάσκαλος τῆς ῥητορικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἶτα ἐν Ἀντιοχείᾳ, καὶ γονιμώτατος συγγραφεύς. Ἀπέθανε τῷ 393. Τὰ κύρια αὐτοῦ ἔργα εἶνε: *προγυμνασμάτων παραδείγματα, λόγοι* (67) *Μελέται* (10) *ἠθοποιῖαι* (27) *Ἐκφράσεις* (33) *διηγήματα* (36) *βίος Δημοσθένους, Ἐπιστολαὶ* (πλέον τῶν 1600).

Ἰμέριος ἐκ Προύσσης τῆς Βιθυνίας περὶ τὸ 360 διδάσκαλος τῆς ῥητορικῆς, γραμματεὺς τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ καὶ συγγραφεὺς *μελετῶν καὶ ἐκλογῶν*, ἐξ ὧν 24 εἶνε πλήρεις καὶ 19 σῶζονται ἀποσπάσματα.

Ἀρναῖος Κορνοῦτος ἐκ Λεπτίδος τῆς Ἀφρικῆς, περὶ τὸ 50 μ. Χ. στωϊκός, συγγραφεὺς πολυαρίθμων συγγραφῶν, ἐξ ὧν σῶζεται ἢ περὶ τῆς τῶν θεῶν φύσεως.

β). Οἱ Ἕλληνες ἐν τῷ Ἀνατολ. ῥωμαϊκῷ κράτει ἀπὸ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου μέχρι Μωάμεθ τοῦ 2ου.

440. Τὸ τρίτον κέντρον τῆς Ἑλληνικῆς Φιλολογίας εἶνε ἀπὸ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου ἡ νέα Κωνσταντινούπολις (τὸ ἀρχαῖον Βυζάντιον). Ἐνταῦθα, ἔνθα συμπίπτουσιν εὐρωπαϊκὴ μόρφωσις καὶ Ἀσιανή, ἐπαναλαμβάνεται ὁ τρόπος τῆς πνευματικῆς ἐνεργείας τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ Ῥώμης, ἀλλὰ μὲ φανερώς ἐλαττουμένας δυνάμεις· διότι ἔνθεν μὲν ἀπεμακρύνοντο ὁσημέραι τοῦ μεγάλου παρελθόντος, ἔνθεν δὲ οἱ αὐτοκράτορες, ἀντιθέτως τῶν Πτολεμαίων ὀλίγα ἔπραξαν ὑπὲρ τῶν λογίων. Οὗτοι, οἱ Βυζαντινοὶ καλούμενοι, εὔρον ἐν Βυζαντίῳ μεγάλας βιβλιοθήκας καὶ πλουσίας συλλογὰς καὶ ἐγένοντο τόσον πολυάριθμοι, ὥστε ἠδύναντο νὰ μορφώσωσι γραμματικάς, φιλολογικάς, ῥητορικάς καὶ νομικάς σχολάς. Ἀλλ' οὐχὶ πλέον φερομένη ὑπὸ γενικῆς καὶ δημώδους παιδείας, ἀλλὰ περιοριζομένη εἰς στενὸν τινα κύκλον καὶ ὑπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ διαπνεομένη, ἡσχολεῖτο ἡ βυζαντινὴ πολυμάθεια οὐχὶ πλέον περὶ νέας ιδέας, οὔτε εἰς τὸ νὰ παράξῃ νέον τι ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου ἐδάφους. Ἐν τούτοις καὶ οἱ ἄνδρες οὗτοι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κληρικοὶ, ὠφέλησαν μεγάλως τὴν ἀνθρωπότητα. Οὗτοι διὰ τῆς ἐπιμελείας των διέσωσαν λείψανα ἐκ τῆς κρείττονος παρελθούσης ἐποχῆς διὰ καλλίτερον μέλλον. Οὗτος εἶνε ὁ ὑπεκκαυθεὶς σπινθὴρ ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ δεσποτισμοῦ καὶ ἐν τῇ πυκνῇ ὁμίχλῃ ματαίων δογματικῶν ἐρίδων μετὰ δὲ τὴν πτώσιν τοῦ Βυζαντίου, ἀνακομισθεὶς εἰς τὰ ἐρρωμενέστερα ἔθνη τῆς δύσεως, καθίσταται ἐκεῖ φωτεινὴ φλόξ.

α). Ἡ κοσμικὴ φιλολογία τῶν Βυζαντινῶν.

441. Ἡ βυζαντινὴ μυθιστορία, ἐκ τῶν μυλησιακῶν (§ 407) προελθοῦσα, ἐπεξετάθη εἰς εὐρὺν ἀναγνωστῶν κύκλον. Περὶ τὸ 390 μ. Χ. ἔγραψεν ὁ ἐπίσκοπος Ἠλιόδωρος ἐν Τρίκλῃ

τῆς Θεσσαλίας τὰ πλήρη φαντασίας *Αἰθιοπικά* του, ἐν οἷς περιγράφονται οἱ ἔρωτες καὶ τὰ συμβάντα τοῦ Θεαγένους καὶ τῆς Χαρικλείας. Λόγγος ἄγνωστος σχεδόν, συνέγραψεν *Ποιμενικῶν τῶν κατὰ Δάφνην καὶ Χλόην*, ὅπερ ἐχρησίμευσεν ὡς ὑπόδειγμα τῷ γερμανῷ Γεσνέρῳ (Πρβ. § 75). Περί τὸ 400 μ. Χ. ἔγραψεν Ἀχιλλεὺς Τάτιος τὴν μυθιστορίαν *Ἐρωτικῶν τῶν κατὰ Λευκίππην καὶ Κλιτοφῶκτα*. Τὰ μετὰ ταῦτα γραφέντα ἐν κακοῖς στίχοις, στεροῦνται χάριτος καὶ ἀφελείας.

112. Ἐν τῇ μακρᾷ ταύτῃ περιόδῳ τῆς ἱστορίας τῆς γραμματολογίας δύο μόνον ποιηταὶ ἐξετιμήθησαν παρὰ τοῖς συγχρόνοις των. Ἡσθάνοντό ἄρᾳ γε ὅτι ἤδη ἐψάλη, ὅτι ἐν Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἔπρεπε νὰ ψαλῇ καὶ ἐξελάβανον πᾶσαν νέαν ἀπόπειραν ἐκ τῶν προτέρων ματαίαν; Ἐτι πιθανώτερον εἶνε τοῦτο, ὅτι αἱ ψυχὰς τὸ μὲν, κατέστησαν τόσον ἀγχείνοες, τὸ δέ, τόσῳ στενόχωροι καὶ ξηραὶ, ὥστε ἐν αὐταῖς οὔτε ἡ ἀρχαία οὔτε νέα ποίησις εὔρισκον ἀπήχησιν. Ὁ πρῶτος τῶν εὐτυχῶν ἐκείνων ἦτο Νόρνος ἐξ Αἰγύπτου μετὰ τὸ 400 μ. Χ. ὅστις διήγειρε γενικὴν ἐκπληξιν διὰ τῶν *Διονυσιακῶν* του. Ἐνταῦθα ἐξυμνεῖται ἡ γέννησις τοῦ Διονύσου καὶ αἱ θαυμασταὶ αὐτοῦ πορεῖαι καὶ ἀγῶνες μέχρι τῆς εἰς τὸν Ὀλυμπον ἐπανόδου. Πολυάριθμοι μαθηταὶ καὶ ἀπομιμηταὶ π. Χ. Μουσαῖος περὶ τὸ 500 μ. Χ, ἐν τῷ χαρίεντι ἐρωτικῷ αὐτοῦ ἔπει «*Τὰ καθ' Ἡρῶ καὶ Λέανδρον*» ἠκολούθησαν τὸν ποιητὴν, οὗ τὸ θερμὸν Ἀφρικανὸν αἶμα εἶνε ἀδιάγνωστον ἐν τῷ ἔπει. Ὁ δεύτερος εὐτυχὴς ἐκαλεῖτο Γεώργιος Πισίδης περὶ τὸ 630 μ. Χ. διάκονος καὶ σκευοφύλαξ τῆς Ἀγίας Σοφίας ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐκτὸς μικροτέρων ἢ ἦπτον ἀρεστῶν ποιημάτων ἐποίησεν τρία μεγαλείτερα ἱστορικὰ ἐν ἱαμβικοῖς τριμέτροις: δύο ἐγκώμια εἰς αὐτοκράτορα Ἡρακλείδην, καὶ ποίημά τι εἰς τὸν πόλεμον τῶν Ἀβάρων.

113. Ὁ πεζὸς λόγος μέχρις Ἰουστινιανοῦ. Ὡς σπουδαιό-

τερος εἶνε ὁ Ἡσύχιος καὶ Στοβαῖος. Ὁ γραμματικὸς Ἡσύχιος ἐξ Ἀλεξανδρείας, ἡμῖν ἄγνωστος καθ' ὁλοκληρίαν, εἶνε ὁ συγγραφεὺς λεξικοῦ. Τὸ ἀλφαριθμητικῶς διατεταγμένον βιβλίον εἶνε σπουδαῖον διὰ τὴν σπουδὴν τοῦ Ὀμήρου, τῶν δραματικῶν, λυρικῶν, ῥητόρων κλπ. Ἰωάννης Στοβαῖος, Μακεδὼν περὶ τὸ 460 μ. Χ. πολυμαθὴς ἐξ 600 συγγραφέων συνέθηκε 2 συγγράμματα α) Ἐκλογῶν φυσικῶν, διαλεκτικῶν καὶ ἠθικῶν βιβλία β'. καὶ β) Ἀνθολόγιον. Τὸ τελευταῖον εἶνε ἠθικόν, συλλογὴ γνώμικῶν, ὠρισμένη διὰ τὸν υἱὸν τοῦ συγγραφέως. Ἀμφότεραι αἱ συλλογαὶ περιῆλθον ἡμῖν πολὺ ἀτελεῖς.

114. Ἐτι ἄπαξ ἐσπινθήρισεν ὁ ἐθνικὸς Ἑλληνισμὸς ἐν τῷ αὐτοκράτορι Ἰουλιανῷ τῷ Ἀποστάτῃ (361—363 μ. Χ.), τῷ εὐφροεστάτῳ καὶ ἀσπόνδῳ ἐχθρῷ τοῦ χριστιανισμοῦ. Οὗτος ἤθελε νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ νεοπλατωνικὴ φιλοσοφία καὶ ὁ ἀρχαῖος τῶν θεῶν κόσμος τοῦ Ὀμήρου, καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ πάλιν τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ λαμπρότητα. Εὐτυχῶς διὰ τὸ κράτος τοῦ ἐφονεύθη διατρυπηθεὶς ὑπὸ παρθικῆς λόγχης, ὁ ἀληθῶς τελευταῖος τῶν Ἑλλήνων. Αὐτοῦ σώζονται πολυάριθμα συγγράμματα, ἰδίως δὲ 8 λόγοι καὶ 83 ἐπιστολαί. Πρόκλος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοῦ 405—485 μ. Χ. ἐνθουσιώδης, ἐγκρατὴς καὶ ὑπέρμαχος τῆς εἰδωλολατρείας. Παρὰ τὴν καλλονὴν τοῦ σώματος καὶ τὴν μεγάλην σωματικὴν ῥώμην καὶ τὴν ἀμετάβλητον ὑγείαν, εἶχε καὶ θαυμασίαν μνήμης ἰσχύν, καὶ ἀπαράμιλλον σπουδὴν πολλῶν κλάδων μαθήσεως. Ἡ ἐκουσία ἐγκράτεια καὶ ἡ φαιδρὰ ἀφοσίωσις εἰς τὰ θρησκευτικὰ καθήκοντα παρήγαγον αὐτῷ τὴν φήμην ἁγίου. Ἐνεκα τῶν δοξασιῶν τοῦ φυγῶν ἐκ Ῥώμης εἰς Ἀσίαν. Ἀπέθανεν ἐνῶ 485 ταῦθα μ. Χ. Τὸ κύριον θεολογικὸν αὐτοῦ ἔργον εἶνε : *Εἰς τὴν Πλάτωνος Θεολογίαν*. Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ (527—565 μ. Χ.) ἤκμασεν ὁ Τριβωνιανὸς ὁ πρῶτος νομοδιδάσκαλος τῆς ἐποχῆς του, καὶ ὁ κυρίως συντάκτης τοῦ

μεγάλου καὶ ἀθανάτου νομικοῦ ἔργου : «corpus juris civilis Justinianei,» οὐ πολλά εἶνε ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἑλληνιστὶ γεγραμμένα. Ὡς ἱστοριογράφος ἐξέχει ὁ γραμματεὺς καὶ σύντροφος τοῦ Βελισσαρίου, *Προκόπιος* διὰ τὴν πολλὴν αὐτοῦ ἐμπειρίαν, ἀφέλειαν τῆς παραστάσεως, καὶ διὰ τοῦ δριμύος κατὰ τῆς δεσποτείας αὐτοῦ ὕφους.

Σώζονται αὐτοῦ 8 βιβλία. Αἱ καθ' αὐτὸν ἱστορίαι ἢ περὶ πολέμων, ἐν αἷς διηγεῖται τοὺς πολέμους Ἰουστινιανοῦ κατὰ τῶν νέων Περσῶν, Βανδάλων καὶ Ὀστρογόθων. Ἐνδιαφέροντα εἶνε τὰ *Ἀνέκδοτα* ἐκδοθέντα μετὰ τὸν θάνατόν του, ἐν οἷς ἐκφράζει τὸ μῖσος αὐτοῦ κατὰ τῶν τότε δυναστῶν. Φώτιος 857 μ. Χ. Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (Πρβ. § 119) ἔξοχος ἐκκλησιαστικὸς πατήρ. Οὐχὶ τόσον ὥς συγγραφεὺς Θεολόγος, ὅσον ὥς συλλογεὺς καὶ ἐρανιστὴς ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐπαινεῖται. Τοῦτο μαρτυροῦσιν ἡ *βιβλιοθήκη του*, ἐν ᾗ πραγματεύεται 280 συγγράμματα, καὶ ἡ *συναγωγὴ λέξεων*. *Κωνσταντῖνος Κεφαλᾶς* περὶ τὸ 940 μ. Χ. ἦτο ὁ συντάκτης πολυτίμου *Ἀνθολογίας* εἰς 15 βιβλία ἀρχαιοτέρων καὶ νεωτέρων ἔτι χριστιανικῶν ἐπιγραμμάτων.

Μάξιμος Πλανούδης ἐκ Νικομηδείας περὶ τὸ 1330 κατήρτισε συλλογὴν Αἰσωπείων μύθων, καὶ ἐπιτομὴν ἐκ τῆς ἀνθολογίας τοῦ προηγουμένου, ἣτις καὶ ὠνομάσθη *Ἀνθολογία Πλανούδης*.

Σουῦδας, πιθανὸν περὶ τὸ 1000 μ. Χ. συγγραφεὺς μεγάλου Λεξικοῦ, περιέχοντος πληθὺν φιλολογικῶν, ἱστορικῶν καὶ αρχαιολογικῶν εἰδήσεων. Κατὰ πρῶτον ὁ ἡμέτερος 19 αἰὼν προσεπάθησε νὰ ἐξάξῃ τοὺς θησαυρούς, οἵτινες ἔκειντο εἰς τὸ εὐρὺ τοῦτο μεταλλεῖον.

115. Ὁ πεζὸς λόγος μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ *Βυζαντίου*. Ἡ θυγάτηρ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Ι'. τοῦ πατρὸς τῶν σταυροφορικῶν, καὶ τῆς Εἰρήνης, Ἀννα Κομνηνοῦ, μετὰ

τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της μετέβη εἰς μονήν τινα καὶ ἐκεῖ ἔγραψεν τὴν ἱστορίαν τοῦ πατρὸς της ἀπὸ τοῦ 1069—1118 μ. Χ. εἰς 15 βιβλία ἐπιγραφομένην, ἡ Ἀλεξιάς. Ἡ εὐφυής καὶ λογία συγγραφεὺς δεικνύει ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ, ἔνθεν μὲν τὴν υἱικὴν αὐτῆς στοργήν, ἔνθεν δὲ ὅτι εἶνε θυγάτηρ ἠθικῶς καὶ πολιτικῶς νοσοῦσης ἐποχῆς. Ζωναρᾶς περὶ τὸ 1144, ἐπὶ πολὺν χρόνον γραμματεὺς, εἶτα μοναχός, κατόπιν συγγραφεὺς, ἔγραψε χρονικόν, παγκόσμιον ἱστορίαν εἰς 18 βιβλία, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἱστορίας μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ. Καταφανῶς ἐπιδείκνυται ἀμεροληψίαν καὶ θηρεύει τὸ ἀγαθὸν καὶ καλὸν, ὅπερ ἦτο σπάνιον τότε ἐν τῷ Βυζαντινῷ κράτει. Ἰωάννης καὶ Ἰσαὰκ Τζέτζης, λόγιοι ἀδελφοί, ἤκμασαν περὶ τὸν 12 αἰῶνα. Ὁ Ἰωάννης ἔγραψεν ἔπος ἐκ 1676 κακῶν ἑξαμέτρων, Ἰλιακὰ, ὡς συμπλήρωσιν τῶν Κυκλικῶν εἰς τρία μέρη : πρὸ Ὀμήρου, τὰ Ὀμήρου, τὰ μεθ' Ὀμήρου. Ἐκτὸς τούτου συνέγραψε *Βίβλον κριτικὴν*, ἀλλ' ἄνευ κριτικῆς καὶ τάξεως ἐν κακοῖς στίχοις. Σπουδαιότερα εἶνε τὰ ὑπομνήματα ἢ αἱ παραφράσεις τῶν ποιητῶν π. χ. τοῦ Ὀμήρου, Ἡσιόδου, Ἀριστοφάνους κλπ. Τὸ εἰς Ἀλεξάνδραν τοῦ Λυκόφρονος ὑπόμνημα ἔγραψαν κοινῶς ἀμφότεροι οἱ ἀδελφοί. Εὐστάθιος, μετὰ ταῦτα ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης περὶ τὸ 1180 κατέλιπε παρεκβολὰς εἰς Ὀμήρου Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν. Μανουὴλ Μοσχόπουλος περὶ τὰ τέλη τοῦ 14 αἰῶνος, ὁ σπουδαιότατος ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν διαφθειρόντων τὰ κείμενα Μοσχοπούλων, ἔγραψεν ἐνδεῆ καὶ ξηρὰ σχόλια εἰς Ἰλιάδα, Ἡσιόδον, Πίνδαρον, Εὐριπίδην κλπ. Τὸ πολιτικῶς σεσηπὸς καὶ φιλολογικῶς ῥυτιδούμενον Βυζάντιον ἔβαινε πρὸς τὸ τέλος του.

116. Τὸ τέλος τῶν Βυζαντινῶν σπουδῶν, ἡ ἡὺς νέας ἐποχῆς. Ὁ ἰσχυρὸς Ὀσμὰν προσήγγιζε πάντοτε πρὸς τὴν πόλιν, τὴν ὁποίαν ἀκόμη μόνον τὰ ὑψηλὰ καὶ ὀχυρὰ τείχη

προήσπιζον. Ἦδη θησαυροὶ βιβλίων μετεφέροντο εἰς Ἱταλίαν ἔνθα ὁ Πετράρχας († 1374 μ. Χ.) καὶ ὁ Βοκάκιος († 1375) προπαρεσκευάζον τὸ ἔδαφος δι' ἀνακαινισθείσας ἑλληνικάς σπουδάς, ἥδη ἀνεφαίνοντο πάλιν, ὥς πρὸ 14 αἰώνων, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἀνακτηθείσῃ τρίτῃ πατρίδι Ἑλληνες λόγιοι ἐκ τῆς τετάρτης. Μαρουήλ Χρυσολωρᾶς († 1415 ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Κωνσταντίας) διδάσκων ἐν Ῥώμῃ, Βενετίᾳ, Μεδιολάνῳ καὶ Παρίᾳ, ὁ ἀληθὴς ἀνακαινιστὴς τῆς ἑλληνικῆς παιδείας ἐν τῇ δύσει, ἠνέωξε διὰ τοὺς συμπολίτας τοῦ ἄσυλον ἐν Φλωρεντίας προβλέπων τὴν πτῶσιν τοῦ Βυζαντίου. Ὡστε καὶ πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς πρωτεύουσῃς εὕρισκοντο ἤδη πολλοὶ ἐν τῇ δύσει· μόνον λόγιοι μοναχοὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐγκαταλίπωσι τὰς μονὰς των. Τῷ 1438 ἐδίδασκεν Γεώργιος ὁ γεμιστός, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Πλήθων, ἐν Φλωρεντίᾳ περὶ Πλάτωνος. Βησσαρίων, μαθητὴς τούτου, προσῆλθεν εἰς τὴν Λατινικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἐγένετο καρδινάλιος ἐν Ῥώμῃ. Θεόδωρος Γαζῆς ὁ καινοτόμος, Ἑλλήν γραμματικός, μετὰ τὸ 1430 ἦλθεν ἐκ Θεσσαλονίκης εἰς Μαντούην. Συνέγραψε : Γραμματικὴν Εἰσαγωγὴν εἰς 4 βιβλία καὶ παρέφρασε τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν βατραχομουχίαν, μετήνεγκε δὲ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὸν τοῦ Κικέρωνος Κάτωνα τὸν πρεσβύτερον. Γεώργιος Τραπεζούντιος ἐδίδασκε μετὰ τὸ 1440 ἐν Ῥώμῃ. Ἐκ τῶν μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Βυζαντίου καταφυγόντων εἰς δύσιν, οἵτινες εὗρον ὑποδοχὴν παρὰ τῷ Βησσαρίωνι καρδινάλιῳ ἐν Ῥώμῃ καὶ παρὰ τῷ Κόσμῳ ἐκ τῶν Μεδίκων, τῷ ἰδρυτῇ πλατωνικῆς Ἀκαδημίας ἐν Φλωρεντίᾳ, ἄξιοι μνείας εἶνε : οἱ Ἀριστοτελικοὶ Ἀνδρόνικος Κάλλιστος, Κωνσταντῖνος Λάσκαρις, Ἰωάννης Λάσκαρις, Δημήτριος Χαλκοκονδύλης κλπ. Καίτοι δὲ οἱ ἄνδρες οὗτοι δὲν ἐπανάρθωσαν τὴν Ἐπιστήμην, οὐχ ἥττον ὁμῶς ὑπῆρξαν οἱ προπαρασκευασταὶ τῆς Ἑλληνικῆς γραμματικῆς καὶ γραμματολογίας. Οὗτοι κατὰ πρῶτον ἔδειξαν εἰς τοὺς

δυτικούς, ὅτι ὑπάρχει τι καλλίτερον τῆς λεπτολόγου καὶ ἀγό-
νου σχολαστικῆς, καὶ τῆς βαρβάρου Λατινικῆς τῶν μοναχῶν
καὶ ἐν τούτῳ τῷ ὑψηλοτέρῳ ἐνυπάρχει ἡ δύναμις νὰ ἀπαλ-
λαχθῶσιν αὐτοὶ ἐκ τῆς πνευματικῆς δουλείας.

6) *Οἱ Ἑλληνες ἐκκλησιαστικοὶ Πατέρες.*

117. Ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι, ὅπερ παρήγαγε τὴν μόνην
καὶ ἐντελῆ ἱστορίαν τῆς φιλολογίας, ἀνεφύη καὶ τὸ γιγαν-
τιαῖον δένδρον τῶν Ἑλλήνων πατέρων μετὰ τοῦ μακρὰν ἐξα-
πλωθέντος αὐτῶν στεφάνου. Ἐκ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τού-
των ἐνταῦθα ἀπαριθμοῦμεν τοὺς πατέρας ἐκείνους, οἵτινες διὰ
τῶν συγγραφῶν αὐτῶν κατέχουσιν ἰδιάζουσας θέσιν.

118. Οἱ πατέρες τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων μετὰ Χρι-
στόν. Ἐνταῦθα ὀνομαστέοι : α) Ἰγνάτιος ἐπίσκοπος Ἀλε-
ξανδρείας, συγγραφεὺς 7 διασωθεισῶν ἡμῖν ἐπιστολῶν. Ἀπέ-
θανεν ὡς μάρτυς τῷ 107 ἢ 116 ἐν Ῥώμῃ. β) Πολύκαρπος,
οὗ ἐπιστολὴ ὑπάρχει πρὸς Φιλιππίους, ἐπίσκοπος ἐν Σμύρνῃ
καεῖς τῷ 147 ἢ 169. γ) Ἰουστῖνος μάρτυς γεννηθεὶς τῷ
84, γενόμενος χριστιανὸς τῷ 133, καὶ ἀποκεφαλισθεὶς τῷ
163 κατέλιπεν ἡμῖν 10 συγγραφάς. δ) Εἰρηναῖος ἐξ Ἑλλά-
δος γεννηθεὶς περὶ τὸ 120, μαθητὴς Πολυκάρπου, ἐπίσκοπος
ἐν Λυῶνι, ὑπέστη τῷ 202 τὸν μαρτυρικὸν θάνατον. Ἐκ τῶν
5 αὐτοῦ βιβλίων καθ' αἵρετικῶν σώζονται τὸ πρῶτον καί
τινα ἀποσπάσματα ἐκ τῶν λοιπῶν. ε) Τ. Φλάβιος Κλήμης,
πιθανὸν ἐξ Ἀθηνῶν, ἀποθανὼν τῷ 216, ἦτο κατ' ἀρχὰς ἐθνι-
κὸς φιλόσοφος, ἀλλ' ἀσπασθεὶς τὸν χριστιανισμὸν ἐγένετο εἷς
τῶν σπουδαιοτάτων διδασκάλων τούτου. Ἀφοῦ ἔχαμε μα-
κρὰς περιηγήσεις, διέτριβε κυρίως ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἔνθα ἐδέ-
ξατο τὴν θέσιν πρεσβυτέρου ἢ κατηχητοῦ. Τὰ κάλλιστα τῶν
μέχρις ἡμῶν διασωθέντων συγγραμμάτων εἶνε : Προτρεπτι-
κός, δι' οὗ προτρέπει τοὺς ἐθνικοὺς νὰ δεχθῶσι τὸν χριστια-

νισμόν. Παιδαγωγός, ἐν ᾧ πραγματεύεται τὴν ἠθικὴν τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίαν. Στρωματεῖς ἢ στρώματα, ἐν οἷς ἐνυφαίνονται τὰ πλούσια ἄνθη καὶ οἱ καρποὶ τῶν Ἑλληνικῶν σπουδῶν τοῦ συγγραφέως. Ἕνεκα τῆς φιλοσοφικῆς αὐτοῦ τάσεως, ἐνομίσθη ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων αἰρετικός, ἐνῶ παρὰ τοῖς συγχρόνοις του ἐθαυμάζετο. ζ) Ὡριγένης, ὁ ἐπονομασθεὶς Χαλκέντερος, Ἕνεκα τῆς ἀόκνου ἐπιμελείας του, ἐγεννήθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῷ 158 μ. Χ. Τὴν πρώτην αὐτοῦ παιδευσιν ἔλαβεν ἐν τοῖς κόλποις χριστιανικῆς οἰκογενείας, καὶ ἐδιδάχθη παρὰ τοῦ πρεσβυτέρου Κλήμεντος. Ὅτε ἀπέθανεν ὁ πατήρ του, ἐζήτηε αὐτὸς νὰ διαθρέψῃ τοὺς ἑαυτοῦ διδάσκων τὰ μαθηματικά. Τῷ 211 μετέβη εἰς Ῥώμην, ἐκτίσασατο ἐκεῖ θαυμαστάς καὶ φίλους, καὶ ἐπανῆλθε μετὰ τινα χρόνον πάλιν εἰς τὴν πατρίδα του. Ἀκολουθῶς ὡς ἀπόστολος ἔκαμε περιηγήσεις, καὶ ἀνέπτυξε λαμπρὰν εὐγλωττίαν πλήρη ἀποστολικῆς δυνάμεως. Ὁ διωγμὸς τῶν χριστιανῶν ἐπὶ αὐτοκράτορος Μαξιμίνου ὑπῆρξεν αἰτία νὰ φυλάττηται κεκρυμμένος ἐπὶ δύο ἔτη, ἐπὶ Δεκίου τῷ 250 καθεῖρχθη καὶ μετὰ τινα ἔτη τῷ 254 ὑπέστη ἐν Τύρῳ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον. Ἐκ τῶν 6,000 (!) συγγραφῶν τοῦ ἐπὶ πολυμαθείᾳ θαυμαζομένου ἀνδρὸς περιῆλθον ἡμῖν: ἡ περὶ Ἀρχῶν, σύστημα χριστιανικὸν ἐρειδόμενον ἐπὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πλάτωνος, ὑπομνήματα, ὁμιλίαι, σχόλια εἰς Ἀγίαν Γραφὴν κλπ.

119. Οἱ Ἕλληνες πατέρες ἀπὸ τοῦ δ' μέχρι τοῦ θ' αἰῶνος. α) Εὐσέβιος (Πάμφιλος) ἐκ Καισαρείας, ἐν Παλαιστίνῃ γεννηθεὶς τῷ 261, ἀποθανὼν τῷ 340 μ. Χ. πρεσβύτερος τὸ πρῶτον, εἶτα δὲ ἐπίσκοπος τῆς πατρίδος του, ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ μᾶλλον πεπαιδευμένος ἀνὴρ τῆς ἐποχῆς του καὶ εἶνε ὁ πατήρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας. Τὸ κύριόν του σύγγραμμα, δι' ὃ ἔλαβε καὶ ὑλικὴν ὑποστήριξιν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου, ὀνομάζεται Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία καὶ περι-

λαμβάνει ἐν δέκα βιβλίοις τὴν ἐποχὴν ἀπὸ Χριστοῦ μέχρι τοῦ ἔτους 324· β) Ἀθανάσιος, γεννηθεὶς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῷ 296, ἐγένετο ἐπίσκοπος τῷ 326 καὶ ἀπέθανε τῷ 373. Ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν συγγραφῶν του, αἵτινες ἡμῖν διασώζονται, καταδεικνύουσι τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἐπιμέλειαν καὶ μελέτην· γ) Κύριλλος ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων, ἀποθανὼν τῷ 386, κατέλιπεν ἡμῖν μακρὰν σειρὰν θεολογικῶν συγγραμμάτων· δ) Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, γεννηθεὶς τῷ 300 ἐν χωρίῳ τινὶ τῆς Καππαδοκίας, τελευταῖον ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως ἀποθανὼν τῷ 394, ἦτο συγγραφεὺς 57 σωζομένων ἡμῖν συγγραμμάτων. Μεταξὺ τούτων εὐρίσκονται καὶ ποιήματα ἐν ἑξαμέτροις, ἄλλα ἐν διαφόροις ἄλλοις μέτροις, καὶ ἐπιγράμματα· ε) Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ἐγεννήθη τῷ 344 ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Κοίλης Συρίας, ἐγένετο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀπέθανε τῷ 407. Αὐτοῦ ὑπάρχουσιν 6 τόμοι περιέχοντες πραγματείας, λόγους, κηρύγματα κλπ. ζ) Συνέσιος, ἐκ Κυρήνης τῆς Αἰγύπτου, ἐγένετο χριστιανὸς τῷ 440 καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐπίσκοπος Πτολεμαίδος· τὰ συγγράμματά του, ἐν οἷς καὶ 40 ὕμνοι, συμποσοῦνται εἰς 44· η) Θεοδώρητος, γεννηθεὶς τῷ 393 ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐπίσκοπος ἐν Κύρῳ τῆς Συρίας, κατέλιπεν ἡμῖν 5 βιβλία δογματικὰ καὶ ἠθικά, ἐν οἷς ἔξοχον θέσιν λαμβάνουσιν οἱ δέκα αὐτοῦ λόγοι περὶ τῆς Θείας Προνοίας· θ) Προκόπιος, ἐκ Γάζης, ἀνήκει εἰς τὸν ἕκτον αἰῶνα, εἶνε ὁ συγγραφεὺς 5 σωζομένων συγγραμμάτων, ὑπομνημάτων, σχολίων, ἐπιστολῶν· ι) Λεοντῖνος Βυζαντινός, ἔζη κατὰ τὸν αὐτὸν αἰῶνα καὶ ἔγραψε θεολογικὰ συγγράμματα, ἐξ ὧν 6 διασώθησαν ἡμῖν. Ἐκ τούτων 4 εἶνε καθ' αἵρετικῶν, π. χ. κατὰ τῶν Εὐτυχιανῶν, Νεστοριανῶν, Ἀπολλιναριστῶν κλπ. Κατὰ τὸν ἐπόμενον αἰῶνα ὑπῆρξεν ἡσυχία ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν πατέρων, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἑννατον ἐξέλαμψε τελευταῖος

ἀσκήρ. ια') Φώτιος, ἀνήκων εἰς πλουσίαν καὶ ἐπιφανῇ οἰκο-
 γνείαν, κατὰ πρῶτον ἐγένετο στρατιωτικὸς καὶ προήχθη μέ-
 χρι τοῦ λοχαγοῦ τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς. Εἰς πολιτικὴν
 ὑπηρεσίαν εἰσαχθεὶς ἔφθασε μετ' ὀλίγον μέχρι τοῦ γραμμα-
 τέως, εἶτα, στραφεὶς περὶ τὰ ἐκκλησιαστικά, ἀνῆλθεν εἰς 6
 ἡμέρας εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως.
 Ὡς τοιοῦτος συνήργησεν εἰς τὸν χωρισμὸν τῆς ἑλληνικῆς καὶ
 ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας. Ὁ μετὰ ταῦτα αὐτοῦ βίος εἶνε ἐπίσης
 πολυτάραχος, ὥς ὁ πρότερος· διότι βραδύτερον καθαιρεθεὶς
 καὶ εἰς μονὴν τινα ἀποσταλὴς, ἐγένετο πάλιν μετὰ 11 ἔτη
 πατριάρχης καὶ ἔμεινεν 8 ἔτη. Ἀλλὰ καὶ πάλιν καθηρέθη
 καὶ ἐν μονῇ ἀπέθανε τῷ 894 μ. Χ. Περὶ τῶν κοσμικῶν αὐ-
 τοῦ συγγραμμάτων λόγος ἐγένετο ἐν § 114, ἐκ δὲ τῶν ἐκ-
 κλησιαστικῶν τὴν πρώτην κατέχουσι θέσιν : Ἀμφιλόχια, συλ-
 λογὴ διαφόρων συμμίκτων πρὸς τὸν μητροπολίτην Ἀμφιλό-
 χιον καὶ τὰ ὑπομνήματά του εἰς τὸ Εὐαγγέλιον Λουκᾶ. Μετὰ
 τῆς δύσεως τοῦ τελευταίου τούτου ἀστέρος τῶν Βυζαντινῶν
 πατέρων ἐπῆλθε καὶ ἐνταῦθα τὸ σκότος.

120. Γενικὴ ἐπισκόπησις. Μετὰ τὰ προεκτεθέντα ἐπέρχε-
 ται ζήτημά τι αὐτόματον καὶ βαρεῖαν ἔχον ὀλκὴν, τὸ ἐξῆς :
 Κατὰ τί ὑπερέβαλον οἱ Ἕλληνες τῶν ἄλλων ἐθνῶν, καὶ κατὰ
 τί οὐχί ; Ὁ Ἰσραὴλ ἐξέχει κατὰ τὴν σεμνοπρεπῆ περὶ Θεοῦ
 κατάληψιν, καὶ διότι ἐθήρευσεν ὑψηλοτέραν τινὰ ἠθικὴν. Ἐν-
 ταῦθα οἱ Ὀλύμπιοι, ἐκεῖ ὁ Ἰεχωβά. Τίς ἠδύνατο περὶ τού-
 του νὰ ἀμφιβάλλῃ ; Ἡ Ῥώμη προηγεῖται τῆς πολυμεροῦς
 Ἑλλάδος, διότι ἐμόρφωσεν ἡνωμένην καὶ ἰσχυρὰν πολιτείαν,
 ἐρειδομένην ἐπὶ δικαίου βραδέως ἀναπτυχθέντος καὶ μεγαλο-
 πρεποῦς. Καὶ ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ κράτει ἀνέτειλε τὸ μέγα τῶν
 αἰώνων φῶς, ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀναρριπισθὲν
 βεβαίως ὑπὸ Ἑλληνικῆς πνοῆς, καὶ ἐγένετο ἐν ἐκείνῳ ἥλιος
 τὸν κόσμον φωτίζων καὶ θερμαίνων. Ὁ μεσαιὼν ἐν τῇ τεκτο-

νικῇ ἀπέστη τοῦ ἑλληνικοῦ ῥυθμοῦ, ἐν ᾧ ἡ ἑλληνικὴ δαίς, καίτοι στηριζομένη ἐπὶ ἐξεχόντων κιόνων, προσφωνεῖ τῇ θεατῇ: Μένω παρὰ σοί! Τὸ Γοτθικὸν τόξον ἀνέρχεται τουναντίον πρὸς τὸν Θεόν. Ἐκτὸς μικρῶν κλάδων τῆς τέχνης ὁ μεσαιὼν οὐδὲν ἐδημιούργησεν ἐπὶ τῆς χώρας τοῦ πνεύματος, ὅπερ οὐχὶ τοῖς ἑλληνικοῖς, ἀλλὰ καὶ πόρρω μόνον νὰ προσομοιάζῃ τοῖς ῥωμαϊκοῖς. Καὶ τὰ νεώτερα ἔθνη; Τοῦ Σοφοκλείου δράματος πιθανὸν ὑπέρτερον εἶνε τὸ μὴ ἐν θρησκευτικοῖς ὁρίοις περιοριζόμενον τοῦ Ἀγγλοῦ Σαιξσπέρου, ἢ δὲ λυρική τῶν Γερμανῶν ἰσορροπεῖ ἴσως πρὸς τὴν Ἑλληνικήν, ἀλλ' ἐν τῇ βασιλίδι τῶν ἐπιστημῶν, ἥτις ἐν παντὶ τῷ βίῳ εἰσρέει, ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, ἡ Γερμανία διὰ τοῦ Καντίου αὐτῆς ἐξέχει. Καὶ ἡ νεωτέρα βεβαίως ἱστοριογραφία ὑπερέχει τῆς τοῦ Θουκυδίδου, ἥτις ἐκ τῶν διδασκαλιῶν τῶν αἰώνων ἄγει εἰς ἠθικὰς καὶ μεταφυσικὰς ιδέας. Δεύτερον ὁμῶς Ὅμηρον οὐδεὶς ἀκόμη αἰὼν εἶδεν, ἀλλ' οὔτε δεύτερον Ἀριστοφάνη καὶ Δημοσθένη, — ἔπος, κωμῳδία καὶ ῥητορικὴ ἔμειναν ἀνεφικτα παραδείγματα. Νῦν ἡ γλυπτική. Πλάσματα θεῶν, οἷα τὰ ἑλληνικά, καὶ ἀνθρώπινα σχήματα, εἰς θεῖα ὕψη ἀναχθέντα, οὐδεὶς ἔτι λαὸς ἐδημιούργησε, καὶ δυσκόλως ἔθνος τι τῶν νῦν πεπολιτισμένων θὰ παραγάγῃ τοιαῦτα ἐκ τοῦ λίθου ἢ τοῦ χαλκοῦ. Ἡ ζωγραφικὴ τουναντίον παρὰ τοῖς νεωτέροις ἔνεκα τῶν ἐντελεστέρων μέσων κατέχει τὰ πρωτεῖα, ἐν ᾧ παρὰ τοῖς Ἑλλησι πολὺν χρόνον ἔμεινεν ἐν νηπιότητι. Ἐντεῦθεν ἐξάγεται: Τινὰ μὲν τῶν πνευματικῶν ἔργων ἐν Ἑλλάδι ἔμειναν ἀκαλλιέργητα, ἄλλα ἐξισοῦνται τοῖς νεωτέροις, καὶ ἄλλα μετὰ πλείονα τῶν δύο χιλιάδων ἔτη μένουσιν ἔτι ὡς ὑπόδειγμα. Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἐρειδόμενος ἐπὶ τῆς ἀρμονικῆς μορφώσεως πασῶν τῶν πνευματικῶν δυνάμεων ὑπάρχει ἔτι ὡς ἡ πολυτιμωτάτη διαθήκη τῶν ἀρχαίων χρόνων. Τόσον ἰσχυρῶς ἀκόμη ἐπιδρᾷ ἐπὶ τὸ πνεῦμα, ὥστε τὰ

σημερινὰ ἔθνη διὰ τὴν προαγωγὴν των πολὺ πρέπει νὰ φρον-
τίζωσιν, ὅπως διατηρῶσι τὴν συνέχειαν πρὸς τὴν Ἑλλάδα.

ΤΕΛΟΣ.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

Σελ.	1	στίχ.	4	ἀντὶ	καταταράττοντες	γράφε	καταράττοντες
»	6	»	23	»	τεχνηέντος	»	τεχνηέντως
»	8	»	2	»	μυστύρια	»	μυστήρια
»	»	»	7	»	Ὀλῆνος	»	ὠλῆνος
»	»	»	18	»	Ἀρχιγέτης	»	Ἀρχηγέτης
»	12	»	10	»	prisa	»	prisca
»	29	»	1	»	ὀξύροπον	»	ὀξύρροπον
»	39	»	23	»	ἀπωλεσθεν	»	ἀπολεσθέν
»	57	»	13	»	Εὐρυπίδης	»	Εὐριπίδης
»	136	»	1	»	τῆς Ἀταρνέας	»	τοῦ Ἀταρνέως.
»	70	»	12	»	ἀπωλεσθέντων	»	ἀπολεσθέντων
»	170	»	14	»	ποίησις	»	πεζὸς λόγος

Ἀλλὰ ἤττον σπουδαῖα ἀφίενται εἰς τὴν ἐπιείκειαν τοῦ ἀναγνώστου.

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ.

A.

	§§
Ἀγίας.....	6
Ἀθανάσιος.....	119
Ἀθήναιος.....	102
Ἀθλοὶ Ἡρακλέους.....	33
Αἴλιανός ὁ τακτικός	106
Αἴλιανός (Κλαύδιος).....	106
Αἴλιος (Πούβλιος).....	109
Αἴνιγμα Σφιγγός.....	33
Αἰσχίνης.....	66
Αἰσχύλος.....	23.27:32
Αἴσωπος.....	2.18
Ἀκουσίλαος	18
Ἀλεξανδρινοί	10
Ἀλεξίς	43
Ἀλκαῖος.....	16
Ἀλκμάν.....	17
Ἀμμώνιος Σάκκας.....	90
Ἀμφίων	2
Ἀνακρέων	16
Ἀνακρεόντεια ᾠσματα.	16
Ἀναξαγόρας.....	46
Ἀναξανδρίδης.....	43
Ἀναξίμανδρος.....	18
Ἀναξιμένης	18
Ἀνδοκίδης.....	64
Ἄννα Κομνηνοῦ.....	115
Ἀντισθένης	49
Ἀντιφάνης ..	43

Ἀντιφῶν.....	§§ 64
Ἀπολλώνιος ὁ Ἀλαβαν- δηνός	86
Ἀπολλώνιος ὁ Ῥόδιος...	73
Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεύς.	90
Ἀππιανός.....	99
Ἄρατος ἐκ Σόλων.....	51.71
Ἄρατος ὁ στρατηγός....	85
Ἀρίσταρχος ἐκ Τεγέας..	35
Ἀριστεάς.....	18
Ἀρίστιππος	49
Ἀριστοφάνης ὁ Κωμ.....	39.42
Ἀριστοφάνης ἐκ Βυζαν.	5.70
Ἀριστοτέλης	52
Ἀρισταρχος ἐκ Σαμοθ.	5.70
Ἀρίων.....	17
Ἀρκεσίλαος.....	51
Ἀρκτῖνος	6
Ἀρριανός.....	97
Ἀρχίλοχος.....	15
Ἀρχιμήδης	70
Αὐρήλιος Μ.....	90
Ἀχαιὸς	35
Ἀχιλλεὺς Τάτιος.....	111

B.

Βάβριος.....	18
Βάκις.....	1
Βακχυλίδης.....	24

§§

Βατραχομουμαχία	5
Βηρωσσός.....	81
Βησσαρίων	116
Βίων	76
Βλαῖσος.....	75 (Σημ.)
Βουκολικοί.....	75-77
Βυζαντινοί.....	110

Γ.

Γαζῆς Θεοδ.....	116
Γαληνός	108
Γεμιστός (πλήθων).....	116
Γεώργιος Πισίδης.....	112
Γεώργιος Τραπεζούντιος.	116
Γνήσιππος.....	35
Γοργίας.....	47.62
Γρηγόριος ὁ Ναζ.	119

Δ.

Δείναρχος.	84
Δημήτριος Χαλκοκονδ...	116
Δημόκριτος.	18
Δημόφιλος.	60
Δημοσθένης.	65
Διάλογος τῆς κωμωδίας	40
Διάλογος τῆς Τραγωδίας	29
Δίων Κάσσιος.	103
Δίων Χρυσόστομος. . . .	105
Διογένης ὁ κυνικός.....	49
Διογένης ὁ Λαέρτιος.....	101
Διόδωρος ὁ Σικελ.....	92
Διονύσιος ἐκ Μιλήτου...	18
Διονύσιος ἐκ Συράκ.....	35
Δίφιλος	74
Δράμα.....	26
Δράμα σατυρικόν.....	27.34

Ε.

Εἰρηναῖος.....	118
Ἑκαταῖος.....	18.53
Ἑλλάνικος.....	18
Ἑλληνες	3
Ἑλεγεία.....	9.21.22
Ἑμβατήριον ᾄσμα.....	25
Ἑμπεδοκλῆς	45
Ἑπίγραμμα.....	10.15.23
Ἑπίκουρος	18
Ἑπίκτητος	90
Ἑπος.....	5.6.7
Ἑπίχαρμος	36
Ἑπτὰ σοφ.	14
Ἑρατοσθένης.....	70
Εὐβουλος.....	23
Εὐκλείδης ὁ μαθημ.....	70
Εὐκλείδης ὁ φιλος.....	49
Εὐδημος.....	52
Εὐγάμων.....	6
Εὐμολπος.....	2
Εὐφορίων	35
Εὐπολις	39
Εὐριπίδης ὁ πρεσβ. 23.27.34	
Εὐριπίδης ὁ νεώτ.....	35
Εὐσέβιος.....	81.118

Ζ.

Ζήνων ὁ ἐλεάτης.....	18
Ζήνων ὁ στωϊκός.....	79
Ζηνόδοτος	5.70
Ζωναράς.....	115

Η.

Ἡριγνα	16
--------------	----

	§§		§§
Ἡλιόδωρος	111	Ἰσοκράτης.....	64
Ἡγησίας	86	Ἴων.....	22.35
Ἡράκλειτος.....	18	Ἰώσηφος	95
Ἡρωδιανός	104		-
Ἡσίοδος.....	7		
Ἡσύχιος.....	113		

Θ.

Θαλῆς.....	18
Θάμυρις	2
Θεανώ	18
Θέατρον	31
Θέογνις	14
Θεοδώρητος.....	119
Θεόκριτος.....	75
Θεόπομπος	59
Θέσπις	26
Θράκες	2
Θουκυδίδης.....	23.53.55

I.

Ἰάμβλικος.....	90.107
Ἰβάρης.....	17
Ἰγνάτιος.....	118
Ἰλαροτραγωδία.....	75 (Σημ.)
Ἰλιάς	5
Ἰμέριος.....	109
Ἰοφῶν	35
Ἰουλιανὸς ἀποστάτης....	114
Ἰουστῖνος μάρτυς	118
Ἰππίας	17
Ἰπποκράτης.....	68
Ἰππῶναξ.....	15
Ἰσαῖος.....	64

K.

Κάδμος	18
Καλλίμαχος	72
Καλλῖνος.....	14
Κανόνες τῶν Ἀλεξ.....	77
Καρνεάδης.....	51
Κεφαλαῖς	114
Κλέων	61
Κερκῖνος ὁ πρ.....	35
Κερκῖνος ὁ ν.	35
Κλήμης.....	118
Κορνοῦτος	90,109
Κράτης	37
Κριτίας.....	35
Κτησίας.....	57
Κυκλικοί	6
Κύριλλος.....	119
Κωμῳδία.....	36-41

Λ.

Λάσκαρις Κων.καὶ Ἰανός.	116
Λᾶσος	17
Λεοντῖνος	119
Λέσχης	6
Λεύκιππος, ...	18
Λιβάνιος.....	109
Λῖνος	2
Λογογράφοι.....	18
Λογγῖνος.....	90
Λόγγος	111
Λουκιανὸς	91

§§

Λυκόρτας	85
Λυκοῦργος	64
Λυρική.....	11.12.20.24.25
Λυσίας.....	64

Ὀρφεύς.....	85
	2

Π.

Μ.

Μάμαρκος.....	35
Μανέθων	84
Μαργίτης.....	2
Μελανιππίδης.....	47
Μελική ποίησ.	11.16
Μέλισσος	48
Μένανδρος	44
Μίμνερμος.....	44
Μόλων	86
Μόσχος	35
Μοσχόπουλος.....	115
Μόσχος.....	47
Μούσαϊος.....	2
Μοῦσαι	7
Μυθιστορία.....	107.111

Ν.

Νεοφῶν	35
Νόννος	112
Νουμήνιος	90

Ξ.

Ξάνθος	47
Ξενοκράτης.....	54
Ξενοφάνης.....	14.18
Ξενοφῶν.....	53.56

Ο.

Ὅμηρος.....	5
-------------	---

Πάμφος	2
Παράβασις τῆς κωμῶδ..	40
Παρμενίδης	18
Παυσανίας.....	98
Πελασγοί.....	2
Περικλῆς	64
Πίνδαρος	24
Πλάτων ὁ κωμ.....	39
Πλάτων ὁ φιλ.	50
Πλωτῖνος.....	90
Πλούταρχος	96
Πολύαινος	109
Πολύβιος.....	82
Πολύκαρπος	118
Πρόκλος	114
Προκόπιος	114
Πρόδικος	4x
Πρωταγόρας	47
Πτολεμαῖος	100
Πύρρων	84
Πυθαγόρας.....	80

Ρ.

Ῥαψῶδοι.....	5
Ῥίνθων.....	75

Σ.

Σαπφῶ	16
Σελλοί	4
Σέξτος Ἐμπειρικός	90
Συμμίχας.....	23

	§§
Σιμωνίδης ἐξ Ἀμοργοῦ	15
Σιμωνίδης ὁ Κεῖος.....	21.24
Σκίρας.....	75 (Σημ.)
Σόλων.....	14
Σοφοκλῆς ὁ νεώτ.....	35
Σοφοκλῆς ὁ πρεσβύτ.....	27.33
Σπεύσιππος.....	51
Στασίνοιο.....	6
Στησίχορος.....	17
Στοβαῖος.....	113
Στράβων.....	94
Σουΐδας.....	114
Σουσαρίων.....	37
Σύγκελος.....	91
Συμποτικὸν ᾠσμα.....	25
Συνέσιος.....	119
Σωκράτης.....	48
Σώπατρος.....	75 (Σημ.)
Σώφρων.....	36

T.

Τέρπανδρος.....	16
Τιμοκρέων.....	
Τραγῳδοί.....	27.27.28
Τριβωνιανὸς.....	114.

	§§
Τυρταῖος.....	14
Τζέτζης Ἰω. καὶ Ἰσαάκ.	115

Υ.

Ὑπερείδης.....	67
----------------	----

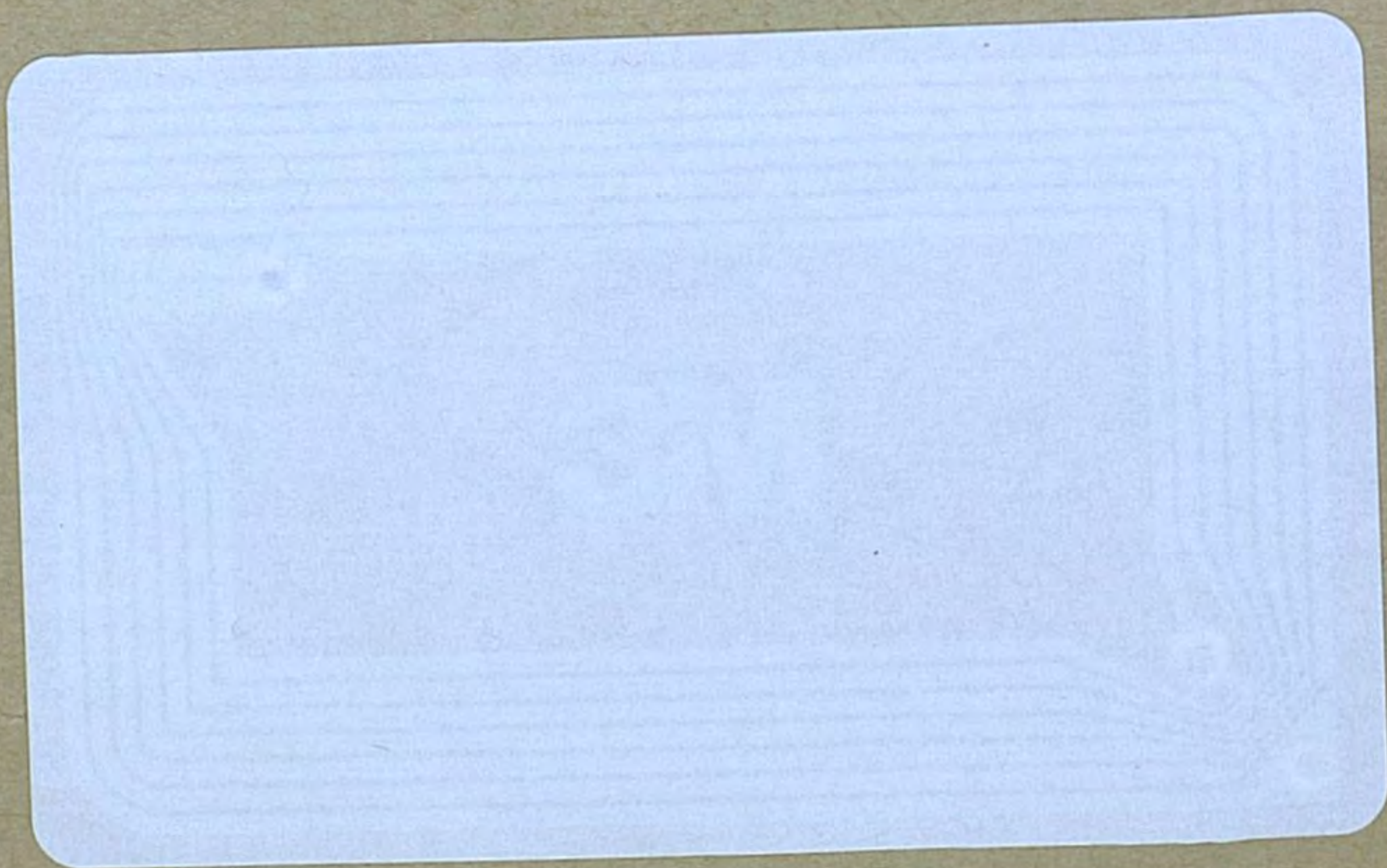
Φ.

Φάλαρις.....	18.
Φερεκράτης.....	39
Φερεκύδης.....	18
Φημονόη.....	3
Φιλήμων.....	74
Φιλόστρατος.....	109
Φίλιστος.....	58
Φίλων ὁ Ἰουδ.....	90
Φιλοκλῆς.....	35
Φιλοποίμην.....	85
Φλυακογραφία.....	75 (Σημ.)
Φωκυλίδης.....	14
Φώτιος.....	114.119
Φρύνιχος ὁ κωμ.....	39
Φρύνιχος ὁ τραγ.....	26

Ω.

ᾠλήν.....	2
ᾠριγέννης.....	118

693

ΠΑΝΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

002000023288

